

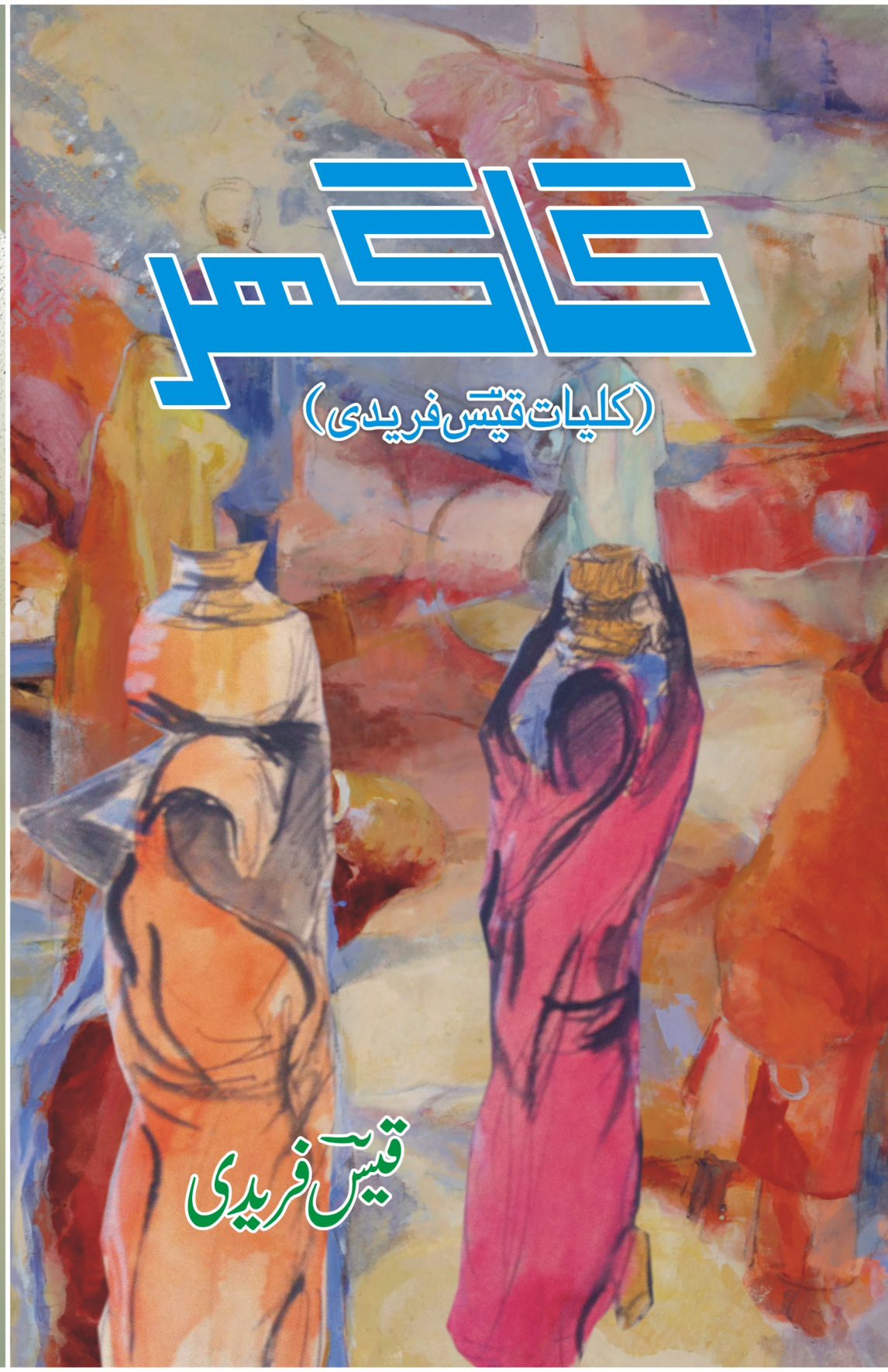

قیس فریدی اُردو و سرائیکی زبان کے علاوہ ہندی زبان اور رسم الخط بھی جانتے ہیں لیکن شاید اس زبان اور رسم الخط کو انہوں نے ذریعہ شعر نہیں بنایا۔ البتہ ہم یہ کہہ سکتے ہیں کہ قیس فریدی نے دو زبانوں یعنی اُردو اور سرائیکی کو اپنے اظہار کا ذریعہ بنایا ہے۔ اس کے علاوہ یہ بات بھی بلا تامل کہی جاسکتی ہے کہ قیس فریدی کی اُردو شاعری کمیت میں بھی کم ہے اور تمام تر شعری لطافتوں کی حامل ہونے کے باوجود کیفیت میں بھی کم تر ہے۔ اس بات کو یوں بھی کہا جاسکتا ہے کہ اُن کی اُردو شاعری کے ہونے نہ ہونے سے کوئی خاص فرق نہیں پڑتا البتہ خواجہ فرید کے بعد سرائیکی شاعری کے حوالے سے بحوالہ فکر و فن قیس فریدی اہم ترین شاعر کے طور پر سامنے آئیں گے اور یہ شاعری خود بھی زندہ رہے گی اور قیس فریدی کو بھی زندہ رکھے گی۔ ان شاء اللہ

پروفیسر ڈاکٹر شفیق احمد

کاکھڑ

(کلیات قیس فریدی)

قیس فریدی

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

قاکھر
(کلیات قائس فریدی)

آخر گئی تاں روگ ستیندے بندے کوں
نہ تاں اینویں کون جھراٹے جھردا ہے؟
قائس اسماں او سو جھل سوچ دے پاندھی ہوں
تجھ وی ساڈی انگل پکڑتے تے تڑدا ہے

اہتمام اشاعت

بزم ادراک ، خان پور

گاگھر

سارے حق لکھاری دے ہتھ، ہتھیکے ہن

گاگھر
قیس فریدی
پہلا
غیور بخاری
اظہر عروج، مرزا حبیب الرحمن
مئی 2015ء
1000
فرید فورم بہاول پور
بزم ادراک، خان پور
ناصر ظہیر، پرائی غلہ منڈی، اردو بازار شاہین مارکیٹ ملتان
جویریہ پرنٹنگ پریس ٹیل شوالاتان
999 روپے

کتاب داناں
لکھاری
ایڈیشن
کمپوزنگ
پروف ریڈنگ
سن اشاعت
تعداد
ناشر
اہتمام اشاعت
بائنڈر
چھاپہ خانہ
مل

کلیات

قیس فریدی

ناشر

فرید فورم بہاول پور

0300-9681200
0301-7715100
0333-3850085

تندیر

صفحہ نمبر	عنوان	نمبر شمار
23	مختصر تعارف	-1
25	شاعر دل نواز..... قہس فریدی (پروفیسر ڈاکٹر شفیق احمد)	-2
39	سرائیکی غزل کا غالب... قہس فریدی (نذیر لغاری)	-3
50	سرائیکی غزل دا ہک لافانی شاعر... قہس فریدی (ڈاکٹر شکیل پتانی)	-4
65	قہس فریدی دی غزل (ارشاد ملتانوی)	-5
66	اظہار تشکر (پروفیسر منیر احمد ملک)	-6
68	پیش لفظ (قہس فریدی)	-7
	ارداس:	
71	میڈنیں آکھیں وچ تیڈے پیرے لگے پچھاں ہکن	-8
72	جے اپنے خون دا دعویٰ تیڈے خلاف کراں	-9
73	میں جوش کرب توں اظہار کرب کرنہ سکپیا	-10
75	ملہو سے عشق تھی گریہ پروہ وہ	-11
77	لوٹ زخمیں تے بُک تے آکھدے زاری نہ کر	-12
79	نہ موت آمدی عنہ یار کیا وچار کراں	-13
81	ملاپ جیکر گوارا کینی تاں دل کوں دل توں نکھیڑ ڈیکھو	-14
83	سوچاں دے در بند کرتے جو خوف دے جندرے لبندے چن	-15

انتساب

سچٹیں دے ناں

صفحہ نمبر	عنوان	نمبر شمار	صفحہ نمبر	عنوان	نمبر شمار
115	انسانیت کوں روپ بدلدا ڈٹھے اساں	-36	84	جے کر دل دے چنگے ہوندا منہ دے گاڑے باڑے لوک	-16
116	دل میڈا اہدے تکیوں ساغر ڈیواں	-37	86	میں جے تیں جاگداں مہتاب ڈیہداں	-17
117	پیاردی رت دے آجر دیاں تہمتاں چٹداوداں	-38	87	ظلم تیڈے دی نگری دا ڈیہ تھی گئے لاٹ ملائاں کیوں؟	-18
118	جیڑھے پاسے وی تیڈے دردے سکا تے وینداں	-39	88	خواہش بے فیض داہر مرحلہ پیارا لگے	-19
119	غم حیات دیاں رل مل تے شامتاں ساریاں	-40	89	پیارا والیں نال جکیوں پیارنی	-20
120	آپٹارا ز آپ کھولن پئے گئے ہن لوک کیوں؟	-41	92	کوڑی بقادار وگ ودھایا گیا ہے کیوں؟	-21
121	ڈٹ نہ سمجھیں میں ویساں ڈے ساغر میڈا ڈٹ ساتی	-42	94	میں اپنے اگوں آپ اہر وی نہیں سگدا	-22
122	ہک روز تیڈے وانگ بدل ویسوں اساں وی	-43	95	خیال و فکر، شعور و مزاج، کیا ڈیواں؟	-23
123	تن وچ خون دا دکا کینی	-44	97	عشق دی سو بھدے لمحات کہو جے ہوسن؟	-24
125	ٹھھی آواز دیاں اکھیں توں ذرا کھول ولا	-45	98	اکھ نال ملاتے اکھ سوہٹا	-25
126	ول کوئی خواہاں دیوچ میکوں رجھاوٹ آ گیا	-46	100	کپک بدھن دارواج کپڈے گیا؟	-26
127	کتے لوک وفادے ناں تے	-47	101	اپٹا پیار جتناواں کیوں؟	-27
128	جیندے گل وچ ہجر دانوڑ ہووے	-48	104	نجیف جسمیں دیاں کرکزیارتاں کتنی	-28
129	چھوڑا سا ڈاگ گئے کئی	-49	106	جیں شخص دی کوڑی قسم وی سا کھ پت وانگے لگے	-29
131	عشق دے شہر دیوچ زردے گہاڑے لگدیاں	-50	107	بھلا کیوں بھڑک اٹھے نہ دل جنگل دی بھاوانگے	-30
132	جتلی وی ہن کرب تے سولیں دیاں برساتاں تھیاں	-51	108	پتھریں دی نی ایہ صرف کہانی گھڑی ہوئی	-31
133	پہلے میکوں پھولی ڈیو	-52	109	اتھی کہیں لاتی نظر	-32
134	زندگی موت دی پوڑی تے قدم رکھ چکی ء	-53	111	گھر گھر جوہتی پیاردی ہوہا	-33
135	ایویں اوچھپ گیا ہے دعا دے لباس وچ	-54	113	میکوں ہیں ریت دے دریا دا کوئی ماٹتاں ہووے	-34
136	درد لا آوا ملیے	-55	114	دل پریشان لباناں دے اُتے نالے ہوندے	-35

نمبر شمار	عنوان	صفحہ نمبر
56-	اپنے بدن توں رنگ دا چولا اُتارتے	137
57-	دل سڑگیم دھوپو کونوں	138
58-	ایہ ڈکھ نہیں جو تیڈا احسن جلوہ گرنہ ریہا	139
59-	لفظیں کوں بھن دگاڑتے گا لھیں نہ کرا جی	140
60-	سگسار کرو پر جے کوئی عار نہ ہووے	141
61-	اساں دل ڈتا ہا تیکوں مامو مام ارج	143
62-	پل پل تہا ڈی راہ نہاراں ولا ولا	145
63-	جھاں کوں ذات اپٹی دا نہیں آیا خیال اہ تیں	147
64-	لوک اوڈٹھ جو سولی دے نظارے منگدے	148
65-	روشنی دا جتھاں معیار ستارا کینی	149
66-	جڈاں احساس مرو بندے	150
67-	اتنی تاں میڈے نال کڈیں دلیری کرو	151
68-	جفا کیش ماہی وفا کیا کرے؟	152
69-	پہلے پواتے بھا دا بدن جنگلیں دیوچ	153
70-	جسم بھٹھا، آتما زخمی، نظر مضطر ڈے	154
71-	خود اپنے باغی ارادے بتائے پوسن	155
72-	ایہ تاں ممکن ہے تیکوں تیڈا سوالی نہ ملے	156
73-	پھٹ جیوٹ دا پھٹ تے مرساں	157
74-	جتھاں آدمی سر دلا شہ لگے	158
75-	زندہ لاشیں داشہرے میں جتھاں ہاں دوستو	159

نمبر شمار	عنوان	صفحہ نمبر
76-	چن بسر سجدے وچ دھردا پئے	160
	آمشام:	
77-	ہک چہرہ ہا جو چندر نقا میں دی آمشام	162
78-	فرقت دی زہر زہر دو گھن گیا ہے کون	163
79-	زرد زرد قرتیں دا حال ڈے	165
80-	کون اہدے جفا کنوں ڈرداں	167
81-	ہن اہدیں کیں ادب کوں بازاری بٹا ڈتے	168
82-	کلھڑا نبھا خلوص بھریاں صحبتاں نہ منگ	170
83-	وچھڑیوں تاں تروڑیا پیا ردا نا تا نہ تیں نہ میں	171
84-	پردے جو چاک تھی گن	172
85-	میکوں پتھر مارو یارو	174
86-	اوچپ اوندی نظر چپے	176
87-	میں ہاں جے مسئلہ تاں کوئی اہ ایویں حل تھی ونجاں	178
88-	ڈکھ دے سو اسمان توں	179
89-	کئی تاں سمجھدی گالھ چلاوے	181
90-	رزق ڈوہاں کوں ڈ بندے رازق لیکن طور نرالے ہن	182
91-	جو دل وچ آتے کڈیں ہک گھڑی بسر نہ کرے	183
92-	میڈی آواز جے صحرا دی صدا وانگے ہے	184
93-	تہا کوں آپٹی طاقت دی ہے قسم نہ کھسو	185
94-	وچھوڑا پاتے خدا نے ملا وٹا جو نہ ہا	186

صفحہ نمبر	عنوان	نمبر شمار
219	ہر کہیں ساڑیے میکوں نفرت دی بھانج ویرتوں	-115
	پرکھرا: (نظماں)	
221	نعت	-116
222	پول مونہوں کجھ کاٹ	-117
223	ولیلھے دا انتقام	-118
225	چھیکڑی خبر	-119
227	ڈو جھا جنم	-120
228	کر میں دامنگر	-121
230	اچ دا پنڈھیڑو	-122
232	مڑ پچی	-123
235	رسمیں تے مستر دا آسیب	-124
237	پر وقہ	-125
238	مایوتی کفرء	-126
239	کنفیوشس دا پہلا خطبہ	-127
241	پوچا پاٹ	-128
242	اپنے آپ دا انکار	-129
243	سکھ دے ڈینھ دی بھال	-130
244	دُنیا	-131
245	اتھال نہ رُکو	-132
247	لیکھ	-133

صفحہ نمبر	عنوان	نمبر شمار
188	پکڑتے دُھر کدے زمانے دی واگ آیا ہے	-95
189	جگ بے آرام کیوں؟	-96
191	ہرویلے پہہ سوچاں تیکوں	-97
193	ہُنٹ کجھ ایں مونجھاں مٹا دوں توں تے میں	-98
195	عدل توں پہلے توں اپٹے عدل دا چرچا نہ کر	-99
196	اوجیں تے ماٹ ہا میکوں نکلھ پیا چھیکو	-100
198	آو ورتل تے ڈیکھوں خواب	-101
200	چکھی تاں اچ پہہ تے ساڈا شجرہ لکھ	-102
201	ڈس اے شیشہ کیڈے گیا؟	-103
203	گھروں کدھاتے میڈی بے گھری تے کھلدا ہے	-104
204	لگ لگ تے مریندا دیں توں ڈنگ اجٹ تیں	-105
205	تیں کسے وقت جے نی دردوٹا اوٹن جوگا	-106
206	نہ کہیں مسجد دانہ مندر دا ہے	-107
207	میڈیاں اکھیں وچ نہ سوہنیاں صورتاں روشن کرو	-108
208	جیڑھے وٹا دُور کنوں سب توں اُچیرے لگدن	-109
211	جوہتم دشن کرے دلداروی اوہو کرے	-110
212	ہک پل ڈٹھا ہم آپٹے ہو وٹا دا خواب میں	-111
213	جیندے ہتھ تلوار ہے پچوڑا	-112
216	جگاتے تاگھ جگارا نگاہ وچ رکھٹا	-113
217	جے تیں سچ دے بردے ہاسے	-114

نمبر شمار	عنوان
134-	گزرینے ویلھے دا خطاب
135-	خود غرضی
136-	میڈا گھر
137-	اگا ترا وچین
138-	مشرے لوک
139-	چھیکڑی چٹھی
140-	پندھرویں صدی دا وہم نہ کر
141-	ملاپ دا حاصل
142-	نصیحت
143-	ڈریل جی
144-	امن دے پاندھی
145-	بے سمل محبت دا چھیکڑی سُہا
146-	طوطا
147-	دلیل
148-	سُرتے لتا
149-	نماٹ
150-	قاصد بھلرا
151-	نصیبہ
152-	میڈے لیکھ دی رات
153-	شبرات

نمبر شمار	عنوان
154-	خواب
155-	عرفان
156-	ہک اٹھا چاٹ دیاں اندھیاں آساں
157-	اگھ
158-	مفہوم
159-	جنارہ
160-	اپٹا اپٹا سامان
161-	اپٹے ہووٹ دی سزا
162-	ڈسآوری
163-	ہاکڑہ پالی
164-	وسدا ویڑھا (ملتان)
165-	مظفر گڑھ، ڈیرہ غازی خان
166-	بہاول پور، بہاول نگر
167-	رحیم یار خان
168-	چبولا
	چترانگ: (توں سورج میں منکھی)
169-	سُردہ گئی سسک دی کیری مل تے انگ بھوت زما بابا
170-	کُجھ یار گراڑا ہاپٹا
171-	جلیں سچھ دے اُبھرن نال تیڈا گھر تھی سگدے خوشحال ادا
172-	میڈیں اکھیں کوں اپٹی تا نگ لکھ ڈے

نمبر شمار	عنوان	صفحہ نمبر
-173	میکوں ایہ ماٹن باقی ہے	311
-174	کھس کھا گئے پتا دھرتی دا	313
-175	ٹول تا نگھیں دی جگاریں دے وہاٹے ساڈے	314
-176	نال اوندے ول جھیرا جھیرا آویں اسماں	318
-177	ممتاز حیدر ڈاہر (نظم)	319
-178	مجبوری (نظم)	321
-179	بھلیکا (نظم)	322
-180	آزماٹش (نظم)	323
-181	صلاح (نظم)	324
-182	جنگل واس (نظم)	325
-183	شیطان (نظم)	326
-184	چھاں (نظم)	327
-185	اُپھال (نظم)	328
-186	اوجوھے اتھاں آپنے بھنچھور دا گودا	329
-187	فرید دا ڈکھ (نظم)	330
-188	مستانہ پر ہاردی دیتیں نال لڑائی (نظم)	333
-189	کیا تھی پیا؟ (نظم)	339
-190	دینی بھرا (نظم)	340
-191	فارسی نظم (نظم)	341
-192	ترجمہ	343

نمبر شمار	عنوان	صفحہ نمبر
-193	پاک بھارت جنگ دسمبر 1971ء (نظم)	345
	نمرو: (ابتدائی شاعری)	
-194	حمد	350
-195	نعت	352
-196	پئی جھیں ڈے ننھ دی سانگی سانگ سنگت (کافی)	353
-197	گل پیٹ دی الفی پیساں (کافی)	354
-198	سرائیکی ماہیا	356
-199	پیشک ڈے سیں درد ہزار (کافی)	357
-200	سک سانگ تیڑی سرتاج پنل (کافی)	358
-201	جند جیویں پنل جند جیویں پنل (کافی)	359
-202	آہل اچ کل را جھٹ ماہی (کافی)	361
-203	پنل مور دے عشق کیتھم سدائی (کافی)	362
-204	عشق دے سرتے جھل وڈ واٹ (کافی)	363
-205	تیں ہا جھ ہوٹل ڈ اڈھی زہیراں (کافی)	365
-206	توڑیں جوہاں چندری چری (کافی)	366
-207	ساری جگ وچ تھی گئی ڈ وڈ واویں (کافی)	368
-208	اچ ٹے سانگی ایانا اچ ٹے موٹ وری (کافی)	369
-209	جانی رات رہ پئے من گھن سوال ء (کافی)	370
-210	تحقیق علی الاعلان آیا (کافی)	371
-211	قصیدہ حسینی	373

صفحہ نمبر	عنوان	نمبر شمار	صفحہ نمبر	عنوان	نمبر شمار
412	ہک سوال آوو چھو تفریر دے تارے کنوں	- 231	374	اصلوں مول نہ واقف ہاسے مار و نینہ نہر دے (بحریہ)	- 212
413	تیڈ اُسن ہے جلوہ گر جیڈے کپڈے	- 232	375	تیکوں سدھ پمدی جے میں وانگے (بحریہ)	- 213
414	جاں گجھ ساکوں بھوم پیا	- 233	376	ہکلیا جو ہم دڑی کملی سٹ گھت تا نگھ پرائی (بحریہ)	- 214
415	نگا ہیں ملاوٹ داموسم ہے جانی	- 234	377	سا نوٹ مست سہیلہ اموسم تھیاں چو گوٹھ بہاراں (بحریہ)	- 215
416	او رووٹ آن پھسے کیا؟	- 235	378	جھیں ڈہنھ دایار و سار ڈتے (بحریہ)	- 216
417	میں ہاں قیداپنے وجود وچ تیڈی کیویں آن خبر کراں	- 236	379	عید سعید اُنھاں دی ہے (بحریہ)	- 217
418	انسان ہیں انسان بنن کم گھن گجھ اپنے دل کنوں	- 237	380	ڈکھتے جلوہ دلبر داہ گئی چن سجد دی مت ماری (بحریہ)	- 218
419	تُساں میڈا نھا ہر تُساں میڈا باطن تُساں ابتداء ہو تُساں انتہا ہو	- 238	381	واہ دے دلبر یاد کریاں واہ جو چاڑھی توڑے (بحریہ)	- 219
420	زندگی کوں بے سُر اچاتی وداں	- 239	383	ڈوہڑے	- 220
421	محبت توں کنارا کر	- 240	399	گائوٹ	- 221
422	دل ٹکڑے ٹکڑے کرتے نظر توں گرانہ ڈے	- 241	400	نہ آمدیں نہ کول سہ بندیں ایہ کجھا ہے پیار (گیت)	- 222
423	پدھر ہے چٹا کھیر نہ گنبد ہے نہ پُپ ہے	- 242	402	ساڈے نال رل تے گوار ماہیا (گیت)	- 223
424	لیراں چٹن چٹن پیساں کے تیں؟	- 243	403	وطن دا گیت	- 224
425	ہٹے نال سو چو پنا ہیں دیاں گالھیں	- 244	404	کیا کیا نہیں کیتیاں ڈسا تیں پیار دیاں برائیاں (گیت)	- 225
426	اکھیں دیوچ و گھرتے کجھ تھی گیا او شخص	- 245	405	ہنجوں دے ڈیوے اسان پالی پٹھے ہوں (گیت)	- 226
	چنتا (اٹ چھیل کلام)			ووڑ (اٹ چھیل کلام)	
428	دگ نی آند انظر اندھارے دا	- 246	407	خود آپ میڈے دل کوں آڈیسی ول سنبھالا	- 227
430	گئی اتجھاسرتے کنڈ کینی	- 247	408	نگا ہیں دی اٹی میں ہاں	- 228
431	اپنے وٹ بن جیں اوندے نانویں کیتے	- 248	410	گناہیں دی عظمت داشہکار بن گیاں	- 229
433	نظم	- 249	411	ریت دا جتر انگ جتھ پاٹی دی چھروانگے لکے	- 230

صفحہ نمبر	عنوان	نمبر شمار	صفحہ نمبر	عنوان	نمبر شمار
461	تہائی کی حد سے بھی گزرنے نہیں دیتا	-269	435	جو غفلت ویڑھتے سمدے او بے سمدھ سار تھی ویندے	-250
462	میں تو سمجھا تھا فقط شاخِ ثمر کا لے گا تو	-270	437	کڈیں سچنی پسر سگدا او ڈیرے دی خدائی دا	-251
463	وہ سطحِ آب پر جو تھا خیمہِ حباب کا	-271	439	حکمِ حاکم دا (نظم)	-252
464	پہلے تو بڑے شوق سے پوچھا گیا مجھ کو	-272	440	زور دار دا جو کھوں (نظم)	-253
465	جلتے ہوئے گلشن کے گلابوں سے ملا ہے	-273	441	او توڑیں چندرتے بھ نال رکھدے	-254
466	زخموں کا بھوکا پیٹ نمک بھی نہ بھر سکا	-274	443	زیر دین کیوں تھہ زبردے ایہ وچورا نہ وچور	-255
467	اشکِ شبِ فراقِ جفاؤں میں بٹ گیا	-275	445	اوندی پُپ کوں آلا سمجھو	-256
468	تکلیف اب اتنی تو یہ غمخوار اٹھائیں	-276	447	توں اپٹی کر گزر دشمن	-257
469	آزادی انساں کے طلب گار بہت ہیں	-277	449	پندھ پیت دے کر کر ہٹ پگیوں	-258
470	یہی نہیں کہ جدائی کی ابتداء سے ملا	-278	450	ایہ مٹاں پیر وڈیرے	-259
471	جان لیوا خامشی میں بتلا ہو جائے گا	-279	451	پتانی مپڈی سیت دا بھ سدا کیوں	-260
472	گوشہء مجلس میں میرے کیا ہوئی داخل ہوا	-280	452	انسان اُبھالا ہے (نظم)	-261
473	میں جب دنیا میں آیا تھا	-281		مسیبہ (اُردو کلام)	
474	جن گھروں میں نہ کوئی چاند نہ تارا جائے	-282	454	وہ دل ہی کیا نہ ہو جس میں آروزے رسول	-262
475	آگ جب دل کو لگے آنکھ میں آنسو آئے	-283	455	کشت ویراں ہونہیں سکتی کبھی اُس کی ہری	-263
477	عکس ہیں سب آئینوں کی قید میں	-284	456	یوں شہر کے لوگوں کو سزا دیں گی ہوائیں	-264
479	عمر بھر کی ملی تہائی	-285	457	جو مرے معصوم ارمانون کا قاتل تھا، وہی	-265
480	جو طے کرتے جاتے ہیں ہم راستے	-286	458	ہم یوں تمہارے پاؤں پہاے جان جاں گرے	-266
481	کب رات کٹے کب درد گھٹے کب آئے سحر معلوم نہیں	-287	459	اک فقط میں ہی اندھیروں میں کہیں روپوش تھا	-267
482	یہ کس نے جشنِ بہاراں کا ذکر چھیڑ دیا	-288	460	آندھی چلی تو بیڑ جڑوں سے اُکھڑ گئے	-268

نمبر شمار	عنوان	صفحہ نمبر
- 289	ڈھونڈتا پھرتا ہوں اپنے آپ کو	483
- 290	کہیں خلوت میں جا کے رولیا کر	484
- 291	محو خیال یا رہے ہم جہاں رہے	485
- 292	ربط اس قدر ہے یار کی زلفِ دو تا کے ساتھ	486
- 293	وہ ہے پتھر دل تو پتھر ہم نہ کیوں دل پر رکھیں	487
- 294	پھر لب پہ تمہارا نام آیا پھر بات چلی فرزانوں میں	488
- 295	آتشِ داغ جگر نام سے جل جاتے ہیں	489
- 296	پلکوں پہ آ کے چاند ستارے چلے گئے	490
- 297	ترے جہاں میں جو گوری سو ہم گزار چلے	491
- 298	محبت بندگی ہی بندگی ہے	492
- 299	اس لئے لوگوں سے ہم اکثر ملے	493
- 300	تیرا درد درماں ہوا چاہتا ہے	494
- 301	جلوے نظر فریب ہیں اُس کے جمال کے	495
- 302	اب اس چمن میں الہی نہ پھر بہا آئے	496
- 303	کمال عشق ہے یہ فتنہ سامانی نہیں جاتی	497
- 304	چاند تاروں کو فلک کا راز داں سمجھا تھا میں	498
- 305	تمنا ہائے منزل سے حذر کر	499
- 306	نہ جاہ نہ منزل ہے نہ راہ ہے	500
- 307	اے رشکِ ماہتاب ذرا احتیاط سے	501
- 308	ذوقِ نغاں ہو تو کیا باغِ و قفسِ ہمسفر	502

نمبر شمار	عنوان	صفحہ نمبر
- 309	میری آنکھوں سے آنکھیں ملا ساقیا	503
- 310	خود اپنے آپ سے آنکھیں بدل رہا ہوں میں	504
- 311	کچھ اندھیرا بھی ایسا ہی چھانے لگا	505
- 312	ہر شخص تیری بزم میں اونچا دکھائی دے	506
- 313	مجھ کو مٹا کے بھی وہ اب تک ہیں بدگماں سے	507
- 314	جب کمر کھائے گی خم بوڑھا ہو جاؤں گا میں	508
- 315	تیری جفا کی میری وفا کو خیر نہ ہو	509
- 316	شہرت مری مجھ کو کہیں گناہ نہ کر دے	510
- 317	احساس کے دل سوز شراروں سے نکل جا	511
- 318	پہلو بدل بدل کے پچھونے کے رنگ میں	512

مختصر تعارف

نام	:	مُرید حسین
قلمی نام	:	قائس فریدی
پیدائش	:	یکم دسمبر ۱۹۵۰ء
جائے پیدائش	:	مٹو مبارک
تعلیم	:	اُردو فاضل
شعبہ	:	معلم
استادِ سخن	:	نامور شاعر انعام اسعدی شاہجہاںپوری

تصنیفات:

- ۱- ارداس (۱۹۸۰ء)
- ۲- نمر و (۱۹۹۲ء)
- ۳- پرکھرا (۱۹۹۵ء)
- ۴- چترانگ (توں سورج میں سورج دکھائی)
- ۵- کروپ
- ۶- وُوژ
- ۷- چنتا

اعزازات:

- ۱- ماہنامہ عصائے کلیم، دگا اکتوبر ۱۹۹۵ء میں قائس فریدی نمبر شائع کیا۔
- ۲- جشن فریدِ صدی (۱۳۱۹-۱۳۱۰ ہجری) کے موقع پر اسلامیہ یونیورسٹی بہاول پور نے ”فریدِ یوارڈ“ سے نوازا
- ۳- ۲۰۰۸ء میں امان اللہ بزدار نے قائس فریدی فن و شخصیت کے عنوان سے ایم فل کیا
- ۴- ۲۰۱۲ء میں ”جاگ ویلفیئر موومنٹ“ رجم یارخان کی جانب سے (شعبہ شاعری، اُردو/سرائیکی) ”بزرگ دوست ایوارڈ“ دیا گیا۔

شاعر دل نواز..... قیس فریدی

(پروفیسر ڈاکٹر شفیق احمد)

کچھ کام ہمیں کرنا پڑتے ہیں، کچھ ہم کرتے ہیں اور کچھ کام کرنے کو ہمارا جی چاہتا ہے۔ قیس فریدی پر لکھنا میرے لیے تیسری قسم کے کاموں میں سے ایک کام ہے۔ دراصل میں تو قیس فریدی [۱] کو جانتا بھی نہیں تھا۔ یہ تو بھلا ہو خواجہ فرید کا جن کے حوالے سے پروفیسر ڈاکٹر محمد شفیق خان [۲] نے ۱۹۹۸ء میں ایک سہ روزہ کانفرنس [۳] منعقد کرائی جس کے حوالے سے سارے علاقے میں پروفیسر ڈاکٹر محمد شفیق خان، ڈاکٹر نصر اللہ خان ناصر [۴] اور پروفیسر ڈاکٹر جاوید حسان چانڈیو [۵] کی دھوم مچ گئی اور جگہ جگہ، شہر شہر ان کی پذیرائی کے لیے جلسے، جلوس اور تقریبات ہونے لگیں۔ سو خان پور کٹورہ کے ٹاؤن ہال میں بھی ایک جلسہ منعقد ہوا جس کا اہتمام خان پور کے ایک نوجوان سجن میاں [۶] نے کیا تھا جنہوں نے بعد میں ’نتارا‘ کے نام سے ایک سرائیکی پرچہ بھی نکالا۔ سجن میاں نے جلسے میں مجھے اور اجمل مہار [۷] کو بھی مدعو کیا تھا اور میں خالد محمود چودھری [۸] کے ساتھ اس جلسے میں شرکت کے لیے گیا تھا۔ جلسے میں ایک صاحب نے پروفیسر ڈاکٹر محمد شفیق خان کی شان میں ایک اُردو سرائیکی کی ملی جلی نظم پڑھی جس میں بطور خاص قافیے کا اہتمام دیدنی تھا۔ بعد میں پتا چلا کہ مستانہ صاحب [۹] خان پور کے سیاسی جلسوں میں تو اتر سے شریک ہوتے اور سیاسی عمائدین کے حوالہ سے نظمیں پڑھتے ہیں۔ یہ دلچسپ بات بھی معلوم ہوئی کہ وہ آج ایک نظم ایک سیاسی گروہ کے لیے پڑھتے ہیں تو کل دوسرے سیاسی گروہ کے لیے شعر کہتے ہیں اور دونوں جلسوں میں نظمیں پڑھتے ہوئے ان کا انداز یکساں طور پر پُر جوش ہوتا ہے۔ بہت بعد میں پتا چلا کہ مستانہ صاحب ہمارے دوست رب نواز محمدی کے سگے بھائی ہیں۔ جلسہ ختم ہوا تو

تقاً مستانہ صاحب سے ملاقات ہو گئی۔ اپنی نظم کے بارے میں پوچھا۔ میں نے ان کے پُر جوش انداز کی تعریف کی تو خوش ہو کر فرمانے لگے کہ آپ رات کو میرے گھر آئیں جہاں میں نے کئی اور شاعر دوستوں کو بلایا ہے۔ خالد محمود چودھری اچھے شعروں اور شاعروں کے مداح بہر حال میری خاطر مستانہ صاحب کے گھر جانے کے لیے تیار ہو گئے۔ وہاں پہنچے تو کئی دوستوں مثلاً شکیل پتانی [۱۰] اور کئی اجنبیوں مثلاً قیس فریدی [۱۱]، ڈاکٹر محمد خورشید [۱۲] اور قاصر جمالی [۱۳] سے ملاقات ہو گئی۔ مستانہ صاحب مزے دار چائے، ڈھول کی تھاپ اور اپنی شاعری سے ہماری تواضع کرنا چاہتے تھے۔ چائے تو ہم سب نے پی لی بلکہ زیادہ لطف لے لے کر پی لیکن خالد محمود چودھری سے کیے ہوئے وعدے کے مطابق نہ مستانہ صاحب کا ڈھول سنا اور نہ ان کی شاعری۔ ہماری مدد کچھ ماحول نے بھی کی کہ شکیل پتانی نے اپنی دو تین غزلیں سنا کر محفل قاصر جمالی کے سپرد کر دی جو اچانک کمرے سے باہر نکلے اور گھر کے کسی کو نہ کھد رے میں پڑی ایک پرات اٹھالائے اور جوں سنانے لگے قیس فریدی کی شاعری۔ قاصر جمالی کا لحن اچھا تھا۔ پرات کی تھاپ کی دھن بھی خوب تھی اور دلچسپ بات یہ تھی کہ قیس فریدی کی شاعری قیس سے زیادہ شکیل پتانی کو یاد تھی۔ جہاں قاصر بھولنے لگتے، شکیل ان کی مدد کو پہنچ جاتے۔ قیس کی شاعری اُردو میں بھی تھی اور سرائیکی میں بھی لیکن دونوں زبانوں میں ایک ہی فن کار موجود تھا اور فن کار بھی اعلیٰ درجے کا فن کار جو محقق بھی ہے اور نقاد بھی، شاعر و ادیب بھی ہے اور مدرس و استاد بھی۔ اس کے علاوہ یہ بھی کہ قیس بہت اچھا انسان بھی ہے کہ جھوٹ، فریب، جعل سازی، سرقت اور چور بازاری اُس کی زندگی میں موجود نہیں ہے۔ نتیجہ یہ کہ جو وہ کہتا ہے، وہی سمجھتا ہے، جو سمجھتا ہے، وہی کہتا ہے اور اُس پر عمل پیرا بھی رہتا ہے۔ اسی بات کا دوسرا نتیجہ یہ تھا کہ خالد محمود چودھری جیسا معروف شخص بھی تین ساڑھے تین گھنٹے اس محفل میں پہلو بدلے بغیر بیٹھا اُردو، سرائیکی سنتا رہا۔ مستانہ صاحب نے پھر اپنی شاعری سنانا چاہی لیکن زیادہ وقت گزرنے کا عذر کر کے سبھی اٹھ کھڑے ہوئے جب کہ میرے دل پر قیس فریدی کی

شخصیت اور شاعری کا گہرا نقش بیٹھ چکا تھا۔ لہذا میں نے انہیں شعبہ اُردو و قبالیات، اسلامیہ یونیورسٹی کی مجلس اقبال کے جلسے میں بلانے کا ارادہ کر لیا۔ مجلس کے عہدے داروں سے بات کی تو وہ آمادہ ہو گئے لیکن اب شہرت سے نفور قیس فریدی مائیں تو بلائیں۔ میں نے پیغام پر پیغام بھجوانے شروع کیے لیکن وہاں وہی ایک ہی جواب اور پھر ایسا ہوا کہ میں خالد محمود چودھری کے ساتھ سیٹلائٹ ٹاؤن خان پور کی مرکزی سڑک رحمن مسجد ٹاؤن ڈیسٹ بیکری سے گزر رہا تھا اور موضوع گفتگو قیس فریدی ہی تھے۔ خالد محمود چودھری نے اچانک غلام حسین کیفی [۱۴] کے گھر کے بالمقابل فاروق عرف بلو [۱۵] کی دکان کے سامنے موٹر سائیکل روکی۔ کہنے لگے کہ دکان پر فریدی بیٹھے ہیں۔ میں موٹر سائیکل سے اتر اور سلام کیا۔ ایک جملہ کہا اور قیس فریدی شعبہ اُردو و قبالیات میں آنے کے لیے تیار ہو گئے۔ انہیں لانے کی ذمہ داری پروفیسر نذر خلیق [۱۶] نے لی۔ یہ شعبہ میں آئے اور چھا گئے۔ صرف شعبہ اُردو کے طلبہ و طالبات اور اساتذہ ہی نہیں بلکہ دیگر شعبہ جات کے طلبہ و طالبات بھی میز پر اُن کی طرف سے بجائے جانے والے طلبے کی تال کی آواز سن کر آئے اور محفل میں شریک ہو گئے۔ یہ تقریب ختم ہوئی تو قیس فریدی کہہ رہے تھے کہ مجھے معلوم ہوتا کہ طلباء و اساتذہ ایسے صاحب ذوق ہیں تو میں اپنا گھڑا بھی ساتھ لے آتا لیکن کسی شاعر کی صرف اس قدر عزت افزائی کفایت نہیں کرتی۔ لہذا شعبہ اُردو و قبالیات میں قیس فریدی پر ایم۔ فل کا مقالہ لکھوانے کا پروگرام بنایا گیا۔ اُس زمانے میں شعبہ اُردو و قبالیات میں کچھ نظم و ضبط قائم تھا اور ہر کام کسی سلیقے اور قرینے سے ہوتا تھا لہذا اُسی سلیقے اور قرینے کے باعث طالب علم کا انتخاب تو اُسی علاقے یعنی خان پور سے ہوا جب کہ مقالے کی نگرانی پروفیسر ڈاکٹر مزمل بھٹی [۱۷] کو تفویض ہوئی۔ جیسا کہ امان اللہ مقالے کے حرف آغاز میں لکھتے ہیں:

”کورس ورک کی تکمیل کے بعد میرے مہربان اُستاد پروفیسر ڈاکٹر شفیق احمد نے مجھے ”قیس فریدی۔ شخصیت اور فن“ پر تحقیق

مقالہ لکھنے کا مشورہ دیا۔ قیس فریدی کی شخصیت میرے لیے کوئی غیر مانوس نہ تھی۔ میرے ہی شہر خان پور سے تعلق تھا..... یہ مقالہ ڈاکٹر مزمل بھٹی کی نگرانی.....“

(”قیس فریدی۔ شخصیت اور فن“، از: امان اللہ، صفحہ الف۔ حرف آغاز، پیشین ۲۰۰۸-۲۰۰۶ء مقالہ غیر مطبوعہ)

قیس فریدی کا اصل نام مرید حسین ہے جب کہ اُن کے والد کا اسم گرامی قطب الدین ہے۔ وہ مؤمبارک میں پیدا ہوئے۔ تدریس کو ذریعہ معاش بنایا جس کے لیے خان پور کٹورہ میں رہائش اختیار کی۔ سکول سے فراغت کے بعد زیادہ وقت سیٹلائٹ ٹاؤن میں غلام حسین کیفی کے پاس نیز فکر شعر میں گزرتا۔ کچھ عرصہ پہلے دونوں نہروں سے پار دین پور روڈ پر اپنا گھر بھی بنایا تھا لیکن پھر سب کچھ چھوڑ چھاڑ کر دوبارہ مؤمبارک آ گئے۔ اسی زمانے میں یہ ایک موذی اور جان لیوا بیماری کا شکار ہوئے لیکن اللہ تعالیٰ نے کرم کیا اور اب ملک منیر احمد [۱۸] کی مدد سے اُن کا اُردو سرائیکی کلام شائع ہو رہا ہے۔ اس کا مطلب یہ نہیں کہ اس سے پہلے قیس فریدی کا کلام شائع نہیں ہوا۔ دراصل اُردو کلام بہاول پور کے مختلف اخبارات کی زینت بنتا رہا ہے جب کہ ”ارداس“، ”آمشام“، ”پرکھرا“ اور ”نمرو“ اُن کی سرائیکی غزلیات، نظموں، کافیوں اور دوہڑوں کے مجموعے ہیں جب کہ سرائیکی اور اُردو کے تین مجموعے غیر مطبوعہ ہیں۔ [۱۹] ان کی تصانیف اور غیر مطبوعہ کلام کی تفصیل مذکورہ بالا مقالہ برائے ایم۔ فل اُردو، از امان اللہ کے باب نمبر دو میں بھی دیکھی جاسکتی ہے۔ بس مشکل یہ تھی کہ شعبہ اُردو صرف اُردو شاعری پر کام کرا سکتا تھا جو بھی گیا لیکن کئی چیزیں مذکورہ مقالے میں بھی تشنہ ہیں۔ مثال کے طور پر مرید حسین، قیس فریدی کیسے بن گیا؟ اس میں شک نہیں کہ بہت سے شاعر اپنا تخلص رکھتے ہیں جیسے میر، غالب، حالی اور اقبال وغیرہ لیکن یہاں تو ”مرید حسین“ اصل نام کو یکسر چھوڑ کر قیس فریدی بن گیا۔ یعنی اصل نام سرے سے غائب ہے اور

پھر اس ترکیب سے کیا مراد ہے؟ قیس اور مجنوں کو تو ہم سب جانتے اور اُن کی سچی محبت کو پہچانتے بھی ہیں جو لیلیٰ اور مجمل لیلیٰ کے سبب صحرائے عرب کی خاک چھانتا پھرتا تھا جب کہ فرید سے مراد صحرائے چولستان کے شیدائی خواجہ فرید ہیں اور مرید حسین، فریدی ہیں یعنی حضرت خواجہ غلام فرید کے شیدا و عاشق یا خواجہ فرید کے خانوادہ عشق کے ایک رکن۔ اس میں ایک دلچسپ نکتہ یہ پوشیدہ ہے کہ فرید اور مرید صنعتِ تجنیس کی بہترین صورت ہے کہ نطقے ہٹا دیئے جائیں تو دونوں لفظوں کی شکل یکساں ہو جاتی ہے۔ اس تعلق کے انظار کے لیے قیس فریدی کی خواجہ فرید پر لکھی ایک اُردو نظم ”خواجہ فرید کے حضور میں“ کا مطلع ملاحظہ فرمائیے:

سے تُو بھی فرید نام ترا بھی فرید ہے

تیرا کلام تیری ادا بھی فرید ہے

(ہفت روزہ ”انصاف“، بہاول پور، یکم اپریل ۱۹۶۷ء)

اب قیس فریدی کی شخصیت کو دیکھتے ہیں جن کے بارے میں ظہور دھریجہ [۲۰]، جاوید اقبال اظہر [۲۱] اور قاصر جمالی کی آراء سے صرف نظر کرتے ہوئے اپنے تجربے کے باعث ایک بات کہی جاسکتی ہے کہ قیس فریدی کو اُن کی کم آ میزی نقصان پہنچا رہی ہے۔ ہوا یہ کہ ایک مرتبہ الحاق کمیٹی کے دورے کے دوران میں مجھے پروفیسر ڈاکٹر عبدالرشید رحمت [۲۲] اور پروفیسر ڈاکٹر شیخ آفتاب احمد [۲۳] کے ساتھ خان پور جانا پڑا۔ وہاں قیام کے دوران میں، میں نے برادر عزیز پروفیسر ڈاکٹر نذر خلیق کو ساتھ لے کر قیس فریدی کے گھر جانے کا پروگرام بنایا تاکہ اُن سے گفتگو اور مکالمہ بھی ہو نیز اُن کی شاعری بھی سنی جائے لیکن جتنی دیر ہم سب لوگ اُن کے گھر میں بیٹھے رہے، وہ واجبی بلکہ روکھے پھیکے سلام دُعا کے بعد اپنا حقہ بھرنے میں لگے رہے۔ دس منٹ، بیس منٹ اور آدھ گھنٹا، کب تک انتظار کرتے؟ لہذا یونہی اٹھ آئے جس

پر پروفیسر ڈاکٹر عبدالرشید رحمت بہت جزبہ بھی ہوئے لیکن میں اسے اُن کی بد مزاجی اور غرور و تکبر قرار دینے کی بجائے اُن کی بے دماغی و بے مزاجی قرار دیتا ہوں جو ہر بڑے فن کار کی شخصیت کا حصہ ہوتی ہے۔ بطور خاص اُس صورت میں جب شب و روز کی محنت کے باوجود کہیں سے صلہ بھی نہ ملے اور اُن لوگوں سے ملاقات کا خطرہ بھی ہو جنہوں نے انجمن انساں و شعرا [۲۴] قسم کی تنظیم بنا رکھی تھی۔

بہر حال اب یہ کلام شائع ہو رہا ہے جو علاقائی ہو کر بھی ہماری قدیم و عظیم شعری روایت اور ثقافت سے جڑا ہوا ہے۔ یہ کلام اُردو و سرائیکی ہونے کے ساتھ ساتھ پاکستانی ہے اور ہمارے قومی مسائل کے علاوہ شخصی احساسات کو بھی سامنے لاتا ہے۔ مثال کے طور پر صرف دو قطعے دیکھیے:

تیری دنیا میں رنگ و بو پریشاں مری دنیا میں ، میں اور تُو پریشاں
نہیں معلوم کہ کب تک رہیں گے؟ ترے نالے ، مرے آنسو پریشاں

☆☆☆☆

جنوں کا لطف کیا لقمان جانے؟ نیاز و عجز کیا رحمن جانے؟
خبر مینا کو کیا مے کے نشے کی؟ گدائی کیا ہے ، کیا سلطان جانے؟
(ہفت روزہ ”انصاف“، بہاول پور، ۵ اگست ۱۹۶۸ء)

بیسویں اُردو غزلوں میں سے ایک اُردو غزل کے دو شعر ملاحظہ فرمائیے:

خرد نواز ہے اور نہ امین سودا ہے مرا وجود ہی میرے لیے معمّا ہے
ترے فریب مسلسل کے فیض سے اب گلوں کا نام بھی مانندِ خار چھتا ہے
تو

(ماہ نامہ ”عصائے کلیم“، کوٹ مٹھن، اکتوبر ۱۹۹۵ء)

کشمیر پر ایک قومی نظم دیکھیے:

بن گئے ہیں اب سراپا عزم کی تصویر ہم لے کے چھوڑیں گے عدو سے وادی کشمیر ہم حقیقت وچ فنا تھی تے حقیقت دا نتارا کر
ہم مجاہد ہیں ہماری موت ہے وجہ حیات آشیاں کرتے ہیں شاخِ برق پر تعمیر ہم قیس فریدی غزل کے علاوہ نظم بھی بہت خوب کہتے ہیں۔ میں بوجہ ”پرکھرا“ سے
جان کی بازی لگا دیں گے مگر اے قیس اب دستِ کافر میں نہ دیں گے جنت کشمیر زیادہم مثالیں دینے سے قاصر ہوں لیکن اُن نظموں کا ذکر ضرور کرنا چاہتا ہوں جو انہوں نے
(ہفت روزہ ”انصاف“، بہاول پور، ۲۸ فروری ۱۹۶۸ء)

یوں اُن کی شاعری میں قطعات، موضوعاتی نظم، نعت اور غزلیں سبھی کچھ موجود ہے
جب کہ سرائیکی کلام میں بھی یہی سب کچھ اپنی اسی فن کارانہ شان کے ساتھ موجود ہے۔ مثال
کے طور پر ہم مسلمان ہیں اور ہماری بنیادی صنف نعت ہے۔ دلچسپ بات یہ ہے کہ بہاول پور
کے تقریباً ہر اُردو، سرائیکی اور پنجابی شاعر نے نعت کہی ہے۔ صرف ایک مختصر سی سرائیکی آزاد
نعت دیکھیے:

سے
ڈوں جگ دے
سھے آگل پچھل
تیڈی ذات دے اندر
گم ہن

غزل ہماری وہ صنفِ شعر ہے جس میں ہم اپنے عروج و زوال، بناؤ سنگھار اور
اپنی شکست و ریخت کے ساتھ موجود ہیں۔ قیس فریدی کے کچھ شعری مجموعے ایسے بھی ہیں جو
صرف غزل کی ہیئت کے ساتھ مخصوص ہیں اور قیس کی غزلوں میں ہر طرح کی غزلیں نظر آتی
ہیں۔ مثلاً لمبی بحر کی غزلیں، مختصر بحر کی غزلیں، خیال و فکر سے مملو غزلیں، جذباتی طرز فکر کی
غزلیں، مناظر سے بھرپور اشعار اور ہمارے معاشرتی مسائل کا احاطہ کرنے والی غزلیں۔ اس
حوالے سے صرف ایک غزل کے چند اشعار ملاحظہ فرمائیے:

سے محبت توں کنارہ کر ایہو ڈکھ وی گوارا کر

میں گم ہاں تیڈی ہستی وچ ذرا اپنا نظارہ کر
پورا اور رحیم یار خان کے حوالے سے کہی ہیں اور چونکہ قیس فریدی کا پیدائشی، رہائشی اور شاید
مدفونی ضلع بھی رحیم یار خان ہی ہے، لہذا انہوں نے سب سے طویل نظم بھی رحیم یار خان کے
حوالے سے کہی ہے جس کا آغاز وہ ان اشعار سے کرتے ہیں

سے جے سر اُچا کرتے ٹرداں
ہر پل تھڈے لگدن
جے سر سٹ تے سوچن لگداں
پنکا لہہ لہہ پوندے

خدا جانے کیوں مجھے یہ احساس شدت کے ساتھ ہوتا ہے کہ قیس فریدی اُردو و
سرائیکی زبان کے علاوہ ہندی زبان اور رسم الخط بھی جانتے ہیں لیکن شاید اس زبان اور رسم
الخط کو انہوں نے ذریعہ شعر نہیں بنایا۔ البتہ ہم یہ کہہ سکتے ہیں کہ قیس فریدی نے دو زبانوں
یعنی اُردو اور سرائیکی کو اپنے اظہار کا ذریعہ بنایا ہے۔ اس کے علاوہ یہ بات بھی بلا تامل کہی
جاسکتی ہے کہ قیس فریدی کی اُردو شاعری کیمیت میں بھی کم ہے اور تمام تر شعری لطافتوں کی
حامل ہونے کے باوجود کیفیت میں بھی کم تر ہے۔ اس بات کو یوں بھی کہا جاسکتا ہے کہ اُن کی
اُردو شاعری کے ہونے نہ ہونے سے کوئی خاص فرق نہیں پڑتا البتہ خواجہ فرید کے بعد سرائیکی
شاعری کے حوالے سے بحوالہ فکر و فن قیس فریدی اہم ترین شاعر کے طور پر سامنے آئیں گے
اور یہ شاعری خود بھی زندہ رہے گی اور قیس فریدی کو بھی زندہ رکھے گی۔ ان شاء اللہ

- ۱- مرید حسین قیس فریدی ولد قطب الدین کیم دسمبر ۱۹۵۰ء کو مومبارک تحصیل ضلع رحیم یار خان میں پیدا ہوئے۔ خواجہ فرید کے دیوان کی تدوین کے علاوہ سرائیکی زبان میں غزلوں، نظموں اور کافیوں وغیرہ کے چار مجموعے چھپ چکے ہیں۔ اُردو اور سرائیکی کے چار مجموعے غیر مطبوعہ ہیں۔ اب کلیات چھپ رہا ہے۔ ان شاء اللہ
- ۲- پروفیسر ڈاکٹر محمد شفیق خان ۲۶ مارچ ۱۹۴۵ء کو محمد رفیق خان کے گھر ضلع ہوشیار پور ہندوستان میں پیدا ہوئے۔ ابتدائی تعلیم سیال کوٹ اور لاہور سے لی۔ لندن سے پی ایچ ڈی کی ڈگری حاصل کی۔ یکم جنوری ۱۹۷۷ء کو اسلامیہ یونیورسٹی میں بطور اسٹنٹ پروفیسر جوائن کیا۔ صدر شعبہ کیمیا و فارمیسی کے علاوہ آرٹس اور سائنس فیکلٹیوں کے ڈین رہے۔ ۱۴ اگست ۱۹۹۷ء کو اسلامیہ یونیورسٹی کے وائس چانسلر مقرر ہوئے۔ اسی دوران میں خواجہ فرید کا نفرنس منعقد ہوئی۔ ریٹائرمنٹ کے بعد بہاول پور ہی میں مقیم ہیں۔
- ۳- پروفیسر ڈاکٹر محمد شفیق خان، جناب طاہر محمود کوریجہ کی اخلاقی و عملی مدد سے وائس چانسلر بنے تھے اور اسی زمانے میں کوریجہ صاحب کی کتاب ”خواجہ فرید اور اُن کا خاندان“ طبع ہوئی تھی جس کی تقریب رونمائی شعبہ اُردو و اقبالیات کے متعلقین کرانا چاہتے تھے۔ بات چلی تو ۲۳-۲۵ فروری ۱۹۹۸ء کو منعقد ہونے والی سہ روزہ خواجہ فرید تک جا پہنچی۔ کانفرنس میں خواجہ فرید کے حوالے سے کام کرنے والے تمام اہل قلم کو مدعو کیا گیا نیز زندہ اور حیات جا داواں پانے والے خواجہ فرید کے دیوانوں کو میڈلز اور تمغہ جات سے نوازا گیا۔
- ۴- نصر اللہ ولد گل محمد خان ۳ فروری ۱۹۳۶ء کو بہتی چاکر خان تحصیل لیاقت پور، ضلع رحیم یار خان میں پیدا ہوئے۔ تعلیم اپنے علاقے کے سکولوں، ایس ای کالج بہاول پور اور بوسن روڈ کالج ملتان سے حاصل کی۔ پی ایچ ڈی کی

- ڈگری شعبہ اُردو، بہاء الدین زکریا یونیورسٹی ملتان سے لی۔ ریڈیو پاکستان سے ریٹائر ہوئے جہاں انہوں نے شان دار پروگرام کیے اور ڈاکو میٹریز بنا کر عالمی مقابلے جیتے۔ ریٹائرمنٹ کے بعد شعبہ سرائیکی کے سربراہ بنے اور آج کل یونیورسٹی کالج آف آرٹ اینڈ ڈیزائن کے پرنسپل ہیں۔ اُردو اور سرائیکی کے بہترین شاعر ہیں۔ ان کے شعری مجموعوں میں ”جرک“، ”یہ کیسا دکھ ہے“ اور ”اوتے ہوئے ہوئے“ شامل ہیں۔ ان کے تنقیدی مضامین کے مجموعے بھی ہیں۔ ڈاکٹر صاحب بنیادی طور پر سچے اور کھرے انسان و فن کار ہیں۔
- ۵- پروفیسر ڈاکٹر جاوید حسان چانڈ پوش شعبہ سرائیکی، اسلامیہ یونیورسٹی بہاول پور کے پہلے گروپ کے طالب علم اور سرائیکی کے اوّلین سلیکشن بورڈ میں منتخب ہونے والے اُستاد ہیں۔ آج کل شعبہ سرائیکی اور خواجہ فرید چیئر کے سربراہ کے طور پر کام کر رہے ہیں۔ ان کا خاندان بنیادی طور پر علمی خاندان ہے۔
- ۶- جن میاں کا تعلق خان پور شہر سے ہے۔ ۱۹۹۸ء میں وہ شعبہ صحافت اسلامیہ یونیورسٹی بہاول پور میں پڑھتے تھے۔ پھر یہ کراچی چلے گئے جہاں سے انہوں نے ایک ادبی پرچہ ”نوبیکا“ نکالا جس کی ترتیب خان پور سے اور اشاعت کراچی سے ہوتی تھی۔ آج کل جن میاں میرے رابطے میں نہیں ہیں۔
- ۷- محمد اجمل مہار کا تعلق ڈیرہ غازی خان سے ہے۔ ان کا ایک گھر سیٹلائٹ ٹاؤن بہاول پور میں بھی ہے۔ انہوں نے شعبہ سرائیکی اسلامیہ یونیورسٹی سے ایم۔ اے کیا۔ ان کی ملازمت سرائیکی سنٹر بہاء الدین زکریا یونیورسٹی ملتان میں ہے جہاں وہ ریسرچ سکالر کے طور پر کام کر رہے ہیں۔ ان کی تحقیق کی عام طور پر تعریف کی جاتی ہے۔
- ۸- خالد محمود چودھری میرے عزیز دوست، اہل علم کے قدردان، کاروباری اور سیاسی شخصیت ہونے کے باوجود انتہائی مخلص اور محبت کرنے والے انسان ہیں۔
- ۹- کوشش کے باوجود مستانہ صاحب کا اصل نام جاننے سے قاصر ہوں البتہ ایک اہم

بات یہ ہے کہ مستانہ صاحب ریڈیو پاکستان بہاول پور میں کام کرنے والے کاتب اور خطاط رب نواز محمدی کے سگے بھائی تھے اور رب نواز محمدی کا مرشد گھرا نا ہمارے بزرگ دوست حضرت سید انیس شاہ جیلانی کا گھرا نا ہے جو اپنی علم دوستی، علمیت، مطبوعہ وغیر مطبوعہ تصانیف، مبارک اردو لائبریری، زمیں داری اور مہمان نوازی کے حوالے سے معروف ہے۔

۱۰۔ پروفیسر ڈاکٹر محمد شکیل پتانی کا تعلق خواجہ فرید کے شہر کوٹ مٹھن سے ہے۔ آج کل گورنمنٹ پوسٹ گریجویٹ کالج، راجن پور کے پرنسپل ہیں۔ انہوں نے علامہ اقبال اوپن یونیورسٹی کے شعبہ اردو سے ایم۔ فل کیا اور پی ایچ ڈی کی ڈگری شعبہ اردو، اورینٹل کالج سے لی۔ ایم۔ فل میں ان کا موضوع جنوبی پنجاب کے تین ڈویژنوں میں اردو شاعری سے متعلق تھا جب کہ پی ایچ ڈی کے مقالے میں انہوں نے غالب کو موضوع بنایا تھا۔ شکیل پتانی کے مضامین و مقالات مختلف جریدوں میں چھپتے رہتے ہیں۔ یہ بہت اچھے شاعر بھی ہیں۔

۱۱۔ زیر نظر تحریر کی موضوع شخصیت یعنی مرید حسین قیس فریدی

۱۲۔ ڈاکٹر محمد خورشید طبعاً شاعر، شاعروں اور شاعری سے دلچسپی رکھنے والے شفیق بزرگ ہیں۔ ان کی رہائش کوٹ مٹھن میں ہے جب کہ کوٹ مٹھن، بہاول پور اور خان پور کٹورہ میں ہومیو پیتھک پریکٹس کرتے ہیں۔ میں ذاتی طور پر جانتا ہوں کہ بہت سے لوگ ان کے علاج سے شفا یاب ہوتے ہیں اور اس حوالے سے وہ ہزاروں افراد کی دعائیں لے چکے ہیں۔

۱۳۔ ”اہل قلم ڈائریکٹری بہاول پور“ میں قاصر جمالی کے حوالے سے درج ہے کہ نام حبیب الرحمن ولدیت ملک محمد بخش، تاریخ پیدائش یکم دسمبر ۱۹۵۴ء، مشاغل شعر و شاعری، فوٹو گرافی، پینٹنگ، مطبوعہ کتب ”ڈوبھرا، ڈوشاعر، ڈونظماں“ سرائیکی کتابچہ جب کہ غیر مطبوعہ میں اردو شاعری مجموعہ ”اداس لحوں کا قرض“ اور سرائیکی مجموعہ ”خود تماشا ڈیکھدے“ ہے۔ قاصر جمالی کا پتا غریب آباد کالونی، سردار گڑھ، تحصیل و ضلع رحیم یار خان ہے۔

۱۴۔ غلام حسین کیفی سیٹلا سٹ ٹاؤن خان پور کے رہائشی اور بنیادی طور پر استاد ہیں۔ تخلص سے ظاہر ہوتا ہے کہ وہ شعر و شاعری سے بھی دلچسپی رکھتے ہوں گے لیکن ان کی شاعری سنی یاد رکھی نہیں گئی۔ یہ قیس فریدی کے دوست ہیں۔ خان پور میں قیام کے زمانے میں سکول کے بعد قیس فریدی کا زیادہ وقت کیفی صاحب کے پاس ہی گزرتا تھا۔

۱۵۔ وقت گزارنے کے لیے کیفی صاحب کی عدم موجودگی میں قیس فریدی، فاروق کی دکان کے سامنے بڑی کرسیوں اور بیچ وغیرہ پر بیٹھے نظر آتے۔ خالد محمود چودھری نے کہا قیس فریدی یہاں بیٹھے ہیں۔

۱۶۔ ڈاکٹر نذر خلیق تحصیل خان پور کی ایک بستی میں پیدا ہوئے۔ ان کی تاریخ پیدائش ۶ اپریل ۱۹۶۴ء ہے۔ شاعر اور محقق ہیں۔ ایم۔ فل اور پی ایچ ڈی کے مقالات کے علاوہ بہت سے ریسرچ پیپرز، کتابیں اور حیدر قریشی کے ساتھ رسالہ ”جدید ادب“ کی ادارت ان کا بنیادی حوالہ ہے۔

۱۷۔ پروفیسر ڈاکٹر مزمل بھٹی شعبہ اردو کے دوسرے سیشن کی طالبہ، ہمیں پہلے ریسرچ اسٹنٹ اور پھر استاد مقرر ہونے والی پہلی استاد ہیں۔ ان کی تاریخ پیدائش ۱۹ دسمبر ۱۹۵۶ء ہے۔ پروفیسر صاحب نے افسانوی مجموعے، خاکے، تحقیقی مضامین اور بہاول پور کی بزرگ شاعروں ادیب نیز مورخ شخصیت سید شہاب دہلوی پر پی ایچ ڈی کا مقالہ لکھا جو بہت عرصہ پہلے شائع بھی ہو چکا ہے۔

۱۸۔ امان اللہ نے شعبہ اردو و قبائلیات اسلامیہ یونیورسٹی بہاول پور سے ایم۔ اے کیا اور پھر ایم۔ فل کے مقالے کے لیے انہیں میری تجویز پر جو

موضوع دیا گیا تھا وہ قیس فریدی کی شخصیت اور اردو شاعری تھا۔ امان اللہ، محمد شفیع کے ہاں ۱۲ دسمبر ۱۹۸۲ء کو کھائی خیر شاہ ڈاک خانہ جہ عباسیاں تحصیل خان پور، ضلع رحیم یار خان میں پیدا ہوئے۔ آج کل برکت علی کالج ظاہر پیر میں پرنسپل کے طور پر کام کر رہے ہیں۔

۱۹۔ ملک منیر احمد کیم جون ۱۹۷۷ء کو ملک فیض بخش کے ہاں مسن آباد خان پور میں پیدا ہوئے۔ شعبہ اُردو و اقبالیات اسلامیہ یونیورسٹی سے ایم۔ اے اور ایم۔ فل کی ڈگریاں لیں۔ آج کل شعبہ اُردو پوسٹ گریجویٹ کالج خان پور میں تدریسی خدمات انجام دے رہے ہیں۔ انہوں نے خان پور کے نوجوانوں کی ادبی تربیت کے لیے ایک تنظیم ”ادراک“ کے نام سے بنا رکھی ہے جس کے تحت بہت سے ادبی پروگرام ہوتے رہتے ہیں۔ انہی کی کوششوں سے قیس فریدی کے علاج معالجے کا بندوبست ہوا اور انہی کے سبب اب اُن کا کلام زیور طباعت سے آراستہ ہو رہا ہے۔

۲۰۔ قیس فریدی، ”اہل قلم ڈائریکٹری بہاول پور“، دی اسلامیہ یونیورسٹی آف بہاول پور، مئی ۲۰۱۴ء

۲۱۔ ظہور احمد دھریچہ ولد کریم بخش ۱۹۶۰ء میں دھریچہ نگر خان پور میں پیدا ہوئے۔ ان کی تین کتابیں ”سرائیکی وسیب“، ”سرائیکی صوبہ کیوں“ اور ”علامہ اقبال اور سرائیکی وسیب“ شائع ہو چکی ہیں جب کہ اخباری کالموں کا مجموعہ زیر طبع ہے۔ (بجوالہ ”اہل قلم ڈائریکٹری، بہاول پور“)

۲۲۔ جاوید اقبال تخلص اظہر ولد صدیق احمد کیم اگست ۱۹۶۰ء کو صدیق آباد خان پور میں پیدا ہوئے۔ شعبہ اُردو و اقبالیات اسلامیہ یونیورسٹی سے ایم۔ اے کے امتحان میں گولڈ میڈل حاصل کیا۔ ایم۔ اے میں ایک مقالہ بھی لکھا تھا۔ صاحب ذوق دوست تھے لیکن پھر خان پور ہی کے ہو کر رہ گئے۔ خان پور کے کالج ہی سے اپنی ملازمت کا آغاز کیا تھا اور اللہ چشم بد سے بچائے تو یہیں سے بطور پروفیسر ریٹائر ہونے کا ارادہ رکھتے ہیں۔

۲۳۔ پروفیسر ڈاکٹر عبدالرشید رحمت ۱۴ اگست ۱۹۴۶ء کو حافظ امام بخش کے ہاں پیدا ہوئے۔ پرائمری کے بعد جامعہ اسلامیہ بہاول پور میں داخل ہوئے جہاں ان کے ہم جماعتوں میں مولانا سید فاروق القادری جیسے لوگ شامل تھے۔ پھر یہ اورینٹل کالج پنجاب

یونیورسٹی چلے گئے اور وہاں سے فراغت کے بعد جامعہ اسلامیہ بہاول پور میں ڈاکٹر غزل کاشمیری کے ساتھ ریسرچ اسکالرشپ ہو گئے۔ ۱۹۷۵ء میں جامعہ اسلامیہ، یونیورسٹی بنی تو یہ یونیورسٹی کے سٹاف میں شامل تھے۔ انہوں نے برطانیہ سے پی ایچ ڈی کی ڈگری لی اور یونیورسٹی میں ڈین کے منصب تک پہنچے۔ اسلامیہ یونیورسٹی سے ریٹائرمنٹ کے بعد سرگودھا یونیورسٹی چلے گئے۔ ان کا میدان تقابل ادیان تھا۔ گزشتہ برس ایک حادثے میں زخمی ہوئے اور ۲۵ اگست ۲۰۱۴ء کو دنیا سے فانی سے رخصت ہو گئے۔ ایسے محنتی، خوددار اور بذلہ سخ لوگ کم ہی پیدا ہوتے ہیں۔

۲۴۔ شیخ آفتاب احمد ۱۶ نومبر ۱۹۵۳ء کو شیخ دوست محمد کے ہاں خوشاب ضلع سرگودھا میں پیدا ہوئے۔ تعلیم اپنے شہر، ایف سی کالج اور گورنمنٹ کالج لاہور سے حاصل کی۔ ۱۹۷۸ء میں اسلامیہ یونیورسٹی کے شعبہ فزکس میں بطور لیکچرر ملازمت شروع کی اور پروفیسر، چیئر مین، ڈین اور ایکٹنگ وائس چانسلر کے مناصب پر فائز رہے۔ ان کی نگرانی میں بہت سے طالب علم ایم ایس سی، ایم۔ فل اور پی ایچ ڈی کی ڈگریاں لے چکے ہیں۔ بظاہر بہت ہی مقطع شخصیت کے حامل ہیں لیکن مرحوم عبدالرشید رحمت کے ساتھ سفر کے دوران میں اُن کی بذلہ سنجی کے جوہر کھلتے تھے۔ ماشاء اللہ اب بھی اپنے شعبے میں طالب علموں کی رہنمائی کے لیے جاتے ہیں۔

۲۵۔ باوثوق ذرائع بتاتے ہیں کہ خان پور کے بہت سے نوجوانوں نے مذکورہ نام سے ایک تنظیم بنا رکھی تھی جو اکیلے دکیلے راہ چلتے شاعر کو شاعری سنائے جانے پر اس حد تک مجبور کرتے تھے کہ بے چارے شاعر اس گروہ سے بچتے پھرتے تھے۔ کہتے ہیں کہ رانا پٹیا لوی، حفیظ شاہد مرحوم اور غلام حیدر قریشی اس گروہ کا نشانہ بنے۔

سرايکي غزل کا غالب..... قيس فریدی

سرايکي غزل کا مرزا غالب..... اس عنوان کا قطعاً یہ مطلب نہیں ہے کہ میں قيس فریدی کو غالب کے مد مقابل کھڑا کر رہا ہوں یا غالب اور قيس فریدی کی شاعری کا تقابلی جائزہ لے کر نتائج اخذ کر رہا ہوں۔ بلکہ اس عنوان کا مطلب یہ ہے کہ اردو غزل کو مرزا غالب نے جس قدر سنوارا، بالکل اسی انداز میں قيس فریدی نے بھی سرايکي غزل کو حُسن اور خوبصورتی عطا کی ہے۔

گو کہ سرايکي شاعری میں غزل کئی سو سالوں سے کہی جا رہی ہے اور بے شمار شعراء نے اسی صنفِ سخن کا انتخاب کیا ہے لیکن قيس فریدی نے سرايکي غزل کو جو اسلوب اور الفاظ و معنی عطا کئے ہیں اور اپنے مشاہدے اور تجربے کو جس طرح غزل میں سمو دیا ہے وہ اس کے منفرد ہونے کی درخشاں دلیل ہے اور اسی انفرادیت کے طفیل وہ سرايکي شاعری کا مرزا غالب کہلانے کا مستحق ہے۔

قيس فریدی گذشتہ تیس سالوں سے سرايکي شاعری کی شاداب وادیوں میں سفر کر رہا ہے۔ ابتدائی دور میں اُس نے روایتی شاعری کی اور سرايکي شاعری کی روایت کو اُس نے اس حد تک آگے بڑھایا کہ وہ اپنے دور کی شاعری کا واضح نقطہء اختتام بن گیا کہ اب جس کسی کو بھی سرايکي شاعری میں روایت کو آگے بڑھانا ہے وہ اپنے سفر کا آغاز قيس فریدی کے نقطہء اختتام سے شروع کرے۔

مضمون کی ابتداء میں واضح کر دیا گیا ہے کہ یہ غالب اور قيس فریدی کا تقابلی جائزہ نہیں بلکہ دونوں شعراء کی اپنی اپنی زبان میں شاعرانہ حیثیت کا تعین کرنا ہے یعنی اردو غزل میں غالب کی قامت سے سرايکي غزل میں قيس فریدی کے قد کا تعین کیا جاسکتا ہے لیکن اس کے باوجود بھی دونوں شعراء کے فن کا ایک ساتھ جائزہ لینا دلچسپی سے خالی نہ ہوگا۔

غالب کا ایک شعر ہے:

قطع کیجئے نہ تعلق ہم سے کچھ نہیں ہے تو عداوت ہی سہی

تعلق برقرار رکھنے کے لیے متعلقہ شخص کی دشمنی قبول کر لینا غالب کے فن کا اچھوتا پن اور حسین انداز ہے لیکن قيس تعلق کے موضوع پر اپنے انوکھے پن سے شعر میں یوں حُسن بھرتا ہے۔

اُٹھا چھوڑو میکوں محفل توں سوہٹا

رقیبیں کوں اگر گچھ سوڑ ہووے

(اگر رقیبوں کو اس محفل میں بیٹھنے کے لیے جگہ کی گنجائش کا مسئلہ درپیش ہے تو اے جان محفل مجھے ہی محفل سے اُٹھا دو)۔

جب منافقوں کا جہوم ہو، جب اقدار پامال ہو رہی ہوں، جب یار قابلِ اعتبار نہ رہیں تو غالب ماحول کی روش پر یوں عدم اعتماد کا اظہار کرتا ہے۔

کیا کیا خضر نے سکندر سے اب کسے رہنما کرے کوئی

اس موضوع پر قيس فریدی کا مشاہدہ بہت عجیب ہے وہ بے فیض زمانے کی عیاریوں کے نقاب نوح پھینکتا ہے اور منافقوں پر سچے ہوئے خوشامد کے لباس کی دھجیاں بکھیر دیتا ہے۔

منیا جو بھائی بھائی سبھے انسان دُنیا تے

مگر میڈے کیتے ہر گئی ہے یوسف دے بھرا وانگوں

(مانا کہ دُنیا میں ہر شخص بھائی بھائی ہے لیکن میرے لئے تو ہر شخص یوسف کے بھائیوں

جیسا ہے)۔

قيس فریدی صدائوں کا شاعر ہے وہ اپنے ارد گرد جو کچھ دیکھتا ہے اُسے پوری سچائی اور یاننداری سے بیان کر دیتا ہے وہ اپنی سوچ کے اظہار کے لیے الفاظ کا بے رحمانہ استعمال نہیں کرتا۔ اس کے الفاظ سادگی و جاہل نہیں ہوتے وہ متکلم الفاظ استعمال کرتا ہے اور اپنے ادراک کی وسعتوں اور شعور کی گہرائیوں سے جو بھی دُر نایاب تلاش کرتا ہے وہ اپنے قاری کی خدمت میں پیش کر دیتا ہے اس کے الفاظ جذبوں کی خوشبو میں رچے ہوئے ہوتے ہیں۔

قيس فریدی نے جب روایت سے جدت کی طرف سفر کیا تو اس نے روایت کو فالتو بوجھ سمجھ کر اُتار نہیں پھینکا۔ بلکہ اس نے جدت کے حُسن میں روایت کے صدیوں کے سفر کے

تجربے کو شامل کر دیا اور یوں روایت اور جدیدیت کا حسین امتزاج اور التزام قیس فریدی کی شاعری کی پہچان بن گیا اور قدامت پسندوں کی مخالفت کے باوجود آج سرائیکی غزل تمام اصناف سخن پر چھا گئی ہے اور قیس کے علاوہ قافیہ بند اور آزاد نظم کے دو آسمان قامت شعراء عزیز شاد اور ممتاز حیدر ڈاہرنے بھی باقاعدہ غزلیں کہنا شروع کر دی ہیں۔ اور وہ اس وقت قیس فریدی سے ہٹ کر اپنی نمایاں شناخت رکھتے ہیں۔ سرور کربلائی اور اقبال سوکڑی بھی شاندار غزلیں کہہ رہے ہیں مگر یہ شعراء روایت کے اثر کو کم نہیں کر سکے اور جدیدیت کی شادابی کو اپنے فن میں مکمل طور پر جذب نہیں کر سکے۔ مگر قیس فریدی کا معاملہ الگ ہے اُس نے سب سے پہلے اس بات کو اپنا ایقان بنا لیا کہ سرائیکی شاعری میں غزل کی کوئی باقاعدہ روایت نہیں ہے، لیکن چونکہ سرائیکی غزل صدیوں سے کہی جا رہی ہے اور خرم بہاول پوری مرحوم نے زیادہ تر غزل کی صنف کو اپنی شاعری کے لیے منتخب کیا اس لیے قیس فریدی نے روایت کی ان دُھندلی راہوں پر سفر کیا اور اسے واضح اور روشن خدو خدل عطا کیے اور روایت کے سفر کو سمیٹ کر اپنی ذات تک لا کر ختم کر دیا۔ اس لیے میں نے کہا کہ اب جب روایت سے تعلق قائم کرنا ہوگا تو نئے دور میں بات قیس فریدی سے شروع کرنا ہوگی۔ اور پھر اس کے بعد قیس نے جدیدیت کو نو وادار اور آوارہ اسلوب سمجھ کر ترک نہیں کیا بلکہ اس نے اس انداز سخن میں بھی بے پناہ اجتہادات کیے۔

جس شخص دی کوڑی قسم دی ساکھ پتے وانگے لگے
کیوں نہ گمراہی اوندی واعظ کون مت وانگے لگے
(جس شخص کی جھوٹی قسم بھی قابل اعتماد گفتگو محسوس ہو تو پھر کیوں نہ اُس شخص کی گمراہی کی باتیں حضرت واعظ کو نصیحتوں کی طرح لگیں۔)

اس شعر میں روایت کے تمام لہجے موجود ہیں اور جدیدیت کی ایک جھلک بھی دکھائی دیتی ہے۔ لیکن جہاں اس نے خالص جدیدیت کو اپنایا ہے وہاں اس نے فکر کو مجروح نہیں کیا۔

پہلے پواتے بھاء دا بدن جنگلیں دیوچ
ہٹ کیوں وڈا لکیندیں میکوں بادلیں دیوچ

(پہلے تو تم نے مجھے جنگلوں میں لا کر آگ کا بدن دے دیا۔ اب کیوں مجھے بادلوں میں پھپھاتے بھر رہے ہو۔)

قیس فریدی کی شاعری کا ایک اور نمایاں انداز اس کی استفہامیہ گفتگو ہے وہ اپنی غزلوں میں بے شمار رنگ پیش کرتا ہے۔ انسانی اقدار کی پامالی، چاہتوں میں مکرو فریب کی آمیزش، انسان کے ہاتھوں انسان کا بے رحمانہ اور بہیمانہ استحصال اور عظمتوں کے لبادہ میں لپٹی ہوئی رذالتیں اور ذلتیں اُسے سوال کرنے پر مجبور کرتی ہیں۔

پگ بدھن دا رواج کپڈے گیا؟ بسر توں عزت دا تاج کپڈے گیا؟
کوئی ڈاکو نی رہ گیا جیکر لانویں لہندی دا ڈاج کپڈے گیا؟
ساری دھرتی دے کھیت جئیں رادھن اوندے گھر دا اتاج کپڈے گیا؟
میں تاں موڑی کوں بیٹھا روندنا ہاں توں اکھیندیں و ہاج کپڈے گیا؟

(سروں پر عظمتوں کی جو پگڑیاں باندھی جاتی تھیں اب اُس کا رواج کیا ہوا؟، اور سروں پر جو عزتوں کے تاج رکھے جاتے تھے وہ تاج کہاں ہیں؟، اگر یہاں پہ کوئی بھی ڈاکو باقی نہیں رہا تو اُس نو بیابانہ لہن کا جہیز کون لے گیا؟، میں تو کاروبار میں لگائی ہوئی لاگت کو رو رہا ہوں اور تم پوچھتے ہو اس کا سو دکہاں ہے؟۔)

قیس فریدی کے سوالات آج کے ماحول سے اپنا جواب چاہتے ہیں۔ اس کے سوالات کا ترش لہجہ اس کی صداقتوں کا آئینہ دار ہے اس کا لہجہ جس شدت سے تلخ ہوتا جاتا ہے اُس کے اندر چھپی ہوئی سچائی اُسی قدر واضح ہوتی جاتی ہے۔ اس کے لہجے کے تیر و نشتر اس کے وجود میں سمائے ہوئے کرب کو اس کی ذات سے باہر نکال کر ماحول میں بکھیر دیتے ہیں اور درد کی شدت پر پہنچ کر قیس فریدی استفہامیہ گفتگو شروع کر دیتا ہے۔

کوڑی بقا دا روگ و دھایا گیا ہے کیوں؟
میکوں میڈا وجود پوایا گیا ہے کیوں؟

ظلمت دامرہہ جسم ستاریں دے خون وچ
اہل نظر دے سامھیں دھنوا یا گیا ہے کیوں؟

حیران ہاں جو تیز ہوائیں دے ملک دا
ڈیوے کوں حکمران بٹایا گیا ہے کیوں؟
تلوار امن دی ہے ضمانت جے دوستو
مہر و وفا دا ڈھونگ رچایا گیا ہے کیوں؟

ہے چار پاسے جس نگاہیں دے گھوڑ دا
منزل تے میکوں قہس پہنچایا گیا ہے کیوں؟

(زندہ رہنے کی اس جھوٹی مصیبت کو طول کیوں دیا گیا، اور مجھے میرا وجود کس لیے پہنایا گیا؟ ظلمت اور تیرگی کے مردہ جسم کو اہل نظر کی آنکھوں کے سامنے ستاروں کے لہو میں کیوں نہلایا گیا۔ مجھے اس بات پر حیرت ہو رہی ہے کہ جس ملک میں تیز ہوائیں چلا کرتی ہیں، اس ملک کا حکمران دیئے (چراغ) کو کیوں بنایا گیا ہے؟، دوستو! اگر امن کی ضمانت تلوار ہی دے سکتی ہے تو پھر مہر و وفا کا ڈھونگ کیوں رچایا گیا۔ یہاں تو چہار جانب نگاہوں کے جوم کا جس ہے، قہس مجھے منزل مقصود پر کیوں پہنچایا گیا ہے۔)

قہس فریدی کا مشاہدہ قابل رشک ہے وہ اپنی آنکھیں گھلی رکھتا ہے۔ اور ذہن کی تخلیقی صلاحیتوں کو چوکس رکھتا ہے اور کسی بھی عمل کے وقوع پذیر ہونے کے عوامل کی جوئیات تک سے باخبر رہتا ہے اور واقعہ کی تہ تک پہنچ کر قطعی غیر جانبدارانہ نتائج اخذ کر کے انہیں بیان کر دیتا ہے اُس نے زندگی کی اذیتوں کو بہت قریب سے دیکھا ہے اُس نے سسکتی خواہشوں اور سلگتے جذبوں کی تہوں میں چھپے ہوئے ارمانوں کو تلاش کرنے کے لیے دشت فن میں صحرا نوردی کی ہے۔ اس نے اپنی

ذات کے باہر پھیلے ہوئے محرومیوں اور نا کامیوں کے اثر دہام کو سمیٹ کر اپنے وجود میں بھر دیا ہے۔

ڈکھے دل کوں ایویں ڈکھڑے ملینے ہن
جیویں ہک پے کوں ملدن ویر واہ وا
(ڈکھے ہوئے دل کو اس طرح ڈکھڑے ملے ہیں جس طرح دو پچھڑے ہوئے بھائی ایک دوسرے سے ملتے ہیں)

قہس فریدی نے عالمی ادب کے جدید رجحانات کو اپنانے میں بخل سے کام نہیں لیا۔ اُس نے سابقہ دور میں اپنائے ہوئے الفاظ اور اُن کے مفہوم تک کو من و عن استعمال کرنے سے گریز کیا ہے۔ اگر کہیں اُس نے قدیم اصطلاحوں کو استعمال بھی کیا ہے تو انہیں ایک نیا مفہوم اور نئے معانی عطا کیئے ہیں۔

اُردو شاعری میں میر سے داغ اور مومن تک اور پھر وہاں سے حسرت اور جگر تک، بگل، تیغ، قاتل، پروانہ، شمع، موج، کشتی، ساحل، ناخدا، نیم سحر، زلف یار، ساقی، میخانہ، جام و صبو، بوسہ، میخوار، شراب، صنم، کعبہ، سنگدل اور اسی طرح کی دیگر اصطلاحیں عام طور پر مروج رہیں لیکن گذشتہ دو تین دہائیوں سے الفاظ و معانی اور اصطلاحات کے استعمال میں بے شمار تغیرات رونما ہوئے ہیں۔ اور یہ تغیرات صرف اُردو شاعری میں ہی نہیں ہوئے بلکہ دوسری زبانوں کے ادبی رویوں میں بھی واضح تبدیلی ہوئی ہے۔ نئے حالات میں تخلیق ہونے والا ادب جدید تقاضوں سے ہم آہنگ ہوا اور سابقہ اصطلاحات کی جگہ نئی اصطلاحات نے لے لی۔ اور جدید شعراء نے صحرا، بیڑ، پتے، ویرانی، سناٹا، مفلسی، بھوک، پیاس، سراب، روشنی، تیرگی، دھوپ، رُت، زخم، قبا، پچان اور دیگر الفاظ کو جدید انداز میں استعمال کیا۔ لیکن مسلسل تغیر پذیر معاشرے میں کوئی ادبی تحریک حرفِ آخر نہیں بن سکتی۔ اس لیے جدید شاعری کے انداز و معیار بدلتے رہتے ہیں اس بدلتے رہنے کے عمل سے یہ نتیجہ اخذ کرنا غلط ہے کہ جدید شعری رجحانات نا کام ہو گئے۔ اگر کوئی نقاد جدیدیت کے اثر کو قبول نہ کرتے ہوئے روایت کو آگے بڑھانے کا مطالبہ کرے تو یہ سراسر حماقت ہے لیکن جدیدیت کو بھی بے لگام چھوڑ دینا مناسب نہیں ہے اور قہس فریدی کی سب سے بڑی خوبی یہ ہے

کہ اس نے معاشرتی تغیرات اور ماحول کی مروجہ اقدار کی تبدیلیوں کے اثرات اور ان کے نتائج کو تسلیم کیا ہے۔ اس کے معاشرے میں زندگی کے کرب کی ایک جھلک ملاحظہ فرمائیے:

زندہ لاشیں دا شہر ہے میں جتھاں ہاں دوستو
زندگی قاتل زہر ہے میں جتھاں ہاں دوستو

گگ اندھاریں دے کفن وچ چندر دیندن اتھاں
منصفی گویا قہر ہے میں جتھاں ہاں دوستو

خیر پئی گزرے جو شیشے دا بدن پاتی وداں
سنگباری دا پہر ہے میں جتھاں ہاں دوستو

(دوستو! میرا شہر زندہ لاشوں کا شہر ہے۔ اور جہاں میں رہتا ہوں وہاں زندگی قاتل زہر کی مانند ہے۔ یہاں پر چاند کو ہولناک اندھیروں کے کفن میں دفنایا جاتا ہے۔ یہاں تو انصاف کا دوسرا نام قہر و غضب ہے۔ آج تو خیریت ہی گزرے کہ میں نے شیشے کا بدن اوڑھا ہوا ہے اور سنگ باری کا وقت قریب آپہنچا ہے۔)

قہس فریدی نے سرائیکی شاعری میں نئے تجربے بھی کیے ہیں بعض اوقات نئے ادبی تجربات ایک مستقل فن کی صورت اختیار کر لیتے ہیں بہت ممکن ہے کہ قہس فریدی کے یہ تجربات جدید سرائیکی شاعری میں مستقل حیثیت اختیار کر لیں۔ مثال کے طور پر قہس نے ایک غزل میں ایک لفظ کو ایک مصرعے میں دہرائے استعمال کیا ہے۔ لیکن اسی ایک ہی مصرعے میں اسی ایک لفظ کا مفہوم بدل گیا ہے۔

سجھ اُبھراں توں پہلے پہلے میں مئے پیوٹ دا عادی ہاں
پٹ تے سر رکھ ڈھیر سُئیں ہُن جاگ ذرا اکھ پٹ ساقی

میخانہ پیڑا اے گھٹ ویسی کر فکر توں صدقے جاریے دی
کھٹ دل میڈے وچ کھوئے دا کوئی اجر اہگوں دا کھٹ ساقی

پہلے شعر کے مصرعہ ثانی میں لفظ ”پٹ“ دو مرتبہ الگ الگ معنوں میں استعمال ہوا ہے یعنی پٹ معنی ”فرش“ اور ”کھول“۔ دوسرے شعر کے مصرعہ ثانی میں لفظ ”کھٹ“ دو مرتبہ دو ہی معنوں میں استعمال کیا گیا ہے یعنی ”کھٹ“ کا ایک مطلب ”کھودو“ اور دوسرا ”کماؤ“۔ اب ترجمہ ملاحظہ فرمائیں: (میں طلوع آفتاب سے پہلے مئے پینے کا عادی ہوں اے ساقی اب فرش پر سر رکھ کر مت سو، اٹھو جاگو اور آنکھیں کھولو۔ تمہارا یہ مئے خانہ ختم ہو جائے گا اور اب صدقہ جاریہ کی فکر کرو۔ تم ایسا کرو میرے دل میں شراب کا کنواں کھودو اور کچھ آگے کے لیے ثواب کماؤ۔)

اسی طرح قہس نے ایک اور خوبصورت غزل کہی ہے جس میں لفظوں کے تکرار نے اشعار میں حُسن بھر دیا ہے۔

زرد زرد قربتیں دا حال ڈے خون خون حسرتیں دا حال ڈے
چھوڑ چھوڑ دشمنیں دی گالھ چھوڑ خار خار دوستیں دا حال ڈے
تریہہ تریہہ زندگی دا کیا بٹیا زہر زہر شرتیں دا حال ڈے
ریت ریت گھر کیویں اُجڑ گئے پھینگ پھینگ شامتیں دا حال ڈے

(زرد زرد قربتوں کا حال دو اور خون خون حسرتوں کی بات کرو۔ چھوڑ دشمنوں کی باتیں چھوڑ دو، خار خار دوستوں کا ذکر کرو۔ پیاس پیاس زندگی کا کیا ہوا؟، زہر زہر شرتوں کا تذکرہ کرو۔ ریت ریت گھر کیسے برباد ہو گئے قطرہ قطرہ گرنے والی شامتوں کی داستان سناؤ۔)

غزل کے علاوہ قہس فریدی نے نظمیں بھی کہی ہیں۔ اس کی سرائیکی نظمیں بھی اس قدر جاندار اور بھرپور ہیں جس قدر اس کی غزلیں ہیں، بلکہ اس کی نظمیں پڑھنے کے بعد یہ اندازہ کرنا بھی مشکل ہو جاتا ہے کہ غزل کا کُل وقتی شاعر نظم میں کیسے بھرتا ہے۔ اسکی نظم ”مڑ پچی“ ایک عظیم تخلیق ہے جو حسرت دیاس کی اُداس تصویر ہے جو محرومیوں کے کرب میں شاعر کے گلے سے نکلتی ہوئی ایک دردناک چیخ ہے۔

اَلَا ہے کیندی ستائی ہوئی ہے

جو آہ رہ رہتے اتنی ٹھڈی بھر بندی ہے بہہ جیویں جو

لکھیں کروڑیں سالیں دے

پڑھے سورج دی گرم کرنیں دا خون ہم ویسے برف وانگے

(نہ معلوم کس کی ستائی ہوئی ہے کہ رہہ کر ایسی ٹھڈی آپیں بھرتی ہے۔ ایسا لگتا ہے کہ

جیسے لاکھوں کروڑوں سالوں کی عمر کے بوڑھے سورج کی گرم کرنوں کا خون اس کی آہوں سے

برف کی مانند جم جائے گا۔)

قائس فریدی کی ایک اور نظم ’سکھ دے ڈی بھال‘ (سکھ کے دن کا انتظار) بھی

مصائب و آلام میں گھرے ہوئے معاشرے کے دکھ کی صحیح نشاندہی کرتی ہے۔

تمام وتی دے لوک

اچٹی چمکدی راتیں دے

اندھے سورج دے انتظار اچ

خود اپٹیاں اکھیں گنوا چلے ہن

پر اندھا سورج

تھبا کے کھمداتے مردہ کرنیں کیتے

لہمدا

اُبھرتے آیاتاں صرف

نیزے برابر آیا

(تمام بتی کے لوگ اپنی چمکتی راتوں کے اندھے سورج کے انتظار میں خود اپنی آنکھیں

ضائع کر چکے تھے۔ لیکن اندھا سورج راستہ ٹٹولتا ہوا اور مردہ کرنوں کی خاطر گرتا پڑتا طلوع ہوا تو

صرف نیزے برابر تھا۔)

اس نظم کے بھرپور تاثر کو محسوس تو کیا جاسکتا ہے لیکن بیان نہیں کیا جاسکتا۔

قائس فریدی نے سرانیکہ کے علاوہ اُردو زبان میں بھی شاعری کی ہے اور یہ اس ہمہ صفت شاعر کا کمال ہے کہ اسکی اُردو شاعری بھی سرانیکہ کی شاعری کی طرح جاندار ہے۔ اُردو شاعری میں وہ آج کسی بھی بلند قامت شاعر کے مد مقابل کھڑا ہو سکتا ہے۔ سرانیکہ کی شاعری کی طرح اسکی اُردو شاعری میں بھی بناوٹ اور تصنع کا شائبہ تک نہیں ملتا۔ وہ کہی ہوئی باتیں کہنے سے گریز کرتا ہے بلکہ ان کہی باتیں کرتا ہے۔ اگر ایک لفظ اپنے اندر پورے جملے کا مفہوم رکھتا ہے یا شاعر اگر کسی ایک لفظ کو پوری عبارت کے طور پر استعمال کرے اور قاری بھی شاعر کے تخیل تک رسائی حاصل کر سکے تو شاعر کی فنکارانہ عظمت نکھر جاتی ہے۔ قائس فریدی کے الفاظ اپنے اندر کتابوں کا مواد رکھتے ہیں اور اس کے لفظ لفظ کے پس منظر میں داستانیں بکھری ہوئی ہیں موجودہ دور میں احمد فراز نے اُردو غزل کے سفر کو آگے بڑھایا ہے۔ پروین شاکر اور شاہدہ حسن ایک اچھوتے پن اور اپنی واضح شناخت کے ساتھ آگے آئی ہیں۔ درحقیقت برق رفتار معاشرتی تغیرات نے اُردو غزل کے واضح خدو خال کو ابھرنے کا موقع نہیں دیا۔ اس کے باوجود متذکرہ شعراء کے علاوہ محسن نقوی نے بھی روایت ترک کئے بغیر جدیدیت کو اپنا کر غزل کہی اور شاید اس لیے وہ ایک مقام پر جم گیا۔ لیکن قائس فریدی نے اُردو غزل کو جس خوبصورتی سے اپنایا ہے اُس کے لیے اسے کسی مخصوص گروہ کے نقاد کے ٹیٹو کی ضرورت نہیں ہے۔

جان لیوا خامشی میں مبتلا ہو جائے گا

منہ سے گچھ تو بو ورنہ بے صدا ہو جائے گا

اعترافِ جرم کر لیں گی لکیریں ہاتھ کی

اور قسمت کا لکھا تجھ کو عطا ہو جائے گا

مار ڈالے گا مجھے بھی ان کہی باتوں کا روگ

تو بھی ان وحشت سراؤں میں فنا ہو جائے گا

قہس فریدی کی ایک اور اردو غزل کے چند اشعار ملاحظہ ہوں۔

اشکِ شبِ فراقِ جفاؤں میں بٹ گیا
جلتا ہوا چراغِ ہواؤں میں بٹ گیا

اُترا زمین پر تو نہ رہنے دیا گیا
سوئے فلک اُڑا تو خلاؤں میں بٹ گیا
آخر یہ مرحلہ بھی سخاوت کا طے ہوا
وہ جو سخی تھا خود بھی گداؤں میں بٹ گیا

قہس فریدی کے فن پر اس مختصر مضمون میں سب کچھ نہیں کہا جاسکتا ہے اور اگر طوالت کا خوف بھی غالب ہو تو پھر شاعر کے ساتھ انصاف کرنا ناممکن ہو جاتا ہے۔ قہس کی شاعری پر اس مضمون کو محض ”پیش لفظ“ سمجھ لیجئے اور اس انتظار میں رہیے کہ وقت اس پیش لفظ کے آگے ایک باقاعدہ تصنیف رقم کرے گا۔ اور یہ عظیم شاعر بجا طور پر ایک سے زیادہ تصانیف کا مستحق ہے۔

نذیر لغاری

(ماخوذ: ماہنامہ سچا، کراچی، فروری ۱۹۸۱ء)

سرائیکی غزل دا ہک لافانی شاعر..... قہس فریدی

سرائیکی زبان اچ ادب دی تمام اصناف کوں ورتاواں دی بھر پور صلاحیت موجود ہے۔ بہوں گھٹ زبانان ہن جہاں دا موضوعاتی اتے تاثراتی مزاج اتنا پختہ تے کیوں اتنا وسیع ہے جہاں وچ ہر قسم دے موضوعاتی، صنفی اتے بیٹی تجربے کرن دی گنجائش پاتی ویندی اے۔ سرائیکی زبان انھاں وچوں ہک ہے۔

سرائیکی زبان دا قدیم شعری سرمایہ ڈوہڑے، کافی اتے بحراں تک محدود باہا، ایندے اچ زبان دی تنگ دامنی کوں کئی دخل نہیں بلکہ اے اوں دور دے شعری تقاضے اتے ادبی ضرورتیں دے مطابق ہی۔ جوں جوں وقت گزردا گیا، شعری تقاضے بدلدے گئے، ادبی ضرورتیں اچ ودھارا تھیندا ا گیا تاں سرائیکی ادب دا دامن خود بخود وسیع تھیندا ا گیا۔ نویاں صفاں، نویں سانچے، نویں تلازمے اتے ول انھاں دے نال نال نویں خیال، نویاں ترکیباں، نویاں بندشاں اتے نویں عرضی تجربے سرائیکی شاعری دا سرمایہ بن گئے۔

سرائیکی غزل اگرچہ بہوں پہلے شاعری اچ داخل تھی گئی ہی۔ خود خواجہ فرید نے وی اپنے سرائیکی دیوان اچ ڈھیر ساریاں کافیاں غزلاں دی ہیئت اچ اکھین لیکن چونکہ اوہیادی طور تے کافی دے شاعر ہن اتے انھاں دے مزاج اچ کافی دارنگ غالب ہا ایں سانگے خواجہ فرید دی غزل اچ غزل دا اسلوب قدرے کم نظر آندے۔ ایندے باوجود دیوان فرید دیاں غزلاں اپنے دور دے موضوعاتی تنوع اتے حسن و عشق دے اظہار دا بہوں وڈا وسیلہ ہن۔ خواجہ فرید دی اردو شاعری ساڈے ساٹھیں ہے۔ انہاں دے اردو دیوان اچ ساریاں غزلاں ہن۔ ایندے مطلب ہے جو او غزل دی صنف توں پوری واقفیت رکھیندے ہن۔ ایں سانگے انہاں نے سرائیکی وچ ای غزل دے تجربے کیتن۔ لیکن انہاں دے سرائیکی غزلاں تے کافی دارنگ واضح نظر آندے۔ سرائیکی غزل کوں ایں عہد دے جیڑھے شاعر نے ایندے حقیقی مزاج اتے اصلی

اسلوب دے مطابق ورتے اوسیں قیس فریدی ہن۔ انہاں نے غزل دی ایمائیت اتے ایندی رمز و علامت کوں خوب سمجھے اتے لسانی مشکلات تے قابو پاتے اپنے وکھرے اتے نونیکلے لہجے نال غزل کوں آبرو مندانہ شکل و صورت ڈتی ہے۔ قیس فریدی شاعر ہووٹا دے نال نال ہک ماہر لسانیات وی ہن۔ سرائیکی زبان تے انہاں دا ڈھیر سارا کم ساڈے ساٹھیں ہے پیا ایں حوالے نال انہاں نے اہٹی غزل وچ الفاظ دی صحت، معنوی ساخت، صوتی خوبصورتی اتے حسن ترتیب دا خاص خیال رکھیے۔ ایہا وجہ ہے جو انہاں نے ہک لمبے عرصے تک زندہ رہن والی شاعری کیتی ہے۔ قیس دے نزدیک شعر دے حسن دے پچھوں شاعر دا تخلیقی فن پوری طرح کارفرما ہوندے اتے فن واسطے زبان و بیان دا علم ہووٹا ہوں ضروری ہے ورنہ شاعری محض تنگ بندی تاں تھی سگدی اے اوندے وچ آفاقیت پیدا نہیں تھی سگدی۔ ایں سانگے قیس اچ دے کم علم اتے جاہل لکھاریاں توں شاکھی نظر آندن۔

ہٹ اہدیں کنیں ادب کوں بزاری بٹا ڈتے
تیں خود تاں جاہلیں کوں لکھاری بٹا ڈتے

ادب کوں پوڑی بٹا تے جو پہنتے فلکیں تے
کیوں نہ مارے او فلکاں اگر مگر نہ کرے

قیس فریدی دی شاعری دا بنیادی وصف اے ہے جو انہاں نے اہٹی غزل اچ اہٹی دھرتی اتے اپنے وسیب دے ڈکھ کوں اپنا موضوع بٹاے۔ سرائیکی وسیب دی بگھ، تس اتے ایندیاں ساریاں محرومیاں کوں نشا بر کریندیں ہوئیں وسیب دی طبقاتی کشمکش کوں وڈی خوبصورتی دے نال بیان کیتے۔ قیس دے نزدیک ایں دھرتی ماء کوں ڈکھ ڈیوٹا والے او دھرتی چنے ہن جنہاں نے اپنے زور اتے ڈکھپ دے ذریعے اٹھوں تے لوکاں کوں غلام بٹاے اتے ڈکھ رات انہاں دی رت تے پلدے پئیں۔ ایں ساری طبقاتی کشمکش کوں انہاں نے ایں انداز اچ بے نقاب کیتے۔

کیڑھے کیڑھے دی ایویں روز لہیسیں پکی
کہیں کوں تاں چھوڑ عزت دار سڈاواں جوگا

میں کیوں نہ ایہو جے دریا کوں بے مہاب آکھاں
جو اپنے سدے کناریں دے لب وی تر نہ کرے

توں مفلس دا حامی بن تے اوندی رت تے پلدا اپیں
میں مفلس دا حامی بن تے وٹھینے درد کشا لے ہن
جیلے توں گرسی تے بہندیں میں مٹی تے بہنداں
کیا کیا قصے چھڑ دے اہٹی گھاٹی یاری والے ہن

میں محتاج تے توں لکھ ڈاتا
کیوں نہ تیں توں منگاں تیکوں

بلبلیں کوں نہ جتھاں حکم الاواں دا ہا
میلے کانویں دے اٹھاں شام سویرے لگدن

رات تھیندی ہے تاں خونخوار سبھے بن ویندن
ڈکھ سارا جو ایہ گجھ لوک بھلیرے لگدن
او جو باغی ہا اوہو شیت قتل تھی گیا ہے
اچ بہوں خوش میڈی وتی دے وڈیرے لگدن

انہاں اشعار دے وچ وڈیرہ شاہی دے ظلم اتے جبر دا پورا نقشہ سامٹھیں آگئے۔ یعنی جتھاں حق پرست لوکاں کوں باغی آکھ تے قتل کر ڈتا ونجے، جتھاں رات دے اندھارے وچ لوک خونخوار بنن وُجن، جتھاں ہک انسان محتاج تے ڈوجھا لکھ دا تا بنن گیا ہووے، جتھاں روز کہیں شریف آدمی دی چنگی لہائی ونجے اوں دھرتی تے ایں کنوں وڈا عذاب بیا کیا او سے۔ قہس فریدی نے ایں سارے منظر کوں وڈی جرأت اتے وڈے حوصلے نال بیان کیئے۔ انہاں دے نزدیک ایہ دھرتی کڈا ہیں سکھ داساہ نی گھن سگدی کیوں جو اتھوں دے گلدام لوکاں نے انصاف وی انھاں ظالماں توں منگے جہاں نے خود اپنے ہتھیں انہاں تے ظلم دے پہاڑ رکھ ڈتن۔ جنیں ویلے ایہ صورت پیدا تھی ونجے جو ظالم کوں انصاف دی گُرسی تے پہاڑ ڈتا گیا ہووے تاں اوں ویلے گھر گھر قتل عام، بدامنی، لُٹ پھرتے تشدد جہیں واقعات رونما تھیں۔ ایں معاشرتی عذاب کوں قہس نے ایں طرح بیان کیئے۔

ایہ زمانہ وی اسا کوں ڈیکھٹا ہا دوستو
قتل دی اوہو کرے زردار وی اوہو کرے

.....

جیندے ہتھ تلوار ہے پچو دا
اتھ اوہو سردار ہے پچو دا

.....

دھاں وی اوکوں ڈیوٹی پئی اے
ڈاڈھ جیندا زردار ہے پچو دا

ایہ وتی کیوں اجڑ گئی ہے
اتھ وی گئی سردار ہے پچو دا

.....

میڈے اللہ میں کتھاں آگیاں جتھاں دے واسی
آپ خود ناگ اتے آپ سپیرے لگدن

.....

جگ بے آرام کیوں اے
گھر گھر متام کیوں اے
اے امن دے پیسیر
ایہ قتل عام کیوں اے

انہاں اشعار توں پتہ لگدے جو سارا وسیب دو غلے اخلاق دی زدا بچ بُری طرح جکڑیا ہو گیا اے۔ لیکن ایں مقام تے قہس فریدی نے جیڑھی جرأت دا مظاہرہ کیئے اتھوں انہاں دی وسیب نال سچی محبت اتے ولی ہمدردی دا ثبوت ملدے اتے نال ای انہاں دے آفاقی شاعر ہووٹ دا ثبوت ملدے۔ قہس اپنی دھرتی دے محروم تے مظلوم لوکاں دی ارداس سُن تے اتھوں دے ظالم اتے زردار وڈیرے دی اکھ اچ اکھ پاتے گالھ کرٹن دا بھر پور حوصلہ رکھدن۔

میں تیکوں سبھ آریں پاریں چاٹداں
گو تیڈے چہرے تے پردہ ”زر دا“ ہے

.....

زہر پلواتے میکوں توں گھن چکلیں سچ دا ثبوت
ہُن میکوں جھٹلا تے اپٹے آپ کوں جوٹھا نہ کر

قہس اپنی اُچوی دھرتی کوں گلزار بناوٹن دا خواب وی ڈیکھدن۔ اوچاٹدن جو ہک دور ہاجڈاں اے دھرتی امن دا گہوارا ہئی۔ ایں دھرتی دے پیلے، ہیٹ اتھوں دیاں بہاراں ہن۔ گلزار موہمیں دی خوشبو وچ سہکن سہاگ دیاں رسماں ریتاں پلداں اتے ودھیاں رہندیاں ہن۔ چارے پاسوں امن محبت اتے خلوص دی خوشبو آندی ہئی۔ سارے ویسپی کھلدے ہسدے اتے کٹھے جیندے مردے ہن۔ قہس نے وسیب دی خوشحالی دا ایہ سارا نقشہ ایں طرح پیش کیئے۔

او ویہا کر یاد چڈاں جو
جو بن دے دریا وچ کیا کیا
ہر موسم ہا اپٹا موسم
نوکس ٹوکس دے جنگل توں
اتے خوبصورت اتے جنت نظر ماحول اچ رہن والا شخص بالآخر ایہ آکھن تے مجبور کر

ڈٹا گئے:

آس دی رٹھ پلھرے تاں کیویں
مخرویں دی جھار ہے پچڑا
بندراں کیا آون، ہر پاسوں
چوریں دا دڑگار ہے پچڑا

یعنی جیڑھے ماحول وچ لوک کٹھے جیندے مرڈے ہن، جھر جنگلاں توں بے خوف
گزر دے ہن۔ اچ اوں دھرتی تے خوف، ہراس، بد امنی، لٹ پھر، خون خرابہ، فساد، قتل عام
اتے چوری ڈاکے ہن تے کئی وی شخص امن دا جھٹ نی گوارا سگدا۔ قہس صاحب ہک ذہن تے
سجھدار شاعر ہن۔ او صرف اپنے وسیب دی مخدوش حالت کوں ساڈے سامنھیں پیش نہیں
کریندے بلکہ اس عذاب کوں باہر نکلتن دا رستہ وی ڈکھلیندے۔ او اپنے لوکاں دے ڈکھ توں
ارمانی ضرور ہن لیکن انہاں دی ترقی اتے کامیابی کوں مایوس کائینی۔ اس طرح قہس دی غزل
اچ قنوطیت اتے مایوسی دی بجائے رجائیت اتے امید پاتی ویندی اے۔ اس مقام تے او امید و
انقلاب دا ہک پیام برن تے ساڈے سامنھیں آندن۔ او اس اُجڑی پچڑی ویران دھرتی کوں سر
سبز و شادات ڈیکھن دی آرزو رکھن اتے ڈکھ سکھ اچ تبدیل کر ڈیوٹ دا عزم رکھدے ہونیں
ہک جاہ تے آکھن:

کئی تاں سجھ دی گالھ چلاوے
ڈکھ دی کالی رات وھاوے

ذہن دے درمن کھیت اچ کئی تاں
ساوی سوچ دا باغ رہاوے
قہس دے شاعرانہ فلسفے دے مطابق زمین دی زرخیزی دا تعلق ذہن دی زرخیزی نال
ہے۔ اس حوالے نال او انقلاب واسطے پہلے ذہنی تبدیلی دے خواہش مند ہن۔ ایندے بعد او
لوکاں کوں انقلاب گھن آون دا درس ڈیندے ہونیں صرف اپنے مسائل تے بھروسہ کر ڈی تلقین
کریندے اتے کہیں قسم دے خوف خطرے کوں وی نہیں گھبریندے۔

آکھن:

اچ تاں مٹی وچ ملا ڈیو تتی ڈھپ دا غرور
اچ تاں اپٹی ریشی زلفیں دی چھاں روشن کرو
جے ٹساں چھندو قدر یارو گھلے ماحول دی
خود کوں زنجیراں پواؤ، آزادیاں روشن کرو

.....

قہس ہن اوں شخص توں کئی حق نہ جیوٹ دا منگو
اپنے من کوں مارتے دُنیا تے ناں پیدا کرو

اقبال نے وی اپنے من وچ ڈب تے زندگی دے سراغ کوں پا گھنن دا درس ڈتا ہا۔
تاں قہس فریدی نے وی انقلاب واسطے اپنے من کوں مارن دی تلقین کیتی اے۔ سب توں اہم
گالھ ایہ ہے جو قہس صاحب صرف انقلاب دی دعوت نہیں ڈیندے بلکہ خود وی اس کارِ ثواب اچ
شامل ہن۔ کہیں وی سچے انقلابی دی ایہ خاصیت ہوندی اے جو او خود اگلی صف اچ شامل کرتے
اپنی سچی ہمدردی اتے بھرپور سچائی دا ثبوت ڈیندے۔ قہس صاحب وی امن دی اس جنگ اچ
شامل ہن تے ذہنیں تے تعصب دے رنگ کوں گھر چنن دا عزم رکھن۔

اچ دے نویں انسان دی ہے سوچ پڑائی
ذہنیں تے تعصب دا ہے او رنگ اچن تیں

میں قیس فقط آمن دی خاطر ودا لڑاں
ہیں سانگے ھے جا جاتے کی جنگ اچٹ تیں

قیس فریدی دی اپنے وسیب نال محبت تے ہمدردی دا سچا تصور انہاں دے شعراں اچ
موجود ہے۔ او وسیب دے ڈکھ کوں اچٹی ذات دا ڈکھ سمجھن اتے ایندا اظہار دی کریندن:

جڈاں وی قیس لکھیں اچٹی ذات دا ڈکھ
وسیب سارے دا سارا نگاہ وچ رکھٹا

قیس فریدی دی غزل اچ زندگی دا گہرا فلسفہ پاتا ویندے۔ او زندگی گزارن دے
وڈے رہنما اصول سمجھیندن۔ انہاں دی نظر وچ زندگی محض کھاوٹ پوٹ دانان نہیں بلکہ انسانیت
دیاں قدراں حاصل کر گھنن دانان زندگی ہے۔ قیس فریدی نے چونکہ ڈھیر سارے لوکاں کوں مجبور
تے مقہور حالت اچ ڈٹھے ایں سانگے رد عمل دے طور تے انہاں دے لاشعور اچ اپنا پرستی دا تصور
راخ تھی گئے، جیڑھا قدم قدم تے انہاں دیں غزلاں اچ محسوس کیتا وئج سگدے۔ ایہ انہاں دی
انا پرستی دا کمال ہے جو او بگھ کنوں مر وئجٹ کوں ترجیح ڈیندن لیکن کہیں دے اگوں ہتھ نہیں
پھیلیندے۔ ایویں بعض اوقات خدا کوں وی سجدہ کرن اچ اچٹی انا کوں مجروح نہیں تھیوٹ
ڈیندے:

میں بگھ توں مر گیاں مگر بن نی وٹ دا کھاو کوئی
کہیں کوں پیٹ دی خاطر ستا وٹا جو نہ ہا

.....

جیکر توں نہیں خدا تاں میڈی اتنی گالھ من
یا سجدے نہ کرا یا خیال انا نہ ڈے

.....

میں قیس اچٹی موت دی منگی ہے رب توں بیکھ
حیران ہاں جو میڈی انا گھن گیا ہے کون

قیس صاحب سمجھن جو ایہا انا ہے حیدری وجہ توں انسان اچٹی شناخت کوں قائم رکھ
سگدے۔ ہر آدمی چاہندے جو معاشرے وچ اوندائی مقام ہووے، لوک اوکوں چاٹن، سُنچاٹن
اتے او اچٹی چاٹ سُنچاٹ واسطے مختلف کارنامے سرانجام ڈیندہ رہے۔ قیس صاحب دی سُنچاٹ
اوندائڈکھ، اوندی خوداری تے اوندی انا ہے۔

چکھی تاں اچ بہہ تے ساڈا شجرہ لکھ
سا کوں حسبی نسبی بگھا ننگا لکھ

.....

میں اپنے وجود کوں ثابت کرٹ کیتے
خود کوں شکار تیکوں شکاری بٹا ڈتے

.....

عجب مزاج زمانے بٹا ڈتے دل دا
خوشی تے پیر وپندے غمی تے کھلدا ہے

.....

لوک توٹے جو کریندا ہے چولے سنے سنے
میکوں پر قیس ایہ کانوے دے کنویرے گلدن

عشق و محبت دا اظہار غزل دی بنیادی خصوصیت ہے۔ قیس دی غزل ایں لافانی جذبے
نال مڑین ہے۔ قیس جتھاں عمومی زندگی وچ اپنا پرست نظر آندن اُتھاں او محبوب دے اگوں وچھ
وچھ وئجٹ اچ فخر محسوس کریندن کیوں جو او سمجھن کہ محبوب کوں احترام ڈ پوٹ اتے اوکوں بلند
مرتبے تے ڈیکھن دراصل ہک سچے عاشق دی معراج ہوندی اے۔ ایہ جذبہ اوں ویلھے پیدا
تھیندے جڈاں عاشق حُسن پرستی کوں عین عبادت سمجھدا ہووے۔ اگر محبت اچ ہوس پرستی دا جذبہ
غالب آونجے تاں ول ایں لافانی جذبے دیاں سچیاں قدراں پامال تھی ویندن۔ ایہا وجہ ہے جو قیس
دی غزل اچ محبت دی پاکیزگی اتے محبوب دا تقدس نمایاں نظر آندے۔ ایں سانگے انہاں دے

عشقِ اشعارِ راج سا کول ہک عزت دار اتے قابلِ صدا احترام محبوب دانی نقشہ نظر آندے۔ گجھ شعر
ملاحظہ فرماؤ:

جنیں ڈینھ وی میڈی جھونپڑی تے سیں کرم کیتے
پلکیں کول میں وچھا تے پتھاری بٹا ڈتے
اے کئیں تیڈیں اکھیں دی ولا گالھ چھیڑتے
تھل دی ہوا کول باد بہاری بٹا ڈتے

.....

تیوں بے وفا کیوں سڈیندی ہے دنیا
ایہو سوچ تے میں تیڈا یار بٹ گیاں

.....

ٹساں ایہ تیر میوں ڈیو میں خود کول آپ چا ماراں
ٹساں نازک ہو تھک پوسو نشانہ قہس دا چٹ چٹ

.....

او جتنے تیر مریدا رہیا میں کنڈ نہ ڈتی
میں اپنے ڈھردے پچن کول رنجواٹا جو نہ ہا

.....

میں جے تیں جاگداں مہتاب ڈیہداں
چڈاں سمدان تہاڈے خواب ڈیہداں

اکھیں چہرہ تے ابرو اللہ اللہ
چراغ و مسجد و محراب ڈیہداں

قہس دے نزدیک محبوب دا وجود محبت دیں سچیں قدریں کول زندہ رکھن واسطے ہک
ضروری شے ہے۔ ایس سانگے او محبوب کول رسوائی تھیون ڈیندے بلکہ اوندی بے وفائی تے وی
پردہ پاوٹ دی کوشش کریندن۔ قہس دے انداز دا اے وکھرپ انہاں دی غزل کول امر کر
ڈیندے۔ او بعض اوقات محبوب کول خدا دے روپ اچ ڈیکھدن اتے اپنے والہانہ جذبے کول
محبوب دی پوجا کرکڑ تے مجبور تھیند اڈیکھدن ایس طرح جتھاں انہاں دے پاکیزہ جذبے دے
نشاندہی تھیندی اے اُتھاں محبوب دی اہمیت اتے قدر دا وی اندازہ تھی ویندے۔ چند شعر ڈیکھو:

بٹ بٹ تے میڈے سامنے آہندے او سدا
میوں تاں ہیں ادا نے چجاری بٹا ڈتے
او خدا کیوں نہ بٹ ہے یارو
میں جو ہر دم خدا کنوں ڈرداں

.....

میں محبت کول عقیدت نہیں بٹایا ہرگز
لیکن او شخص میوں لگدا خدا وانگے ہے

.....

خدا جو ہے تاں ٹساڈا خدا ہے میڈا نہیں
میڈا چھڑا ایہ صنم ہے میڈا صنم نہ کھسو

قہس نے جتھاں پورے وسیب دے ڈکھ کول اپنی شاعری دا موضوع بٹائے۔ اُتھاں
انہاں نے اپنی زندگی دا اظہار وی اپنے اشعار وچ کیتے۔ ایندے اچ کئی شک نہیں جو انہاں دی
زندگی دا ہک ہک لمحہ ڈکھ دی ہک مکمل داستان پیش کریندے۔ اوائل عمر اچ شادی، ول پیوی دامر
وچن، بھرانواں دیاں شکر رنجیاں، بے اولادی اتے مجرد زندگی..... ایہ سارے عذاب قہس زندگی
دا ہک جزو لاینفک بٹ گئے تے انہاں کول در بدر تھی وچن تے مجبور کر ڈتا۔ بالکل اوہے حالات
جیڑھے میر تقی میر کول زندگی اچ پیش آئے ہن تے اوکول دہلی کنوں ہجرت تے مجبور کر ڈتا، اوہا

کیفیت سہیں قہس فریدی نال وی پیش آئی۔ چڈاں او میا نوالی شیخاں کنوں خان پور تشریف گھن آئے تاں میکوں ہک خط ایج ایندی اطلاع ڈیندیں ہوئیں لکھیونے جو ایہ میڈی زندگی دی ”ستارہویں ہجرت“ ہے۔ ایہ ایچ توں پندرہاں سال پہلے دی گالھ ہے۔ ایندے بعد ڈاہ ہجرتاں مزید تھین۔ ایچ کل قہس صاحب رحیم یار خان دا پلاٹ وچ تے مومبارک ایچ قیام پذیر ہن۔ بہر حال انہاں دی ذاتی زندگی ایچ جتنے ڈکھ وی آئین لیکن کمال اے انہاں دا جواہر تک انہاں نے ڈکھ دے مقابلے ایچ ہرنی جھکا یا بلکہ انہاں نے اپنے ڈکھ دا علاج ڈکھ دے نال ای کیتے۔

فرمیدن:

ہیشہ ڈکھ دا تدارک میں ڈکھ دے نال کیتے
میں اپنے سکھ دی طلب کوں ڈکھاوٹا جو نہ ہا

او میکوں قتل کریندا ریہا میڈے سامہیں
بچو کراں ہا کیوں، تھہ گڈاوٹا جو نہ ہا

ڈکھ دے سوا آسمان توں
مِلدا ہے کیا آسمان توں

دھرتی دا مجرم ہاں تاں کیوں
پاواں سزا آسمان توں

خود آپ اہٹی تباہی تے میں وی کھلدا ریہاں
میڈے مزاج نے میکوں رُوواوٹا جو نہ ہا

.....

فنی اعتبار نال وی قہس دیاں غزلاں ہک مکمل ادب پارے دا درجہ رکھدن۔ چھوٹی اتے لمبی بحر اں دا استعمال انہاں کوں بھر پور انداز ایچ آندا ہے۔ تکرار لفظی نال انہاں نے اشعار کوں نکھار چھوڑیئے۔

چھوڑ چھوڑ دشمنیں دی گالھ چھوڑ
خار خار دوستیں دا حال ڈے

دُھوڑ دُھوڑ قافلے کتھاں گئے
چور چور سنگتیں دا حال ڈے

.....

قہس نے سدھے سادے، مختصر، نرم و ملائم لفظاں ایچ اپنے اچھوتے احساسات کوں وڈی صفائی، درد انگیزی اتے جامعیت نال بیان کیتے۔ محاورات دے استعمال تے انہاں کوں خاصا عبور حاصل ہے۔ انہاں نے محاورے دے حُسن کوں جیڑھے انداز ایچ اُجاگر کیتے اوندے نال انہاں دے ہک پُرگوا تے مشاق شاعر ہووٹا دا ثبوت ملدے۔ محاورہ بندی دیاں مثال لال ڈکھیو:

کیوں دھابے دھوڑے کھمدا وڈے کالی رات وچ
جھ توں او سو جھلے دی قبا گھن گیا ہے کون؟

.....

ساڈی رت وچ اپٹے ہاں دی
بھاء مارو، ہاں ٹھارو یارو

.....

کل دی کل نہیں پمدی جیکر
ایچ دا ڈکھ نہ تھورا لاوے

مجاورات دے نال نال خوبصورت تشبیہاں تے استعاراں دا ورتارا قیس کون ہوں
زیادہ مرغوب ریہے۔ جنیں ویلھے نہایت نازک اتے لطیف جذبیں کون الفاظ دا ساتھ نہیں مل
سگد اتاں شاعر حضرات ایں موقع تے استعارے تے تشبیہ کون کم گھندن۔ اگر تشبیہ اچ ندرت،
جدت اتے حُسن ہووے تاں شاعری امرتھی ویندی اے۔ قیس دے فن دا نمایاں وصف انہاں
دیاں خوبصورت تشبیہاں ہن۔ جیڑھیاں اپٹے اپٹے موقع تے مندری اچ نگ وانگے خوبصورتی
نال جڑیاں ہونیاں محسوس تھیندن۔ مثلاً

جذبیں دے سیٹے ہونٹیں تے ہے چُپ دا شور کیوں
دل دی لہو لہان صدا گھن گیا ہے کون؟

یاریں دے پھٹ لگے ہوئے
ساڈی پُشاک تھی گن

.....

میڈی آواز بے صحرا دی صدا وانگے ہے
میڈی خاموشی تاں ہاتھ دی ندا وانگے ہے

زخم پکپول ذرا بھر ڈے نمک بیکھ دے نال
میڈی وتی دا ہر ہک شخص گدا وانگے ہے

المختصر سب قیس فریدی دی غزل اپٹے نوکلے اسلوب اتے دکھ لے لب ولہجے دی وجہ
توں سرا نیکی ادب دا قیمتی سرمایہ ہے۔ انہاں دا استدالی انداز بیان، خیال دی بلندی اتے فکر دی
گہرائی کون ظاہر کریندے۔ کتھائیں کتھائیں مرزا غالب وانگے معنوی پہلو داری وی پاتی ویندی
اے۔ زندگی دی تلخ حقیقتیں کون انہاں نے رمز و ایمائیت نال بیان کرتے غزل کون جدید لہجے
نال ہم کنار کر ڈتے۔ لطافت خیال ہووے یا نکتہ آفرینی، قیس فریدی دی غزل زندگی دے حقیقت

پسندانہ تصورات کون مالا مال ہے۔ کتھائیں کتھائیں طنزیہ لہجہ اختیار کرتے او معاشرے دی کہیں
خامی کون بڑے شگفتہ انداز اچ بیان کریندن۔ انہاں دی غزل اچ تصویر پیکر کہیں حیدرے
جاگدے معاشرے دی جھلک ڈکھلین تے ایویں محسوس تھیندے جو انہاں دا کلام خوبصورت
تصویریں اتے حسین پیکریں دا ہک نگار خانہ ہے۔ الفاظ دا صوتی آہنگ اتے جدت ادا قیس دی
غزل دی او اوصاف ہن جنہاں دے نال سرا نیکی غزل دا دامن وسیع تھی ویندے۔

”ارداس“ توں ”توں سورج میں سورج مگھی“ اتے ”آمشام“ دیاں غزلاں قیس
فریدی دے فنکارانہ مزاج اتے بلند پایہ تخیل دا غماض ہن۔ قیس نے اپنی غزل دے ذریعے
سا کون سچ پورٹی سکھائے۔ انہاں دی غزل اچ اصلیت دا عنصر، دھیما دھیما ترنم، مہذب بذلہ سنجی،
عشق دا پاکیزہ معیار، جذبات دا انضباط، خوددارانہ انا، فنکارانہ شوخی، اتے جدت طرازی دے
سارے عوامل وڈی فنکارانہ مہارت نال موجود ہن۔ ایسے خصوصیات ہن جنہاں دی وجہ توں
انہاں کون سرا نیکی غزل دالافانی شاعر آکھیا وچ سگدے۔

پروفیسر ڈاکٹر محمد شکیل پتانی
(ماخوذ از کتاب ”سرا نیکی ادبی مقالات“)

اظہارِ تشکر

الحمد للہ، خان پور کٹورہ ریاست بہاول پور کا سب سے بڑا علمی ادبی شہر ہے۔ یہ قول اس نسبت سے ہے کہ یہاں بین الاقوامی شہرت یافتہ ادباء و شعراء نے جنم لیا، جن میں سب سے بڑا نام پیر و مرشد عظیم صوفی شاعر حضرت خواجہ غلام فرید ہے۔ اس کے علاوہ محسن خان پوری، عبدالرحمن آزاد، گلزار نادم صابری اور حفیظ شاہد نے خان پور کو ادبی دولت سے مالا مال کیا۔ اسی ادبی فضاء کے باعث احسان دانش کو خان پور سے اُلٹ رہی۔

موجود دور میں جہاں محترم قہس فریدی اور امان اللہ ارشد نے خان پور کے نام و مقام اور پہچان کو برقرار رکھا ہوا ہے وہاں اظہارِ عروج (شاگرد حفیظ شاہد + قہس فریدی) عامر بھایا (شاگرد امان اللہ ارشد) اور سعید ثروت (شاگرد قاصر جمالی) بھی اپنا بھر پور کردار ادا کر رہے ہیں۔ غلام مصطفیٰ بے تاب، پروفیسر ملک عامر، ریاض کاشف، عبدالستار زائر، یاسر فیض آبادی، عمران اسد، اور ایاز احمد ایاز، قاصر جمالی، شبیر طاہر جیسے اور بھی بے شمار نام قابل ذکر ہیں جو خان پور کے ذوق ادب کا منہ بولتا ثبوت ہیں۔

محترم قارئین! ایک وقت تھا جب خان پور کی ادبی تنظیمیں بہت فعال تھیں کئی انجمنیں شاعر اور ادیب ادب کی ترویج کے لیے سر جوڑے بیٹھے رہتے۔ پاکستان کے عظیم شعراء کا اس ادبی فضا میں آنا جانا تھا۔ مگر کچھ لوگوں کے شہر سے ہجرت کر جانے اور حالات کے پیش نظر ذاتی مصروفیات کے بڑھ جانے سے رونقیں کم ہوتی گئیں۔

اس وقت خان پور میں اور بھی اچھی تنظیمیں موجود ہیں اور اپنا کردار بھی ادا کر رہی ہیں مگر اعلیٰ سطحی پروگراموں کے انعقاد اور بڑی تنظیموں، شعراء سے رابطے اور تصانیف کی اشاعت کے حوالہ سے سابقہ رونقوں کو بحال کرنا بہت ضروری تھا اسی مقصد کے تحت ہم نے ادبی تنظیم ”بزم ادراک“ کی بنیاد رکھی۔ ”بزم ادراک“ کے پلیٹ فارم سے نہ صرف یادگار پروگرام پیش کئے گئے بلکہ بعد قیام

قہس دی غزل

قہس فریدی ہک گوشہ نشین شاعر ہے معروف ادبی مراکز میں توں پرے رہ کے اوندی منفرد تے متنوع آواز نے شاعری، خاص طور تے غزل کوں ہک نواں لسانی شعور عطا کیے۔ دیہات دی بود و باش تے جتھاں اوندے اظہارِ کرائی سادگی تے صفائی نال ہمکنار کیے اتھاں زبان دی چٹنگی تے وسعت وی اوکوں وافر نصیب تھی۔ ول دیہات جتھاں خالص زبان تے محاورے ملدن قہس فریدی دے تخلیقی شعور دا عرفان تھے اتے ایں چنگھے دے لوڈیاں دا اوندے فنی تجریاں نے پورا پورا فائدہ اٹھائے۔

خیال تے لفظ دی تلاش تے جتو قہس فریدی دے شعری اظہار دے ہک خاص وصف ہے۔ میڈا خیال ایہ ہے جو ایہا گول پھلور اصل وچ تخلیقی صداقتاں کوں معراج عطا کریندی ہے قہس انہاں فطری صلاحیتاں تے قناعت کر کے بہہ نی گیا بلکہ اوں نے ایں خدا داد نعمت کوں اپٹے سماجی تے فنی شعور دی بھاء ڈے کے کندن بٹاڈ تے اتے جیڑھا خیال، جیڑھی فکر تے جیڑھا لفظ کندن بٹن وچے اوندی چمک دمک تے قدر تے قیمت کوں کون انکار کر سگدے۔

ارشاد ملتانی

کے مختصر عرصہ میں دو کتابوں کی اشاعت بھی ہوئی۔ جن میں جام اسماعیل عامر بھایا کا افسانوی مجموعہ ”تتی ریت“ اور اظہر عروج کا شعری مجموعہ ”عشق چلا تھا اوڑھ کے چادر“ شامل ہیں۔

اب تک ”بزم ادراک“ نے جو کچھ کمایا، یا حاصل کیا وہ تھا نام اور پہچان، مگر ہم سب کی یہ خواہش تھی کہ اگر محترم قیس فریدی جیسے باکمال شاعر کے مجموعہ کلام کی اشاعت بھی ”بزم ادراک“ کے حصہ میں آئے تو اسے اعزاز بھی حاصل ہو جائے گا اور فخر بھی.....

محترم قیس فریدی نے ”بزم ادراک“ کی خواہش پوری فرمائی.... الحمد للہ آج ”بزم ادراک“ اعزاز بھی رکھتی ہے اور فخر بھی محسوس کرتی ہے۔ دراصل کتب کی اشاعت کسی فرد یا انجمن کا نہیں بلکہ اداروں کا کام ہوتا ہے ”کلیات قیس فریدی“ کی اشاعت بھی کسی ادارہ کا کام تھا جو بزم ادراک نے کیا۔ اس مقصد کے لئے ہم بہت سے ادب نواز دوستوں سے بھی ملے جنہوں نے نہ صرف حوصلہ افزائی کی، مشوروں سے نوازا، بلکہ خوش دلی سے معاونت بھی فرمائی۔ ہم سب کرم فرماؤں کا شکریہ ادا کرتے ہیں۔

میں خاص طور پر شکریہ ادا کرتا ہوں اپنے پیارے دوستوں کا جو کہ تمام ”بزم ادراک“ کے اراکین ہیں۔ جن کی مسلسل تگ و دو نے اس کام کو پایا تکمیل تک پہنچایا جن کا نام لینا ضروری سمجھتا ہوں ان میں مرزا حبیب الرحمن، اظہر عروج، اسماعیل عامر بھایا، ایوب بلوچ، یوسف وحید، عمران اسد، عاشق سومرو، نذیر بزمی، جمشید دھریجہ، پروفیسر جام عرفان، زاہد نقوی، جام منیر اختر شایین شامل ہیں۔

جناب ظہور احمد دھریجہ اور مجاہد جتوئی کا شکریہ ادا کرتے ہیں جن کی زیر مشاوردت اس کام کو پایا تکمیل تک پہنچایا گیا۔ ہم اس موقع پر اپنے مرحوم دوست اور بانی رکن بزم ادراک ایوب دھریجہ کی خدمات کو بھی خراج تحسین پیش کرتے ہیں۔

پروفیسر منیر احمد ملک

صدر ”بزم ادراک“ خان پور

شعبہ اردو، گورنمنٹ پوسٹ گریجویٹ کالج۔ خان پور

0332-7776566

پیش لفظ

پیارے متر و میڈی شاعری دا کلیات ”گا گھر“ تہا ڈے ہتھیں وچ ہے۔ ایندے وچ میڈے چھپیل تے اٹ چھپیل سُمورے شعری مجموعے شامل ہن۔ سرانیکی غزلیں دامیڈ اپہلا مجموعہ ”ارداس“ ممتاز حیدر ڈا ہر مرحوم نے ۱۹۸۰ء وچ آپٹے ادبی اشاعتی ادارے ممتاز اکیڈمی دی طرفوں چھاپ تے پدھرا کیتا ہا۔ ایندے علاوہ باقی میڈے جیڑھے وی شعری مجموعے چھپین اُنھاندے چھاپن تے پسارن ڈا سہرا ”جھوک پناشرز“ دے بانی تے مالک منیر احمد دھریجہ مرحوم اتے شالاجیوے ظہور احمد دھریجہ ہوریں دے سر ہے۔ جھاندی تفصیل ایہ ہے۔

۱۔ نغرو:

ابتدائی سرانیکی شاعری، کافیاں، ڈوہڑے، وغیرہ چھاپ سن ۱۹۹۲ء

۲۔

توں سورج میں سورج منکھی:

سرانیکی شاعری دا مجموعہ۔ ایندے چھاپ سن داپتہ کینی۔ اتھاں ایہ ڈا ساڈیوٹ ضروری ہے جو اینداناں میں تبدیل کرتے ”چترانگ“ رکھیے۔

۳۔

آمشام:

نویری سرانیکی غزلیں دا مجموعہ۔ چھاپ سن ۱۹۹۳ء

۴۔

پرکھرا:

توڑیں جو اینکوں ۱۹۹۵ء اچ سرانیکی ادبی مجلس نے سئیں عبدالباسط بھٹی ہوریں دی اہرتے چھاپیا ہئی لیکن ایندی کتابت منیر احمد دھریجہ مرحوم نے ای کروائی ہئی۔ پرکھرا داناں پہلے ”وَوُو“ ہا لیکن سرانیکی ادبی مجلس دے اوں ویلے دے مہاندے سئیں ڈاکٹر نواز کاوش ہوریں ہک ڈونھ فون کرتے پچھیا جو ”وَوُو“ دا کیا مطلب ہے؟۔ میں اُنھناں کوں مطلب ڈا ساپا پرا اُنھناں آکھیا

جوابیہ ”اوکھا“ ناں ہے ایندی بجائے کئی بیاناں ڈساؤ۔ اُنھاں دے آکھن تے میں ”وڈ“ داناں تبدیل کرتے ”پرکھرا“ رکھیا۔ ایندے وچ میڈیاں سرائیکی نظماں تے رباعیاں وغیرہ ہن۔

اٹل چھپیل شعری مجموعے ایہ ہن

۱۔ وڈ ۲۔ چترانگ ۳۔ چنتا

اُنھاں ایہ ڈساؤ یوٹ ضروری ہے جو ”وڈ“ میں ہک ہئے مجموعے داناں رکھیئے۔ اتے ”چترانگ“ توڑیں جو ”توں سورج میں سورج مکھی“ دا ڈوجھاناں ہے۔ میں اینکوں وی اٹل چھپیل سمجھداں۔ کیوں جو ایندے وچ نواں پڑا کلام شامل ہے۔ ایندے علاوہ ”بزم ادراک“، خانپور“ دے صدر پروفیسر منیر احمد ملک ہوریں دا خیال ہے جو میڈیاں اُردو کلام وی گاکھ وچ شامل ہووٹا چھیدا۔ اُنھاں دے آکھن موجب میڈیاں اُردو کلام ”مسینہ“ دے ناں نال گاکھ وچ شامل ہے۔ اونویں تاں میڈیاں سرائیکی کلام وی کئی اتجھا چنگاں کینی لیکن اُردو کلام ہوں کمزور تے روایتی قسم دا ہے۔ وجہ ایہ ہے جو میں اجڑن چھبویں ستویں پڑھدا ہم، دیہاتی ماحول اتے ادبی سنگت نہ ہووٹ دی وجہ توں جیجھا کچھ اُردو شاعری دا منڈھ پدھ ڈتم۔ ول ڈھیر چکھیں میں ہک آدمی دے ذریعے اُستاد جناب انعام اسعدی شاہ جہانپوری نال متعارف تھیم۔ اُنھاں وڈی محبت نال میکوں شاعری دا دگ ڈسایا۔ لیکن ہک ڈینھ اُنھاں فرمایا جو ”کڈا ہیں آپنے آپ کوں شاعر نہ سمجھنا نہ تاں بحیثیت شاعر بیڈی موت واقع تھی ویسی۔“

لہذا میں کڈا ہیں وی خود کوں شاعر نہیں سمجھیا۔ ایہ جو کچھ ہے آپنے پرانے منظوم ڈکھڑے ہن جینکوں نساں شاعری آکھ سگدو۔ چھیکو اچ میں سبھ توں پہلے ممتاز حیدر ڈاہر مرحوم اتے منیر احمد دھریجہ مرحوم دی روح کوں شکر یے دے نال سلام پیش کرینداں۔ جنھاں میڈی شاعری دے مجموعے چھپواتے پساریئے۔ ول میں سبیں ظہور احمد دھریجہ دا تھورا نیت آں جنھاں ہوں محبت نال نہ چھڑا میڈیاں سرائیکی کلام چھپواوٹ اچ موہری بیٹے۔ بلکہ بھرانویں آلی کار ہمیشہ اُجھتاں وڈ پندے رہین۔

جتنوں تیں گاکھ داتعلق اے۔ ایندی کہانی لمبی اے لیکن مختصر طور تے اتنا آکھ ڈیواں جو پہلے اینکوں میاں سجاد احمد اختر عرف میاں بچن ہوریں چھپواوٹ دا اہر کیتا ہی۔ کتابت وی کرائی ہی اتے میں تے سبیں غلام حسین کیفی صاحب ایندی چار پھیرے پروف ریڈنگ وی کیتی مگر ول میاں صاحب اسلام آباد چلیئے گئے تے گاکھ نہ چھپی۔ ہن اینکوں ”بزم ادراک“، خانپور“ دی طرفوں پروفیسر منیر احمد ملک ہوریں نویں سروں کمپوزنگ کرواتے چھپوائے میں اُنھاندا اتے اُنھانداں ساتھیں اظہر عروج سبیں، مرزا حبیب الرحمن سبیں، اسماعیل عامر بھایا، ایوب بلوچ، نذیر بزمی، جمشید دھریجہ، تے جام منیر اختر شاہین دا ہوں شکر گزار ہاں۔ میں کینسر، دمدا تے بلڈ پریشر دا مریض ہاں۔ ہن کئی لکھ پڑھ آلام نی کر سگدا۔ ول ایہ جو جتنوں راہنداں او ماحول علمی تے ادبی کینی بہر حال بھل چک معاف کریجو۔

قائس فریدی

میڈنیں اکھیں وچ تیڈے پیرے لگے پہچاں بگن
توں میڈے خوابیں دیوچ آمدیں ایہ لوکی چاٹ بگن

ہا ایہ میڈے پیار دا جو پھڑ ہے جیندے در اُتے
مکڑیاں حالات دیاں بے وقت جالا تاٹ بگن

میل دے پتھر جھاں شیشے دی سڑکیں تے لوانن
پندھ جہلیں دے او کر کرتے وٹیندے واٹ بگن

میں کنوں منہ پھیرتے او جیڑھے پاسے وی کیا
بچ تے ہوں پاسے میڈی الفت دے سارے ماٹ بگن

وقت اچ تاٹی کہیں دے نال نی کیتی وفا
کچھے کچھے لوک عمرا تیں چھٹیندے چھاٹ بگن

قیس ڈکھ دی چور گپ توں گئی نکل سگدا نہیں
کئی اتھاں تیں میں جہیں شودے مریندے ہاٹ بگن

جے اپنئے خون دا دعویٰ تیڈے خلاف کراں
تاں گویا جرمِ محبت دا اعتراف کراں

تیڈی صفائی وی اے شہر دے قاتل ڈیساں
مگر میں آپٹا دامن تاں پہلے صاف کراں

خود اپنئے جسم دی کیری دا اے شہر والو!
بگولا بن تے میں کے تیں ڈسو طواف کراں

متاں اہو تے میڈے نال نہھ سگے نہ تیڈی
میں کیوں نہ ہن تیڈی چاہت توں اختلاف کراں

میں قیس منگ تے وفا خود کھڑا ہاں پچھتیندا
تیڈا قصور وی ہووے تاں تیکوں معاف کراں

لکا تے وقت دی دُھند اِج او منظریں دا بدن
میڈی نگاہ دے سامھیں کڈیں تھہر نہ سگیا

خدا دا گھر او اُسارے تاں کیا اُسارے بھلا
تمام عمر حیدرا اپٹا گھر اُسر نہ سگیا

اساں تاں کھتّیں گھتّے تھی تے وی اڈردے وڈوں
پَریں تے ناز ہا جیکوں او کیوں اڈر نہ سگیا

حیاتی ساری تیں پیتا ہے حسرتیں دا زہر
کمال ہے جو وِلا وی توں قیس مر نہ سگیا

میں جوشِ کرب توں اظہارِ کرب کر نہ سگیا
توں میڈی رُوح دے پاتال وِچ اُتر نہ سگیا

میڈے یقین دے رستے سبھے لُچّ گئے
میڈے گُمان دا پیکر مگر گُزر نہ سگیا

محببتیں دے عوض نفرتیں دی چوگھ ملی
میں لکھ وساریا مگر توں میکوں وِسر نہ سگیا

ہزاراں لکھاں ستارے سجا سجا تے ہئی
سیاہ رات دا چہرہ مگر سنور نہ سگیا

میں جیڑھی آس وی کیتی ہے مول پوری نی تھی
خدا وی آپٹی اکھ توں ایہ کڈھ کٹر نہ سگیا

ازل توں صرف اندھاریں کوں ورت ڈینداریے
اساڈے نال کڈیں سو جھلا سچر نہ سگیا

رقیبیں نال نیت کھلدو الیندو
رہو شالا ایویں کھنڈ کھیر وہ وہ

بچن خود آپ وی رہ رہ تے روندے
اساڈے سوز دی تاثیر وہ وہ

ایہو ارمان ہے ہک قیس باقی
ڈکھاوے ہا خدا ملہیر وہ وہ

ملہوسے عشق تھی گر پیر وہ وہ
اساڈے عشق دی تعبیر وہ وہ

تصوّر وچ اکھیں کوں بند کرتے
ڈٹھوسے یار دی تصویر وہ وہ

خطا ہک دید ڈیکھن دی کیتوسے
سزا لکھ لکھ غماں دے تیر وہ وہ

تہاڈے عشق دی ہے مہربانی
نی رہ گی جان تے ہک لیر وہ وہ

ڈکھے دل کوں ایویں ڈکھڑے ملیے ہن
جیویں ہک بے کوں ملدن ویر وہ وہ

لوک تاں تیلی کوں وی تھنھا بٹا ڈیندن اتھاں
آپٹے قد توں اُچی میں نال دلداری نہ کر

کپڑ پچھوں ہوندے گلہ تاں منہ تے سچ آکھن ڈے توں
اچٹی کمزوری تے پردہ پاتے سنگ باری نہ کر

اہلِ دلِ اہلِ قلمِ اہلِ نظرِ وسدن اتھاں
دہشتاں پھیلاتے اتھ بے جان سرداری نہ کر

مفلسیں دے گھر دے ڈیوے ہال تے رت نال توں
خانقاہیں دے چراغیں نال غداری نہ کر

قیس دیواریں دی گھس بُس تے اجائی کن نہ ڈے
صرف ہک شک دی پناء تے اچٹی رہ ماری نہ کر

لوٹن زنجیں تے پُک تے آکھدے زاری نہ کر
من میڈا احسان توہینِ نمک خواری نہ کر

لفظ دا لہجہ بدل سگدے مگر معنی نہیں
توں محبت کر مگر اے شخص بازاری نہ کر

کچھ تاں میڈے دیس دے دستور دا توں ساتھ ڈے
بے گنہ کوں بے گنہ سڈ تے غلط کاری نہ کر

پیار دے لمحے دی خاطر گال نہ اچٹی عمر
اتنی تاں اچٹی ہوس دی ناز برداری نہ کر

ایہ تپڈے سونے دے کنکرن ہتھکڑیاں نہ بٹن وچن
وقت کہیں دا یار نی ایندی طرفداری نہ کر

میں کتنے تاٹی تیڈی تاگھ تنگھاں تپٹے کٹاں
میں کتنے تاٹی تیڈے دگ دے ککھ شمار کراں

میں اکھیں موٹ تے ایہ فیصلہ کیتا ہے جو ہن
او جیڑھی گالھ وی آکھے میں اعتبار کراں

میں بے وفا ہاں منینداں مگر توں ایہ تاں ڈسا
میں اپنے پیٹ دا دوزخ بھراں کہ پیار کراں؟

جتھاں بھچے نہ اٹھاں قہس کیوں رُ تے ونجاں
میں اپنے آپ کول کیوں مفت بے وقار کراں

نہ موت آمدی ء نہ یار کیا وچار کراں
یقین ہووے کہیں تے تاں انتظار کراں

میں جیڑھا رنگ وی چٹداں اخیر پھٹ ویندے
توں خود ڈسا میں کیڑھا رنگ اختیار کراں؟

توں اپنی ساری عمر دا کھپ میکوں چا ڈے
متاں میں تیکوں کہیں وقت شرمسار کراں

ایں لکھے پل دے ملن دی خوشی دے نال بھلا
میں کیوں فراق دے دامن کول داغدار کراں؟

خلوص ہن تاں تجارت دیوچ وی کینی ریہا
میں کیڑھی تڈ تے محبت دا کاروبار کراں؟

اساں مناوٹ و نچوں اُنہاں کوں تاں چاتے ویندے ہوں سرتلی تے
جے او اسا کوں مناوٹ آمدن تاں گھن تے تیریں دی میڑ ڈیکھو

ایہ رنگ تے نسل دے بکھیڑے کرو نہ ہرگز اے دُنیا والو
بُنھاں تے چاگھاں کرن توں پہلے نساں خود اپٹا تاں کیڑ ڈیکھو

سکھیں داوٹ ہوتاں چھاں تے کیوں پہن نوھے ڈیندے قیس اسا کوں
گھلیا چھہا تاں حضور ڈیسی غرور دا سر نویر ڈیکھو

ملاپ جیکر گوارا کینی تاں دل کوں دل توں نکھیڑ ڈیکھو
اساں تاں اپنی نمیڑ پٹھوں نساں وی اپنی نمیڑ ڈیکھو

رگیں اساڈیں دے وچ رواں ہن لہودی جاء تے زہر دے شعلے
ملو نہ پا پاتے بگلکڑیاں سنیں ایہ بھا ونچے نہ وکیڑ ڈیکھو

نساں تاں من مچلے تھی تے سوہٹا کرو نہ چاگھاں چرھاں خدارا
نساڈے دم نال تاں ہے ساری اساڈی آکر پھتریڈ ڈیکھو

قتل کیتبوے تاں گھولیا چا پر پدھر تے میت نہ رولو ساڈی
اساں وی پیسے خدا دے بندے کرو نہ ہی چھک چھپر ڈیکھو

وجود دی ریتلی گندھی کوں جے پُشتیاں ڈیسو کتنے تاٹی
برہوں دا دریا مریندا پیا ہے وسا وسا تے اُکھیڑ ڈیکھو

جیکر دل دے چنگے ہوندن منہ دے گاڑے باڑے لوک
میکوں ول ول کیوں پے ڈیندن پیت پرم دے ساڑے لوک

جیں ڈینھ دا توں جانی میکوں ویس پوا گئیں زخیں دا
آ تاں ڈیکھ جو کجھے کجھے تھی گن صاف اگھاڑے لوک

جیندا وی منہ کھول تے ڈیکھو اوہو چہہ کپوائی پٹھے
اللہ جاٹے کیا منگ پٹھن این ستی دے راڑے لوک

ڈکھ ونڈن تاں وڈی گالھ ء سونہاں وی اتھ کئی کینی
توٹیں صدیاں توں پے وسدن میڈے آڑے پاڑے لوک

میکوں دیس نکالا ڈے تے ویندی واری ول ول کیوں؟
بھاکل پا پاتے پے ملدن دل دے سخت گراڑے لوک

اتنے وڈے تھی تے اتنے چھوٹے دل دے کیوں تھی گن
ہر دم نفرت نال اکیندن اتجھے تاں ہن ماڑے لوک

سوچاں دے در بند کرتے جو خوف دے جندرے لیندے پن
رب جاٹے ہیں شہر دے واسو کیڑھے پاسے ویندے پن

اڑوی سستی دے وچ ڈیکھاں کیڑھی آس دے تے لوک
اپٹے گھر کول بھاہیں لاتے پل پل جوت چکیندے پن

پیار میڈے دے متر نماٹے اوڑک تھی مجبور گئے
ویندی واری درد اپٹے دی ول ول پارت ڈیندے پن

راہزن چور تے ڈاکو توں وی شیت زیادہ مجرم ہاں
پردے دار وی بہر نکل تے وٹیں نال چھیندے پن

کل تیں جو منہ پھیر تے میں توں لگھ ویندے ہن قیس اوہے
اچ کیوں وچ بازار دے میکوں نال خلوص وچیندے پن

میں جے تئیں جاگداں مہتاب ڈیہداں
جڈاں سُمدان تہاڈے خواب ڈیہداں

قسم سازِ جگر دے تار دی ہے
تیڈی ہر ہر نظر مضراب ڈیہداں

اکھیں ، چہرہ تے ابرو اللہ اللہ
چراغ و مسجد و محراب ڈیہداں

رقیبیں کوں وی بھاگل پاتے ملداں
دل بیتاب دی میں تاب ڈیہداں

میکوں سولی تے کیوں نہ بندر آوے
تصور وچ تیڈے کخواب ڈیہداں

اُمید ء قیس ہن کشتی نہ پڈے
میں ہر ہر موج وچ گرداب ڈیہداں

ایہ کچھا دستور ہے اتھ جو پیار دی پیاسی میت تے
وٹھے جھڑ دی چادر گھن تے آن سٹیندن چھاڑے لوک

میکوں پیار دے رستے توں نہ گھن جُل میڈا دل جانی
اُدن جو ہیں رستے وچ ڈینھ رات مریندن دھاڑے لوک

مُفلس بھادیں گجھ وی ہووے ول وی گئی شئے نی ہوندا
قیس بگلی دے لکھ ہوں ساکوں بیشک روز لتاڑے لوک

خواہشِ بے فیض دا ہر مرحلہ پیارا لگے
شام دا ڈیوا وی میکوں صبح دا تارا لگے

دوستی دے سنگریزیں دا پیا وسدا ہے مینہ
گلابن لوکو بچو جیکر کوئی چارہ لگے

میں کنوں میکوں بچاوو دوستو منّت منو
بار ہستی دا میکوں ہستی کنوں بار لگے

قربتیں دی اتجھی منزل تے میکوں ول رول ونج
دل دی دھڑکن دا جتھاں ہر تار بے تارا لگے

قیس اتجھا محل وی ہیں شہر ونج تعمیر کر
جتھ ہڈاں دی سلھ لگے تے خون دا گارا لگے

ظلم تیڈے دی نگری دا ڈینھ تھی گئے لاٹ ملاٹاں کیوں؟
کہیں کوچے ونج لاش نی ڈسدی سُنجیاں تھی گن واٹاں کیوں؟

ہُن تان کچیں کندھیں کون وی چگھ نی پمدے رب چاٹے
پتھریں دی برسات دیاں ہُن پیلیاں پئے گن چھاٹاں کیوں؟

تلواریں دا پاٹی ڈیویں تان میں وی پھل پھل چانواں
پیشک پیار دا وک ہاں میں پر بن پاٹی دے پھاٹاں کیوں؟

اچ دی رات تان تیڈے ساڈے ڈکھ ونڈن دی رات ء سیں
اچ دی رات مریندے پن سڑ سڑ تے تارے لاٹاں کیوں؟

میں تان محض گمناٹا پھل ہاں جیوٹ دے ویرانے دا
پیار دے جکھڑ آن مریندن ول ول مُفتیاں چاٹاں کیوں؟

جیکر ساکوں نپگن دی گئی نیت نس تان جا جاتے
سارے دیں دی دھرتی دے ونج پے گن قیس پھڑاٹاں کیوں؟

ریت دا دریا پیا وَہندے دوستو
کیا لڑھیسو اُتھ جتھاں منجہار نی

اُتھ میکوں گھن جُل توں اے زندہ دلی
زندگی دے جتھ کوئی آثار نی

منہ جو محفل وچ توں پھیری میں کنوں
کیا شمع دی روشنی چودھار نی؟

مَر وچھاں ہک بے وفا دے واسطے
اتنا تاں جیوٹ توں میں بیزار نی

ہے اگر تکرار تاں تیڈے پچھوں
نہ تاں دشمن نال کئی تکرار نی

میں تاں ہاں پُر عیب لیکن گل رُخو!
کیا پھلاں دی شاخ تے کئی خار نی

خود اساڈا پیار ہک دیوار ہے
ہئی اساڈے وچ کوئی دیوار نی

پیار والیں نال جیکوں پیار نی
او خود اپٹے آپ دا وی یار نی

جے نوھے کالے اندر دے تاں ڈسو
دید کیوں شیشے توں ویندی پار نی

توں میڈا قاتل ہیں میں اُمید دا
گو ڈوہاں دے ہتھ دیوچ تلوار نی

روشنی دا ذوق ظلمت نال ہے
روشنی کوں روشنی درکار نی

ظلم میڈا وی نہیں بے سُدسین
پر میڈی تخلیق وی بیکار نی

آپٹا دگ گھن توں اے بادِ صبا
اوندے آوٹ دا میکوں عتبار نی

کوڑی بقا دا روگ و دھایا گیا ہے کیوں؟
میوں میڈا وجود پوایا گیا ہے کیوں؟

ظلمت دا مُردہ جسم ستارنیں دے خون وچ
اہل نظر دے سامہیں دھنویا گیا ہے کیوں؟

بیشک میں نفرتیں دا سزا وار ہاں مگر
خود اپنا انتظار کرایا گیا ہے کیوں؟

جیکر ہے بشریت دے تقاضے دا نام عشق
ہر قدم تے دار سجایا گیا ہے کیوں؟

کاغذ دا میوں ویس پواتے میڈا حضور
بلدے لہو دا شہر پھرایا گیا ہے کیوں؟

اُڈرٹ دی خاصیت جے نہیں آدمی دے وچ
سرتے ایہ آسمان کھڑایا گیا ہے کیوں؟

کیوں مراں میں غیر دے ہتھوں ڈسا
میڈا سر میڈے اُتے کئی بار نی

مصر دی ہے مصر والے لوک دی
پر اوہا ہن گرمی ء بازار نی

گھر ڈتا ہے جنیں تیکوں نفرت دا دگ
او تپڈا دشمن ہے سہیں دلدار نی

کوئی سیونج نی ملن دا رہ گیا
ظلم دی وی آکھدے جو کار نی

قائس ویلھے دی حقیقت کوں سمجھ
حسن ہرگز عشق دا معیار نی

میں اپٹے اگہوں آپ اہر وی نہیں سگدا
جیونک تاں وڈی گالھ ہے مَر وی نہیں سگدا

گجھ لوک میڈی لو تے ودے میوں پگلدین
پر ظلم تاں ایہ ہے میں نظر وی نمی سگدا

اخلاص دی تاریخ دا میں باب ہاں اتجھا
جو یاد نی رہندا تاں وسر وی نہیں سگدا

میں اتجھا سوال آں جو شمن بن تے جفا دی
پیشانی تہاڈی تے اُبھر وی نہیں سگدا

رہ سگدانی بے آرزو بن تے تیڈے دل وچ
کیا اکھ دا کجل بن تے وگھرو وی نہیں سگدا؟

کیوں ریت دی کشتی کوں ودا ونجھ مریندیں
توں قہس کڈیں پار اتر وی نہیں سگدا

شیشہ گریں تے سنگ تراشیں کوں شہروچ
بک بے توں دُور دُور ٹکایا گیا ہے کیوں؟

اپٹے اگہوں میں آپ کھڑاں چور دی طرح
میوں میڈا مقام ڈسایا گیا ہے کیوں؟

حیران ہاں جو تیز ہوائیں دے مُلک دا
ڈیوے کوں حکمران بٹایا گیا ہے کیوں

تلوار امن دی بے ضمانت ہے دوستو
مہرو وفا دا ڈھونگ رچایا گیا ہے کیوں؟

ہے چارے پاسوں جس زنگا ہیں دے گھوڑ دا
منزل تے میوں قہس چچایا گیا ہے کیوں؟

توں میکوں درد پلیندیں تے میں دعا ڈینداں
میں تیکوں ہیں کنوں وڈھ تے خراج کیا ڈیواں؟

میں تیکوں جبر و ستم دا شعور بخشیا ہے
میں تیکوں پیا اے وطن دے سماج کیا ڈیواں؟

توں سچے پل میڈے سُن تے قیس منہ نہ وٹا
میں زہر زہر ہاں تیکوں مٹھاج کیا ڈیواں

خیال و فکر، شعور و مزاج، کیا ڈیواں؟
میں اپٹے زندہ رہن دا وِہاج کیا ڈیواں؟

خلوص منگ تے توں میکوں وی شرمسار کیتی
میں جیڑھی چیز دا خود ہاں متھاج، کیا ڈیواں؟

جہاندے سر تے دُھواں سائبان وانگے ہے
انہاندے سر تے بدل بن تے گاج کیا ڈیواں؟

جتھاں غرور و ہوس پیار دی بنا ہووے
وفا دے دین کوں اُتھ میں رواج کیا ڈیواں؟

اوشخص ڈوہ جو ڈیندا ہے اپٹے گوڈئیں تے
میں اپٹی ٹور دا اونکوں تکھاج کیا ڈیواں؟

خود اپٹی نسل گشی جیندا مدعا ہووے
میں اوندے سر تے حکومت دا تاج کیا ڈیواں؟

اکھ نال ملا تے اکھ سوہٹا
ایں دل دا پیار پرکھ سوہٹا

میں کیڑھے کیڑھے ڈکھ روواں
احسان تپڈے ہن لکھ سوہٹا

نہ چھند پھند تیلے ویلے کر
ہنٹ سکھٹا منہ نہ مکھ سوہٹا

ہیں مست شباب دے سوٹیں وچ
رکھ دل میڈے دی رکھ سوہٹا

ڈے دل توں یاد بھلا میڈی
کر پھل توں خوشبو وکھ سوہٹا

ایہ نہ پچھ سولیں نال میڈی
کیوں یاری گئی ء کچھ سوہٹا

جو روح میڈی وچ چٹگاں ہن
پن آہ کڈھیں بکھ سوہٹا

عشق دی سو بھ دے لمحات کہو جے ہوں؟
اللہ جاتے اوہے ڈینھ رات کہو جے ہوں؟

جیلے جو پھڑ دے لیکھیں کنوں تارے ڈسدن
میں سوچینداں جو محلات کہو جے ہوں؟

جے تساں جاڈو تقدیر دی لکھری میڈی
ایہ ڈساو اگوں حالات کہو جے ہوں؟

توں میکوں یار سمجھیں تاں میڈے عیب نہ پھول
کیا خبر ول میڈے جذبات کہو جے ہوں؟

کرب دا ناں ہے اگر قیس خوشی دی معراج
درد ، آلام تے صدمات کہو جے ہوں؟

پگ پدھن دا رواج کپڈے گیا؟
سر توں عزت دا تاج کپڈے گیا؟

کاغذی پھل جو توں وڈا سگدیں
تیڈا نازک مزاج کپڈے گیا؟

کوئی ڈاکو نی رہ گیا جیکر
لانوئیں لہندی دا ڈاج کپڈے گیا؟

ساری دھرتی دے کھیت جنیں رادھن
اوندے گھر دا اناج کپڈے گیا؟

میں تاں موڑی کوں پٹھا روندہاں
توں اکھیندیں وہاج کپڈے گیا؟

قیس کوڑا نوھی جے توں منگدا
تیڈے منہ دا مٹھاج کپڈے گیا؟

جے تیں نہ میں کوں موت آوے
نی جگدا مول اکھ سوہٹا

کیوں پیر سنبھال تے رکھدا پیس
میں ڈلھ کا کینی ہاں کھ سوہٹا

ایہ کنیں اُکرس دا ناں چاتے
گھل تیریں دا پئے تکھ سوہٹا

توں سکھ دی دولت والا ہینیں
میں ڈکھ دا ماریا دکھ سوہٹا

جے چہندیں محض امر تھیوٹ
تاں غم دی لذت چکھ سوہٹا

توں رُکھی روٹی بُکھے دی
نہ زہر دے نال تلکھ سوہٹا

ایہ کچھا شہر ہے قیس جتھاں
نہیں کوئی پکھی دا پگھ سوہٹا

اپنے آپ کوں وسعت ڈے تے
اپنے آپ اچ مانواں کیویں؟

توں خود ڈس چا رُسٹا ماہی
تیکوں آن منانواں کیویں؟

پلکاں چُجھسن پیر تیڈے وچ
دگ تے نین وچھانواں کیویں؟

سورج دے اندھیر نگر وچ
مَن دی جوت جگانواں کیویں؟

تیڈا بارا تاں میں چاتے
اپٹا بارا چانواں کیویں؟

پتھریں دے ماحول اچ خود کوں
میں انسان سڈانواں کیویں؟

گن وچ اُنگی پا بہہ جیڑھا
اوکوں درد سٹانواں کیویں؟

اپٹا پیار جتانواں کیویں؟
کوڑیاں قسماں چانواں کیویں؟

سارا شہر تاں شیشے دا ہے
پتھر اتھ برسانواں کیویں؟

میں ہاں کالی رات ڈکھاں دی
بھ کوں منہ ڈکھانواں کیویں؟

میں ایہ کندھاں بھن سگداں پر
خود کوں چور بٹانواں کیویں؟

کالی رات دے وسدے مینہ وچ
چھے کپڑے پانواں کیویں؟

جھاگ تے دریا مجبوری دا
کول تہاڈے آنواں کیویں؟

نجیف جسمیں دیاں کر کر زیارتاں کتنی
نکھر گیاں ہن اساڈیاں بصارتاں کتنی

جھاں دی عمر اٹکوٹھا مریندیں گزری ہے
خدا دے ساہیں او پڑھسن عبارتاں کتنی

نگاہ جیڈے وی پھیروں اڈا ہوں یار کھڑن
اساکوں بھڑیاں پے گن بھارتاں کتنی

سُپرد کرتے محبت دے خون دی خوشبو
ہوا کوں لوک پیا ڈیندا ہے پارتاں کتنی

بشر بشر ہے تہاڈی نگاہ دا مقروض
وفا دے ناں تے کریسو تجارتاں کتنی

نہ کوئی آہ چٹکدی ہے نہ گجر وچدن
اُداس اُداس کھڑیاں ہن عمارتاں کتنی

گوئیں پوڑیں دی نگری وچ
کہیں دے نال اَلاواں کیویں؟

میں تاں خود اُروار کھڑاں ہاں
تیکوں پار پچانواں کیویں؟

قیس محبت جرم ہے جیکر
کرتے ہن پچھتاناواں کیویں؟

ستارے صورتاں بٹن بٹن تے عکس پے ڈہدن
سراب درد کوں ڈیندے حرارتاں کے تینس

اساڈا ہٹن تاں جنازہ وی اٹھ چکے یارو
اساکوں پیار دیاں ڈیسو بشارتاں کتنی

خوداپٹے چہرے وی ہٹن لوک گل کریندے پن
پچھانوواں قیاس کریندے شرارتاں کتنی

جیں شخص دی گوری قسم دی ساکھ پت وانگے لگے
کیوں نہ گمراہی اوندی واعظ کوں مت وانگے لگے

ہک پئے کنوں ودھ تے ڈٹھم سوہٹے مگر جان جہاں
ہر شخص تیڈے شہر دا ٹھک باز بت وانگے لگے

تیڈے اگوں نہ آپہاں ول ول تاں ڈس کیڈے ونچاں
جے بے رخی تیڈی وی میکوں رام ست وانگے لگے

میڈی دعا ہے قیاس اتجھا وقت وی آنے خدا
ہر شخص دی یاری تیکوں میڈی سنگت وانگے لگے

پتھریں دی نی ایہ صرف کہانی گھڑی ہوئی
ہک پھل دی نوک وی ہے جگر وچ گڑی ہوئی

مَر تے وی تیڈی یاد دا قائم ہے سلسلہ
رگ رگ ہے تیڈی زلف دے ول وچ گڑی ہوئی

دل تے جگر دے شیت ڈوہیں بحر سڑ چکن
نکتی ہے اکھ توں بوند لہو دی سڑی ہوئی

سبھ رشتے دل دے تروڑ پر اتنی نہ کر اُھال
کھڑتے چھوڑا ایہ ڈھینگری جانی اڑی ہوئی

مُلک وفا دا تاج میکوں دوستیں پوائے
ہر بھینڈ ہیرے وانگ ہے سر وچ جڑی ہوئی

پہلے وی ہک شکست تیڈے غم توں کھا چکاں
ول وی میں قہس جگ پیا لڑاں لڑی ہوئی

بھلا کیوں بھڑک اٹھے نہ دل جنگل دی بھا وانگے
اوچپ کرتے گذرو بندے اگوں میڈے ہوا وانگے

کجل اکھیاں دیوچ پاتے لباں تے سُرخیاں لاتے
میڈا مہمان بن آیا ہے اہ کوئی قضا وانگے

میں توٹیں جو محبت دی خطا کر پٹھا ہاں واعظ
مگر میڈی خطا ہے خوبصورت دلربا وانگے

منیا جو بھائی بھائی ہن سبھے انسان دُنیا دے
مگر میڈے کیتے ہر گئی ہے یوسف دے بھرا وانگے

عبادت فرض ہے اے شیخ صاحب من گھدھا لیکن
میں کیں کیں کوں کراں سجدے ہے ہر بندہ خدا وانگے

رسائی کر سگیا حاصل نہ میں بزم نگاراں وچ
میں ٹھکرایا گیا ہر وار ظالم دی دُعا وانگے

بھرا اللہ خدا نے قہس میکوں زندگی بخشی
وفا دی ابتداء وانگے جفا دی انتہا وانگے

جیں وچ اساں دھڑکوں وڈے
آمدی نی او چھاتی نظر

کھاویں نہ دُنیا دا وِسا
ایندی ہے ہر دھاتی نظر

احساس میڈا تلخ ہے
یا تیڈی مدھ ماتی نظر

میڈا ہے دل حسرت بھریا
قاتل دی ہے کاتی نظر

شمع تے سٹ تے کیوں ولا
رب جاٹے نس چاتی نظر

مکھڑا اودا قرآن ہے
تے قیس آباتی نظر

اتجھی کہیں لاتی نظر
ول نہ نظر پاتی نظر

سجھ دا جو پیا ہے اولڑاں
میں آپ دی جاتی نظر

رب جاٹے کیا نظریے اینکوں
ڈیہدیں تھی پاتی نظر

ہک وار ول فرماؤ چا
پہلی ملاقاتی نظر

تیڈی نظر ، نظرِ کرم
میڈی نظر ڈاتی نظر

شالا کڈاہیں نہ لگی
دشمن دی وڈ واتی نظر

ساری وتی تاں سَم گئی ہے
میں کیوں کھولی پٹھاں پوہا

ہُن تان سارے جھگڑے مک بگن
ہُن تان مقنا بھور نہ پگوبا

میکوں مول چلم نی لگدی
گو میں پتھر ہاں نہ لوہا

سیو پائی تاں پیوٹ ڈیو
جے نی پیوٹ ڈیندے گھوہا

ساکوں ٹھوکر مارتے نہ لنگھ
ساڈا جسم ہے محض اُردوہا

راتیں ڈینہاں پئے چچلاندا
دل ہے یا ایہ قیس پھلوہا؟

گھر گھر جو ہی پیار دی ہوہا
ہُن کیوں چس نی رہ گئی اوہا

پھل تاں سارے باغ دا کھا پگبو
ول کیوں آن گھتیوے دُروہا؟

مُفت پہاڑ نہ پٹ جند جیویں
اتھ نی مول نکٹا چوہا

مُنڈھوں وٹ نکھتے پن سارے
ایہ کچھا اچ گھل پئے پھوہا

رادھیاں تاں ہن پنڈ دیاں گکڑواں
پر کیوں جم پئے نوں لکھ تھوہا؟

شرم حیا دا کیوں نی رہ گیا
سوہٹیاں دے سر بوچھٹن سوہا

دل پریشان لبان دے اُتے نالے ہوندے
توں نہ ہوندا تاں تیڈے درد کشالے ہوندے

اے میڈی راہ پھلاں نال سجاوٹ والے
تیڈے وی پیراں دیوچ کاش کہ چھالے ہوندے

اللہ جاٹے تساں دشمن دے کیویں بٹ پگئے وے
حسن والے تاں ایہو جے نی اُہالے ہوندے

جے ہوں کوجھے تاں نہ نفرت کرو سوہٹے لوکو
سوہٹے ہوندے تاں وی اندر ساڈے کالے ہوندے

کیا ایہ ممکن نہیں اے ظلمتاں بخشوٹ والو
جے ہیں مقصد کیتے بے نور اُجالے ہوندے

تیڈے وعدے دی خوشی وچ نہ اگر مر ویندے
وَل تیڈے درد جُدائی دے نوالے ہوندے

بے حسی دوستیں دی قیس نی جیوٹ ڈیندی
کاش ایہ لوک غم دل دے حوالے ہوندے

میکوں ہیں ریت دے دریا دا کوئی ماٹ تاں ہووے
پڈن دے واسطے یارو کتھاپیں گھاٹ تاں ہووے

توں محلاں وچ سدا خوش وِس انہاں دی لوڑ نی میکوں
مگر میڈے کیتے وی گئی پُراٹا بھاٹ تاں ہووے

محبت بیشک عالمگیر جذبہ ہے میڈا جانی
مگر ہیں تیغ کوں اخلاص دی گئی پاٹ تاں ہووے

نگاہ دا رِس پلاوو یا لبان دی وِس پلاوو سنین
میڈی معصوم حسرت دا کوئی شے ڈاٹ تاں ہووے

تساں کھنڈروں نباتاں کھو جو رت دے خاص بندے ہو
اساڈے واسطے لیکن اُٹے دا چھاٹ تاں ہووے

پھلاں دی سچھ تے تارنیں دی چادر پاتے بیشک سُم
مگر ہیں قیس دے کیتے کنڈیں دا چھاٹ تاں ہووے

دل میڈا اہدے تیکوں ساغر ڈیواں
اچ تیڈے جو بن کوں لا میں پر ڈیواں

رات کالی دا سفر ہے جان من
آ تیڈی اکھ وچ ستارے بھر ڈیواں

توں تاں ڈیندیں رس وچن دا ڈرمیکوں
میں تیکوں ڈیواں تاں کیا دا ڈر ڈیواں؟

وس لگے تاں ظلمتیں دی ہیر کوں
نور دے رانجھے دا مخلص ور ڈیواں

اپنے جیوٹ دی بجائے میں اگر
تیڈیں مست اکھیں تے تہمت دھر ڈیواں

قیس دا جے سر کپٹن مقصود ہے
او ایہو کم میں تہاکوں کر ڈیواں

انسانیت کوں روپ بدلا ڈٹھے اساں
ایہ بچھ وی بچھ اُبھار ڈے ڈھلدا ڈٹھے اساں

جیں جاء تے زندگی دا نہ ہا ناں نشان کئی
اوں جاء تے اپنے دل کوں مچلدا ڈٹھے اساں

نفرت دی دھوں اندھار اندھاری دے باوجود
ایثار دے چراغ کوں پلدا ڈٹھے اساں

ایویں وی تھئے جو کوچہ یاس و اُمید وچ
کئی وار خود کوں ویندا تے ولدا ڈٹھے اساں

آواز تیڈی مول نہ ائی دیر تک توٹے
کونڈا در خیال دا ہلدا ڈٹھے اساں

اے قیس جیکوں لوک سڈیندا ہے ماہتاب
آنچل دی اوڈھ توں او نکلدا ڈٹھے اساں

جیڑھے پاسے وی تیڈے در دے سکا تے ویندن
آپنی خانہ بدوشی کنوں جاتے ویندن

ہر طرف اتنا اندھارا ہے نظر دا کجھ نی
کیوں آکھاں جو اتھاں چور سُنجاتے ویندن

میں تاں اخلاص دا بدنام ہاں مجرم ، لیکن
نیک نامیں تے وی الزام اتھاں لاتے ویندن

درد ہووے تاں دوا دارو ڈسی، لیکن
درد وی کائینی تے بیمار وی پاتے ویندن

قیس دستور زالا ہے ایس فانی جگہ دا
آوٹی آلے جڈاں ویندن تاں رُوا تے ویندن

پیار دی رُت دے اجر دیاں تہمتاں پُٹدا وڈاں
بجھ دی پیشانی توں گوریاں ظلمتاں پُٹدا وڈاں

خون دی خوشبو جے شامل ہے میڈے اعمال وچ
کیوں وفا دے باغ دیاں ول رنگتاں پُٹدا وڈاں

زخم چمکن نال ای خواہیں دے کبوتر اڈ گئے
میں مگر پاگل اکھیں دیاں وشتاں پُٹدا وڈاں

او اکھیں ایویں گھلیاں جیویں درتیچے خلد دے
میں جہاندے پیار دیاں رت قربتاں پُٹدا وڈاں

ریت دے سینے دے ہر ذرے وچوں بٹ تے ہوا
ہاڑ دے سورج دی دُھپ دیاں صورتاں پُٹدا وڈاں

قیس محرومی تے مایوسی دا دامن چھوڑ تے
چشمِ رحمت دے کیتے کجھ عبرتاں پُٹدا وڈاں

آپٹا راز آپ کھولن پئے گئے ہن لوک کیوں؟
آ مردہ قہس بولن پئے گئے ہن لوک کیوں؟

پول نی سگدے جے اہٹی گالھ پہلے تول تے
ول میڈے جذبات تولن پئے گئے ہن لوک کیوں؟

اکھیں والے تاں میکوں رول آن پر ایں شہر دے
دُھر دے اندھے میکوں گولن پئے گئے ہن لوک کیوں؟

تیڈا میڈا جے کوئی رشتہ نہیں تاں ایہ ڈسا
تیڈی میڈی گالھ چولن پئے گئے ہن لوک کیوں؟

میں تاں سچ آکھن توں پہلے دا مُوا پٹھا ہاں قہس
جام دے وچ زہر گھولن پئے گئے ہن لوک کیوں؟

غم حیات دیاں رل مل تے شامتاں ساریاں
شعور ذات دیاں بن بگن علامتاں ساریاں

ایہ کون پیریں میڈیں دیاں وچا تے زنجیراں
جگا گیا ہے سفر دیاں قیامتاں ساریاں

اساڈے نال تہاڈا وی ناں گھدا ویسی
اساکوں سوچ تے ڈیو ملامتاں ساریاں

قدم قدم تے شقاوت دی حکمرانی ہے
ایہ کون پٹھا ڈکھیندے کرامتاں ساریاں

کہیں دیاں کیتیاں کرتیاں کہیں دے پیش آیاں
کہیں اے قہس اٹھایاں ندامتاں ساریاں

بک روز تیڈے وانگ بدل ویسوں اساں وی
اخلاص دی دلدل توں نکل ویسوں اساں وی

توں حُسن دا بچھ ہئیں تاں تیکوں لگسے گرہن وی
بٹ سوز شفق عشق دا جل ویسوں اساں وی

کٹھ کرتے آپہندن جیویں چن دے اگوں تارے
کر میٹر ہنجوں دَر تیڈا مل ویسوں اساں وی

جے چاہ رقبیں دی تیکوں ہے تاں اُنھاں نال
ایں چاہ کوں پاوڻ کیتے رَل ویسوں اساں وی

جیوڻ دی دُعا نہ ڈے مٹھل کے تین جیسوں
سورج ہوں کہیں شام کوں ڈھل ویسوں اساں وی

ڈُٹ نہ سمجھیں میں پی ویساں ڈے ساغر میڈا ڈُٹ ساتی
گھٹ ہے جے مئے میخانے وچ کر بحر نظر کوں گھٹ ساتی

جے میں پیوڻ دے لائق نی کڈھ ڈے محفل توں پرمیکوں
سٹ گھیل تے نہ وچ پگیاں دے نہ چا سگہساں ایہ سٹ ساتی

بچھ اُبھرڻ توں پہلے پہلے میں مئے پیوڻ دا عادی ہاں
پٹ تے سر رکھ تے ڈھیرستیں ہن جاگ ذرا اکھ پٹ ساتی

میخانہ میڈا کھٹ ایہ ویسی کر فکر توں صدقے جاریے دی
کھٹ دل میڈے وچ کھومے دا کئی اجر اگوں دا کھٹ ساتی

مئے خانے وچ سب بک ہوندن کئی ودھ درجے وچ نی ہوندا
وٹ قہس دی ڈھیر ولیدیں کیوں ہے گالھ کہیں کڈھ وٹ ساتی

سختی نال الیندیں تیکوں
خوف خدا دا اگا کینی

دل موہن دی اکل تاں سکھ
نت نت چلدا دھگا کینی

قیس سوال وفا دا میڈا
سمجھیں تاں بے تگا کینی

تن وچ خون دا دگا کینی
توں اہریں میں مگا کینی

اپہ کجھا دریا ہے جئیں وچ
پانی دا ہک پچکا کینی

اوہو کیڑھا ڈکھ ہے جیڑھا
کول اساڈے دھگا کینی

ساہ اساڈا سک پگے لیکن
سیل ہجر دا سگا کینی

میکوں ڈکھ تے اولگ ویندے
جو اچ تاٹی لکا کینی

اتھ انسان وکاندے لیکن
ٹلدا سگا پگا کینی

وَل کوئی خواہاں دیوچ میکیوں رجھاوڻ آ ڳیا
آپڻے پردے دا آپے مل چکاوڻ آ ڳیا

زندگی بہ درد ہے ہیں واسطے آبِ حیات
خود میڈا ساتی میکیوں تے پلاوڻ آ ڳیا

جیدی خاطر رہ ڳیاں اکھیاں گھلیاں بعدِ فنا
ڈے تے تہہ اکھیاں تے او منہ پلا پاوڻ آ ڳیا

نال گھن تے دشمنیں دی فوج بہ او بے وفا
فیصلہ اپنی محبت دا سٹاوڻ آ ڳیا

اوندی ہرجائی دا قصہ کیا سٹاواں دوستو
خود میڈا دشمن وی میڈے ڈکھ ونڈاوڻ آ ڳیا

ہے کوئی جوتن دیاں لیراں میڈیاں چٹوا گھنے؟
قہس اوندی یاد دا جھولا کھنڈاوڻ آ ڳیا

مٹھی آواز دیاں اکھیں توں ذرا کھول وِلا
میڈا ماضی ہاں میں سرکار میکیوں ڳول وِلا

جیکر اخلاص نوہی ڈیندا نہ ڈے جانِ وفا
توٹے از راہِ تکلف تاں مٹھا ڳول وِلا

میڈی رسوائی دی ہر ڳالھ ہے مشکوک مٹھل
میڈی رسوائی دی ہر ڳالھ منڈھوں چول وِلا

توں میڈے جسم دے ساحل توں نہ کھڑ ڈکھ میکیوں
توں میکیوں روح دے دریا دے اندر پھول وِلا

جے میڈا حوصلہ ڈہریں تاں میڈے نال پیا جُل
میں تیکوں قہس چچا اداں تیڈے کول وِلا

جیندے بگل وچ بجر دا نوڑ ہووے
اوندی ہستی کیویں نہ چوڑ ہووے

اتھاں صیاد بک آیا ودا ہے
چمن والو تہاکوں ووڑ ہووے

اٹھا چھوڑو میکوں محفل توں سوہٹا
رقیبیں کوں اگر گجھ سوڑ ہووے

پلا اہ قیس کوں او جام ساقی
زمانے بھر دی جنیں وچ گوڑ ہووے

کتنے لوک وفا دے ناں تے
ظلم کریندن اپٹے ہاں تے

مپڈے زخم جگر دے اہ کیوں
کھل پن تپڈے لال لبان تے

چٹے کپڑے پا پرتاٹاں
رت دے وسدے مینہ وچ دھاں تے

کچرا دلا چاتی وینداں
امیدیں دے تار پچھاں تے

کے تیں قیس کریسیں تکیہ
بھجڈے ٹھڑ دی چھدری چھاں تے

جگ والو ہُن خوش تھیوو
چھوڑ تہاڑا جگ گے گئی

مار تے نشتر جلوے دا
کپ گلشن دی رگ گے گئی

وٹے کھا کھا پالیں توں
قیس پھیندا سگ گے گئی

چھوڑ اساڑا دگ گے گئی
نال کندھی دے لگ گے گئی

سوچو تاں ایہ پھل کینی
رول گلاب دی پگ گے گئی

زہر ہجر دا پی پی تے
ساری عمراں تگ گے گئی

اکھ میڈی دی ہنجھ نی ایہ
بھل مندری دا نگ گے گئی

اچ تیں سیں نی آیا میں
ٹھگ جنیں ڈینھ دا ٹھگ گے گئی

جٹلی وی ہن کرب تے سولیں دیاں برساتاں تھیاں
ساڈے حصے وچ جڈاں آیاں سھے ڈاتاں تھیاں

جیڑھے ڈینھ دے قابلِ نفرت ڈتے گئے ہوں قرار
ول نہیں پیدا اُوہے جذبے اُوہے تاتاں تھیاں

ٹکڑے ٹکڑے کرتے سمجھ کوں نہ ملا والوں دیوچ
ول تیکوں ایہ جوڑنا پوسی جڈاں راتاں تھیاں

نگے وٹن شاخیں دیاں تلواراں ول چاتی کھرن
پھل جنہاں کھادن اُنہاں کوں سخت سکراتاں تھیاں

ہلکڑیاں پا پاتے ملدی پئی ءِ ظلمت کوں کرن
دشمنی مک مک گئی ہک ذات ڈوں ذاتاں تھیاں

دھڑکنناں سینے دی کندھی نال ٹکراں مار تے
قیس جیں ڈینھ مر گیا سمجھیں ملاقاتاں تھیاں

عشق دے شہر دیوچ زر دے گھاڑے لگدن
رات تاں رات اتھاں ڈینھ دے وی دھاڑے لگدن

ساڈا پتھر دا زمانہ ہے مہذب کتنا
لوک ست پردیں دے اندر وی اُگھاڑے لگدن

تیڈی دُنیا تے میں کیا سال گزاری وینداں
زندگی ، موت دے گل ڈوں تاں ڈیہاڑے لگدن

دار تے چاڑھ تے میکوں پے ڈکھیندو جلوہ
پہلے ایہ تاں ڈسو پاٹی وی اُچاڑے لگدن؟

یا وِت او وقت ہا جو رُک وی رُک ویندا ہم
یا وِت اے قیس چٹے وی پے گراڑے لگدن

پہلے میکوں پھولی ڈیو
ول یوسف کون بولی ڈیو

میڈی خاک دے زخمی تن کون
تیز ہوا دی چولی ڈیو

پیار دی تلخی باقی ہے کجھ
ہن کئی زہر دی گولی ڈیو

بھر ڈیو کشتی دا کشتہ
دریاوو ہک چھولی ڈیو

دار دے پینگھے چاڑھ تے ساکوں
ماء پیو بن تے لولی ڈیو

قہس کون اپٹے پیار دی دولت
ڈھیر نہیں تاں تھولی ڈیو

زندگی موت دی پوڑی تے قدم رکھ چکی
آنج دی سرد چنگ آنج کنوں بکھ چکی

میڈا قاتل میکوں کوڑا وی منگے تاں کیویں
اوندی تلوار میڈا خون مٹھا چکھ چکی

میں نمی خود تیڈی تصویر دا ہے عکس کوئی
غور دے نال ولا ڈیکھ تیڈی اکھ چکی

قہس اہ کل تاں ہوں تیز ہے بازار مصر
قیمت اہ یوسف اخلاص دی ہک ککھ چکی

درد لا دوا ملیے
گجھ تاں حوصلہ ملیے

یار وِل وی یار ہے
توٹیں بے وفا ملیے

دوستی دے ویر توں
او وِلا وِلا ملیے

موت کوں تاں میں ملیاں
زندگی کوں کیا ملیے؟

اوں بگی دے موڑ وچ
کون پارسا ملیے؟

ٹھک دے روپ وچ میکوں
قہس راہنما ملیے

ایویں او چھپ گیا ہے دُعا دے لباس وچ
خوشبو دا جسم جیویں ہوا دے لباس وچ

کوئی وی اپٹے آپ کنوں مطمئن نہیں
ہر شخص توٹیں جو ہے خدا دے لباس وچ

اے وقت ساتھ ڈیویں شہنشاہ دے سامٹے
میں پیش تھیوٹا ہے انا دے لباس وچ

ایہ شخص کون ہے جو تیڈے دَر تے اے سخی
چپ چاپ کھڑ گیا ہے صدا دے لباس وچ

بنگا ہے کیوں وجود تیڈی موت دا اجٹن
میں تاں لکا گھدا ہا بقا دے لباس وچ

خود غرض کوں نہ عرض کریں قہس دل دا حال
توٹیں ملے او لطف و عطا دے لباس وچ

دل سڑ گیم دھو پو کنوں
ہم ولس کالا سو کنوں

در تے ٹکا للہ بچا
لڈ پٹ کنوں پٹ کھو کنوں

دھاں سٹ تے میڈی عرش تے
ڈر گئے ملک یو بو کنوں

کانگا اساں تھک گیوں تیڈی
کاں کاں کنوں کو کو کنوں

وگی اوندے آوٹ دی ہے
کنسو پیم کنسو کنوں

ھے قہس دیوانہ تیڈا
ڈردا نہیں ڈو ڈو کنوں

اپنے بدن توں رنگ دا چولا اُتار تے
اے گل پچھے توں ناز کر اچٹی بہار تے

سانتا تیڈے ضمیر دا اپٹا نہ پھٹ ونجے
ایویں نہ ڈھال میڈی انا کوں پگھار تے

کیویں کراں یقین جو نظریں توں گر چکاں
میں ہن تان اپنے آپ کوں پٹھاں اُسار تے

میں جرم خودکشی دا کراں اعتراف کیوں
اونویں تان گالھ مکسے تیڈے اعتبار تے

ہک شخص لکدا چھپدا نگاہیں دی بھیر توں
پہنتا ہے میڈے کول حیاتی گزار تے

میکوں میڈے وجود توں باہر کڈھو مگر
آوے نہ حرف قہس کہیں دے وقار تے

لفظیں کوں بھن وگاڑ تے گا لہیں نہ کر اجئی
گا لہیں دے وچ وچاڑ تے گا لہیں نہ کر اجئی

جو گجھ دی آکھدیں توں میکوں گھل تے آکھ ڈے
شتمے نہ ڈے ولہاڑ تے گا لہیں نہ کر اجئی

جے اپٹی شخصیت دا نوہی قد وڈھا سکپیا
چڑھ تے میاں پہاڑ تے گا لہیں نہ کر اجئی

سُنڈا ہے کون شور دے جنگل دے وچ تپڈی
اے شخص وات پھاڑ تے گا لہیں نہ کر اجئی

لفظیں دیوچ ولھیٹ تے مفہوم پیار دا
ایں دل کوں ساڑ ساڑ تے گا لہیں نہ کر اجئی

کر کر تے ظلم جاتا جو وٹ تھی گیا ہیں توں
گنجے وٹیں کوں تاڑ تے گا لہیں نہ کر اجئی

کیویں مناں جو قیس تیکوں پھل دی لوڑ ہئی
باغیں دے باغ اُجاڑ تے گا لہیں نہ کر اجئی

ایہ ڈکھ نہیں جو تپڈا حُسن جلوہ گر نہ ریہا
مگر ایہ غم ہے کوئی صاحبِ نظر نہ ریہا

تپڈی نگہ دے صحیفے اُتھاں اُتر دے ریہے
جتھاں جو صاحبِ ایمان کئی بشر نہ ریہا

میں سچ تے کوڑ بتارن دا جو خیال کیتا
خود آپ اپٹی نظر وچ وی معتبر نہ ریہا

کنڈیرے دی نہ لبھن چھاں تاں لوک کپڈے و بچن
چھنورے دارتاں دھرتی تے کئی شجر نہ ریہا

جہاں ہتھیں دے اُتے چندر سجھ سجائے گئے
اُنھاں ہتھیں دے مقدر دا کئی اکھر نہ ریہا

میں آوٹ آ لے زمانے دی کیا اُمید رکھاں
جڈاں جو حال تے ماضی میڈا امر نہ ریہا

فرست میڈے گناہیں دی ول بٹائی گئی
جڈاں جو قیس میکوں دوزخیں دا ڈر نہ ریہا

توں میں کنوں کتر اتے جو لنگھ ویندیں میڈا سیں
ایہو وی تیڈے پیار دا اظہار نہ ہووے

سائل کوں جو رو دھیں دے سوا کجھ نہیں ڈیندا
انصاف دی گُرسی تے او کلتار نہ ہووے

ڈُکھ درد تے سولیں دا نہ کھپ قیس کھپارا
کھیتی اوہا کیڑھی ہے جتھاں جہار نہ ہووے

سنگسار کرو پر جے کوئی عار نہ ہووے
پتھر اوہو مارے جو گنہگار نہ ہووے

ہر شخص کوں حق ہے جو بٹے راہ دی دیوار
جھاں ہووے مگر جیندی او دیوار نہ ہووے

اُتھ کیا میں کہیں شخص کوں ڈُکھ درد سٹانواں
جتھ حال ونڈاؤں دی مُنڈھوں کار نہ ہووے

ھے شہر دیوچ کون جیندے سر توں لٹھی ہوئی
خود آپٹے ہتھ آپٹی دستار نہ ہووے

دل اہدے تیڈی پانہہ میڈے بگل دا بٹے ہار
لیکن ایہ چکدی ہوئی تلوار نہ ہووے

ایہا وی غنیمت ہے اَلوا تاں گھندو
کڈاہیں سلام اِچ کڈاہیں کلام اِچ

تہاڈے اُتے میں کہیاں ڈوہ ڈیواں
میڈا آپٹا دل وی اندا نی کام اِچ

توٹے قہس حاسد حسد وی کریندن
کیڑھا فرق پئے گئے اساڈے مقام اِچ

اساں دل ڈُتا ہا تیکوں ماموماں اِچ
مگر توں ہلیندا وڈیں خاص و عام اِچ

ستایا ہویا ہاں زمانے دا دلبر
لکا چا میکوں آپٹی آمشام اِچ

قسم تیکوں میڈے غم دل دی ساقی
نگاہیں دا رس وی ملا میڈے جام اِچ

میں آزادی اوندی توں قربان تھیواں
جو پھس گئے تیڈی زلف دے لام لام اِچ

جیڑھا لطفِ ذکرِ صنم وچ ہے زاہد
اورب رب دیوچھے نہھے رام رام اِچ

بھاپیں دے مچ مچاتے وڈا روندیں رت دے نیر
شعلیں تے پیا وسیندیں پھنگاراں و لا و لا

اوسیں کڈاں میں کے تیں تیڈے دگ تے لکھ کنڈے
پلکیں دے نال روز پھاراں و لا و لا

ہٹ تاں توں رحمتیں دا بھرم رکھ میڈے خدا
کے تیں میں روپ کفر دا دھاراں و لا و لا

چھیکے چھکاں وپورے وپوراں میں کتے تیں
کیویں کراں وفا دیاں پچاراں و لا و لا

ویلھے مرٹ دے قیس محمد دا پاک نام
سینے تے اپنے پڑھ تے شکاراں و لا و لا

پل پل تہاڈی راہ نہاراں و لا و لا
دل کوں دلا سے ڈے تے تھتھاراں و لا و لا

ہک توں جو میڈے نال سدا کیوشاں رکھیں
ہک میں جو تیڈے نال گزاراں و لا و لا

ہر نقش دے حجاب اندر ہے تیڈا ظہور
ہر نقش وچ میں تیکوں وچاراں و لا و لا

جیکر میں کوئی وٹ ہاں تاں پاڑوں کڈھا سٹو
تانگھاں تاں نہ میں روز بہاراں و لا و لا

لوکی کرن ملام مگر تیڈے واسطے
گاہے میں سارے گوٹھ دے چاراں و لا و لا

لوک او ڈیٹھ جو سولی دے نظارے منگدے
دل او نادان جو زلفیں دے سہارے منگدے

ترس آندے میکیوں اوں شخص دی محرومی تے
جو میڈی راہ کنوں چندر ستارے منگدے

توں میڈے جسم دی بوسیدہ عمارت نہ ڈھہا
ایندے کولوں تاں مؤرخ وی اشارے منگدے

سو جھلا سہم تے سمیج گیا ہے شاید
دل سچا شہر اوہے گھور اندھارے منگدے

قیس کل کوں او کیوں نقد ادا کر سکے
اچ جیڑھا شخص سہے درد اُدھارے منگدے

جہاں کوں ذات اچھی دا نہیں آیا خیال اچ تیں
اُنہاں دی زندگانی ہے گداگر دا سوال اچ تیں

او میکیوں حوصلہ جیوٹ دا بے ڈیے تیں کیا ڈیے
جو خود میں وانگ ہے روزِ ازل توں پُر ملال اچ تیں

میں تیکوں دورِ حاضر دا بھلا کیوں متاں یوسف
کہ بازارِ مصر دا بن نوہی سگیا توں مال اچ تیں

کروں فریاد تاں پوڑاے منگپوں انصاف تاں گونگاے
تیڈے قانون دی ملیئے تے نہ ملے مثال اچ تیں

لکھاں ڈکھ درد تے اندوہ قسمت نے عطا کیتن
خدا داکر ہے اے قیس نی ڈٹھرا میں کال اچ تیں

چڈاں احساس مَر ویندے
پتنگا بھاتے ٹھَر ویندے

وَلَا عُکّی غنچہ کھل پمدے
چڈاں گُجھ زخم بگر ویندے

میکوں پوڑو کہ جو پڈدے
ہمیشہ مَر تے تر ویندے

میں چاہاں تاں او نی ملدا
نہ چاہاں تاں ٹکر ویندے

نہ چا قسماں جو قیس اکثر
دلاسیں تے تھتھر ویندے

روشنی دا جتھاں معیار ستارا کینئی
اُتھ سیاہ رات وی ہووے تاں اندھارا کینئی

پیر دھرتی تے نہیں لاش تے پمدے ہے اِتھاں
شہیت کئی شخص وی قاتل کوں گوارا کینئی

میڈے سامہیں لنگر انداز پے تھیندن پڑے
کون اہدے جو سمندر دا کنارہ کینئی

زندگی موت دی تکمیل دا حیلہ ہے چھوڑا
نہ تاں جیوڻ دا اِتھاں کوئی سہارا کینئی

قیس نفرت تے محبت کنوں بالا تھی وُج
ایہ مقام او ہے جتھاں مُول خسارا کینئی

جفا کیش ماہی وفا کیا کرے؟
بھلا کر نی سگدا بُرا کیا کرے؟

چلو چھوڑ ڈینداں میں پوجا صنم دی
مگر ایہ ڈسا جو خدا کیا کرے؟

نہ جیوٹ دی چاہ ء نہ خوف ء مرٹ دا
بقا کیا کرے؟ فنا کیا کرے؟

رقیب آکھدے میں تیکوں ڈیکھ گھنساں
جیں ہنٹ گجھ نی کیتا ولا کیا کرے؟

توں خیرات بدلے پیا کاسہ بھیندیں
خبر ہئی گداگر دُعا کیا کرے؟

ازل دا تیکوں قیس چن تے گھدا ہا
ایہو جی ولا ہئی خطا کیا کرے؟

اتنی تاں میڈے نال کڈیں دلبری کرو
میکیوں میڈی انا دی سزا توں بری کرو

کے تیں کدورتیں دے ہلیسو چنچے اجن
گئی گالھ تاں اے اہل صداقت کھری کرو

موقع گجھ اعتراف گناہ دا ڈیو میکیوں
گجھ تاں حضور آپنی کاوڑ دھری کرو

دفتا تے اپنی غرض دے بن وچ میڈا خیال
ناحق میڈی وفاتے نہ تہمت دھری کرو

دعویٰ بہوں ہے اپنی مسیجائی دا اگر
اپنے مریض عشق دی چارہ گری کرو

سچ کُوڑ دوستی دا بنارو مگر اے قیس
پہلے وفا جفا دی ذرا سر کھری کرو

جسم بٹھا ، آتما زخمی ، نظر مضطر ڈ سے
میکوں میڈے گھر دا ہر بھاتی نواں پیکر ڈ سے

کیوں نہ وایاں وللیاں تھی و نجن موسم دیاں
ہر قدم تے باغ دا بے رتو رت منظر ڈ سے

دوستیں دے روپ وچ دشمن ودے ملدن میکوں
کئی تاں ہیں تر بھیر وچ دلبر وفا پرور ڈ سے

چھولیاں چا چاتے سر ول ول پیاں ڈ ہدین کتھنیں
دل متاں پڑی دے تختے تے کوئی خود سر ڈ سے

قیس اوں محفل دیوچ آوٹ و نجن دا فائدہ؟
آدمی جتھ و نجن تے اپٹے آپ کوں کمتر ڈ سے

پہلے پواتے بھا دا بدن جنگلیں دیوچ
ہسٹ کیوں ودا لگیندیں میکوں بادلیں دیوچ

اتجھی تاں شوشنی کہیں لاتی ہے ہیں دفعہ
شہریں دیوچ ہے شور تاں لڑھے تھلیں دیوچ

گن تاں سہی جو کتنے غریبیں دیاں جھوپڑیاں
میڈے محل نے بوڑ ڈتیاں ہن چھلیں دیوچ

ایہ روشنی ہے کیندے بدن دی اے رات ڈس
لھٹی ہوئی ہے جیرھی جو تیڈے ولس دیوچ

جیکر اے قیس ہوندے مٹھا محنتیں دا پھل
کوڑا سواد کیوں ہے اساڈے پھلیں دیوچ

ایہ تاں ممکن ہے تیکوں تیڈا سوالی نہ ملے
ایہ نہیں ممکن جو کئی جھولی وی خالی نہ ملے

پانہہ ظلمت دی سراندی ڈے سُمھو کرنو متاں
حشر دا موسم ہے ول ایہ رات کالی نہ ملے

مفلسیں دا کال نی اتھ مخلصیں دا کال ہے
تیں جیہاں کئی بے وفا شاید مثالی نہ ملے

کتنے ڈکھ دی گالھ ہے جو زندگی دے موڑ تے
درد تاں ول ول ملن دردیں دا والی نہ ملے

آپٹی وسعت دیوچ توں خود سما ونج جان من
کیا خبر تیکوں تیڈے گھر توں نکالی نہ ملے

ساقیا ول ول پلا اچ قہس کول رت دیاں ہنجوں
ول تیکوں ایہو جیہاں شاید موالی نہ ملے

خود اپنے باغی ارادے بتائے پوسن
نویں مزاج نویں ذہن ڈھائے پوسن

خدا دے سامٹیں توٹیں جو انگ انگ لکے
اساکوں ول وی ایسے ناگ پائے پوسن

وفا ، خلوص ، محبت تے پیار دے زیور
خبر نہ ہی جو دکائیں تے گائے پوسن

میڈے بدن دے اُتے بارشیں توں چگھ پئے گن
تہاکوں اپنے بدن ہسٹ سنبھائے پوسن

میڈے وطن دی روایات دا تقاضہ ہے
دل و دماغ فصیلیں تے ہائے پوسن

چدھاروں قہس کئی عکس منجمد تھی گن
اساکوں شیشے نگاہیں دے ڈائے پوسن

جتھاں آدمی سرد لاشہ لگے
اُتھاں کیوں نہ دُنیا تماشاہ لگے

ایہ جیوٹ دا ہے کچھا موڑ اے خدا
زہر وی اساکوں پتاشہ لگے

سماعت دی اتنی سزا تاں نہ ڈے
جو ہر گالھ دڑکا دہاشہ لگے

میکوں ڈیکھ تے وا دے ہتھ سکا پن
خزاں دی خبر دا تراشہ لگے

اتھاں کوئی آلاوے تاں کیا دوستو
جے اپٹا آلاوٹ وی ہاشہ لگے

تیڈا در او در ہے اے ختم رسل
جتھاں شہ گدا تے گدا شہ لگے

محبت وچ اے قیس تیر نظر
جینکوں وی لگے بے تماشاہ لگے

پھٹ جیوٹ دا پھٹ تے مرساں
ڈکھ دا ہیرا چٹ تے مرساں

تیڈی یاد اج جیوٹ جوگا
غم دی دولت کھٹ تے مرساں

سارے تیر کرن دے سہساں
چڑھ ظلمت دی پٹ تے مرساں

تیڈی جھولی دی کھیتی وچ
نچ ہنجواں دا چھٹ تے مرساں

قیس ملاپ بچن دا تھیوے
ہر قدماں وچ سٹ تے مرساں

چن بر سجدے وچ دھردا پے
ایہ کون حسین گزردا پے

اتھ دل دا داغ پگھردا پے
اتھ مارو کجل وگھردا پے

ایہ فیض نگاہ یار دا ہے
کئی جیندا پے کئی مردا پے

ول وعدہ آپ کریندے پن
ول ریت دا محل اُسردا پے

ہک وار ولا سڈ دیوانہ
دل قسم خدا دی ٹھردا پے

وہ قیس عرفان تصور دا
ہر پاسے یار نظر دا پے

زندہ لاشیں دا شہر ہے میں جتھاں ہاں دوستو
زندگی قاتل زہر ہے میں جتھاں ہاں دوستو

گگ اندھاریں دے کفن وچ چندر دیندن اتھاں
مُصنّفی گویا قہر ہے میں جتھاں ہاں دوستو

آدمی کون آدمی دے نال نفرت ہے مگر
بھپڈ دا ساتھی نہر ہے میں جتھاں ہاں دوستو

خیر پی گزرے جو شیشے دا بدن پاتی وداں
سنگباری دا پہر ہے میں جتھاں ہاں دوستو

قیس کون جتھ وانگ پارے دے نہ امد چین ہا
ول اُتھاہیں گیا تھہر ہے میں جتھاں ہاں دوستو

ہک چہرہ ہا جو چندر نفاہیں دی آمشام
او حرف حرف تھی گے کتابیں دی آمشام

خوشبو جہاندی پیاردے کنڈئیں گھدی ہے چوپ
او زخم کیا لگاواں گلابیں دی آمشام

آدو، اچ اہٹی تریہہ کول رچ کرتے پی مگلوں
دریا اکھیں دے بھرتے سراہیں دی آمشام

تعبیر ہے جہاندی تیڈے وصل دا فراق
جیندا ودا ہاں میں انھاں خواہیں دی آمشام

کیا تھی گیا جو کیتے محبت دا میں گناہ
اتھ کیا نہیں پیا تھیندا ثوابیں دی آمشام

اظہار اپٹے دا ایہ طریقہ عجب ہے قیس
ادا ہے سامٹے او حجابیں دی آمشام

آمشام

(۱۹۹۳ء)

ڈُکھ دِیں ششونگڑیں دی پچھدی فضا کنوں
یارب میڈے صبر دی جزا گھن گیا ہے کون؟

برجھر جنگل کوں چھوڑتے وسدے گھریں ڈھوں
چٹلیں دے نال تیز ہوا گھن گیا ہے کون؟

میں قہس اپنی موت دی منگی ہے رب توں بیکھ
حیران ہاں جو میڈی انا گھن گیا ہے کون؟

فرقت دی زہر زہر دوا گھن گیا ہے کون؟
وعدہ تیڈے ملٹن دا ولا گھن گیا ہے کون؟

ایں شہر وچ تاں گئی میڈا وارث نہ ہا مگر
قاتل توں میڈا خون بہا گھن گیا ہے کون؟

جذبیں دے سیتے ہونئیں تے ہے پُچپ داشور کیوں
دل دی لہو لوہان صدا گھن گیا ہے کون؟

کیوں دھاہے دھوڑے کھمد اودے کالی رات وچ
بچھ توں او سو جھلے دی قبا گھن گیا ہے کون؟

ٹھیک ۽ جو میں کہیں دے سُنچاٹن دا نی ریہا
لیکن او تیڈی دید ڈسا گھن گیا ہے کون؟

نانگ نانگ لوک کیا اکھیندے ہن
بین بین شہرتیں دا حال ڈے

ریت ریت گھر کیویں اچو پگئے
پھینگ پھینگ شامتیں دا حال ڈے

زخم زخم خوبصورتی دے نال
سوک سوک چاہتیں دا حال ڈے

مست مست حُسن دے وقار دی
دانگ دانگ عصمتیں دا حال ڈے

نینگھ نینگھ گفتگو دی اوڈھ وچ
تیر تیر شارتیں دا حال ڈے

واٹ واٹ تانگھ دے سُردر دی
سول سول وحشتیں دا حال ڈے

قیس قیس کرتے کون ریہے
ویٹن ویٹن نفرتیں دا حال ڈے

زرد زرد قربتیں دا حال ڈے
خون خون حسرتیں دا حال ڈے

چھوڑ چھوڑ دشمنیں دی گالھ چھوڑ
خار خار دوستیں دا حال ڈے

تریہہ تریہہ زندگی دا کیا بٹیا
زہر زہر شرتیں دا حال ڈے

ہنجھ ہنجھ خواہشیں دا ذکر چھیڑ
گرم گرم صحبتیں دا حال ڈے

دھوڑ دھوڑ قافلے کتھاں پگئے
پُور پُور سنگتیں دا حال ڈے

لوٹ لوٹ زخم کیوں تھئے تیڈے
کھیر کھیر صورتیں دا حال ڈے

ہنٹ اہدیں کنیں ادب کوں بازاری بٹا ڈتے
تیں خود تاں جاہلیں کوں لکھاری بٹا ڈتے

قربان تھیواں تیڈی سخاوت توں اے سخی
تیں تاں چنگیں چنگیں کوں بھکاری بٹا ڈتے

تیڈے متھے دی چین دا ہے فیض جیں میکوں
ہر دل دی بند کتاب دا قاری بٹا ڈتے

میں آپٹے وجود کوں ثابت کرٹ کیتے
خود کوں شکار تیکوں شکاری بٹا ڈتے

بٹ بنٹ تے میڈے سامنے آ پھندے او سدا
میکوں تاں ہیں ادا نے چجاری بٹا ڈتے

جیں ڈینھ وی میڈی جو پھڑی تے سیں کرم کیتے
پلیں کوں میں وچھا تے پتھاری بٹا ڈتے

کون اہدے جفا کنوں ڈرداں
میں تاں تیڈی وفا کنوں ڈرداں

او خدا کیوں نہ بن پیے یارو
میں جو ہر دم خدا کنوں ڈرداں

میڈے زہمیں تیڈا نمک کھادے
تہوں تاں تیڈے آلا کنوں ڈرداں

زہر پی تے جڑاں دا جی اٹھیاں
میں تیڈاں دا دوا کنوں ڈرداں

توں ملیں وی تاں خوف رہ ویندے
اللہ جاٹے میں کیا کنوں ڈرداں

میں او ڈیوا ہاں چھوھے وچ پلداں
قیس لیکن ابا کنوں ڈرداں

کلہڑا نبھا خلوص بھریاں صحبتاں نہ منگ
کچے رنگیں دا پاتے بدن بارشاں نہ منگ

جیکر ہجر دے ہاڑ دا سجھ سرتے بل ریہے
تیکوں قسم فراق دی زلفیں دی چھاں نہ منگ

نیکی ہے میڈی صرف محبت ہک گناہ
اے شخص میں کنوں توں پیاں نیکیاں نہ منگ

گھن میڈے زخم زخم بدن توں سبق میاں
اوں بے وفا دے جسم دیاں قربتاں نہ منگ

جیوٹ دے بے مراد سفر دی مراد رکھ
لیکن توں رہبریں توں کڈیں منزلاں نہ منگ

ہنٹ کیوں ڈکھیں کوں ڈکھتے وبلج گیا ہیں قیس
آکھیا نہ ہم جو پیت دیاں راختاں نہ منگ

ہنٹ توں ای کر الہی ایں الزام توں بری
دُنیا تاں میڈے پیار کوں جاری بٹا ڈتے

ایہ کنیں تیڈیں اکھیں دی ولا گالھ چھیڑتے
تتی ہوا کوں باد بہاری بٹا ڈتے

صحرا بٹا ڈتے کہ سمندر بٹا ڈتے
جو کجھ بٹا ڈتے تیڈی یاری بٹا ڈتے

ہنٹ آدمی کوں خاک دا پتلا نہ آکھ گئی
ہنٹ قیس اینوں خواہشیں ناری بٹا ڈتے

پردے جو چاک تھی بگن
اندھے سچاک تھی بگن

سُن تے بہار دا ناں
کنڈے اُشاک تھی بگن

یاریں دے پھٹ لگے ہوئے
ساڈی پوشاک تھی بگن

کھا کھا تے زہر غم دا
جذبے ہلاک تھی بگن

محمل بے آبرو ہن
مجنوں چلاک تھی بگن

وچھڑیوں تاں تروریا پیار دا ناتا نہ تیں نہ میں
لیکن جے آملیوں تاں سُجاتا نہ تیں نہ میں

تیڈی پچھاں کیا ہے تے میڈی پچھاں کیا؟
ہک پے کوں فاش کرتے دی جاتا نہ تیں نہ میں

توٹیں جو ڈوہیں ہاسے وپاری وفائیں دے
رکھیا کہیں دے نال ایہ کھاتا نہ تیں نہ میں

حلقہ کیوں اپٹے ہارھوں پدھے چوڈویں دے چن
بھیت اپٹی گلکروی دا وی پاتا نہ تیں نہ میں

تیکوں وی سچ دی گول ہے میکوں وی سچ دی گول
ایہ ایہو جا ہے گوڑ جو لاتا نہ تیں نہ میں

ہک پے دے منہ ڈوڈکھ تے ول سرنویرٹ بگیوں
صرف ہک نگاہ دا بار وی چاتا نہ تیں نہ میں

جیڑھے سببوں قیس بدن لال سُرخ تھین
دل دی اوں ہلدی بھا کوں پچھاتا نہ تیں نہ میں

میکوں پتھر مارو یارو
ہا اپٹا نک تارو یارو

ہنجڑوں ہارٹ دا کیا فیہ؟
ہارو تاں دل ہارو یارو

پتھر تہجٹن دا ویلھا آ گئے
روپ صنم دا دھارو یارو

دھیاں دھیاں جسم اساڈے
اٹکل نال اتارو یارو

جذبیں دی سکرات دا لمحہ
ایکے نال گزارو یارو

ساڈی رت وچ اپٹے ہاں دی
بھاء مارو ہاں ٹھارو یارو

ہُن کیوں اُنہاں کوں لہدیں
جو لوک خاک تھی بگن

آسیں دے ماٹ سارے
تیں بن اچاک تھی بگن

ہُن قیس گیت سکھ دے
ڈُکھ دی خُراک تھی بگن

او چُپ اوندی نظر چُپ ء
میڈی دھاں دا آجر چُپ ء

نہیں کئی چونکدی چیرٹی
ہجر دی ہر سحر چُپ ء

ایہ پندھ جیوٹ دا کیا نڑے
سفر وچ ہمسفر چُپ ء

ہے جیندے ہتھ ہڈی چھوڑی
نی ڈیندا کئی امر چُپ ء

چھڑا گوگا ہنجوں دا ہے
نتاں پیا گھر دا گھر چُپ ء

ایہ سچھ نی گجھ ڈیوٹ جوگا
ہتھ نہ مفت پَسارو یارو

دہشت دے پہرئیں وچ آہدے
اچٹی سوچ سنوارو یارو

کرناں سچھ دیاں ساتھی ہوندین
ایہ نہ گالھ وِسارو یارو

جھڑتاں وٹھے باجھوں کھنڈ گے
ہن تان دھوڑ اڈارو یارو

لکھیا لیکھ مٹاوٹ کیتے
سارا شہر ونگارو یارو

ایں تان قہس امر تھی ویسے
اینکوں پھل نہ مارو یارو

میں ہاں جے مسئلہ تاں کوئی اہ اویں حل تھی ونجاں
تیڈے مونہوں آپٹا ناں سُن تے پاگل تھی ونجاں

کیا کڈاہیں اس نی تھی سگدا جو جگ دے سامنے
توں میڈی اوڈھر بٹے تے میں تیڈی جھل تھی ونجاں

تیں تاں میکوں پیار دیاں کئی اُلجھناں بے جاء ڈتین
رہ کرے ہنٹ میں وی تیڈی زلف دا ول تھی ونجاں

میکیوں میڈی عمر توں لبے نہ وعدے ڈے حضور
کیا خبر کیڑھی گھڑی ہیں تانگھ وچ شل تھی ونجاں

دھرنیں دے جلتنگ دی لے کوں حالی تیز رکھ
قیس توں اتنی پرے نہ تھی جو بے کل تھی ونجاں

زہر تاں پی چکاں سچ دا
پتا نی کیوں اثر چُپ ء

او بچھ وی نی گھلیندا آ
میڈی راتیں دا در چُپ ء

جڈاں دے بول پن پتھر
تڈاں دا ہر بشر چُپ ء

الا ہے کتھ بچن ہوسن
نی آندی کئی خبر چُپ ء

تساں آزما گھنو نجر
ایہ دل چُپ ء جگر چُپ ء

اس جگ کوں قیس کیا تھی گے
مریندا پے مگر چُپ ء

پاتال وچ سٹ تے میکوں
اُتے نہ چا اسمان توں

میڈا نہ کوئی فکر کر
خود کوں بچا اسمان توں

میڈا وی قہس ہک چندرھے
جو ہے جدا اسمان توں

ڈکھ دے سوا اسمان توں
مِلدا ہے کیا اسمان توں

دھرتی دا مجرم ہاں تاں کیوں
پاواں سزا اسمان توں

دھرتی تے کھڑتے آکھدے
تارے لہا اسمان توں

سرکپ تے میڈا آکھدے
ہنٹن قد ودھا اسمان توں

ایہ کون پیا ڈیندے صدا
ایں بے صدا اسمان توں؟

رزق ڈوہاں کوں ڈیندے رازق لیکن طور زرا لے ہن
تیڈے ہتھ اچ پھل محنت دامیڈے ہتھ اچ چھالے ہن

سہیں فرمیندے جڑ نیکی دے گئی کہیں توں ودھ گھٹ کینی
پانھاں اہدے کینا کینا کئی گورے کئی کالے ہن

توں مفلس دا حامی بن تے اوندی رت تے پلدا پین
میں مفلس دا حامی بن تے وٹجے درد کشالے ہن

جیلے توں گرسی تے پہندیں میں مٹی تے تھی پہنداں
کیا کیا قصے چھودے اپنی گھاٹی یاری والے ہن

اندھا دُھند تارتخ اُتے جو قیس یقین کریندے ہن
کتنے گالھے کتنے سادے کتنے بھولے بھالے ہن

کئی تاں سجھ دی گالھ چلاوے
ڈکھ دی کالی رات وہاوے

کل دی کل نی پمدی جیکر
اچ دا ڈکھ نہ تھورا لاوے

ذہن دے درمٹن کھیت اچ گئی تاں
سادی سوچ دا باغ رہاوے

ہتھ کوں ہتھ نی سجددا یارو
کون کہیں کوں راہ ڈکھاوے

گئی تاں منجھی ہنجھ دا تارہ
غم دی رات دی سیندھ سجاوے

پُرسے ڈیکھ تے دل چھالے کوں
قیس مُکاٹ دی رت یاد آوے

میڈی آواز جے صحرا دی صدا وانگے ہے
میڈی خاموشی تاں ہاتف دی ندا وانگے ہے

میں محبت کوں عقیدت نی بٹایا ہرگز
لیکن او شخص میکیوں لگدا خدا وانگے ہے

بیشک ہر گالھ او کن وچ ہے کرٹ دا عادی
اوندا لہجہ مگر آوارہ ہوا وانگے ہے

زخم کچول ذرا بھر ڈے نمک بیکھ دے نال
میڈی وتی دا ہر اک شخص گدا وانگے ہے

لفظ ہُن آپٹے مفہوم توں منکر تھی ڳن
ہُن پلوتا وی اوندا قہس دُعا وانگے ہے

جو دل وچ آتے کڈیں ہک گھڑی بسر نہ کرے
اوں شخص کوں کیا اکھبجے گھر کوں گھر نہ کرے

عبا قبا دی نمائش ہے ننگے لوکیں وچ
مگر ایہ حکم جو ہک پے کوں کئی خبر نہ کرے

میں کیوں نہ ایہو جے دریا کوں بے مہاب آکھاں
جو اپنے تسدے کناریں دے لب وی تر نہ کرے

کروپ نچدے رہن دھڑکنیں دی تال اُتے
میڈی نگاہ ایں رونق کوں در بدر نہ کرے

ادب کوں پوڑی بٹاتے جو پہنتے فلکیں تے
کیوں نہ مارے او فلکاں اگر مگر نہ کرے

جو بھج تے آپ نکھر گئے او جگ کوں اہدا ودے
جو قہس نال وفا دا کوئی سفر نہ کرے

وچھوڑا پاتے خدا نے ملاوٹا جو نہ ہا
اساکوں ساری حیاتی وساوٹا جو نہ ہا

ملیے تاں حال وی دل دانسی پچھیا کھرتے
اساں وی چپ چا کیتی ہے ڈساوٹا جو نہ ہا

نہ رب پشاک بوائی ء نہ جھولی اڈٹی پیئی ء
تیج ڈے تے کچیس چا پناوٹا جو نہ ہا

میں بگھ توں مرگیاں مگر پن نی وٹ دا کھاوا کوئی
کہیں کوں پیٹ دی خاطر ستاوٹا جو نہ ہا

میڈی نظرتوں گریاں جگ دی نظریں وچ آکیاں
میڈاں نظر توں مقدر گراوٹا جو نہ ہا

او جتنے تیر مریندا ریہے میں کنڈ نہ ڈتی
میں اپٹے دھر دے سچن کوں رنجاوٹا جو نہ ہا

میڈے خلاف گھریاں چاتے لوک بگدے ریہے
میں اٹھ صفائی کیا ڈیندا ، آلاوٹا جو نہ ہا

تہاکوں آپٹی طاقت دی ہے قسم نہ کھسو
قلم کرا ڈیو میڈے ہتھ مگر قلم نہ کھسو

جو میڈے حال دے ہونٹیں تے ہے مسک ڈکھ دی
اینڈے شعور دی سچائی دا بھرم نہ کھسو

میڈوں وجود وچ آوٹ دی ڈیو نہ اتنی سزا
میڈا وجود کھسو پر میڈا عدم نہ کھسو

خدا جو ہے تاں تہاڈا خدا ہے میڈا نہیں
میڈا چھڑا ایہ صنم ہے میڈا صنم نہ کھسو

اساکوں قہس ایہ مر مرتے زندہ رہن دا حق
او بیکھ جاٹ تے ڈے گے کرو لہم نہ کھسو

پکڑتے دُھرکدے زمانے دی واگ آیا ہے
میڈے رنڈپے اُتے ایں سہاگ آیا ہے

خود اپنی جان دے کچے گھڑے اُتے ٹھل تے
چنانہہ او فانی حیاتی دا جھاگ آیا ہے

او شخص خواب وی ڈہدا رہے محبتیں دے
جو نفرتیں دی بھری رات جاگ آیا ہے

کنوارے ہونٹیں اُتے جندرے لگ پگئے جیلے
کچھے او گھن تے ایہ سُرخ مساک آیا ہے

کروپ درد تے محرومیاں دے ڈھگ لگ گن
اساڈے بھاگ وچ او بخت بھاگ آیا ہے

کھواواں قہس نہ کیوں تَن دا ماس میں اونکوں
جو کھاوٹ اہ او میڈا دال ساگ آیا ہے

او میکوں قتل کریندا ریہا میڈے سامھیں
بچو کراں ہا کیویں ہتھ گڈاواں جو نہ ہا

اساڈی واری مسچائی دی او چھوڑ گیا
اوں اپٹے ہتھ دے کٹھیں کوں چواواں جو نہ ہا

ہمیشہ ڈُکھ دا تدارک میں ڈُکھدے نال کیتے
میں اپنی سَکھ دی طلب کوں ڈُکھاواں جو نہ ہا

خود آپ اپنی تباہی تے وی میں کھلدا رہیاں
میڈے مزاج نے میکوں رُواواں جو نہ ہا

میڈی سراندی تیڈی خواب خواب پانہہ رہی
میں اپنی سچھ کوں تیں بن سہاواں جو نہ ہا

نہ چچھ جو کیویں میں صوفی توں بن موحّد گیاں
میں سامھیں غیر دے ایہ سر جھکاواں جو نہ ہا

کیویں نہ قہس او وعدے تے وعدہ ڈیندا بھلا
اوں وعدہ کرتے کڈاہیں بھواواں جو نہ ہا

بجھ دے سحر نگر وچ
ہر وقت شام کیوں؟

او شخص ہتھ ہوا دے
ڈیندا پیام کیوں؟

اے اہل فن شریفو!
دھن کوں سلام کیوں؟

بے دید وحشتیں دی
قائس آمشام کیوں؟

جگ بے آرام کیوں؟
گھر گھر متام کیوں؟

اے امن دے پیمبر
ایہ قتل عام کیوں؟

انساں آزاد تھی تے
دل دا غلام کیوں؟

انسان دا ابد وچ
ابدی قیام کیوں؟

دل ھے جے گھر خدا دا
ڈکھ دا مقام کیوں؟

کپ تے زبان میڈی
او ہمکلام کیوں؟

جگپ دا میں اُن سونہاں تھی کیاں
کرتے اپٹا سونہاں تکیوں

روز بُجھارت بن تے ملدیں
کے تیں آخر بُجھاں تکیوں؟

قیس انا دے بن وچ رُل گئے
لاجاں والیا ! لاجاں تکیوں

ہر ویلے پہہ سوچاں تکیوں
اکھیں موٹ تے ڈیکھاں تکیوں

میں محتاج تے توں لکھ ڈاتا
کیوں نہ تیں توں منگاں تکیوں

مُشبو مُشبو جھوکاں تیڈیاں
وانگ ہوا دے گولان تکیوں

ہنٹ تاں میں وی میں نی ریہا
پرکھاں تاں کیا پرکھاں تکیوں

دُھپ چھاں تیڈے وعدے سارے
سمجھاں تاں کیا سمجھاں تکیوں

کُوڑ تاں ڈوہیں تے ثابت تھی چکے
زہر کیوں ہسٹ سچ دا کھاووں توں تے میں

اپنے سر تیں ہتھ پُجاوٹ دے کیتے
آ ذرا ہاہیں کپاواں توں تے میں

قیس جے کندھیں کوں گن ہوندن تاں ول
کیوں نہ انھ کوں ڈکھ سٹاواں توں تے میں

ہسٹ گجھ ایس مونجھاں مٹاواں توں تے میں
کول ہک پئے دے نہ آواں توں تے میں

مل پووں تاں بن تے اٹ سوہیں ملوں
ڈیکھدیں وی اکھ نہ چاواں توں تے میں

لوک دشمن ہے محبت دا تاں آ
جوت نفرت دی جگاواں توں تے میں

آ ولا ڈپووں بیان اپنے خلاف
ہسٹ متاں انصاف پاواں توں تے میں

بیشک او ڈنگن اساڈا فرض ہے
کھیر نانگیں کوں پلاواں توں تے میں

او جنیں تے ماٹ ہا میکوں نکھر گیا چھیکو
میں جیڑھا زخم ہا سیتا ادرڑ گیا چھیکو

زرے جتی ہی گھلی ہیل بد گمانی دی
وٹ اعتبار دا پاڑوں اکھر گیا چھیکو

رُٹھا تاں دیہہ وچھوڑا اگوں کھڑا نظریس
پکاٹ کرتے میکوں ول چبڑ گیا چھیکو

وڈے غرور دے نال ابھریا ہا او چندر مگر
اندھاری رات دے چال ایچ ولہڑ گیا چھیکو

میکوں پتا ہا عدالت بری نہ کر سکے
میڈا گواہ میڈے ہر تے کھڑ گیا چھیکو

عدل توں پہلے توں اپٹے عدل دا چرچا نہ کر
ٹھیک ء میں مجرم ہاں پر اتنا میکوں سوگھا نہ کر

زہر پلواتے میکوں توں گھن چکیں سچ دا ثبوت
ہسٹ میکوں جٹھلا تے اپٹے آپ کوں جوٹھا نہ کر

میں وی اپٹے خون دا تیں توں نہیں منگدا حساب
توں وی اپٹے ظلم دا اے شخص کئی لیکھا نہ کر

لفظ دے مفہوم کوں لہجے دا پدھل نہ بٹا
گھن تے ناں اخلاص دا این لفظ کوں کوچھا نہ کر

پردے پردے وچ تیڈی بے پردگی تھیسے اتھاں
میں نہ آکھیا ہم تیکوں جو کہیں کنوں پردہ نہ کر

ہر کوئی تیڈے پچھانویں توں پرے بھچدا ہے قیس
اچ توں بعد این ہانھٹیں دے شہر وچ آیا نہ کر

آوو رل تے ڈیکھوں خواب
خواب اچ ڈھل تے ڈیکھوں خواب

منزل تے چُچ پووں شہیت
راہوں ول تے ڈیکھوں خواب

اہٹی جھوک بچاواں کاٹ
گھٹ دے گل تے ڈیکھوں خواب

بے تعبیری دا ہر تیر
سینے جھل تے ڈیکھوں خواب

یار متاں ڈس پوے گئی
اکھیں مل تے ڈیکھوں خواب

تاتکھاں بخشن والے کول
تندراں گھل تے ڈیکھوں خواب

نتیجہ سمجھ توں ایہ کرنیں منگن دا پاتے میں
تمام شہر میڈے نال سڑ گیا چھیکڑ

جو میڈے دل دے اندر راز بن تے وسدا ہا
او میڈیں پلکیں تے آتے اگھر گیا چھیکڑ

جو ساکوں چھوت سمجھدا ہا قیس صدیاں توں
اساڈی گوت وچ آتے وچو گیا چھیکڑ

چُچھی تاں اہج بہہ تے ساڈا شجرہ لکھ
ساکوں حَسّی نَسّی بگھا ننگا لکھ

کئیں آکھی ایں وتی دیوچ جیرہا گئی
جیچھا تیکوں نظرے اونکوں اوجھا لکھ

ایہ ھے اُچے گھر دی ایندا منہ نہ تک
جھکیاں اکھیں کرتے اینکوں اُچّا لکھ

جتنے رنگ ان سارے تیڈے اپٹے ہن
بیشک کہیں کول کچّا کہیں کول پکا لکھ

قائس اتھاں ہن لوک پُجاری مُردئیں دے
توں وی اپٹے آپ کول جیندا مُردہ لکھ

بُٹھ ایہ جسم دی بے جا قید
پہر نکل تے ڈیکھوں خواب

رات دے دگ تے ڈیوے وانگ
ہر پل بل تے ڈیکھوں خواب

تعبیریں دا پاتے روگ
قائس سنبھل تے ڈیکھوں خواب

پا بھٹن چھو تیں دے ویڑھے
کیوں آیا ہا کیڈے گیا؟

ہک فرعون پیا آکھے کل
کتھ ہے موسیٰ کیڈے گیا؟

جیکوں دگ نہ ڈسدا ہا
قائس او اندھا کیڈے گیا؟

ڈس اے شیشہ کیڈے گیا؟
میڈا چہرہ کیڈے گیا؟

بوچھن بچ پئی ایہ نہ چچھ
میڈا پشکا کیڈے گیا؟

تیکوں جو گے توڑ چچا
کون ہا اتجھا کیڈے گیا؟

میڈے گھر ڈو میڈا چن
امدا امدہ کیڈے گیا؟

میں جو محنت کیتی ہئی
اوندا ثمرہ کیڈے گیا؟

لگ لگ تے مریندا و دیں توں ڈنگ اجڑ تیں
آیا نہ عداوت دا تیکوں ڈھنگ اجڑ تیں

خواہش نی کیوں آخر اوندے دل وچ کئی پھسڑدی
خود اپنی جوانی ہے اوندی دنگ اجڑ تیں

ہک رنگلا بدن چھوتے ڈٹھا ہم پہوں پہلے
انگلیں تے چکدا ہے اوندی رنگ اجڑ تیں

اچ دے نویں انسان دی ہے سوچ پرائی
ذہنیں تے تعصب دا ہے او رنگ اجڑ تیں

انسان مرٹ وی نہیں چھندا کہیں صورت
جیوٹ توں وی اہدے ہاں پہوں تنگ اجڑ تیں

میں قیس فقط آمن دی خاطر وداں لڑداں
ہیں سانگے ہے جا جاتے کی جنگ اجڑ تیں

گھروں کڈھا تے میڈی بے گھری تے کھلدا ہے
میڈا بچن میڈی آوارگی تے کھلدا ہے

عجب مزاج زمانے بٹا ڈتے دل دا
خوشی تے نیر وپندے غمی تے کھلدا ہے

میں جیں کنوں وی وفا دا صلہ وفا منگداں
او میڈی سوچ اتے سادگی تے کھلدا ہے

عجیب شخص ہے زاہد اساڈی ستی دا
خود آدمی ہے مگر آدمی تے کھلدا ہے

چڈاں دا خود کوں میں اپٹے وسیب وچ پالے
اندھارا قیس میڈی روشنی تے کھلدا ہے

نہ کہیں مسجد دا نہ مندر دا ہے
میں ہاں بے گھر فکر میکوں گھر دا ہے

کیوں نہیں گئی چیز صاف آمدی نظر
ایہ قصور اکھیں دا یا منظر دا ہے

اوں نہیں ازما ڈٹھا میڈا یقین
آپٹے جاٹ اج تاں او پتھر دا ہے

میں تیکوں سبھ آریں پاریں چاٹداں
گو تپڈے چہرے تے پردہ زردا ہے

جے توں سورج ہیں تاں بتن ذرہ نواز
کمتر آکھن پے کول کم کمتر دا ہے

قیس جو باہر نظر دے جا بجا
ایہ فتور انسان دے اندر دا ہے

تیں کنے وقت جے نی درد ونڈاؤن جوگا
میں ڈہوں ڈیکھ تاں چا جگ کول ڈکھاؤن جوگا

ہٹن پریشان ہیں کیوں مارتے میکوں اے مسج
ماریں وی نہ ہا جے نہ ہاویں جواؤن جوگا

کھیت اُنگردے ہوئے زخمیں دا میڈا سڑ نہ ونچے
بھیج بادل گئی توٹیں چٹگاں وساؤن جوگا

تیں لتاں پیر میڈے ترور تے ڈس کیا پاتے
میں تاں سر بھرٹے اجن ٹرتے ہاں آؤن جوگا

کیڑھے کیڑھے دی ایویں روز لہسیں پئی
کہیں کول تاں چھوڑ عزت دار سڈاؤن جوگا

میں سُنے سکھٹے کنوں کیا تیکوں خوشیاں ملسن
میں ڈے تاں غم وی نہیں دیکھے تے کھاؤن جوگا

ذہن درمٹن ہن اتھاں خیر نمی کیا پھپھرے
گئی نہیں قیس اتھاں یار بٹاؤن جوگا

جیڑھے وَنْ دُور کنوں سبھ توں اُچیرے لگدن
نیڑے وچ تے اوڈکھیں جنتاں کنڈیرے لگدن

دُھپ گجھ اتنی ءِ تکھی جان تڑوکی پئی ءِ
بھاہیں لیندے ہونیں ٹھڈے ٹھار چھنورے لگدن

منگدے بارش ہوں تے وَسدا ہے گڑا مَن مَن دا
کھیت ویران تہوں چار پھیرے لگدن

اللہ جاٹے جو کھیاں سوچ دا موسم آ گئے
سارے نینگر میڈی وتی دے پکیرے لگدن

خاک ہے رزق اساڈا تے اساں خاک دے ہوں
اُنت آ خاک دیوچ خاک دے دیرے لگدن

شیت ایہ وی ہے کوئی قُرب دی صورت یارو
ہر گھڑی نال جو وَسدن او پریرے لگدن

پیت لاوٹ تے نبھاوٹ نہیں کم ہر کہیں دا
ایہ او میدان ءِ جتھاں مردیں دے زیرے لگدن

میڈیں اکھیں وچ نہ سوہٹیاں صورتاں روشن کرو
وتے ہوئے دل وچ میڈے نہ دھڑکناں روشن کرو

اچ تاں مٹی وچ ملا ڈیووتی دُھپ دا غرور
اچ تاں اچٹی ریشی زلفیں دی چھاں روشن کرو

ایں کنوں پہلے جو میں اپٹا بٹاواں آ لھٹا
میڈے لیکھیں تے مُسک تے بجلیاں روشن کرو

جے تساں چہندو قدر یارو گھلے ماحول دی
خود کوں زنجیراں پواؤ آزادیاں روشن کرو

کیوں سبھے منہ پھیر بگن پیارے بچن محبوب لوک
کیڑھی کلاہوں کون تھی گئے بدگماں ، روشن کرو

بے تحاشہ خواہشاں کرتے عطا او آکھدے
اپنے جیوٹ دیاں نہ دل وچ خواہشاں روشن کرو

قیس ہُن اوں شخص توں کئی حق نہ جیوٹ دا منگو
اپنے مَن کوں مارتے دُنیا تے ناں روشن کرو

میڈے اللہ، میں رکھ آ کیاں جتھاں دے واسی
آپ خود ناگ اتے آپ سپیرے لگدن

ظلم اپٹے توں او تھک ہار چکے جیں ویلھے
ہن اکھیندے جو ایہ انور کھٹیرے لگدن

رات تھیندی ء تاں خونخوار سھے بٹن ویندن
ڈینھ سارا جو ایہ کجھ لوک بھلیرے لگدن

او جو باغی ہا اوہو شیت قتل تھی گیا ہے
اچ بہوں خوش میڈی وتی دے وڈیرے لگدن

جیویں جیویں ای میڈا جسم کھنڈردا ویندے
اونویں اونویں ای میڈے نقش گھنیرے لگدن

ایں وچاری کوں چنہڑ گیا ہے کوئی کرڑا جن
پر ڈو ایندے تہوں روز دے پھیرے لگدن

لوک توٹے جو کریندا ہے چولے سئے سئے
میکوں پر قہس ایہ کانویں دے کنویرے لگدن

قسماں کھاوٹ دی اونکوں پئی ء جڈاں دی عادت
پکے وعدے وی اوندے گوڑے کچیرے لگدن

ماٹ جوین دا ہس اتنا جو نسی تک پمدی
رُدا دھرتی تے ہے آسمان تے پیرے لگدن

ہک ڈیہاڑے انہاں راہیں تے اونکوں آوٹا ہے
او میڈی راہیں تے کنڈے نہ کھنڈیرے، لگدن

کلیں کنے ونج تے رکھے ایہ امانت جنڈری
جھ تے اعتبار ہا کجھ او وی لٹیرے لگدن

وسدے انسان جتھوں جبر دے ماریے لڈدن
اتھ ہمیشہ کیتے چہرئیں دے بسیرے لگدن

بلبلیں کوں نہ جتھاں حکم الاوٹ دا ہا
میلے کانویں دے اتھاں شام سویرے لگدن

ایہ کرشمہ وی ڈکھیندے کڈین اندر دا کروپ
ظاہری طور تے کجھ لوک سکھیرے لگدن

پک پل ڈٹھا ہم آپٹے ہووٹ دا خواب میں
عمر وِہا گئی ۽ پیا بھوگینداں عذاب میں

ہر پاسوں بے شمار خدا دھڑ تپائی کھرن
کین کیں کول ڈیواں اپٹی انا دا حساب میں

ول میں کنوں رکھیندیں وفا دی اُمید کیوں؟
جیلے تکیوں خبر ہے جو ہاں بے مہاب میں

تقدیر دا نشہ نہ حیاتی اُتراں تھیا
بگھ دی کھٹاج کھادی ۽ گو بے حساب میں

واسی میڈے وسیب دے ڈو چاپے ہن سھے
کاوڑ نہ کر جے قیس کیتے چا دلاب میں

جو ستم دشمن کرے دلدار وی اوہو کرے
کیکوں وچ ڈیوں دھانہہ جے کلتار وی اوہو کرے

ایہ زمانہ وی اساکوں ڈیکھٹا ہا دوستو
قتل وی اوہو کرے زوار وی اوہو کرے

جیں پویا ہے اساکوں سخت ڈوہیں دا بدن
آپٹے ہتھ نال ہن سنگسار وی اوہو کرے

کتنے گالہے ہوں اساں جیں بندر غفلت دی سُمائے
آس لئی پٹھوں جو ہن بیدار وی اوہو کرے

جیں اساڈے واسطے پالین ڈساور دے مرہیوں
قیس اونکوں آکھو انھاں کول پیار وی اوہو کرے

ڈس دے ماٹھوں حکم چلاون
کتنا ظلم اندھار ہے پچڑا

ڈکھ تے ڈکھدی دھرتی دے ڈکھ
ڈکھ وی ناسیں تار ہے پچڑا

ہر دے ہتھوں ہر دے رہ بگیوں
بار وی بگل دا بار ہے پچڑا

اچڑے سر جھکے تھی ویندن
جیوٹ باری بار ہے پچڑا

من وچ بھا بھڑکاوٹ والا
نہ پچھ کیوں منٹھار ہے پچڑا

عشق پیا ڈیندے مُشک تہوں تار
لُون لُون وچ مہکار ہے پچڑا

جکیوں سچ آکھو چو ویندے
اتھ ہر کوئی تہبار ہے پچڑا

جیندے ہتھ تلوار ہے پچڑا
اتھ اوہو سردار ہے پچڑا

نیکی ، علم ، شرافت ساری
دھن ہاجھوں بیکار ہے پچڑا

آس دی رڑھ پکرے تار کیوں
مخرویں دی جھار ہے پچڑا

بندراں کیا آون ، ہر پاسوں
چوریں دا دڑگار ہے پچڑا

پے دے پٹے کون پٹیندے
ماس نوہیں تون دھار ہے پچڑا

دھاں وی اوکوں ڈیوٹی پئیء
ڈاڈھ جیندا زوار ہے پچڑا

جگا تے تانگھ جگارا نگاہ وچ رکھٹا
کہیں دا چھیکوی کارا نگاہ وچ رکھٹا

سفر دی رات اندھاری ہے ایندی متک تے
پرہ پھٹن دا ستارا نگاہ وچ رکھٹا

نسر دے کھیت اُچارن کنوں ذرا پہلے
کہیں دا ٹھڈھرا شکارا نگاہ وچ رکھٹا

توں وسدے شہر ڈورخ چھل دا موڑ ڈے لیکن
خود اپنے گھر دا اجارا نگاہ وچ رکھٹا

وصال خشبو کہیں کوں عطا کریں جیلے
نکھڑی رت دا اشارا نگاہ وچ رکھٹا

ہوا کرے جڈاں پتے وٹیں کنوں رخصت
میڈے نگر دا نظارا نگاہ وچ رکھٹا

جڈاں وی قیس لکھیں اپنی ذات دا ڈکھڑا
وسیب سارے دا سارا نگاہ وچ رکھٹا

ایہ وتی کیوں اُجڑ گئی ہے
اتھ وی گئی سردار ہے پچڑا

جیڑھا ڈھیر الا سگدا ہے
اتھ اوہو فنکار ہے پچڑا

قیس مرن دا کیہاں وپرا
ونچٹا وارو وار ہے پچڑا

ساد مُرادے ہاسے تہوں تاں
دل دی بازی ہردے ہاسے

نوکیں ٹوکیں دے جنگل توں
تھی بے خوف گزردے ہاسے

کہیں نہ کیتی ال بھل اچ تیں
لاڈلے اتجھے گھر دے ہاسے

قیس ، خدا اختیار ڈتا ہا
پھرتے وی نہ پھردے ہاسے

جے تیں سچ دے بردے ہاسے
بھ دے وانگ اُبھردے ہاسے

او ویلھا کر یاد جڈاں جو
کٹھے جیدے مردے ہاسے

جو بن دریا دے وچ کیا کیا
پٹھیاں تاریاں تردے ہاسے

مئی نہ کوتاہی قد دی
توٹے روز اُسر دے ہاسے

ہر موسم ہا اپٹا موسم
شگنے نال سگردے ہاسے

کتنا خوف وچھوڑے دا ہا
ساہ ولیندیں ڈردے ہاسے

پرکھرا
(نظمیں)

(۱۹۹۵ء)

بادشاہ دا حکم ہے جو بگل دی رت ڈیو میوں
ول تساں اپنی وفاداری دی پت ڈیو میوں

ہر کہیں ساڑیے میوں نفرت دی بھاء وچ ویر توں
پیار دی خوشبو نہ منگ میں گندگی دے ڈھیر توں

ظلم دے انداز وچ نہ زور جوین دا ڈکھا
توں اچن واقف نوھی تھیا مومیں دے پھیر توں

دیر دے وچ خیر والی گالھ سبھ بکواس ھے
میوں تاں کجھ نی ملیا ساری عمر دی دیر توں

زندگی ذلت خواری ہے نہ رو اے دل نہ رو
بیا اتھاں کیڑھا بچا گئے پگ این چھتی پر توں

قیس اوڑک تھک گن ایہ ہاہیں تھبا کے مارتے
مشکل ۽ نکلن کھپے دے این گھمٹن گھیر توں

پول مونہوں گجھ کاٹ

تن دامن ہے من تھل میڈا
روہ میڈا قد کاٹھ

روہی میڈا روح ہے سوہٹا
سُن میکوں کر ماٹھ

ہاکڑہ میڈی ماء دی تھنچ ء
دھرتی ماء دی جھولی

پیر فرید ہے مُرشد میڈا
سون سرائیکی پولى

ایہ ہے میڈا آگا پچھا
جیں تے میکوں مان

ہُن توں ڈس جوکون ہیں کیا ہیں
پول مونہوں گجھ کاٹ

نعت

ڈول جگ دے
سبھ آگل پچھل

تیڈی ذات دے اندر
گم ہن

او قسماں
تے او پیار دیاں مٹھیاں گا لہیں
تیڈے ذہن دے در دا کوٹھا کھلیسن
تیڈے دل دا
وسمیا چراغ آپلیسن
مگر
سو جھلا کینا تھیے

ویلھے دا انتقام

میکوں جیڑھے ویلے دی تا نگھ
او ویلھا

میڈے خون حسرت دی خوشبو کنوں پیدا تھیے
جیندے ست رنگے
دائرے دی فصیل ءچ
تیڈے مکھ دے سورج دیاں تیز ڈھپاں
ہمیشہ ہمیشہ کیتے اتجھیاں قید تھیسن
جو اچٹی رہائی دے امکان دے موڑ تے
آتے احساس و جذبات دی
گل چگی لگ تے رسن
مگر رونہ سیکسن
اچانک.....
تیکوں میں پہوں یاد اُساں
او وعدے

چھیکڑی خبر

بہاراں
 آپٹے سہنے رنگیں دے
 شوخ تے سوہٹے سہندڑے ویس
 توڑیں کوڈی دے مل وی وچسن
 تاں کوئی اتھ گھن تے
 پاوٹ والا نہ ملے
 خزاواں
 آپٹیاں بے رحم اکھیں
 ساری بھوئیں دے سینے وچ
 ول ول پڑیسن
 پر..... کہیں وی
 سرتوں گنجے
 منہ کماٹے
 ڈھپ سڑیے دے
 جو گیاٹے ویس بھگوے دی
 انگل جتلی وی بھئی لیرکوں
 ڈیکھن کیتے سکسن
 مسافر
 زندگی دے بے سمل بے فیض تے چڑھے سفر دے

ولویں دگ دی
 بگنی زنجریں دیوچ جکڑیل تی بلدی کلکدی ڈھپ
 دے ماریل پنہہ کر کرتے
 جنہاں دے جسم دے سندھ سندھ
 تے ہڈ ہڈ
 آپٹی جاتوں مچک ویسے
 تے ول او
 ویتلے پکھر و پکھر
 تے گسکلے تھی تے جڈاں ساہی کڈھن کیتے
 کوئی چھدر اچھویرا
 ویکھریں وانگے گولیسن
 پر کتھائیں
 سڑدی دھرتی دے سوا
 حد نظر تاٹی
 کنڈیراوی نسیکا نہ نظر اوسے
 اکھیدن
 ہیں دفعا تجھا چھہا گھلسے
 جووٹ تاں ولٹ
 پہاڑیں کوں وی ککھیں وانگ
 اڈ اڈ یسے

کر میں دامنکر

میں ہن تیں پہوں
 اچٹی سوہٹی جوانی دے
 بھر پور جذبات تے جبر کر کرتے
 ہک تیڈی بیمار قربت دی اُمید وچ
 آپنے آپ کوں دوکھاڈیندار یہاں
 آتمادی
 سیہ پوش منزل دے رستے تے
 ہنجر وں دے ڈیوے
 پلبیندار یہاں
 اچٹی مایوس تے ویتہلی آرزو کوں
 دلاسیں دے مندر دے وچ
 بُت سجاتے تیڈا
 پریم پوجادی ترغیب ڈیندار یہاں
 زخمی احساس تے فکر دے نال ہر دم
 تڑوتڑ بغاوت کریندار یہاں
 بگٹھے ڈڈھ کوں
 بدھیندار یہاں کاٹھ دیاں روٹیاں

ڈوجھا جنم

میں آواگون دا قائل نہیں
 لیکن
 میکوں ایویں نظر دے
 ہیں جہان اچ وُل اساکوں
 مارتے زندہ کیتا ویسی
 مگر ساڈے پرائے جسم بدستور رہ ویسن
 چھڑا ہیں کاٹھ توں نکلن کیتے
 روحاں تویاں پوسن

اچ دا پنڈھیڑو

میکوں نہ روکو
 میکوں ونجٹن ڈیو
 جو میڈی منزل بہوں پرے ہے
 اتی پرے
 جو خیال وی جتھ پنہنجی سگدا
 میکوں ونجٹن ڈیو
 مگر..... مگر ایہ تہاڈی اکھیں دیوچ ہنجوں
 اُف..... خدا دے ہانھے
 تہاڈیاں بے رنگ پھکیاں ہنجوں
 کڈا ہیں پیریں میڈیں دی زنجیرنٹنی سگدیاں
 میں ایہو جیہاں
 ہزاراں زنجیراں پہلے وی توڑتے پیا آنداں
 میکوں نہ روکو
 میکوں ونجٹن ڈیو
 جے میکوں روکٹن دی ضد کریندو
 تاں ایہ وی سوچو

ہاڈی تیز دھپیں دی چادرکوں
 گنڈھ منڈھتے
 جسم ایہ کجیندار یہاں
 زندگی دے چھڑا چندر کیف لمحات دے واسطے
 زندگی دے حقائق کنوں
 منہ مڑیندار یہاں
 پر..... میڈی جان
 میں ہک سویلے دے بھلیئے کون
 جو ڈیہنھ لہٹن دی طرف تیں اشارہ کیتے
 مہربانی تیڈی
 تیڈا احسان ہے..... وڈا احسان
 اچھا.....
 اجازت میکوں

مڑ پچی

ایہ کون پٹھی ہے رب دی ہانھی؟
 محبتیں تے رفاقتیں دے اُداس دگ تے
 خلوص داسنگ میل بٹ تے
 نہ سیندھ وچ ہے ستارا کوئی
 نہ زلف دے کالے کالے بادل توں
 بھینی بھینی ہے باس و سدی
 نہ دھار کجے دی قاتلانہ
 نہ رنگ میندی دا چہرے وانگے ہے پیلا کینسر
 نہ بولے ہینسر دی شوخ جھرم
 نہ تن تے پر نے دی لال چولی
 نہ سرتے چنی
 نہ کنیں دیوچ ڈراوری کیوٹی ہے کوئی
 جو ہولے سہاگ دی رات والی
 ماہی دے نال کھس ہس داحال چھیڑے
 چڑاوے اینکوں
 نہ کوئی انگی دیوچ ہے چھلا
 جو میت دی پیت دی نشانی سمجھ تے

جو آوٹ آلیں غریب تے بے گناہ نسلیں کوں
 اہٹی صدیاں دی این غلامی دا
 ورثہ ڈیسوتاں کیا اکھیسو؟
 انہاں دے معصوم دل دے جذبات
 باغیانہ سوال بٹ تے لہاں تے آگئے
 تاں ول تساں کیا جواب ڈیسو؟
 جواب جے گئی وی کوڑا موڑا ڈتو ہے وی تاں
 انہاں کوں اعتبار کیویں اوسے
 خدادے ناں تے غلام لوکو
 میکوں نہ روکو
 میں آوٹ آلیں غریب تے بے گناہ نسلیں دے واسطے
 خود تہاڈی طرفوں..... قرار تے اعتبار بٹساں
 میکوں نہ روکو
 میکوں وچٹن ڈیو

جو کون ہے ایہ نہاٹی چھیکو؟
 تے کتنی مُدّت توں پٹھی ہے اتھ
 سرا نیکی دی حسین لے وچ
 فریدّ خواجے دی کافی بگمدی
 جیویں جو ساوٹ دی اُلڑی رم جھم
 تے نرم ہیلیں دے تیر کھا کھاتے
 سُئی کھچھے دی ماری کوئل
 نکھڑ دے موسم کوں وٹّ دی ٹنگلی تے بہہ تے
 اچٹی عقیدتیں دا خراج ڈیندی ہے
 داہاں..... کوکاں

سینے دے نال لاوے
 تے آپٹی زندگی دی پہلی حسین غلطی داروگ پالے
 پتا نہیں..... گالھ کیا ہے آخر
 جو حال پچھدوں
 تاں چُپ چُپا تے یتیم بوڑھے
 اکھیں دے گھر لیں توں ویہہ نکلدن
 تے ایویں لگدے
 جو دنیا کاغذ دی پیڑی وانگوں
 بہوش دریا دی وحشی لہریں دے نرغے دیوچ
 ودی ہے لوڈے تے لاپھے کھمدی
 نہ چاٹے کیندی ستائی ہوئی
 جو آہ رہہ تے
 اتنی ٹھڈی بھریندی ہے بہہ
 جیویں جو لکھیں کروڑیں سا لھیں دے
 ہڈھے سورج دی گرم کرنیں دا
 خون ہم ویسے برف وانگے
 جے کجھ نہ پچھوں
 تاں ایندی حالت کوں ڈکھتے
 ساڈا جیڑا ڈلدے
 خیال آمدے

اوساویاں چھاہیں چھوڑتے لڈہگن
 وہی دریا
 تتی ریت دی شوکدی چھل دے کھہڑ چاتے
 گجھے پھٹ دے اڑے شہر دا
 تانا پیٹا کھنٹ لگ پون
 پٹکے دے سر زور کبوتر
 کورے ذہن دے کرنیں دی پھاڑیل چولی کوں
 تنگی وادے ٹا کے لاتے
 ارمانیں دی درگا ہیں دا
 درچم چم تے پاہگل اکھے جگ جگ تے
 پئے پیٹ پلیندن

رسمیں تے مسنتر دا آسیب

رت دی بکھی دھرتی دے ڈلھ
 برزخ دی تلوار دے
 چنے گہر زردہ والیں دی کیری
 ڈکھ دے نیلے پیلے سجھ دے
 منہ تے مل تے
 موسم دے زہریلے واکچا ثمرہ
 وقت دی زنجریں وچ جکڑیل
 نظریں دی کاٹی ترکڑی وچ روز ٹلیندن
 ہڈھی گہکی دیاں کئی ٹٹیاں
 سوچیں دے کھوٹے بازار دے ڈپلے ڈڈھاج
 ہوکا ڈیندن
 نوٹیں دیاں بے فیض لکھوراں
 ہلدی بھاہ دے تسھی پڑھدے ہونٹیں اُتے
 بر فیلے الفاظ دیاں تحریراں بن تے چسپاں تھی بگن
 بندے.....
 محنت دے گدڑیں دیاں اُجڑیاں گھوراں
 خوشحالی دے خواب دی اکھاج پاتے
 سکے جنگل دیاں

پڑو تھ

جنھاں دے صدیاں پُرائے قصیب دا
 کن اسا ڈے پُرتھ کھا کھاتے عاجز آ بگن
 جنھاں دے جذبیں کوں
 نت غلامی دی سپوی کھمدی چنبدی رہی ہی
 جنھاں دیاں دُھردیاں مریض روحاں
 ضعیف سوچاں تے حرص ولا لُچ دیاں ماریاں اکھتیں
 ہمیشہ سونے دی نیل لگڑی سلانی پاپاتے
 اندھیاں تھی بگن
 جنھاں دے بوکھرارادے
 اپنی اگنوں نہیں منزل دے سامھیں
 حالات و مصلحت داشکار تھی تے پچھو ہیں رہ بگن
 جنھاں دی منزل دا کوئی ناں تے نشان کینی
 اُنھاں دا خشیما ہو یا صبر دا حسین تمنغہ
 میں کیوں گھن تے ضمیر دے
 گل پدھاں ڈساوو؟

مایوسی کفرء

آس دیاں گونگیاں اکھتیں پل پل
 پیار دے و سمیل ڈیوے دے وچ
 اپنی باقی رت دا
 سچا تیل پلپسن
 کھل ہس دا بے مایہ موسم
 زخمی قول دے
 سچل اُنکریل وٹ کول دمدم
 بے شوک بہاریں داویراں نکھیرا ڈیوے
 ذہن دے سڑ دے جسم دیاں دراڑاں
 سوچ دی مرکھی رُوح دے سچھ دیاں
 لاٹاں ڈیسن

نی عطا کر سگینے
 جو اصل وچ گھریں وچ نہیں
 بلکہ سُخ بُرتے دَر مٹ زمینیں دیوچ
 آپٹے آپ تھیندن
 انھاں کوں مُنڈھوں پَٹ سٹو
 پَٹ سٹو
 ہاہئے پَٹ سٹو
 اتنے وچ ہک بزرگ آدمی ہتھ کھڑا کرتے آکھن لگا
 سہیں اکھیندن جتھاں وٹا نہ ہوون
 اُتھاں ایہ کنڈیرے ای وٹا ہوندن
 ایہ گالھ سُن تے او صُح اَلَاٹا
 جوٹھیک ء
 مگر.....
 اچ کنوں بعد ایہ سُن گھنو
 جیڑھے پوٹے میں خود آپ گھر گھر دے وچ
 ہُن رہا وٹا لگاں
 ہُن انھاں کوں پکھارن دی کوشش کر بچو
 سٹو میڈے ہتھ دے لگے ہوئے ایہ پوٹے
 چھڑا چھاں نہیں
 پھل وی ڈیسن

کنفیو شس دا پہلا خطبہ

میڈے دوستو!
 بزرگو!
 مہربانو!
 تساں میکوں پہلی دفعہ ڈیکھدے پیو
 تے میں وی تساں کول پہلی دفعہ تے آیاں
 میڈی گالھ دل نال سٹٹا
 سمجھٹا
 تے اوندے اُتے ول عمل کرٹا
 ڈیکھو
 تساں ایہ کنڈیرے
 جتھاں کوں محض وٹا سمجھتے
 گھریں وچ آرادھے
 جتھاں کوں تساں ہک زمانے توں
 اہٹی عقیدت دی رت
 سادگی تے محبت دے بھر بھرتے مٹ
 بے تحاشہ پکھارن دی کوشش کریندے رہیو
 لیکن اچ تیں
 ایہ چھدرا چھنویرا وی دُھپ توں بچا وٹا کیتے

اپنے آپ دا انکار

میڈے گھر دے اگواڑتے
جتے پیرے لگے ہوئے نظر آندے پئے ہن
(میں توٹے جو کھائی رہنداں)
میڈے اپنے کینی

پوجا پاٹ

ہوا جھلوڑا
کلر دے رشتے دا گوڑھا آٹن بٹاتے
گنوا ری دُبست
قبریں دے
دُھر دے کوڑھی بدن تے مل گئے
دُبست قبریں
جھاں دے پیٹوں
ہمیشہ مُردہ عقیدے جمدن

دُنیا

ارادہ کرتے سفرِ دا
 گھرتوں جو پہرِ نکتہم تاں میڈے سانگے
 میڈے اگوں بے شمار رستے
 اُبھرتے آگئے
 جہاں دے متھے تے
 منزلیں دے نشانِ سبھ وانگ چمکدے ہن
 جہاں دے چکارِ دی پیش توں
 ارادہ میڈا کجھ اتجھا پگھریا
 جو بک دی جاتے
 میں سارے رستیں کول طے کرٹتے تیار تھی گیم
 مگر اُتھاں
 ایہ سوال پیدا تھیا جو پہلے میں کیڑھارستہ چٹاں؟
 ہیں ڈپ ڈپ دے وچ کھڑا ہم
 کہ بک گھڑی وچ تمام رستے
 اچانک ایویں ولہیٹ گئے
 پیرگھن گئے میڈے
 جو پہلے میں سنیں جو پہلے میں سنیں
 غرض ہیں چھک تاٹ دا نتیجہ؟
 میں چیٹا چیٹا
 کھنڈرتے رہ گیم

سُکھ دے ڈیہنھ دی بھال

تمام وستی دے لوک
 اپنی چمکدی راتیں دے
 اندھے سورج دے انتظار اراج
 خود اپٹیاں اکھیں گنواچکے ہن
 پراندھا سورج
 تھپا کے گھمدا
 تے مُردہ کرنیں کیتے لکھمدا
 اُبھرتے آیا
 تاں صرف نیزے برابر آیا

مگر جے تہا کوں گوارا ہے پتھرتج و نچٹا
تاں ول
ایں سڑک دے کنارے کنارے سبھے تھی کھڑو
اپنے متھے تے اپنے لہونال
ملیں دے نمبر لکھو

اتھاں نہ رُوکو

اتھاں نہ رُوکو
او اہگی تے چلوں
ہا اہگی تے.....
جہاں زندگی دے سبھے رشتے ناتے
خلوص و محبت توں تھی تے شروع
ول خلوص و محبت تے ای ختم تھیدن
اتھاں نہ رُوکو
او اہگی تے چلوں
اپنے آسیں اُمیدیں دی پنڈ سرتے چو
اپنے جذبیں دے احساس محرومی دا جائزہ گھن گھنوں
حوصلے نال اپنے ودھا و و قدم
دمبدم..... ول رُوکو
پر..... جے برسر
اتھاں رُوکدے وی ہوتاں ول
ہاں دے کن لاتے ایہ سُن گھنوں
اتھ رُوکٹ دی سزا کیا ہے؟
پتھرتج و نچٹا

گزرے ویلھے دا خطاب

میڈے مہربانو
 تئساں شہیت حیران ہوسو
 جو مکراتے گیا ہو یا میں کیوں آ بھر گھٹتہ
 پچھلے پیریں ولا واپس آ کیاں
 مگر دوستو!
 ڈیکھو حیران تھیوٹ دی کئی لوڑ کینی
 میں کیوں جو ایویں ڈیہنھ تے رات گردش کریندا
 اتے امد ویندا ای رہنداں
 تہاڈے حساب راج
 میڈا واپس آوٹ محض غیر ممکن ہے
 لیکن سٹو!
 میں تہاڈی کہیں بگتتری دلہدھل کینی
 کیوں جو ایہ سبھ بگتتری فانی جگ دے وسو واٹ لوکو!
 تہاڈے مہ وسال دی جنتری ہے
 جیندے نال میڈا
 کوئی رشتہ ناتا
 کوئی گھاٹا وادھا وادھتہ نہیں

لیکھ

اپنے پتر دی پہلی سالگرہ دی
 او بے انت خوشی و بچ کار پنہی امد ابا
 جو ہک پڑھڑے دے سینے توں ٹپ گئی
 لیکن پڑھڑا.....
 جیند اساہ گجھ گجھ باقی ہا
 اتنا آکھ تے چپ تھی گیا
 جو میں تاں اپنے پتر دی پہلی برسی دا
 سامان گھنٹ ویندا پیا ہم
 پر..... آہ

تہا کوں ڈوگھاٹا اچ سٹاں
 ول تہاں خودوی تاں
 سارے اعمال و حالات تاریخ دے چاٹدے ہو
 میکوں جیندے ڈسلسٹ دی گئی لوڑنی
 میں تاں صرف اتنی آکھن کیتے لکھلے پل واسطے واپس آیاں
 تہاں تاں بزرگیں دی
 تاریخ و تہذیب دے زور تے
 کجھ نہ کجھ اپنی پچاٹ کر وائی گھند و
 مگر ایہ ڈساو!
 تہاڈی ایہ موجودہ باغی نسل
 جیڑھی جو خود تہاڈی نسل اکھیں دے اگوں
 شرق تے غرب دے فرق کوں
 بے تحاشہ مٹیندی
 تے ہک پئے دیوچ پئی رلیندی ملیندی ء
 ایندے وچوں جو نسل پیدا تھیسے
 (جیکوں جو تہاڈی نسل دی نسل آکھیا ویسے)
 اوندی کیڑھی پچاٹ ہو سے؟

☆☆☆☆☆

البتہ.....
 ایہ تہاڈے کیتے ہک وڈی اہم شے ہے
 جو ہیں جنتی تے
 تہاڈی حیاتی دا دارو مدارے
 تہاڈے سبھے کمیں کاریں دا دارو مدارے
 تہاں جیندی بنیاد تے
 اپنی تہذیب تے اپنی تاریخ دے بہہ حوالے ہو ڈیندے
 بزرگیں دے، گٹن، گٹن تے ہو کارنامے ڈسیندے
 مگر..... میں؟
 میں دنیا دی تاریخ و تہذیب دے
 گھاٹے وادھے کنوں بے نیاز آں
 اگرچہ ایہ سبھ کجھ
 میڈے ساٹھے تھیند ارہ گئے
 میڈے ساٹھے تھیند اپئے
 تے میڈے ساٹھے تھیند ارہسے
 میڈے کولھوں
 دنیا دی کہیں قوم دی وی کوئی کالھ کجھی نہیں
 ایہ عرب تے عجم
 میڈی مٹھی دے وچ بند ہن
 پر..... میں کیوں مفت قصہ انہاں داٹا تے

گوئگیاں پلکاں
ایں جگ دی آزاد گھٹن وچ
اڈ دے جگنو دے چمکن دا گرم سنیہا
ہنجواں دے گاڑھے کتیں دے دریا اندر
جذب کرن دی کوشش وچ ہن

خود غرضی

بند کمرے دی مٹھی وچ گئی
ڈر ڈرتے پیاسا گھندا ہے
پارھوں رات دی ٹھڈی سولی بندر چھو بندیں
جاگے دی کرنیں دا کالا بوتائٹ گئی
کلکڑ بانگ دامتر
ڈنڈھ دے تارے تے جو دم کینا
تاں چہریاں
وسدے گھر دے واٹ دی ٹنگ تے
پہہ تے
بُونے موسم دی تاریخ دے
ڈھولے
پتے
گاؤن لگ پیاں
بند کمرے دی مٹھی وچ گئی
ڈر ڈرتے پیاسا گھندا ہے
لیکن..... میڈیاں بوڑیاں اکھیں

اگا ترا وچن

اے سرزمین وطن!
 تیڈے سارے حال درداں دے چاڈاں میں
 جو تیڈے سر تے
 صبر دا بوچھڑن ہا کر ڈتا گیا ہے دھتیاں دھتیاں
 جو تیڈے بگھے تے ننگے ڈڈھ دی ہئی لاپ چولی
 او کر ڈتی بگئی ہے لیراں لیراں
 زبان تیڈی تے لا ڈتے بگن جفا دے جنڈرے
 چدھاروں تیڈے
 رہا ڈتیاں بگن بے انت سولیاں
 میکوں خبر ہے
 جو ہک زمانے توں اچٹی بھاوچ توں سڑدی پئی ایں
 تیڈیں اکھیں دیاں
 خموش ہنجوں وی تیڈیں پلکیں دے
 نیزے دی نوک دے اُتے چڑھتے آکھیاں ہن
 امین کوئی امان ڈیوے
 مگر جے تیڈی میں دھانہ سٹداں

میڈا گھر

ایہ ساوے ساوے جو کھیت ڈسدن
 ایہ چلے پارسوں
 جو جھنڈ جھنڈ دا
 تے باغ ڈوں ترے نظر دے پے ہن
 اتھا ہیں میڈا غریب خانہ ہے
 پر..... ایہ کتنی عجیب گالھ ہے
 جو میں کڈا ہوں نی رہ سگیا اتھ
 جے رہ وی گیاں
 چند سال اتھا ہیں
 تاں وس نی ڈٹھا

مشرے لوک

ایہ کجھے لوک ان؟
 جہاں دے دل وچ
 نی وڈے چھوٹے دلہم کوئی
 جہاں کوں چنگے تے پوٹے دی نی سچاٹ اُگی
 جہاں کوں اپٹے پرانے دی نی پچھاٹ ہرگز
 جہاں دے نزدیک
 سنگ سینونج
 تے رشتے ناتے فضول شے ہن
 ایہ کجھے لوک ان؟
 جو خلق ڈہدن نہ ساہ ڈہدن
 نہ ماء دے پتر ان
 نہ دھی دے پیوان
 نہ بھیلئیں دے ہن بھرانہ پاڑے دی
 لاج رکھدن
 شرافتیں تے رذالتیں وچ
 جو فرق کئی نی کریندے

تاں میڈے کتیں دے وچ مٹیں منہ
 پگھارتے سکہ پلٹیا ویندے
 میں کیوں جو میڈا اصل فرزند ارجمند ہاں
 ایہا وجہ ہے

جو میڈے ہر ہر قدم تے خطرے کھڑے کیتے ہگن
 مگر اے میڈی عظیم دھرتی!
 ایہ بینہ ہمیں دا جو وسدا پیا ہے
 جو ڈھگ نظر دا پے راکٹیں دا
 برود دے جو پہاڑ ڈسدن
 خدا نے جنیں ڈینھ ولایا وارا (ضرور ہک ڈینھ ولیسے وارا)
 تاں ایہ سبھو اسلحہ تیڈے غاصبیں دے سینے تے
 وانگ منگلیں دے ڈل ڈکھیسوں
 وچن نھیسوں

چھیکڑی چٹھی

کھٹے وٹا دے
 سکے پن تے
 کس پاپی ایہ لفظ محبت دا لکھ چھوڑیے؟
 جیکوں
 محرومی دی تٹی لکھ دے جکھڑ
 کھلم کھلا
 جاتی پھر دن میڈے شہراج
 میڈا شہر
 جتھاں ہر گھرتے ہر کوچے وچ
 کیوش دے پئے بھانبر پلدن
 بھانبر
 لوک جنھاں وچ
 ایہو جیہیں سہنس صحیفے
 ساڑ چکے ہن

یارب!
 میں کیا پیا ڈھداں؟
 میں کیا پیا سٹڈاں؟
 میں اندھا تھی گیاں؟، میں بوڑا تھی گیاں؟
 بے اندھا بوڑا میں کینی تاں
 خواب ڈھاپیاں کیا؟
 ہے خواب ہے تاں ول
 ایندی تعبیر کجھی ہوسی؟

ملاپ دا حاصل

او زمر لمحہ
 گپہ دے سرتے
 جوڈھانڈھ پالٹن تے تھل پگیا ہا
 گزر پگیا ہے
 اسیس دی موت مر پگیا ہے
 مگر ایہ لوبھی شریر جذبے
 فقیر یا داں
 وفا جفا دئیں کدر و تیں کوں
 ضرورتیں دا وجود ڈے تے
 عدواتیں دا قرار بن پگن
 تے خواہشیں دے
 غنیم باطن دی زندگی دا
 نکھار بن پگن

پندھرویں صدی دا وہم نہ کر

میں ایں صدی دے
 تمام چین سجھ و فادے رستے تے پال رکھساں
 جوگئی پندھیڑو
 حجاب منزل دا خوبصورت کتاب چہرہ
 پڑھے تان لفظیں دے بھاگ جا پگن
 میں ہیں صدی دے
 تمام وقتیں کوں آکھ ڈیساں
 اساڈے جسمیں دی شاہراہیں توں جیلے گورن
 اساڈے متھے تے لکھ ڈے تے پگن
 او میل دے نمبریں توں عبرت دا بھید پاؤن
 میں ایں صدی دے
 تمام گیتیں دی امن خواہی داساز بٹساں
 جو کوئی وی انسان جھڑ دا گجکار سُن تے لکے نہ مور چئیں وچ
 توں اے میڈی جان و وہم نہ کر

ڈریل جی

اچ توں پہلے
ہیں دھرتی تے
اتلی چھو ہے آئین
جہاں دے تھوں
اُچو مل چھو مل باغ دے وچ
جے تھولی جی وی ہیل گھلے تاں
واٹ گنب ویندن

نصیحت

وسدے میند وچ
شہری کچی کندھی اُتے
ہک اللہ داپا نھاں لکھ پگئے
”سب کوں بھائی بھائی سمجھو“

بے سمل محبت دا چھیکڑی سُبھا

محبت دے لہجے دا
 کوڑھی رنڈ پیا
 انا دے تصوّر کوں سنگسار کرتے
 گناہ دا تقدس عطا کر گیا ہے
 چدھاروں جیندے
 وَہم انجیل دیاں آیتاں پیاں اُتر دین
 جھماں کوں میڈے عہد دے پادری
 اپنی پٹکی دے ورتے تے
 سِک نال چُم چُم تے لکھدے وَدن
 پر زمانہ
 ایہ پٹکی لہاؤں کیتے
 بھچدا آندے اگوں

اُمن دے پاندھی

اُداس دگ ان
 جو اوٹ آ لے نی کیوں پے امدے؟
 جڈاں جو پندھ ڈیڑھیں ڈیڑھ دا ہے
 تے رات وی راہ وچ نہیں پئی
 ایہ دگ وی کھانہ نہیں جوڈ رہو کر تے کئی
 اتھوں تاں مخلوق ڈیڑھ سچا امدی ویندی پئی ء
 لُٹیرا، ڈاکو تے راہزن وی نہیں رہا گئی
 اُلا ہے کپڈے گئے پندھیڑو؟
 گھروں نی نکلتے؟
 کچھی تے ول بگن؟
 کریم ربا!
 او کپڈے بگن؟
 کچھے ویلے اوسن؟
 اُداس دگ ان

میاں مٹھو آہاں
 میں ہک طوطا پالیے
 بہوں خوبصورت بہوں پیار والا
 میں جیکوں
 فجر پیشی پوریاں کھوینداں
 تے دھپ چھاں کنوں وی ہاں محفوظ رکھدا
 مگر جیلے میں اونکوں آلوینداں
 او..... فٹ
 اکھیں پھیرویندے

طوطا

میں ہک طوطا پالیے
 بہوں خوبصورت بہوں پیار والا
 میں جیکوں آلاوٹ تے بولن دی مدت کنوں پیاہاں
 تعلیم ڈیندا
 سکھیندا
 پڑھیندا
 مگر سچ ہے
 جو ”جانور جانور ہے“
 میں ہک طوطا پالیے
 بہوں خوبصورت بہوں پیار والا
 جو ڈینھ رات صرف ایہا رٹ لاتی رہندے
 میں مٹھو ہاں
 مٹھو ہاں
 مٹھو
 میں ہیں سانگے اونکوں

سُرتے لتا

بے شک سُرتے شعر دار شتہ
 ڈاڈھا گھاناء
 لیکن سُرتے شعراچ
 ہک بُیادی فرق ء
 شعراچ
 الفت نفرت ڈکھ سکھ
 ہجر وصال دے افسانے ہن
 یاوت
 مذہب ملت سیاست تے نظریے ہوندن
 جیڑھے جو ہک ڈوجھے نال تعصب رکھدن
 لیکن سُروچ.....
 ایہ شہیں کینی
 سُروچ سارا پیارای پیارے
 ہر مذہب ہر ملت والا
 محفل ہے یا تنہائی ہے
 مٹھے سُرداشیدائی ہے

دلیل

میکوں قاتل نہ آکھو
 جو میں ایں شخص دا
 قاتل کینی
 میں صرف اینکوں
 اپنے دفاع اچ
 قتل کیتا ہے

اُوکتھا ہیں گلھے بہہ تے
 مٹھے سُردالطف اٹھاووں
 لتا دایہ گاون سُن تے دل وندلاووں
 ”دل اپنا اور پریت پرانی
 کس نے ہے یہ ریت بنائی“

نماٹ

اپنی ذات دے گنبد دے وچ
 بہہ تے اکثر
 میں اپنی آواز اڑاؤ و
 سُن سُن تے خوش تھی ویندا ہاں
 لیکن جیلے
 ایس گنبد دی چھت ڈو ڈو ہداں
 جھر کی ہوئی ڈس دی ہے ساری
 جیندی ہر دراز اچ
 اٹ گھٹ
 تنہائی دے چھٹے جیران کیتی پن
 میں ایہ ڈکھ تے ڈرویندا ہاں
 اپنے آپ اچ مرویندا ہاں

نصیبہ

دھرتی دے گہکان بدن وچ
 سجھ لائیں دے نشتر پوڑے
 انگ انگ وچوں
 دریا دریا خون نچوڑے
 چھن چھن چھاتی دی گوجھی دا اُنت سیاپا
 گھر گھر ماتم
 گھر گھر کھا پا
 بے ریتا تھڑے پتئی چٹائیں دے مائک موتی ونڈے
 دھرتی دی جھولی وچ پاوے
 سجھ دے رگڑے زخم سکاوے
 دھرتی دے بے شجرے واسی
 بگھے ننگے اللہ راسی
 ڈُبے گہلے تے وسواسی
 دھرتی ماء ڈُو
 بھج تے آندن
 پر جیں ویلے سنبھل تے ڈیہدن
 رات ہوندی ء

قاصد بھکڑا

طرفیں دے دروازے بندان
 میڈا بے پر پیار کبوتر
 اندرای اندرا ڈُرٹا کیٹے
 ہر سی کر کر رہ ویندا ہے
 پیار کبوتر
 جیکوں اکثر امن دامظہر جاٹ تے
 گھر گھر بھجیا ویندے
 لیکن کجھ جنگا ورنجنگی
 جنھ دے ہتھ ء ناسخ خون اچ پڑی ہوئی
 تلوار ہمیشہ
 چھہہیں طرفیں تے قابض ہن
 میں ایہ بے پر پیار کبوتر
 کیوں بھجیاں؟
 کپڑوں بھجیاں؟
 طرفیں دے دروازے بندان

میڈی جو پھڑی دا جوڈیوا بھڑک پے
 تاں سھٹے پڑتھیں دے اگو اڑتیں سو جھلا مر کدا پے
 میڈیاں باہیں مونڈھیں کنوں کپ گھدیاں ہگن
 جو میں
 اپٹے دیوان دی کئی چھری وی بغل وچ ندر کھاس
 میں اکھیں دے چالے اندر
 خواب چہرئیں دی جھرمردار نگلابدن
 ساناہ چھوڑیئے
 مگر رنگ تے رنگ چڑھ گئے فنا دا
 میڈی سوچ دے تھوڈ
 کنبدے کھڑن
 پر کہیں شخص داناں ادا کرنی سگدے
 جو کنیں قتل کیئے پڑہ دے پھٹن دا؟
 میڈے موسیٰ کوں
 چھوڑ کی بدھ تے
 زہر وا جھلوڑے ڈسا ورڈوں چا ہگن
 میڈے مال دے چھیڑو
 تیل کلاتے
 جو جنگل ڈو ویندن
 تاں صرف اُتھ کرنگے ای کرنگے نظر دن

میڈے لیکھ دی رات

میڈے لیکھ دی رات
 ازل توں ہکومتی ولس
 پاوٹ تے مجبور ہے
 میڈے کورے کمیں دے
 وچو رے وچورٹ دی چھک تاٹ وچ
 میڈے ہتھیں تے لکھیل اکھر بھر دے ویندن
 میڈے ہونٹ تے حرف دا سو جھلا
 میڈے کالے پچھانویں دے دیکارتے
 لاتے کن سُسدا ویندے
 جے میں
 خانقاہیں دے گنبد اندر
 اپنی سنگسار ڈسکی دا پوڈو و سٹاں
 تاں سٹیند انہیں
 میڈے بھانگے دی چٹی دیاں لیراں
 کہیں پوتھی والے دی
 دھی دے
 گند و لے بٹاوا اُتے خرچ تھی ہگن

شبرات

اُہدن جو شبرات کوں جا بگو
 رحمت والی
 برکت والی رات ءایہا
 ہیں رات اچ گجھ خاص فرشتے
 مخلوقات کوں رزق و نپڑیندن
 سال دا حصہ
 جیندا تھلا ہوندے ڈیندن
 جاگن والے بندے کوں وڈھ بھانگا ڈیندن
 کرم کریندن
 لیکن میں تاں کئی شبراتاں جاگدارہ گیاں
 ساری ساری رات مصلے مل تے بہہ گیاں
 میڈی حالت پہلے توں وی بھیری ہے
 حالانکہ میں
 متھار پگڑیم
 زاریاں کیتم
 شہیت

میڈے بوٹھ لوک؟
 ہر آوٹ والے دی مستک دیاں لاٹاں
 اکھیں نال چٹن تے
 اندھارے گھریں کوں نواں بھوم ڈیندن
 مگر سو بھدی
 میندی لووٹ دے ویلے
 چٹے گورے ہتھیں دی انگلیں دیاں اکھیں
 سدا خون روندین
 میڈے سجھ دی کرنیں دے سکے ہوئے لب
 کچھی واس تنگر پ دے
 تن دے لہودا
 مٹھاتریڑ اپوٹ کیتے نت پکمدن
 میں کیڈے ونچاں
 آپٹی لاش چاتے
 میڈے لیکھ دی رات
 ازل توں ہوما تھی ویس
 پاوٹ تے مجبور ہے

میڈے کچھ ڈھیر گناہ ہن
 اوکوں ڈیکھو
 وستی داسردار ہے جیڑھا
 نہاں مٹھار بگڑیئے نہ زاری کیتی ہس
 لیکن اوکوں
 خاص فرشتے رزق دا حصہ
 سال پالی
 وڈھ وڈھ ڈیندن
 ایندرا بھیت
 سبب ایہ ہے جو سال اچ ہک ڈینھ
 او بھت دی ہک دیگ پکیندے
 وستی دے لوکیں کوں
 سڈ خیرات کھویندے

خواب

پہلے
 میں ڈہا ہم خواب
 ہن
 خود میکوں ڈیہدن خواب

ہک اُن چاٹ دیاں اُن دھیاں آساں

ماءِ مائی ماء!
 میں بگل وچ عید دے چندر دی حسی
 نگ وچ زہرہ تارے دی تھ
 گن وچ سون دھنک دیاں والیاں
 سیندھ اچ نکڑے نکڑے تارے
 متھے چن چوڑی داٹکا
 ہتھ وچ کرنیں دانمر وتے
 پیریں دے وچ گاج دے تر وڑے
 اکھ وچ گوڑھے تھڑ دا کجلا
 لب تے لال شفق دی سُرخ
 مکھ تے
 کھیوٹ دے لَشکار دا غازہ
 تن تے ساوٹ دی ہک آوارہ بدلی دی چولی
 سر تے مینگھ ملھار دی چٹی
 جوڑے دے وچ

عرفان

چڈاں پہلی واری
 ملیے ہا سے ڈ و ہیں
 تاں ایہ کالھ
 ہک پے اُتے کھل گئی ہی
 جو
 توں وی حقیقت ہیں
 میں وی حقیقت
 مگر چھیکڑی دم
 ملیے ہا سے جیلے
 نکھیرے دے ویلے
 نہ تپڈا وجود ہا
 نہ میڈا وجود

چتر دے پہلے سجھ دا پھل
 تے ہتھ وچ
 مٹھی دھپ دے گجرے پاتے
 باغ بہار دے گانے بدھتے
 بتری بنٹتے
 کاہ کشاں دے دگ تے کھڑتے
 کر کر کمبڑیاں باہیں
 پیر فریدی کافی بگمدیں
 ایویں ساری عمر وپساں
 توڑ تھسیاں
 ”آمل اچکل سانول سائیں
 نہتاں مفتی خون تھسیاں“

اگھ

اووی مٹی دا پتلا ہے
 میں وی مٹی دا بوتتا ہاں
 پر ایہ فرق ہے
 او اٹ مل ہے
 میں بے مل ہاں

جنازہ

رواجیں دی میلی کچلی ردا وچ لھیٹی ہوئی
 جبر تے صبر دی
 کشمکش وچ میکوں ککھڑیا
 ایویں ڈیکھدی ٹردی گئی ء
 جیویں جو کہیں اوپرے رہ وٹھو کوں
 بیابان دے وچ ادھی رات دا کئی ٹیرا ٹکر دے
 میں چپ چاپ وستی چھوڑیندا ہونیا
 گھرتوں ویندا ہونیا
 اوکوں ڈہدا کھڑا ہم کہ فوراً خیال آئے
 جو کیوں نہ نیکوں جھل گھناں
 لیکن..... اُف
 جیلے اپنی نظر
 چارے پاسے بھنوائی ام
 چدھاروں میڈے
 تیریں تلواریں دا کوٹ اُسریا کھڑا ہا
 تے ول
 میڈے کھیں دا ہک بد نصیب اشک

مفہوم

اوندے کول تاں
 لفظ ای لفظ ان
 لفظ
 جھاں دے
 گونگے معنی تے مفہوم داسلہ
 ہر دم پگھر پگھرتے
 میڈے کتیں دیونچ پمدے

ایویں میڈے رُخسارتوں رُڑھتے
 بر بھرے مٹی دیوچ آن ڈٹھے
 جیویں جو
 ہمالہ دی چوٹی توں کئی کوہ پیا
 اچانک پھسلدے

اِپٹا اِپٹا ماٹ

آمد آمد ہے نفرت دے سیلاب دی
 شہر دے
 اُچے اُچے محل
 خوف و دہشت کنوں بر جھکائی کھڑن
 اپنے ائیریں تے نظراں ہجائی کھڑن
 رنگ و ٹائی کھڑن
 آمد آمد ہے نفرت دے سیلاب دی
 پیت دے لگھیں کائیں دیاں جو پھڑیاں
 حسب معمول تاریاں ترن دے کیتے
 اچٹی ہستی دا تو لہا بٹائی کھڑین
 آسے اگلے پچھلے لہائی کھڑین
 بر جھکائی کھڑین

ڈسٹوری

لوت جو ہک
بے پاڑی شے ہے
لیکن پاڑیں والے
وَلٹ کوں وَاکڑ وَا لھیٹ تے
اصلوں صاف
سُکا ڈیندی ہے

اپنے ہووٹ دی سزا

میں اپنے آپ کوں
بگول آیا ہم
لیکن.....
آسیں دی تڑ بھیر اچ خودتوں
وَل ہک واری
وچھڑ گیا ہاں

کر کیا ہے توٹے ہاکڑہ بے ڈوہ وڈا دُروہ
تن ساڑ گھتئیے ہاڑ بھاویں لوہ کیتے پوہ
رُڑ تے نکل بگئی ء توٹے موہ کیتن کوہ
تنگرپ وی توٹے غینگریں دا کھوہ گھدے روہ
وَل وی پے مھیدن ایہ تیڈے پتر حلالی
اچ تھی ہاں میڈے نال ذرا حالی حوالی

کیوں کیروں دے ہتھ انھ دی ہے اچ بنی تے ونی
او کیروں جو سبھ ٹھلی تے سنھی ویندے تھنی
کہیں کاٹ بچیدا نہیں گھتی دی وی گتی
زوار دی ترکڑی دی جو بگتی کھڑے بھتی
تل و سدریں کوں ڈیندا پے ہتھوں دیں نکالی
اچ تھی ہاں میڈے نال ذرا حالی حوالی

ایہ ہاکڑہ دی بھر دے و سو واٹ تیڈا ماٹ
جگ جگ توں جہاں کھادھا ہے ڈکھ ڈاٹ تیڈے کاٹ
ڈے چھاوی انہاں دی کوں ذرا پاٹ کھڑاں تاٹ
رہسی نہ بیتاں تیڈی وی گتی جاٹ تے پچاٹ
او باغ نی تھیدا جیدا گئی ہووے نہ مالی
اچ تھی ہاں میڈے نال ذرا حالی حوالی

ہاکڑہ پالی

اے ہاکڑہ پالی اے میڈی ہاکڑہ پالی
اچ تھی ہاں میڈے نال ذرا حالی حوالی

ایہ لوک میڈے مال دے چھیڑو تے مہیڑو
لیکھیں دے ایہ بے ڈوہ پھٹیڑو اتے میڑو
ڈکھ وچ وی سدا سکھ دے سنہیڑو ایہ پنہیڑو
پت پیت دے پکے نہ چھیڑو نہ کھھیڑو
کے تیں ایویں رہسن اجاں رے سینکے ایہ حالی
اچ تھی ہاں میڈے نال ذرا حالی حوالی

بگھ ترہہ دے پلیئے مونہہ گماتے ایہ نماتے
دھپ لکھ دے سرے سہنس سیاٹے تے آیاٹے
چھوڑیئے نہ جہاں بھٹ دے ٹکاٹے او پراٹے
ہنٹ کن تے مرن توں وی بے جاٹے نہ سجاٹے
پڑھیں توں تیڈے نال جہاں پیت ہے پالی
اچ تھی ہاں میڈے نال ذرا حالی حوالی

منظر گرہ

ہر انسان دے جسم دیاں رگاں
 بجلی دیاں ہن تنگیاں تاراں
 بے ہتھ لاناواں
 تاں وی مرداں
 نہ ہتھ لاناواں تاں وی مرداں
 ماس پیا چرداں

ڈیرہ غازی خان

پارھوں گھر دے سو جھلا چٹا
 اندر کالی رات ء
 کئی کہیں کوں گجھ آکھنی سگدا
 بند ہر کہیں داوات ء
 اپنی تات ء

وسدا ویڑھا (ملتان)

جیکر گز تہذیب دا چاتے
 قد تارخ دا کچھاں
 آنت آسمان دے نیلے منہ تے
 پگھر دے سیمابی قطرے
 چن، بھتارے
 بن تے اُبھرن
 مول نہ اُبرن

بہاول پور

چیتزدے پالے سجھدی
 دھپ دا چٹکا پوے
 روہی دے اچڑے ٹھونیں دے
 خمیں اندر
 سہنس ہزاراں
 چندر ستارے
 ناز کنوں اکھ کھولن
 راتاں پگولن

بہاول نگر

کالی ہلی چھہندی چھہندی
 پال دے اپگول مانی چاگئی
 پال جو او ندے پچھوں بھٹا
 ہلی اٹاڈ ند ڈکھاوے
 مئیوں مئیوں گاوے

رحیم یار خان

جے سر اچا کرتے ٹرداں
 ہر پل تھڈے لگدن
 جے سر سٹ تے سوچٹی لگداں
 پٹکا لہہ لہہ پوندے
 لیکن.....
 پی فرید تے لطف علی دیاں گا لہیں سٹ تے
 دل تے پھر رکھداں
 گل تے خنجر رکھداں

(۴)

او جو تارک دُنیا دا ہا
ہر پل جیکوں یاد خدا ہا
قیس مرٹ دے بعد اوندے ناں
میلین وچ رقبہ عکتا ہا

(۵)

اتھ جین نی ڈٹری ہک نوراں
اُتھ کیا ڈیسیے ستر حوراں
قیس میں اوندے زواریں دی
کیڑھی کیڑھی گالھ وچوراں

(۶)

ہر کم دے وچ ناکامی ہے
ہر شہرت وچ گمنامی ہے
قیس ایہ خامی خالق دی ء
جیکر میں وچ گئی خامی ہے

(۷)

سیت گمٹے حال اساڈے
دھر دے ڈمٹے پال اساڈے
کال اساڈا سنگتی پیلی
بگھ ڈکھ ہن لچپال اساڈے

چہولا

(۱)

گھڑ تو مذہب انسانیں دے
جانی دشمن ہن جانیں دے
قیس ستم پے سہندن شودے
دھرتی واسو اسمانیں دے

(۲)

دوزخ جنت دا جو وچ ء
ملوٹے دا گوڑا چچ ء
قیس اسان تاں اتنا جاتے
دوزخ بگھ ء جنت رہج ء

(۳)

توٹیں کالی کوجھی بگھ ء
ساڈے لیکھ دی پوجھی، بگھ ء
قیس لگوں تاں لبھ گھندی ء
ساڈی دھر دی سوچھی، بگھ ء

(۱۲)

توٹے کفر دی چھاں تے ملے
نال شراب دے دھاں تے ملے
مُلاں وی گھن گھندے وڈھی
جیکر رب دے ناں تے ملے

(۱۳)

میڈے لیکھ اچ جتنے پاپِ عَن
اوسارے لکھئے تیں آپِ عَن
قیس دی بخشش کیتے لیکن
وَل کیوں اتنے مُفت سہا پِ عَن

(۱۴)

بگھ کھمدن تے روگ ہنڈیندن
جیوٹ دی ہر جوگ ہنڈیندن
قیس اپنا ماتم کر کر تے
مفلس ہر پل سوگ ہنڈیندن

(۱۵)

ساری عمر کھپ نبھایم
کئی سنگتی نہ پگھروے ایم
شرک کنوں تاں بچ پکیاں لیکن
ہاجھیں ہاجھ نہ عمر و ہایم

(۸)

مفلس صرف عذاب گممدے
بے تعبیرے خواب گممدے
قیس رچا تے ہک مُلاں کوں
دولت مند ثواب گممدے

(۹)

دانہہ سٹاوٹ بے مقصد ہے
نیر و ہاوٹ بے مقصد ہے
قیس اسان تخلیقوں مُٹھڑے
ساڈا چاوٹ بے مقصد ہے

(۱۰)

مُلاں پیر سڈاوٹ والے
پن تے ٹگر کھاوٹ والے
پورھیا کر تے کیوں کھاوٹ
پے دی رت اچ دھاوٹ والے

(۱۱)

کہیں دے دل دا ہیبت ہے دولت
کہیں دے تھدی چھیت ہے دولت
قیس ایہ عمرہ ، حج ، زکواتاں
ہر نیکی دا بھیبت ہے دولت

(۲۰)

دگ ہن گو اٹھ سو نہیں ٹردن
پاندھی تڑت اگہو نہیں ٹردن
قیس او توڑ کیا چکسن جھ دے
راہر آپ چکھو نہیں لگدن

(۲۱)

نیک تے بددی بھاند ہے دولت
راندیگر دی راند ہے دولت
قیس توڑے روح ے یا مادہ
ڈوہاں دامنڈھ پاند ہے دولت

(۲۲)

جیں ویلے میں کلھڑا ہونداں
اپنے لکھیئے لیکھ کول روندان
قیس خدائی دے دامن توں
بدنامی دے داغ کول دھونداں

(۱۶)

بوکھرتھی تے بھردے ویندوں
ہر پل موت ڈوسردے ویندوں
قیس اپنے جیوٹ دے پھٹ اچ
پاٹی دانگوں چردے ویندوں

(۱۷)

وقت وہا کیا جیوٹ دا
جوں لشکارا کھیوٹ دا
قیس ہاں میں ہک بٹھا کپڑا
نی رہ گیا جو سیوٹ دا

(۱۸)

سکھ منگدوں تاں ملدا ڈکھ ے
رج منگدوں تاں ملدی بکھ ے
قیس خدا توں گجھ نہ منگو
گجھ نہ منگن اصلوں سکھ ے

(۱۹)

رتاں رتروں رتیاں لگدین
پوہ ویاں وائیں تتیاں لگدین
قیس وسیب دے ہر ماٹھوں دیاں
سبھ گا لہیں بے پتیاں لگدین

سُڑ گئی سِک دی کیری مَل تے اَنگ بھُوت رَمَا بابا
اچٹی ڈُمٹی آس دیاں لیراں بگل وچ پا ٹھکا بابا

توں تاں کھلٹا ہسٹا ہانویں گھنڈ کچھری دا ہٹن کیوں
چپ دا جنڈرا لاتے پوا تھیا پٹھا ہی کیا بابا؟

چیتے، شنیہہ تے نہر کنوں تاں مول نوہی ڈردا لیکن
آدی توں کیوں وؤں ویندیں ایہ گالھ میکوں ڈسلا بابا

پک پک لائے پھوگ کوں لا بگل نیر زیندا و تیں کیوں؟
جھوکاں تیڈیاں کنیں پٹ چھوڑین مال تیڈا کن گیا بابا؟

اہداں ہانویں سر ہنی یا وئی ول ایہ ڈپ ڈپ کیوں؟
ہنی تاں بگیو وئی ویندی ہٹن تاں چھاوی چا بابا

جھ دی پولی سمجھ نہ آوے جھ دی گالھ اُٹھوری ہے
اُنھ لوکیں دے نال تیڈا کیا تھیسے توڑ نبھا بابا

چترانگ

(۲۰۰۴ء)

متاں میلا تہاڈا حُسن تھیوے
تہوں اکھ بھر تے نم ڈیہدا تہا کوں

ڈکھ پھکاری پھیندی پئی ءِ وقتی ایندا تر جُل کر
نہ تاں سارے گھر کوں ایہ گھن لہسی ڈہنٹا بلا بابا

میں تاں اپنے آپ دی چھاں تے دُھپ عمر اگزریندا پیاں
میکوں ہیں من بھاوٹی چھاں توں نہ کر مول جُدا بابا

کہیں دیاں پکھی واس درائیاں من بھوئیں تے جے پکھیاں
لاسن
مول وِسا نہ کھاویں ہک ڈہنٹھ وِسن جھوک لڈا بابا

پیار دی گئی وی عمر نی ہوندی جیلے تھیوے جتھ تھیوے
پر ایں چار نگر وِچ نہیں گئی پیار کرک دی وا بابا

قیس اسان مٹی دے بندے آپت وِچ نی ٹھر کھمدے
نوری حوریں نال اساڈی کیا نہسے سمجھا بابا

صدیاں توں جو ساڈیاں پیڑھیاں لکھیا لیکھ بھگیندیاں چن
ایندا انت تے پاند وی ہے گئی گجھ تاں درد وِہڑا بابا

چاوٹ لا دے کھا کھا دھکڑے نیڑے قبر دے آ پہنتوں
اچ تیں تاں گئی سکھ نی ملیا ہُنٹ ملے تاں کیا بابا

ڈاڈا ہا نال ڈڈھپ دے رت پیا پیندے ہر پل پیٹے دی
بجٹا ہنٹ تے راج کریندے ہالی وِندے بھا بابا

ایں جگ وِچھے جوگ ڈکھیں دی اوں جگ وِچ ڈن پاپیں دا
ساڈا جیوٹ مرٹ ہے اکا ساڈے کاٹ سزا بابا

چارے پاسوں نانگ ڈنگیلے چھچھلیاں کڈھ تے آگئے ہن
جھپدے مار تے ہر بچہہ انھ دا اپنے ہال بچا بابا

اٹھ پدھ پدھ تے پدھویندن اندر وکھینے پھر وکھی
رے سینکے تل واسیں کوں نہ ماراں ڈھیر ڈوا بابا

بگورے ہر دم راج کرن تے کالے صرف غلام رہن
ایہ ولوانجھ گُور دا کیوں کلتار رکھینے ہر جا بابا

ہیں پھیرے ساوٹ کیا وٹھڑے
بس ہاں دا ساڑا ہا اپٹا

دھپ ہاڑ دی ہئی پنڈھ روہی دا
تن تار اگھاڑا ہا اپٹا

اچ ویری ہن جتھ دا اصلوں
ہک پتہ ناڑا ہا اپٹا

ہیں بھڑ تھئے شہر دی او بھڑ ڈوں
جو پھڑ دا اگاڑا ہا اپٹا

نہ پچھ ایہ ویرٹھا کنیں لڑیئے؟
جیں ماریئے دھاڑا ہا اپٹا

پن نہر جتھاں جیران کیتی
اُتھ مال دا واڑا ہا اپٹا

کیا ڈوہ ڈیوتجے بے کہیں کوں؟
پیریں تے گہاڑا ہا اپٹا

گجھ یار گراڑا ہا اپٹا
گجھ دھوتا پاڑا ہا اپٹا

او زخم کفن ڈے پور کیا
رت ترمدا چھاڑا ہا اپٹا

او ساتھ مرٹ دا کیا ڈیندا؟
جیون جو ہکاڑا ہا اپٹا

جو پھئی کر گئے میں نال اوند
من گاڑا باڑا ہا اپٹا

تھہ نیزے برابر ہا ، جیلے
نسرٹ دا ڈیہاڑا ہا اپٹا

گجھ چھل دا رُخ وی ہا ایڈے
گجھ گھر وی چھاڑا ہا اپٹا

جیں سجھ دے اُبھرڻ نال تیڈا گھر تھی سگدے خوشحال ادا
اوں اندھے سجھ دی تاگھ دیوچ نہ مُفت حیاتی گال ادا

انہ لکھاں سون ستاریں وچ گئی ہک وی تیڈے ناں دا نی
ایں کالی رات اندھاری وچ توں اپٹا ڈیوا ہال ادا

ہے جے تاٹی فرعون اتے نمرود دی پیڑھی راہ اُتے
او تاٹی چھلڑیاں رُوڑی توں چُڻ کھوسن تیڈے ہال ادا

ایہ مٹاں پیر وڈیرے ہن سبھ آپت وچ سنگ رت جیویں
جو صدیاں توں پئے کھمدے ہن رَلَمَل تے تیڈے مال ادا

اتھ دھاڑے مار دی عزت ہے سبھ ہوندے پیر چُمندے ہن
جو بھل منسی وچ رہ ویندے او مردے تھی بے حال ادا

کیوں قیس خدا کوں دھانہہ ڈیندیں او کیندی دھانہہ وٹیندا ہے
ایہ دھاہیں آہیں سٹ گھت ہن کڑیالی ڈانگ سنبھال ادا

پے کہیں وی نی ایہ قتل کیتا
گڈ جایا جاڑا ہا اپٹا

گجھ اوکوں نی ارداس وٹی
گجھ ساتھ وی راڑا ہا اپٹا

او لوک نہ پئے منزل تے
ٹپ جھ دا بھاڑا ہا اپٹا

آ ہاکڑہ واسی درد وپڈاؤں
تھیا کیویں اُچارا ہا اپٹا

اے دھرتی سوچل کیا تھیندی؟
سجھ کال بٹھاڑا ہا اپٹا

ہک شہر دا والی ہا ڈاڈھا
بیا لوک وی ماڑا ہا اپٹا

یا قیس اہ پانھے غیر دے ہوں
یا جگ وچ لاڑا ہا اپٹا

نہ گئی گھر وچ ہتھیکا ہے نہ باہر
رکتی چڑھسن اجڑن سر ساگ ، لکھ ڈے

بندوقاں آپٹے لوکیں کوں ڈے پر
اساکوں وی توں پک پک ڈانگ لکھ ڈے

جے سر بدلے ہے بچدی قیس پگی
تاں سر اپٹا جوانیں وانگ لکھ ڈے

میڈیں اکھیں کوں اپنی تاگ لکھ ڈے
ملن دا کئی گساگسا ساگ لکھ ڈے

تیڈا دریا ہے جے کہیں پے دے نانویں
میکوں تھل بر دا گئی چترانگ لکھ ڈے

ہک اکھر پیار دا لکھ ڈے چھڑا توں
میں نی ادا وفا دی کاگ لکھ ڈے

وڈے وکھ وکھ تے سو سو ڈنگ مریندن
اتھاں دے لوک ہن سبھ ناگ ، لکھ ڈے

تیڈا ترکہ ہے میڈا مال سارا
توں جیکوں چاہیں ساری چھانگ لکھ ڈے

توں اپٹے کول رکھ ایہ چندر تارے
میڈے دل کوں چمکٹاں دانگ لکھ ڈے

نہ رُو ہٹن کھا مُکا پچڑا
ڈُکھیں دا ڈاٹ ، باقی ہے

نکھو گئے قافلہ سارا
چھڑا اگوان باقی ہے

او مخلص ھے تاں کیوں دل وچ
رکھیندا کاٹ ، باقی ہے

امیری تے فقیری وچ
اونویں چھک تاٹ باقی ہے

دلا سہہ وچ سہاپ اوند
ایہو وڈواٹ باقی ہے

توٹے سڑ گئے لہو ہنج دا
مگر کجھ جھاٹ باقی ہے

او نی سنجھیندا قیس اوکوں
ایہا پچاٹ باقی ہے

میکوں ایہ ماٹ باقی ہے
جو تیڈی تراٹ باقی ہے

جھکی اکھ دے اوں خنجر کوں
حیاء دی پاٹ باقی ہے

اونکوں سر ڈے مناوٹ دا
”اچن ہک ہاٹ باقی ہے“

تیڈی یاد اچ ایہ جند توٹے
ہے تئڈن تاٹ ، باقی ہے

بناواں مار تے وی جھو
نی تھیّا اُتراٹ باقی ہے

خداوا خیر پڑے دی
اگوں پیا گھاٹ باقی ہے

تول تانگھیں دی جگاریں دے وہاٹے ساڈے
کیا ڈسوں کیوں کھیں وقت وہاٹے ساڈے

جے اونکوں خار گزردا ہے اساڈا جیوٹ
ڈینھ جیاتی دے سھے آپ چا ماٹے ، ساڈے

ررد دل وچھے کہیں دا تے نہ غم ، ڈسداھے
ساکوں ہن مار کھتیں ایہ رکھاٹے ساڈے

غیر اتھ پیر پوٹ سٹ نہ کڈیں رکھ سگدے
ہاکرہ واسی جے کجھ تھیندے سیاٹے ساڈے

دراوڑی اول کتھائیں نی وچٹن ڈیندی تھوں
اچٹی دھرتی تے ریہن دھر دے ٹکاٹے ساڈے

ہر دفعہ بھیت نواں کھلے پھلورو جلدے
ہاکرہ واس دے ایہ ٹھیر اباٹے ساڈے

کیا کریسوں اساں شمشاد ، صنوبر تیڈے
ساکوں کافی ہن ایہ پھوگ تے لاٹے ساڈے

کھس کھا گے پتا دھرتی دا
بک گائے بھتا دھرتی دا

دھن سارا بگیت ڈتی پٹھے
کئی لپڑ کتا دھرتی دا

ایہ دھرتی جیکر وئی ہے
آسمان ہے وتا دھرتی دا

پئی ساری خلقت پلدیھے
کھا کھتا متا دھرتی دا

سبھ گل پھل پیندن روز سچل
رنگ وں سوتا دھرتی دا

ایہ ٹھیر ان لکھتاں وڈکیں دیاں
پڑھ کھول تے پتا دھرتی دا

سبھ قیس کوں ڈیندن ڈوہ ایہو
ہے دھیریں دھتا دھرتی دا

کیکوں فریاد کروں کون کریسے زوار؟
گنی عدالت ہے اساڈی تے نہ تھائے ساڈے

پے تے کیا ڈوہ ڈیوتجے جو وڈیرے اپٹے
ہن سہے ویری تے دشمن ایہ پرائے ساڈے

اساں کوجھیں دی کھی کھاتے او سوہٹا خوش ہے
چلو ایویں سہی گنی گن تان پچھائے ساڈے

آپ کول آپ ہن او ہتری سلکھٹا اہدے
جو سہے لٹ تے سُنے کر گے گھرائے ساڈے

ہن جتھاں گھور ہے نہریں دی ہیں ساہگی جاتے
ساڈیاں جھوکاں ہن اتے مال دے بھائے ساڈے

بگھے ننگے اتے بیمار جے ڈیکھن چاہیں
آ ذرا ڈیکھ کڈیں ہال ایائے ساڈے

جے خدا وی نہ وٹائے دھاں تان ول کپڈے وچن
لوک بے واہ اتے درد رنجائے ساڈے

ریت پھک پھک تے جتھاں بگل گن انہاندیاں پیڑھیاں
اوپرئیں وس ہن اتھاں لوک نمائے ساڈے

ایں نشانی توں اساں لوک پچھاتے ویندوں
تن لویراں ہن اتے مونہہ گمائے ساڈے

لوک کھلدا ہے ودے گرتے ٹھارے کھمدوں
پڑا بوڑیے ایہ کتھاں آتے مہائے ساڈے

کیا بٹن پورے اساڈے ایہ لکھیں دے جو پھڑ
چھوہا اُہے دا تان سٹ ویندے اڈائے ساڈے

ہا خدا چائے سبھ راز دیں دے لیکن
کیا کرتجے جے او ڈکھ درد نہ جائے ساڈے؟

منگی بارش دی دُعا ہی تے وٹھی تریہہ دی موت
شیت ایہے لاڈ نی کلتار کول بھائے ساڈے

اوندے کندے تان سہے آپٹی قیت پا بگن
نی اگھائے تان چھوہا پھل نی اگھائے ساڈے

جیندی اگوائی کیتے دھپ تے کھڑے رہ پگیو سے
اوں ڈٹھے ساکوں تے نہ نال آلاٹے ساڈے

توڑ منزل تے ایہو پک ہے اسماں چُج ویسوں
جیکر اگوائی کڈاہیں نہ وکاٹے ساڈے

گولاگن قوم دے ہوں اتجھے لکھاری اسماں لوک
سال پگنڈھیں جو ملھاوے نہ ورھاٹے ساڈے

نال اوندے ول جھیڑا جھیڑا آیوں اسماں
سچ دے وگڑ وچ وکیڑ آیوں اسماں

آکھدے ، نہ رہن ڈیسیاں سو جھلا
ڈیکھ اندھارے دی پھتریر آیوں اسماں

ہُن تاں ساکوں سہی کڈھن دی ویلھ ڈے
ہُن تاں سارے گیڑ گیڑ آیوں اسماں

قائس اوڑک وچ ڈٹھا ہے منہ دے بھر
او وسا دا مار اُکھیڑ آیوں اسماں

جیڑھے ہک ڈوجھے دی عظمت کوں مَنن پیار کرن
او قلمکار وسیب اچ نی سماٹے ساڈے

نہ کئی البھل تے نہ درمل ایویں لوہندے ٹر بگن
کچھے فنکار حسینے تے پٹھاٹے ساڈے

جیندی فطرت ہے چھڑا عیب نہیں دے پھولن
چنگے لکھن او بھلا خاک سُنچاٹے ساڈے

قائس سومیر ، سندھ ، اور نہ ریپے سومریں دے
ہن کہیں وقت جتھاں راہ بھاٹے ساڈے

بھاگ تے سو بھ سہاگ دے اکھر
 گوھے رات وسیب دی بو جھل
 پرہن تیڈے اکھر سو جھل
 سو جھل نور منارے اکھر
 جگمگ چند رستارے اکھر
 سچے تیڈے سارے اکھر

(۱۹۹۴ء بھٹہ واہنڈ ورھیٹے دے موقع تے پڑھی گئی)

ممتاز حیدر ڈاہر

جیویں سچی سچی وچوں
 نکلن سچے موتی
 ایویں تیڈے مونہوں نکلتن
 ہر دم سچ دے اکھر
 توں ایں کوڑے، کو جھے کھورے
 جگ وچ
 ونڈ گئیں سچے اکھر
 سوہنے اکھر
 نزل تے من موہنے اکھر
 پیت پریت دی ریت دے اکھر
 پیار دی پیاری جیت دے اکھر
 توں انھ سٹے موئے لوکیں کوں
 ویندیں ہوئیں کردان گیا ہیں
 جیندے اکھر
 جاگدے اکھر
 دھرتی ماء دے بھاگ دے اکھر

بھلیکا

بیچھا کئی ہونڈے
میں اونکوں
اوجھا بن تے ملداں
(تا بنجو کہیں دا دل نہ ڈکھے)
پیں سانگے ہے ہر کئی
اپنے وانگ سمجھدا
میکوں اپ تیں
کہیں نہیں چاتا
کہیں نی سمجھیا
کہیں نی مول سنجاتا

مجبوری

لوک ظالم ہے
خدا
بے پروا
کیکوں میں
درد سٹاواں اپٹا؟

صلاح

مُلاں نہ بٹن
 مُلاں کیتے
 لکھن بڑھن دی شرط ہے
 ڈاڑھی رکھن دی قید ہے
 توں پیر بٹن
 جو پیر کیتے
 اتجھی کوئی شرط ہے
 نہ قید ہے
 توٹے الف بنگا پھرے
 مُلاں نہ بٹن
 توں پیر بٹن

ازمائش

مُلاں اہدے
 رب مخلوق کوں ازمیندا ہے
 کہیں کوں دولت
 کہیں کوں غربت.....
 پر مُلاں ایں آزمائش دا
 آنت ڈساوٹ توں عاجز ہے

شیطان

میں سید ہاں
ایہ اُمتی ہے
میں ہانہٹ ہاں
ایہ شو در ہے
میں سردار آں
ایہ کمی ہے
میں گورا ہاں
ایہ کالا ہے
میں ناری ہاں
ایہ خاکی ہے
میں اینکوں
تعطیسی سجدہ
نمہی کریندا
نمہی کریندا

جنگل واس

صدیاں پہلے
جیں جنگل توں
میں نکتا ہم
او جنگل ول
میڈے من وچ
چا آیا ہے

اُبھال

خدا عادل ہے
 منصف ہے
 کرو فریادتاں سُنڈے
 منگوانصاف تاں ڈُپندے
 اوندے گھر
 دیرتاں ہے پئی
 مگر اندھیر ہرگز نی
 ایہی ہئی گالھئے
 جو بندہ خود اُبا ہلا تھی تے
 ایس دُنیا توں ٹُرو بندے

چھاں

سوانیزے تے سجھ ہا
 کلکدی دُھپ ہئی
 تے دھرتی پتے تے تراے وانگ
 تھی بگئی ہئی
 ایویں لگد ابا میں بٹھی دیوچ آپیاں
 اگوں ہک واک
 (جو جھمٹے دار ہا)
 میکیوں نظر آیا
 میں بچ تے جیلے اوندے کول پہنتم
 تاں اُتھاں اوندے
 تلے دُھپ ہئی

فرید دا ڈکھ

جیندیاں محل ماڑیاں ہوون تے وڈ شان حویلی
جیندی خدمت کیتے ہوون سو سو پانہے پیلی

شاہی محلیں دے وچ جیڑھا سوہٹا جیوٹ جیوے
کہیں شے دی وی تھوڑ نہ ہووے جو کجھ کھاوے پیوے

جیندے قد میں وچ آ ہون کئی نواب وڈیرے
تیں میں جیہیں کھاوون جیندا لنگر شام سویرے

جیندی تربیت کیتی سہہ کامل اکمل لوکاں
جیندے دل وچ عشق نبی دیاں ہوون ہر دم جھوکاں

اُجھے لے چرچا ہووے جیندے علم فقر دا
اللہ والا ہووے جیندا ہر ہک بندہ گھر دا

او جو ہے اتھاں آپٹے بھنبھور دا گودا
بس ہے چھڑا تیں میں جہیں کمزور دا گودا

او خود کون سمجھدا ہے اگر بتری سلکھٹا
بٹا تے چاڈ کھاوے کڈیں لاہور دا گودا

مدت کنوں گودا جو ہے لاہور دا گولا
بس سمجھو کہ ہک چور ہے پے چور دا گولا

نتاں جتی سوہٹا اتے من موہنا ہے بھاویں
بڈا نی کڈیں باز کہیں مور دا گولا

چنگڑے ویلھے دیاں کر گالہیں سبھ دا دل پدھویندے
ٹھڑیں ڈہریں نال انہاں کوں پیار کرٹ سکھلیندے

کھپ داؤ پھڑ ہے تے بھاویں کرڑ کنڈے دی چھاں ہے
جتھ وی پٹھے اونڈے لب تے سوہنے رب دا ناں ہے

قیس فرید کوں پیا ڈکھ نہ ، ہا تاں ہیں دھرتی دا
جیدیا وارث کیروں بن گے ورتی اٹ ورتی دا

(۳۰ جنوری ۲۰۰۳ء کوں ولادت حضرت خواجہ فرید دے موقع تے لکھی گئی)

دین تے دُنیا دی دولت دی جیکوں تھوڑ نہ ہووے
اونکوں کیڑھا ڈکھ ہا جو پہہ ہک ہک ہنجوں رووے؟

آخر کیڑھی گالھوں سٹ تے گھر دے عیش ہزاراں
سُجڑی روہی وچ گزریںدے پورے سال اٹھاراں

سندھ دریا کوں چھوڑ تے اوکیوں وُج ٹوہیں تے بہندے
تتی لکھ دے جکھڑ اپٹی جان ملوک تے سہندے

روہی واسیں سنواں بھٹ تے پیندا کھمدا پٹھے
لاٹے پھوگ تے کترن دھامن دے بگن بگمدا پٹھے

مینہ وَسے تاں چھیڑی پٹھے مینہ و سرائد دے قصے
نہ وَسے تاں ٹوری پٹھے بے مُنڈھ پاند دے قصے

بھیڈاں بھریاں بگتویں جیلے ژردین جوڑ قطاراں
اولے گھولے تھیندا پٹھے سُن تے گھنڈ تنواراں

بگھے تے لوکیں کوں پیا کافیاں جوڑ سٹیندے
بے واہیں رے سنکھنیں دے او پٹھا درد ونڈیندے

مستانہ پر ہاردی دیتیں نال لڑائی

او آبو پہاڑ اچ وی اونویں کھڑاھے
 جیویں اولکھاں سال پہلے کھڑاھا
 جیندی چوٹی تے دیوتا کٹھے تھے ہن
 رُودر
 اندر
 وشنو
 اتے برہما جی
 انھاں سمھنے آکھیا
 ایں دھرتی تے جو دیت ظالم پے رہندن
 اوپے کہیں کوں نی رہن ڈیندے
 جو آرہندے
 اونکوں ایہ ظالم مریندن
 ہن انسان دے جانی دشمن ازل دے
 انھاں ظالمیں تے فسادیں دے شرتوں
 ایں دھرتی کوں یارو
 ہتھیکا کرے
 ذراہہ سُچیا جے

صلاح ایہ بٹی
 راجپوتیں کوں پیدا کرے
 جو دیتیں کوں مارن، بھچاون
 کہ دھرتی تے انسان آباد تھیون
 امن نال جیون
 ول آو دی چوٹی تے ہک اگنی گنڈ
 کنگا جل نال ہالیا
 اٹھیا اندر
 مورت بٹاتے سٹیس اگنی گنڈ وچ
 تے منتر پڑھیونس تاں
 پنواراں توں پیدا تھیا سا نگ سودھا
 اونکوں آو، او جین داسبھ علاقہ
 ڈتا کیا
 ولابر ہما جی نے
 مورت بٹاتے سٹی اگنی گنڈ وچ
 تاں تلوار... جچو اتے وید سودھا سونگی تھیا پیدا
 پٹن تے اٹل پورا نکوں دان تھی گے
 اوندے بعد
 وشنو نے مورت بٹائی جیندے چارہ تھ ہن
 جو پیدا تھیا چارہ تھیا ریں سودھا

چتر بھونچو ہاٹا اونداناں رکھیا کیا
 تے اوکوں ملوئی دی نگرے عطا تھی
 رُودر دیوتانے وی مورت بٹا تے
 گنگا جل چھڑک تے سٹی اگنی گنڈ وچ
 تاں ہک کالڑے رنگ دا بندہ تھیا پیدا
 جیندے ہتھیں وچ
 تیر ہن تے گمان ہئی
 اوکوں مارو تھل تے بیالونگل ڈٹا گیا
 پراوجیلے گیا دیت دے سامنے
 پیرا وندا تھڑک گیا
 تہوں اوکوں پر ہار داناں ڈٹا گیا
 محافظ تے دربان وی اوہو ہنٹ گیا
 ایہ پر مار چو ہاٹا
 چالک سونگی تے پر ہار چارے
 دلیری تے جو رت دی ہن سو بھ سارے
 لڑیے نال دیتیں دے..... پر انھ کوں
 ہک بیانواں بگڑ پے گیا
 جو ایہ جیڑھے وی دیت کوں ہن مریندے
 اوندی رت دے تریریں توں
 پئے دیت جت تے

لڑن پئے ویندے ہن
 مکٹن دی بجائے
 اوودھدے ویندے ہن
 جیندے سانگوں ہن راجپوت اوکھے ڈاڈھے
 پراتنے دے وچ
 آگیا چار دیویاں
 سونگی کیتے آئی کھیونو وچ ماتا
 تے پر مار دے کیتے سانجیر ماتا
 جو چو ہاٹا دے کیتے آئی آسا پورٹ
 تاں پر ہار کیتے گجن ماتا دیوی
 ایہ دیویاں
 مرٹ والے ہر دیت دی رت دے تریریں کوں
 ہن چوس گھندیاں
 تے ہن طرحاں
 دیتیں دی پیدائش رکی
 مگر جیڑھے وی دیت لڑدے ودھے ہن
 اوڈ بگلیئے پگئے
 یا منڈھوں کنڈ ڈکھا پگئے
 اتے راجپوت ایہا جنگ ایویں جت پگئے
 مگر جنگ اگنی نہ مگنی کڈا ہن

دیتیں نال ایہ لڑائی اساڈی
 اہٹ وی ہے جاری
 اساکوں ایہ پگھے
 اسماں ہک ڈینھ جتسوں
 او آلو پہاڑاچ وی اونویں کھڑاھے
 جیویں اولکھاں سال پہلے کھڑاھے

کڈیں نہ کڈیں تے کہیں نہ کہیں
 رُوپ وچ تھیندی رہ گئی
 تے ہٹتیں ہے جاری
 کہ دیتیں دا جیڑھا نواں پور سمئے
 او پئے کہیں کوں دھرتی تے نی رہن ڈیندا
 جیندے نال اسماں سبھ
 قلم والے ہتھیار دے نال لڑدے وڈے ہوں
 پر..... ایہ حادثہ ہے
 جو ایں جنگ وچ ساڈا پر ہار لڑیا
 جیندے شعر ہن تیر
 تے سُر کمان ہئی
 سچی عمر جنیں
 وڈی جورت تے جیرت دے نال
 اپنے ہیں مارو تھل وچ
 تے لونگل دے جھر وچ
 سدا دیتیں دے نال ایویں لڑدا لڑدا
 ایں دُنیا توں ٹر گے
 خدا اونکوں بخشے
 او مشہور مستانہ شاعر ہاساڈا
 مگر.....

دینی بھرا

اونکوں نفرت ہے
 ڈاڈھی سخت نفرت
 میں توں میڈے لیر ولیراں
 میلے گھلے ولیراں توں نفرت
 میڈی پیڑھی میڈی بولی
 تے میڈی واس توں نفرت
 میکوں چوڑھا سمجھدا ہے
 مگر جیلے
 میڈے دھن دھن
 تے میڈی بھوئیں کوں ڈیہدے تاں
 لکھو راں کھڑو ہندا ہے
 تے ہک دم یاد آویندس جو
 ”مومن سبھ بھرا ہوندن“
 او بچ تے بھاکل آپنیدے
 میکوں ہاں نال چالیندے
 مگر جیلے میڈے دھن دھن
 تے بھوئیں کوں گیت ڈے ویندے
 میکوں اونویں دا اونویں ول اوہو
 چوڑھا سمجھدا ہے

کیا تھی پیا؟

لکھیں توں خود کوں پچوا تے
 لکھیں کوں حق توں بھڑکا تے
 لکھاں بندے قتل کرا تے
 لکھاں جمدے پال مرا تے
 پچھیں ول
 نمرود مَوا تاں کیا تھی پیا؟
 فرعون مَوا تاں کیا تھی پیا؟
 ☆☆☆☆☆

شعر انگور

(مشہور ایرانی ترقی پسند شاعر نادر... نادر پور (۱۹۲۹ء ولادت)

(دی بک نظم ”شعر انگور“ دا منظوم سرائیکی ترجمہ)

فارسی نظم..... نادر نادر پور

چمی گوئید

کجا شہد است۔ این آبی کہ در ہر دانہ شیرین انگور است

کجا شہد است؟ این اشک است

اشک باغبان پیرنجور است

کہ شب ہارہ پیمودہ

ہمہ شب تا سحر بیدار بودہ

تا کہ ہار آب دادہ

پشت را چون چفتہ ہائے مودوتا کردہ

دل ہر دانہ را از اشک چشماں نور بخشیدہ

تن ہر خوشہ را با خون دل شاداب پروردہ

چمی گوئید

کجا شہد است؟ این خون است

خون باغبان پیرنجور است

چنین آساں میگیر یدش

چنین آساں منوشیدش

شما ہم اے خریدارانِ شعر من
اگر در دانہ ہائے نازک لفظم
ویا در خوشہ ہائے روشن شعرم
شراب و شہدی بینید غیر از اشک و خوم نیست
کجا شہد است؟ این اشک است۔ این خون است
شرابش از کجا خواندید این مستی نہ آں مستی
شمار از خون من مستید از خونے کہ می نوشید
از خونِ دلم مستید
مرا ہر لفظ فریاد است کز دل می کشم بیرون
مرا ہر شعر دریا است
دریا است لبریز از شرابِ خون
کجا شہد است؟ این اشک کہ در ہر دانہ لفظ است
کجا شہد است؟ این خونے کہ در ہر خوشہ شعر است
چنین آساں میفیشارید بر ہر دانہ لب ہائے و بر ہر خوشہ
دنداں را
مرا این کاسہ خون است
مرا این ساغر اشک است
چنین آساں میگیر یدش
چنین آساں منوشیدش

ترجمہ

کیا اہدے پیو؟
 ایہ پاٹی جو مٹھے انگور دے ہر داٹے وچ ہے کچھا ماکھی ہے
 کتھا ماکھی ہے؟ ایہ ہنجوں ان
 ہک بیمار ہڈھڑے مالی دیاں ہنجوں
 جو را تیں واٹ پندھ رہ گئے
 چجیاں را تیں فجر توٹی جو ہر پل جا گدا رہ گئے
 ولھیں کوں پاٹی ڈیندارہ گیا ہے
 جیندی کنڈو ٹیئے ہوئے والیں دے وانگوں ڈوڑی تھی گئی ء
 جیں ہر داٹے دے دل کوں سو جھلا اٹھی ہنجوں دادان کر ڈتڑے
 جنیں ہر چکھے دے تن کوں اپنے دل دا خون ڈے پالینے
 کیا اہدے پیو؟
 ایہ پاٹی جو مٹھے انگور دے ہر داٹے وچ ہے کچھا ماکھی ہے
 کتھا ماکھی ہے؟ ایہ خون ء
 ایہ ہک بیمار ہڈھڑے مالی دا خون ء
 کتی سوکھا ایہ گھندے ہو
 کتی سوکھا ایہ پیندے ہو
 کتی سوکھا ایہ پیندے ہو
 ئساں دی اے میڈے شعریں دے وٹجارو
 جے میڈے نازک اکھریں دے ہراک داٹے دیوچ

یامیڈے سو جھل شعریں دے ہر چکھے اندر
 ڈیکھدے ماکھی شراب ہیوے
 تاں ایہ میڈی ہنجوں تے خون دے با جھوں بیا گچھ کینی
 کتھاں ماکھی ہے؟
 ایہ ہنجوں ان ایہ خون ء
 کیویں اینکوں شراب آہدو؟ ایہ مستی نہ او مستی ہے
 ئساں ہو مست میڈے خون تے او خون جو ہر دم ئساں پیندو
 ئساں کہ میڈے دل دے خون تے مست او
 میڈا ہرا کتھر ارداس ء جیکوں میں دل کنوں باہر کڈھیند اہاں
 میڈا ہر شعر دریا ہے
 کتھاں ماکھی ہے؟ میڈے ہرا کتھر داداٹے تاں ہنج ء
 کتھاں ماکھی ہے؟ میڈے شعر داہر گچھا تاں خون ء
 کتی سوکھا ئساں ہر داٹے اُتے چپ پھریندے ہو
 تے ہر چکھے تے ڈند ڈیندو
 ایہ میڈا خون دا کاسہ ء
 کتی سوکھا ایہ گھندے ہو
 کتی سوکھا ایہ پیندے ہو

بٹن جنگاور ، شیر جوان
دلیں ہے ساڈا پاکستان

بھارت دے جنگجو دیوانو
وقتی سمجھ ونچو نادانو
نہ تاں سوچ گھنوں شیطانو
مٹ ویسوتھی کانو کان
دلیں ہے ساڈا پاکستان

ناز نہ طاقت دا راٹی
نہ رہسی ایہ تندن تے تاٹی
گئی نہ آن گھتسی پاٹی
پئے کر ویسن پے اشنان
دلیں ہے ساڈا پاکستان

ساڈے اندر پھوٹ پوا نہ
ساکوں آپت وچ لڑوا نہ
نہ تاں روسیں روز شبانہ
بٹن گپو جیلے خالصتان
دلیں ہے ساڈا پاکستان

پاک بھارت جنگ دسمبر 1971ء

دلیں ہے ساڈا پاکستان
دلیں ہے ساڈا پاکستان

ایہ محبوب وطن ہے ساڈا
ایہ مطلوب وطن ہے ساڈا
سمجھ توں خوب وطن ہے ساڈا
اللہ سوہنے کیتے دان
دلیں ہے ساڈا پاکستان

ایندے بر، جھر، بحر، تے گلشن
سرو، صنوبر، سنبل، سوسن
ریشک جتاں ہن کوہ تے دامن
لاٹے پھوگ ساڈی جان
دلیں ہے ساڈا پاکستان

یاریں نال ہے ساڈی یاری
دُشمن کاٹ ہوں گل دی گاری
ضرب تے ضرب مریندوں کاری

اصلوں چین دے نال نہ بہسوں
چھڑویسوں مظلوم انسان
دیس ہے ساڈا پاکستان

راہ جہاد دی پگئی ہن گھل ۽
پچھ پچھ گیا ہن مل ۽
جنت ساڈے خون دا مل ۽
فرمایا ہے رب رحمان
دیس ہے ساڈا پاکستان

فتویٰ ڈٹڑے حق دے قاضی ☆
مومن کر گھن رب کوں راضی
یاد کریندا پئے ول ماضی
پورے کر گھن قیس ارمان
دیس ہے ساڈا پاکستان

(☆ مفتی اعظم فلسطین امین الحسینی)

پیشک کر گھن وار زنانہ
متاں لگی وار ولا نہ
نہ چا سبکسین سٹ مردانہ
موت دے گھر نہ تھی مہمان
دیس ہے ساڈا پاکستان

مول نی مٹ سگدا اسلام
لا گھن زور توں لالہ رام
اٹھا ڈیکھ گھنیں انجام
روسیں کر کر ہے بھگوان
دیس ہے ساڈا پاکستان

حیدر دی شمشیر ہوں اسماں
خالد دی تصویر ہوں اسماں
قومیں دی تقدیر ہوں اسماں
رہبر ساڈا ہے قرآن
دیس ہے ساڈا پاکستان

ہن کشمیر کوں گھن تے رہسوں
حق اٹھا ہن کھس تے ٹھہسوں

حمد

حمد تیڈی کیا کراں ربِ کریم
ذات تیڈی ہے مقدس تے قدیم

توں کہ خالق ہیں ایں کائنات دا
کون پاوے بھیت تیڈی ذات دا

حور، غلمان و ملک تے انس و جن
سبھ تیڈی مخلوق ہن مخلوق ہن

چن ستارے سجھ زمین و آسمان
ہن تیڈی قدرت کریمہ دے نشان

عرش گرسی ایہ مکاں تے لامکاں
خلقیاء ہن تیں جتتاں تے دوزخاں

انبیاء ہوون تے بھانویں اولیاء
سبھ تیڈے فضل و کرم دے ہن گدا

نمرو

(۱۹۶۰ء توں ۱۹۶۶ء تک دی ابتدائی شاعری)

(۱۹۹۲ء)

نعت صلی اللہ علیہ وسلم

تیڈا ذکر آقا میڈی بندگی ہے
تیڈا غم میڈی زندگی دی خوشی ہے

مدینے سڈا پاک روضہ ڈکھا سنیں
اتھاں میڈے آقا ڈکھی زندگی ہے

گنہگار بخشش دے حقدار ہوندن
تہوں تاں اساڈی دی بُرودھ گئی ہے

سکے کھیت ایمان دے تھی گے ساوے
جتھاں نور تیڈے دی بدلی وٹھی ہے

میں صدقے ایہو جے کرم توں حشر وچ
خود عاصی کوں رحمت گولیندی ودی ہے

میڈے چار طرفوں زریاں رحمتاں ہن
عجب موڑ تے قیس بخشش تھی ہے

کالی کبری سبھ تیڈے محتاج ہے
صاحب زر ہے کہ صاحب تاج ہے

کون تیڈے نال دم مارے بھلا
کون تیڈے نال ہم مارے بھلا

قیس ہے ہک بندہ ناچیز بس
تو میڈا فریاد رس فریاد رس

کافی

گل پیت دی اُلفی پیساں
میں پیساں پا ٹھمکیساں

لا سچھ سکن کوں بھاہیں
رت رو کر کر آہیں
وچ غم دیاں ٹھڈڑیاں چھاہیں
میں ساری عمر نبھیاں

آ سانول یار سنگیٹا
دل درووں تھی گم بیٹا
گل پے گے پر ہوں گلیٹا
میں گل پئی ٹھوک وچیاں

نینہہ لاوٹ جیکر پاپ ء
ایہ پاپ میں چاتم آپ ء
کر درد گھدم کھڑ لاپ ء
ہسٹ جھر جھر تے مر ویاں

کافی

پئی ء جیں ڈینھ دی ساگی ساگ سنگت
تتی اوں ڈینھ دی ودی روندی آں رت

میڈے پٹھڑے کرم گھلیا سارا بھرم
کیا دین دھرم لٹیا شان شرم
ڈکھیں دردیں بٹائی ہتھوں کٹ کٹ گت

آکھیں بادِ صبا کچی پچی پیا
میکوں گھل دی سزا ڈے نہ اتلی مٹھا
لیساں مول نہ اکھ ساری عمر میں وت

میڈے کاٹ تٹاں یا میں اپٹی گٹاں
جے نہ تیکوں وٹاں تاں میں کیندی بٹاں
اتجھے جیوٹ توں آوے موت سنت

اتجھا روگ ہووے جیندا بھوگ ہووے
سداں سوگ ہووے میکوں جوگ ہووے
دھکے کھاتے قیس ایویں آمدی ء مت

تُرئی شگٹاں دی نتھ ماہیا
کیا تیڈے ہتھ آیا
ڈے کے سولاں دے ہتھ ماہیا

تیڈے حُسن دا مُل پووے
یوسف وانگے شالا ایہو
بھیت وی کھل پووے

میکوں کھا گن غم ماہیا
جیویں اچکل ہاں ایویں
اینویں پہلے نہ ہم ماہیا

کوئی اتھ بھاویں اتھ ہووے
دل نہیں دُور تھیندے
بھانویں دل تھتھ مُتھ ہووے

میڈی نہ کر گال اپنی
جگ تیکوں کیا آہدے
زرا پگڑی سنجال اپنی

جند جیویں ڈھول ہزاری
کر قیس غریب دی کاری
سُن حال حقیقت ساری
میں سہنس دعائیں ڈیساں

کافی

بیشک ڈے سیں درد ہزار
میکوں مول نہیں کوئی عار

دلبر تیڈا سول سولڑا
روگ اوڑا سوز گلڈا
میں کارن ھے چین قرار

میڈا کم ہے پھالاں پاوڻ
قاصد بھچن کانگ اڈاوڻ
آوڻ تیڈا کم ھے یار

گالھ ونجا جو ڈیندیں کھل وچ
شہیت اجن کئی کھوٹ ہی دل وچ
قیس نہ کیتو کئی زوار

کافی

سیک سانگ تیڈی ہر تاج پُتل میں نال جگر دے لئی رہساں
تھی زلف تیڈے دے ول وچ ول نت بگل وچ گاری پئی رہساں

لو زہر ہجر دا پیساں میں ول ول مر مر تے جیساں میں
بک توں خوش وس لچال مٹھل میں آپ کوں آپ رُئی رہساں

توں بیشک سول سیاپے ڈے ڈکھ درد اندوہ تے کاپے ڈے
میں چچن پُٹن سارے ڈکھ راول دل درد بھریا وندلائی رہساں

من عرض تتی دا لکھ تھیویں کجھ منہ اُجڑی دا رکھ جیویں
مر مردیں تئیں دلدار سچل میں در تیڈے دی دئی رہساں

توں آنہ آنہ بگل لانا میں رکھساں تیڈی تانگھ سدا
کیا شام سویلے لحظہ پل میں ہر دم کانگ اڈائی رہساں

پندھ بیشک سخت گلڈا ہے بک دگ وچ سو سو وڑا ہے
بج بھج تے توڑیں تھیاں شل پر پیر اٹھاندے چئی رہساں

جاں اوسی روز قیامت دا میں بدلہ گھنساں الفت دا
جے تئیں نہ تھیس قیس عدل انصاف دا در کھڑکئی رہساں

اُکے ڈے پیا ڈُکھ ویاں مر جُکھ جُکھ
 ناہیں متبندی میں سُکھ تیڈے مکھ دی ء بھ
 ایہا مُنڈھ دی ء اَل نمھی پمدی پزل

پلو پا لگ لگ روواں سڈک سڈک
 تھیاں کک سک سک آندے ساہ رُک رُک
 شالا ڈیکھاں شکل پچھیں آوے اجل

اتجھی ڈھول ڈھلیم کئی نہ بھیت کھلیم
 میندی سُرخی بھلیم سخی سیندھ رُلیم
 رو رو پے گے گھرل ایویں ویہہ گیا کجل

چاتو قیس ازل سٹیو رنگ محل
 آپے پاتوئی بگل ہن مفتی نہ جل
 تیڈی پیت دا پھل ہے ایہ بر، جھر، تھل

کافی

جند جیویں پُئل جند جیویں پُئل
 جانی آ اچ گل لہہ اُجڑی دی گل

رُلاں جھر تے جنگل ڈُکھے روہ جبل
 چیتے پے گئے خلل پوواں بھل ول ول
 دیداں بھال مُٹھل متاں ہاں ونچے ڈُل

مہنڈے ڈیندا ہے جگ لاتی پیو ماء دی پگ
 گھدی کیوں ایہو دگ اچ کتھ ہی اوٹھگ
 جانی کجھ تاں گنول میڈے منہ تے نہ مل

جڈاں تیکوں چٹیم لوکیں رچ تے پُٹیم
 کتیں نال سٹیم پر منہ نہ کٹیم
 چری چندری چہل تیڈے نال آں پدھل

کافی

پُنل مور دے عشق کیتم سُدائی
ہے سِک ساگ سا نول دی ہر دم سوائی

پُنل خود سستی ہے سستی خود پُنل ہے
اکھیں کھول دل دیاں سمھو ہک شکل ہے
ایہا گلہ ازلوں ہے مُرشد ڈُسرائی

مجت دے پنڈھ ان گلڑے اڑانگے
جیویں میں رلی ہاں پُنل یار سانگے
خدایا رلے نہ ایویں کہیں دی جائی

قسم ہی مجت دی تکرار نہ کر
گھدی جُل میکوں نال انکار نہ کر
وڈی در تپڑے دی کریساں گدائی

ڈُکھیں وات آیم گیا رول ماہی
مقدّر دی لکھڑی ایویں قیس آہی
کتھاں پانہہ پیلی کتھاں بھینٹی بھائی

کافی

آ مل اچ گل رانجھڑی ماہی
نہ کر اتنی بے پرواہی

سوز کنوں ہے تن من کولے
موجھ مُنجھاری ڈُترم رولے
سول مُنڈھوں نی ڈُیندے ساہی

باہل جھڑکے ویرٹ مارے
چاچے تائے ویری سارے
نہ وت امری دی ہم ٹھاہی

قیس مٹھا گھر آوم جوگی
جیں کارٹ سو سختی بھوگی
ہے ہے قسمت پُٹھری آہی

بیشک ماہی ظلم کماوے
سخت ستاوے منہ نہ لاوے
جھنڑکیں نال آلاوے تاوے
عشق دی سمجھیں محض پدھاڻ

جے دلبر انصاف کریندیں
دل دے پھٹتے مَرہم لیندیں
میڈے درد فراق تئلیدیں
دل دی ترکڑی دا کڈھ کاڻ

یار مٹھل دے دَر تے پہہ وڻج
دھاڑ نہ کر چُپ کرتے پہہ وڻج
قیس میاں بس مَر تے پہہ وڻج
اپنی جھل پہہ آپ مُکاڻ

کافی

عشق دے سر تے جھل وڈواڻ
اکھ پُٹ اندھا یار سُجھاڻ

وَل ایہ حال تے کال نہ راہسی
مُول جلال جمال نہ راہسی
پَل دا خواب خیال نہ راہسی
لُٹ پُٹ ویسی ماڻ تراڻ

زہر ہجر دا کھل تے پی وڻج
جی تے مَر وڻج مَر تے جی وڻج
اپنے آپ دا واصل تھی وڻج
ہک ہک دَر دی خاک نہ چھاڻ

کافی

توڑیں جو ہاں چندری پڑی
بگل پئی وچا کھوٹی کھری

لگڑی دی بیشک ڈے سزا
پر دل کنوں نہ کر جدا
میڈے ہتھیں ڈو ڈیکھ چا
میں ہاں پچوانی دی ڈری

کر گھن حتی تھیدی جفا
چپ کرتے میں ویساں نبھا
میڈی دُعا ایہ ہے شالا
گئی آپ توں ڈاڈھا پھری

بھولی سمجھتے دلربا
لٹ پٹ گھدی بن منہ مٹھا
رب چاٹے کیا چھندیں ولا
ول ول جو پیا لیندیں تری

کافی

تیں باجھ ہوتل ڈاڈھی زہیراں
ہن چارے طرفوں غم دیاں وہیراں

مارو مریلا کچی ایٹاں
کوچھیں دا سوہب سوہٹیں دا ماٹاں
در در دی کتہیں میں خاک چھاٹاں
من ناں خدا دا نہ کر کریاں

ماء پیوتے ویرٹ پل پل تڑھیندن
سولیں سڑی کوں ول ول سڑیندن
مریندن گٹھیندن اڑاہیں اڑیندن
پئی ہاں بھیدی وانگے اسیراں

بس قیس ایویں قسمت رلیسی
وچ روہ جبل دے آ موت ویسی
کفنی دی تھکڑی وی گئی نہ ڈیسی
پن صاف ڈسداں ہتھ دیاں لکیراں

کافی

سارے جگہ وچ تھی گئی ڈو ڈو ایویں
بگل گئی عمر ا میڈی رو رو ایویں

زخم برہوں دے خدارا بخ مٹھل
آپنی سڈتے نہ رکھ ہٹنخ مٹھل
کیوں لویندیں اپنے پچھوں بخ مٹھل
کر کے نت نہ اتے کو کو ایویں

من گھدا میں کہیں دی وی سکی نہی
پیت دی وی کچی ہاں پکی نہی
سبھ گجھ آں سیں پر میں بے نکئی نہی
سڈتے کر ڈر ڈر تے نہ تو تو ایویں

توڑیں کالی ہاں یا بگوری ہم تیڈی
من دے وچ صورت اکوری ہم تیڈی
توں ہیں پچن تے میں چکوری ہم تیڈی
پینری رہساں پوں تیڈے دھو دھو ایویں

وسدا رہیں سانول سدا
بٹ بے لئی دا آسرا
سئیں جھٹ دُعا شالا خدا
تاریں جتی عمرا کری

ہٹن قیس کوں ماہی مٹھا
بگل نال لا مونجھاں مٹھا
توڑیں کرے گئی لکھ گلہ
پر توں نہ سڈ عیاں بھری

کافی

جانی رات رہ پئے من گھن سوال ء
نت کون آمدے قسمت دی گال ء

تھیدا ہیں کیوں سہیں ہٹ آسے پاسے
تیں باجھ ہٹ میکوں ہی کیندی آس اے
نہ ونج وے سوہٹا لا ہاں دے نال ء

سچ آکھوں تاں رُس ویندیں جانی
چُپ چا کروں تاں نہیں مہربانی
سٹ بے نیازی گجھ کر خیال ء

ہر کوئی شالا سبھاں سہاوے
میں وانگے نہ رب کہیں کول رُلاوے
نہیں قیس پچھدا کئی دل دا حال ء

جیندے راہ تے جان دل تے سر بگیو
اچ اوہو دلبر وفا توں پھر بگیو
قیس ہٹ تاں مر سبھو ار کھر بگیو
کیوں کریندیں ہٹ بھلا بو بو ایویں

کافی

اچ ژے ساگی ایٹا اچ ژے موٹ وری
تہنجی واٹ تکیاں تھو ویہی ویہی گری

ہنڑم سور جگر میں بردی تیغ ڈکھن جی
تہنجی یاد میں رو رو گاریم دید اکھن جی
کہیں کھے ڈوہ ڈیاں چھا پھنجی پاٹ مری

ہتھے کیر آھے مہنجو کہنے لاء چھڈے ویوں
کو بھی خیال اچو نہ مارے پاٹ لڈے ویوں
چوندو آھے زمانو تھی وئی قیس چری

ایہ سٹ گھت توں میں دا جھکڑا
سئیں جاٹن تے سئیں دا جھکڑا
نہڑیسیں کنیں کنیں دا جھکڑا
ہر شے وچ ہے جانان آیا

جتھ علم عمل ہتھ پدھ کھڑدن
جتھ ہوش عقل دے پر سڑدن
تھی نین جتھاں بیوس اڑدن
بٹ قیس اُتھاں مہمان آیا

کافی

تحقیق علی الاعلان آیا
”بٹ دلبر شکل جہان آیا“

ڈے درس وجودی مذہب دا
پیا ورد ڈسیندے رب رب دا
اُستاد جنوں دے مکتب دا
بدھ ہوش کول گھت جولان آیا

ظاہر وچ عکس جمال دا ہے
باطن وچ نور جلال دا ہے
جگ پردہ صرف مثال دا ہے
حق جییں وچ بٹ انسان آیا

ایہ بے صورت دی صورت ہے
آڈکھ جے تیکوں جورت ہے
قرآن ڈکھائی ایہ مورت ہے
قرآن اچ ہے فرمان آیا

بحریہ

اصلوں مَول نہ واقف ہا سے مارو نینہ نہر دے
 ظالم عشق ذلیل کیتے بگل پئے بگن بگیر تہر دے
 ہو ہو دُول ملامت سر تے کھلدن لوک شہر دے
 سنگتی ساتھی پا کچھ کاتی مارن نال مکر دے
 دشمن تھی بگن ماء پیو جائے سارے صاف ولہر دے
 ماس کوں ماس کپیندا پے بس آ بگیوں وات حشر دے
 نڈھڑے پال ایائے مارن وڑے کوہ کپر دے
 دھوتی دھوت کماون سو سو رب کولوں نہیں ڈردے
 بکڑے مہٹے سٹھٹے ڈیندے بکڑے ٹوکاں کردے
 او گجھ ساکوں مل پیا رہندے جو گجھ پیا کئی سردے
 بے پروا دلدار نہ ہرگز بولے نال مہر دے
 ہر کئی سر تیں ٹنڈا پے پیا جتھ کہیندا ہتھ پھر دے
 پر کیوں منہ دے نال ڈپوتجے ڈوہ اُتے دلبر دے
 ہر دم او ہو تیل پویندے حیندے سر وچ دردے
 دلبر ساکوں غم ڈٹڑے پئے کھمدوں شام سحر دے
 ایویں قیس سہارا ڈیندن اُلڑے زخم جگر دے
 اوکھے وقت مُرید کوں جیویں کامل پپر پکر دے

قصیدہ حسینیٰ

ویندیں تاں وِخ توں وریٹ پر گالھ ہک مُکائی وِخ
 واگاں کڈاں ولیسیں اتنی میکوں ڈسائی وِخ

پردیس ڈو پیا ویندیں ہے پندھ سے کو پیندا
 توں اہدیں جلدی ولساں پر دل نہیں منیندا
 اوکھا سفر نظر دے ایہ ذوالفقار چنی وِخ

رب دی امان ہووی زہراً اماں دا چایا
 حیندے ولا پے ملسوں جیکر خدا ملایا
 اصغر کوں ویندی واری ہک گلکڑی پوائی وِخ

وچ کربلا دے سیّد جاں آن دیرہ لایا
 جبریل نے خدا دا پیغام آ سٹایا
 وعدہ حسین آ گئے اہ کھڑتے گھر لٹائی وِخ

کوثر دے مالکاں تے کئی تیر وسدے رہ گئے
 پاٹی دی بوند کیتے معصوم تسدے رہ گئے
 فرمان قیس سُن تے دلدل نے گوڈی لئی وِخ

بحریہ

ہٹکلیا جو ہم ڈری کملی سٹ گھت تاکھ پرائی
ہسٹ تان ڈیکھ گھدوئی جیڑھی کر گئے یار بھلائی

جئیں ٹھگ باز دا ماٹ کیتو او گیا وی نہ مُکلائی
کون کہیں دے نال مھیندے ہر گئی ہے ہر جانی

کن کیا ہار سنگار تیڈا او سُر مہ سیندھ سلائی؟
بے پروا لچپال دے سانگے گالیو عمر اجائی

ہسٹ کیوں روندیں کھپدیں جگھدیں توڑ نبھاجے لائی
بار ڈکھاں دے چم سر چا گھن نہ کر دھاڑ دہائی

خولیش قبیلہ سکرے سوڑے بٹھ گھت بھین تے بھائی
قیس کڈا ہیں مل پوسوں جے قسمت واگ ولائی

بحریہ

تیکوں سدھ پمدی جے میں وانگے تیڈی قسمت ہوتل ہردی، روز امردی
تیکوں جمدیں ماء پیوسٹ ویندا وچ جھولی سیڑھ بحر دی، ظلم قہر دی
ول دھوپیاں دے گھر پل سنھ تے تیکوں لگدی چوٹ جگر دی، نینہ نہر دی
تیکوں مہٹے ڈیندا جگ سارا تیڈی دیدن دیدار نہ سردی، شام سحر دی
تیڈا پہلی رات سہاگ لٹیندا مونجھ مریندی ور دی، لچ پرور دی
توں بیوس تھی تے رو ڈیندا جڈاں امدی منزل جھر دی، سخت سفر دی
تیکوں کھاوٹ امدیاں بوز بلائیں ہر پاسوں موت نظر دی، جدڑی ڈردی
تیڈا قیس جنازہ رُل ویندا ول خوب تھیندی بے پردی، شان قدر دی

بحریہ

جہیں ڈینھ دا یار وِسار ڈتے اساں گھر دے تاک وِلائی پٹھوں
بُھ پئے تک ٹول اولول سبھے ہک غم دی جوت جگائی پٹھوں

ہیں دل وِچ درد فراق وی ہے گل ہار ہنجوں وی پائی پٹھوں
ہن دلبر دے احسان ہوں جو اُجڑی جھوک وِساکی پٹھوں

ہک بے پروا دلدار دے سانگے جگ بدنام سڈائی پٹھوں
پر صدقے پیت پیت مٹھل دے دل دی آس پچائی پٹھوں

ہُن چاٹے خواہ نہ چاٹے ماہی دل دے نال سرائی پٹھوں
کجھ روگھندوں کجھ ہس گھندوں بس اپنی راند رِساکی پٹھوں

ہک چھڑ ویندن ول پھر ملدن اساں ایہ وی تانگھ مکائی پٹھوں
پر رحمت دی اُمید اُتے ہر ویلھے چولے چائی پٹھوں

نہ پی پی بول پیہا توں ہُن ڈھیر سزا بھکتائی پٹھوں
بس قیس جہان دے مہنے سٹھنے جاتی فخر وڈائی پٹھوں

بحریہ

سانوٹ مست سہیلوا موسم تھیاں چو گُوٹھ بہاراں
بدلے کالے بھورے بکھرے گُوٹھے اُنت ہزاراں

گج گج گچ کرے گجکارے کھیون دیاں لشکاراں
جوڑ سنجوک پے وسدے بدلے رم جھم پون پھنگاراں

ندیاں بن بن پائی وگدا گھر گھر شہر ہزاراں
جو پھڑ دے اگواڑ اگوں تھئے ٹوبھے تار متاراں

مد مخمور تے ٹھڈیاں ہیلاں ہر جاء مینگھ ملھاراں
کھول کے تٹیاں چوڑی دیاں کر یاد بھٹی ہاں ٹھاراں

مرغ چمن دے ڈیکھ چمن کوں گاؤن کر چکاراں
صدقہ حُسن جوانی دا ہُن دلبر موڑ مہاراں

توں ہن مٹھرا شام سلوٹا کیویں عمر گزاراں؟
قیس مٹھی دے آویڑھے میں پوں پوں توں جندواراں

بحریہ

عید سعید انہاں دی ہے جیڑھے و سدن سچٹاں نال ء
سہجوں ہار سنگار کریں نیک جہانندی پھال ء

ہک پے کوں بھاکل پاتے ملسن تھیں خوب نہال ء
خوشیاندے غماز کنوں نہ سٹسن کہیں دی گال ء

ساڈی عید مراد کہیں دلدار نہ جے گڈ جال ء
جیں کارٹ برباد تھیوسے پچھدا نی کھڑ حال ء

بے پروا منٹھار ہمیشہ چلدا اُلٹی چال ء
نازاں والے پئے وی ہن پر ایندے نال مجال ء

آوے صحن سہاوے شالا تھیوں شوق وصال ء
درد منداں دے درد مٹاوے ٹالے مونجھ ملال ء

نہ تاں ایویں روندے راہسوں ہنجواں دا نی کال ء
قیس لکھی تقدیر اگہوں نی بگدی کہیں دی دال ء

بحریہ

ڈیکھ تے جلوہ دلبر دا بگئی چن بھ دی مت ماری
مست اکھیں دی مستی توں بدست تھئی میخواری

لال لبناں دی لالی توں تھئی گالھی باغ بہاری
کچلے دی ہک دھار اُتے تلوار گٹھی ڈوں دھاری

ڈند چٹے دلبند اُتے ہر چند مٹھے دُر کاری
نتھ اوندی سر لتھ ڈٹھنیں کپ رکھیے ہتھ سُناری

بُلبُل شودی بھل بھل ویندی سُن کر خوش گفتاری
قیس اوندی ہک جہات اُتے پٹ وات کھڑی گلزاری

ایڈوں اوڈوں پھر پھر تے آ شامت گھتین گھوڑے
 پڑ پڑاٹی سندھ سندھ کوں ھے سٹیا محض اکھوڑے
 گندی کرتے سٹ گئے ماء پیو روگ نہیں کئی تھوڑے
 دگ تے پی آں لاش وانگے پے کھمدن ماس مکوڑے
 سینگیاں سرتیاں پٹن پٹن تے ھن آہدیاں ڈین کڈھوڑے
 سٹن سٹن ٹوکاں لوکاں دیاں کن اوڑک بھی بگن پوڑے
 سوزہجر وچ بھج بھج تے تن تھی گے وانگ پکوڑے
 قیس نیا میں بے لوڑی دی نہیں گئی تیکوں لوڑے
 پر بک دید کرم دی کر چا نہ کر کانویں ہوڑے

بحریہ

واہ وے دلبر یاد کریساں واہ جو چاڑھی توڑے
 چاٹ نسکی تے رے پکی پاند ڈتوئی چھوڑے
 تیں ین پل پل سُجری کوں پے ڈیندن سول مندھوڑے
 بحر غماں وچ آ پھتھیاں پے کھمدن گھاٹ ولوڑے
 سختی سٹ سٹ تے چڑٹیاں مارے درد ہتھوڑے
 نال اکھیں دے ڈیکھ چا پے بگن جان ایچ سو سو روڑے
 بے تابلی تے بے چینی رگ رگ وچ سویاں پوڑے
 لٹ دا مال سمجھ تے پی بد بختی کھل ادروڑے
 پٹ پٹ وال سیاپے باقی آن بچایا ٹھوڑے
 گھوگھے ڈے ڈے درد مریندے سے سے مکاں موڑے
 مونجھ تیڈی نت نال تیر دے چھندے زخم کھروڑے
 ہے ہے ول ول چٹھا کرتے گاٹا ہجر مروڑے
 یاد گلتی اٹھدیں پھندیں گٹ گٹ پسلیاں تروڑے
 سک ڈوں ہتھوڑ ڈانگاں مارے چاٹ کھلنیں دی کھوڑے
 ڈکھ دردیلا کاوڑ توں پیا ڈیندے دکھڑے دھوڑے
 پھہہ پھہہ تے پی ہاندے کڈھدی منہ توں آہ دپوڑے
 وانگ مچھی دے چیر گھتیا ھے سانول صاف وچھوڑے

جتھ الف ہوراں دی شاہی ہے اُتھ میم کریم دا راج ء
 نہیں الف جُدا میڈے میم کنوں ایہو میم الف دا تاج ء
 ہک نور دے ثابت کرک کیتے کیتا میم مُٹھے معراج ء
 بس قیس اسماں ہوں میم دے پگھڑے آپ پلیسی لاج ء

ڈوہڑے

میں صدقے تھیواں بے میم اُتوں کیوں لگ چھپ مُلک مُسائی پٹھے
 وچ ڈوں میمیں دے حد رکھ کے تھی بے حد پردہ پائی پٹھے
 توڑیں ذات صفا توں عرش ہے پر فرشی نام رکھائی پٹھے
 ڈس نحن اقرب قیس میاں ہر دل وچ دیرے لائی پٹھے

ہیں عشق دے پیش نہ پوویں توں ایہ روگ اوڑے لا ڈیندے
 متاں سمجھیں سوکھڑی کار میاں ایہ تن من پھوک جلا ڈیندے
 ایہ شاہ گدا نہیں کھڑ چھدا سر سانگ تے صاف چڑھا ڈیندے
 حد مک گئی قیس جو عشق مُٹھا بے میم کوں میم بٹا ڈیندے

لکھاں چن تے بھ میں گھول گھتاں ہک تیڈڑے حُسن جمال اُتوں
 بے اُنت دُرود سلام پٹھاں تیڈے عطروں بھنڑے وال اُتوں
 تیڈی ساری چال ہے رب والی میں صدقے تیڈڑی چال اُتوں
 کر قیس دے حال تے بھال عربی جند واراں فیض کمال اُتوں

میڈے میم کریم دی شان کیا چھدیں پھول نہ مفتے پھولے
 توں خود چا چھ بے میم کنوں کیوں لگدے میم دے اولے
 کنیں منت کیتی ہس میم اُتوں پیا تھیندے صدقے گھولے
 او کیوں نہ پاوے قیس میاں جیکوں چھکدن میم دے چولے

ہن دل دے کئی نہیں جی سگدا ہیں واسطے ہے انسان دا دل
 رب اپنے ہتھوں نال بٹائے جن ، حور ، ملک ، غلمان دا دل
 القصہ دل ہر چیز دا ہے یلین جیویں قرآن دا دل
 ہے قیس احد وچ میم جیڑھا اینکوں سمجھیں رب رحمان دا دل

چڈاں روز ازل دے مالک نے کیتی قسمت ہی تقسیم ء
 کہیں دھن ، دولت ، زر ، مال گھدا کئی گھن گے ہفت اقلیم ء
 کئی غوث ، قطب ، ابدال ، بیٹے کئی نوح ، خلیل ، کلیم ء
 اسماں بدلے قیس ڈوں عالم دے ہک گدھڑا میم کریم ء

آ در محبوب محمد دے صدیق والی سک رکھ وے
 کر تن من دھن قربان سبھو تھی اصلوں سُجوا دکھ وے
 میڈے آکھی بھل پئے ہک واری تھی پوسی لکھ توں لکھ وے
 کڈھ غیر دا قیس خیال دلوں دیدار دیاں لذتاں چکھ وے

جڈاں محشر وچ اے بار خدا میڈا شرم کنوں سر جھک ویسے
 تیڈی رحمت کوں آ جوش ویسے آپے فیصلہ سارا مک ویسے
 توڑیں دوزخ دا حقدار ہوساں تیڈا قلم لکھن توں رُک ویسے
 اوکوں قیس نی کوئی پچھ سگدا جیڑھا کملی پٹھاں لگ ویسے

کیا خوب خدا محبوب بٹائے مطلوب وی دل لٹوا کھردن
 سٹ ہوش حواس قیاس سبھے رکھ آس وفا دی آ کھردن
 تھی عیب کنوں لاریب صفا وچ غیب دے ڈند بھنوا کھردن
 کئی قیس بلال دے حال وانگے تھی عاشق حال بٹا کھردن

الف آپ وی الف نہ رہ ویندا جے نہ برقعہ میم دا پیندا
 بھلا بے صورت کیڑھی صورت وچ آ اپٹا ناں جٹویندا
 مٹھے شاہد صادق باجھ ایویں کون الف دی گالھ منیندا
 ایہو قیس ہے میم دا فیض سبھو پٹھے رمزیں نال رچھیندا

سسی اوتیں ٹنڈی رہ گئی جے تیں لگدا وس ہس گو بگھ تس ہس
 توڑیں جوہی بچ بچ ڈہندی ورد پونوں نس نس ہس امدی چس ہس
 منگ، منگ وصل دعائیں رب توں ہک ہک ڈند گیا گس ہس دل بیوس ہس
 قیس میاں پر توڑ بھاواں حضرت عشق دا ڈس ہس کیڑھی کس ہس

روز ازل دی میں تتری دی قسمت بھیردی رس گئی ہے میں مس گئی
 گھل دا محض بہانہ بٹ گے گستا ہا بس گس گئی ہے میں مس گئی
 میڈی ہک ہک آس وصال دی ایویں قدم قدم تے گس گئی ہے میں مس گئی
 قیس میاں رت روروتے میڈی چولی چتری پس گئی ہے میں مس گئی

ہک کھا کھا تیر وچھوڑے دے تھیا تن من وانگ پروٹ ء
 بیا یاد تیڈی میڈے پھٹ ، پھٹ تے ولول برکیندی لوٹ ء
 نت رت روروتے انھ اکھیاں دیوچ پے گئی سو سو رووٹ ء
 مل قیس ولا یا مار مکا تیڈی چوٹ میڈی پرچوٹ ء

عزرائیل سسی کوں آکھے کے تیں نہ جند ڈیسیں
 خان پُتل دی خاطر بھیاں کے تیں پاٹ مریسیں
 آخر جھوک فناہ دی ہے توں اوڑک قبر مٹیسیں
 قیس نہ کر فرمان عدولی مفت سزائیں پیسیں

سسی عزرائیل کوں آکھے کیوں پیا دڑکے ڈیندیں
سُجڑی جہیں ہک گالھ دے سانگے مقنا زور پیا لیندیں
میں جاٹاں تے رب چاٹے وچ توں کیوں منہ وچپندیں
قیس ڈکھاں دی ماری دے کیوں اڑے زخم ڈکھیندیں

سسی عزرائیل کوں آکھیا سُن تے خبر اَجَل دی
دِن ہوت دے کیوں جند ڈیواں میاں کر گجھ گالھ عقل دی
جے لوڑ ہی میڈی جنڈری دی تاں بن آ شکل پُنل دی
ھے قیس نتاں انکار میڈا ایہا وچ ڈے رب کوں وادی

سسی عزرائیل کوں آکھیا مفت نہ تھی تہبارے
جان میڈی وچ جان ہووے تاں گھن وچ نہیں انکارے
موتو قبل الموت دی موتی تے کر گھن حیلے سارے
پر ہک شرط ہے قیس میڈی ہک وار ملا چا یارے

سسی عزرائیل کوں عرض کرے میوں مقنا ڈھیر تپا نہ بھاہ لوانہ
متاں نکل وچم گئی گالھ گتھی ہن ٹل وچ لوک کھلا نہ گالھ ودھانہ
ہک آن دیوچ جے خان ملائیں تاں میں جان ڈیساں نذرانہ قول شہانہ
نتاں قیس میاں ہی گالھ صفا اتھ رکھیں پپر ولانہ سمجھ ندانہ

سسی عزرائیل کوں صاف آکھے جیڑھا تیکوں روز چٹھیندے
اوہو آپ بھلا کیوں نی ادا جیں کیوں کوں بھیج چٹھیندے
ایہو ہے دستور جو چیز اپنی خود مالک گھندے ڈیندے
تیکوں قیس میں کیوں جند ڈیواں اجو ہتھ کوں ہتھ پکڑیندے

سسی عزرائیل کوں آکھے وچ آکھیں پاک خدایا
میڈا دید پُنل دا حق بڈے حق مار نہ مفت اجایا
میوں نحن اقرب آکھ تے سئیں ہی پاڑے نال وسایا
ایہا ہک بے وچ جے اُمید نہیں ول قیس کیہاں ہمسایا

میوں جنیں ڈینھ دا توں سٹ کر کھڑی ٹر گنیں کچ دا والی
جیڑھی نال میڈے پئی تھیندی ہے ہم جاڈی ادنی عالی
منہ چاوٹ جوگی نم رہ گئی سارا لوک سڈیندے کالی
میڈے چونڈے دی رکھ لاج پُنل ہک مار چا قیس بھنوالی

تتی سسی کوں ہر ویلھے تاون رل مل تے ہمسایاں
کیوں بندر اساڈی آن وچائی نت رو رو وانگ سودایاں
جند چھٹ پمدی جے مار گھنیدیاں چمدیں تیکوں دایاں
آکھیں قیس نہ فخر کرو متاں لہنوںے اپٹیاں چایاں

چڑاں نال پُئل دے وِسدی ہم میڈا جگ توں وکھرا ڈھنگ ہا
میڈے ٹول اولوں مَنول اُتے بے پیر زمانہ دنگ ہا
ایویں اچ وانگے برباد نہ ہم میڈا وانگ پھلاں دے رنگ ہا
نت قہس بغل وچ دلبر ہا نہ خالی مَول پلنگ ہا

سسی زلف پُئل دی پھسی تھل وچ جان گنوا گئی توڑ بھا گئی
سٹ کر شاہی تھی بے واہی تَن مَن دھن لُوا گئی مطلب پا گئی
کاٹ پُئل دے پندھ جبل دے چم ہر اکھیاں چا گئی یار منا گئی
قیس میاں پر مویں جیندیں بک ہوئل دی سڈوا گئی ماٹ ودھا گئی

آ ماہی ہُن دیر نہ لا میں تاں اگے وی ڈکھاں دی بھریاں
تانگھ تیڈی وچ رات ڈینھاں میں رو رو تے تھی چریاں
سٹ تکرار تے موڑ مہار میں نتاں کر کر ہریاں
قیس میاں میکوں بگل چا لا بھانویں کھوٹی آں بھانویں کھریاں

شالا جند جیویں منٹھار پُئل رہیں ہر صورت وچ وِسدا
ذرا کر بے فیض تے فیض کڈیں ایویں لنگھ آ کھلدا ہسدا
تیکوں قسم ہے وِسرے قولیں دی ایہو عرض چا مَن بیکس دا
میں قہس نہیں بیا کجھ منگدی ہے دل بگھڑا ہک چس دا

سسی آکھے خان پُئل تیں کارٹن درد نبھیاں نیر وہیاں
تھل مارو دے خونی پندھڑے نال ایمان بھگپیاں بار اٹھیاں
جتوالیں دے قدم قدم تے لکھ لکھ سجدے ڈیاں سیس زویاں
قسم تیڈی میں قہس میاں تیڈے نانویں تھی مَر ویساں پیت پلیساں

آوے ماہی تیکوں اللہ آنے پٹھی کانگ اڈواں
سول مُساگ تے سوز کجل بے چین اکھیں وچ پاواں
بجر فراق دی سُرنی لاواں ڈکھڑے مانگ سجاواں
قہر گلور دے پُولے بینسر قہس میں ٹھمکاواں

سسی آکھے خان پُئل ہُن آ سنیں مکھ ڈکھلا وچ
صدقہ مست جوانی دا میڈے دل دے درد مٹا وچ
جند ماٹے لچال میڈا آ لچالی فرما وچ
قیس میں لکھ احسان منیساں روندے نین رہا وچ

سسی کوں رنگ چاڑھن سینگیاں رنگ رُخ نال رہیندے
کیوں رنگ بیمار دے رنگ کیتی کڈیں وِسدیں رنگ وِسیندے
آ کھیس جیں رنگ ڈھول رنگے اوں رنگ کوں خوب سہیندے
قیس تہاکوں رنگ دی ہے میکوں بے رنگ ڈھول چہیندے

سسی کوں جو ماء سمجھایا سسی سمجھ الائی
 بے سمجھیں کوں پہہ سمجھیندیں تیکوں سمجھ نہ کائی
 سمجھ ہوندی تاں سمجھ ویندی ہم بے سمجھی وچ لائی
 قیس سمجھ بے سمجھ میکوں نہ کیتی ہوت بھلائی

تھل مارو دے پنہہ اڑانگے آیم ظلم قہر وچ
 یار بعیدے شوق شدیدے روگ ہزار اندر وچ
 پنڈ ملامت بار ہجر دے سؤ سؤ چھیک جگر وچ
 قیس نظر دے عشق میکوں ہن مار مگلیسی بر وچ

رہ رہ تے افسوس تھیندے جڈاں ڈکھدن زخم نمائے
 یار وی مول وفا نہ کیتی جگ دے ای تھیوسے کاٹے
 شکر تھیا جو آپ ونجائی بے پروا اٹ چاٹے
 ٹھگبازاں دا پیار کیہاں سچ اہدن قیس سیاٹے

ماء پیو لوٹھ گیا سسڑی کوں زور کیہاں تقدیر اُتے
 لیکھ مقدر دا ہس ایویں آ گیا وقت صغیر اُتے
 رہی وچ دریا دے لٹھدی او تکیہ رکھ ذات قدر اُتے
 واہ قیس کریم دا رزق ڈیوٹ رہی پلدی اُنگل دے کھیر اُتے

سسی آکھے خان پُئل میڈے نین روائنی رت وے
 عیب نہ ہا مُکلاوٹ دا چھڈ کھڑی ڈے گیوں مت وے
 شکر تھیا جو میں توں نہ پئی آپ ونجایو پت وے
 قدر نہ جاتو قیس تتی دی ذات دا ہانویں جت وے

سسی صاف نکیر کوں آکھے کر کر کے فریادے
 غلط سٹیا ہم سکھ ملدے انسان کوں بعد فنا دے
 کرکٹ ڈیوو آرام ذرا میں اگے وی ہاں بربادے
 قیس عمل گئی یاد نہیں ہک یاد پُئل دی یادے

یار پریرے سول گھنیرے درد جگر کوں کھاندے
 ککرے کنڈڑے سچھ پھلانڈی آیم ہتھ درداندے
 حال فقیراں پاکر لیراں بگولاں پیر اٹھاندے
 قیس اڈواں کانگ سدا رب میل کرے بچھاندے

سسی کوں پہہ آکھن سینٹیاں گجھ تاں ہوش کریندے
 چھوٹ خیال پُئل دا ٹی ماء پیو دا ای بھرم رکھیندے
 آکھیں بھینٹاں مویاں کوں نہیں ول ول تیر مریندے
 قیس میاں بس ہک دا تھی تے ہک دے نال نبھیندے

سسی کوں ماء آکھیا دھیا ایہ کیہاں رووٹ چاتی
اٹھدیں پھندیں شام سویلے پٹھیں پٹکا لاتی
آکھیں ماء ہم روز ازل دی لگڑی عشق دی کاتی
قیس جہاں میڈا ہوت ڈٹھے بگن منہ وچ انگلیاں پاتی

سسی آکھے خان پُتل شالا مُلک اچ پووی کال ولا
میڈے پھل پھل لگڑے باغ اندر اٹھ چھوڑن آ جتوال ولا
میں وگ سارے کوں پکڑ گھناں تیکوں بخت آ ڈیون حال ولا
توں لنگھ آ قیس چھڑاؤٹ کیت تھیوم وصل وصال ولا

سسی کوں ماء آکھیا دھیا دشمن وسدن کولے
کالے تے شالا پیر پوی گجھ رو تاں ہولے ہولے
آکھیں ماء جو وس لگدی توں کر گھن چنگ چولے
قیس بکاٹ نکل ویندن توڑیں روواں چنڈ گٹھ اولے

سوہٹیں دے رنگ روپ تے نہ بھل نہ کھا تیر نظر دے
گل لالہ دے وانگ سھے ہن کالے کور اندر دے
بدلے شرب وصال دے ظالم ڈیندن جام زہر دے
قیس کتھاپیں میں نی ڈٹھڑے ریت دے محل اُسر دے

عشق پُتل دی منزل اوکھی ڈکھڑے بندھ کُلاے
راہ اوّے وّے وّے ماراں سوّ سوّ وّے
نہ کئی چارہ نہ کئی رہبر نہ کئی سینگی رّے
قیس کڈاہیں یار ملے تاں شام برہوں دی ڈھلے

نہ وچ رانجھن واسطہ ای میں مونجھ کنوں مر ویساں
وس رس نال اکھیندے ہر دم ہانھی تھی گزریاں
سارے عالم نال ونچساں میڈے نال رہساں
قیس میں سارے بار اٹھساں مچھیاں آپ چریاں

میڈے سر دا وارث ہوت پُتل شالا کچ شہر آباد ہووی
میڈے دل دے آ ول درد مٹا دل درد کنوں آزاد ہووی
کر ترس ذرا ہک جھات ڈکھا گئی ویلھا جیکر یاد ہووی
کر قیس دی آس مراد پوری شالا پوری آس مراد ہووی

میں وانگ سڑیں شالا بے دردا لگ حضرت عشق دی چاٹ پوی
ڈکھ ماری گھوہویں تیر سدا ہک زخم چھٹی بیا پھاٹ پوی
انھاں اکھیاندے آسمان کنوں نت رت دے مینہ دی چھاٹ پوی
کئی قیس نہ حال تے ترس کری ایہا پتھر ڈلڑی تراٹ پوی

جئیں ڈینھ دی دلبرِ دل لئی اوں ڈینھ دی میں گیاں مٹھی
 امری پلائی اتجھی گھٹی ہر دم رہی رنجی رٹھی
 رو رو تھکی پٹ پٹ ہٹی در ڈوں نکاں پل پل اٹھی
 ہاں قیس میں غم دی گھٹی ماراں سدھی پوے پٹھی

توں بن بر وچل سانورا چھدے نہیں برہوں دے پھٹ
 منت چا من بھولے نہ بھن لنگھ آجٹ ہک جھٹ دی جھٹ
 کاوڑ نہ کر تھی ہمسفر ہن روہ ڈونگر کھٹری نہ سٹ
 لچال بن لا قیس اتھن ہتھ چھوڑتے ارکاں چٹ

پنل نہ پیندا جھات ہے وہ وہ ڈٹھی مرجات ہے
 جنڈری ٹلاکئیں وات ہے ڈٹری کوں ہر دم طات ہے
 ہنڈروں دی نت برسات ہے کیا ڈینھ تے کیا رات ہے
 ایہ قیس دل دی ڈات ہے ہیہات ہے ہیہات ہے

مستی دیوچ میں مست ہم کیوں اکھ لگی میکوں سدھ نہیں
 ہک گھل دی اے تھیء کھل دی دل ٹھک گے ٹھگی میکوں سدھ نہیں
 جڈاں اکھ گھلی پچھوں ہوت دے کیوں بچ وگی میکوں سدھ نہیں
 اللہ جاڈا کھڑے قیس میں کے تیں تگی میکوں سدھ نہیں

سسی نال ادب دے آکھیا ماء کیوں پٹ گئی کوں پٹو بندیں
 تیکوں خبر وی ہے میں بے وس ہاں کیوں پٹھی کیس کر بندیں
 تیڈی دھی ہاں میں گجھ سوچ تاں سہی کیوں وانگ پہاچ الیندیں
 ہتھ کالا قیس لکیندے چا کیوں ہک ہک کوں ڈکھلیندیں

سسی آکھے باد صبا ونج آھیں ہوٹل مکھٹا
 توڑیں اتلی دل توں ہک واری آ پھیر کڈیں ہتھ سکھٹا
 میڈے سارے قرض چکا ڈیاں گئی قرض تیڈا نی رکھٹا
 نتاں قیس میکوں نت مہے ڈیسی جگب ڈھونی بد لکھٹا

سسی کوں ماء آکھیا دھیا ایہ کہیں پے گئی واٹی
 سٹ پنل پنل دا ورد ایہو کر ہوش ذرا تھی سیاٹی
 آکھیں کیوں چھوڑ ڈیواں میں ازلی پیت پرائی
 میں قیس پنل دے پردے وچ ہم اپنی ذات سنجائی

تھل وچ ایویں رل موئی سسی دیدار دی بگھی تسی
 ہے ہے شودی ہئی بے وسی پنل نہ گئی دل دی ڈسی
 جڈاں چس کنوں تھی بے چسی منہ کچ ڈو کر کے نسی
 پا قیس گل غم دی رسی اتجھی رنی ول نہ ہسی

میڈی میڈی ذات دا ڈُکھ ہے ازلوں سانجھا سانجھا
توں کیوں پیر رکھیندیں دلبر میں توں وانجھا وانجھا
نکھر گیاں تاں لوہسین میکوں تھی کر آنجھا آنجھا
قیس کوں سکسین ہیر وانگے نت کر کر رانجھا رانجھا

روندیں تاں ول اتنا رو بھر ڈے تالاب ہنجوں دے
نہ تاں ایویں بھوگ نہ اصلوں مفت عذاب ہنجوں دے
رت رووٹ دے باجھ نی تھیندے پورے خواب ہنجوں دے
کر قربان توں قیس ہجٹ توں لال گلاب ہنجوں دے

بے پروا نال اڑ گن اکھیاں نہ پچھ حال اکھیں دے
واٹ بھلیندے پٹھوں پل پل ڈپوے پال اکھیں دے
جئیں ڈینھ قیس ڈکھسی مولا دلبر نال اکھیں دے
ہنجڑوں دے نذرانے ڈیسوں بھر بھر تھال اکھیں دے

میڈا نال ساڈے تکرار سہی توں نال رقیب دے پل ود
میڈی پیت پیت دی تول ایویں توں دن ترکڑی دے تول ود
میڈا دل بیتاب گلاب مٹھل سٹ پیراں دیوچ رول ود
تیوں قیس جیہاں ول نی ملٹا توڑیں سارے جگ وچ گول ود

گلشن دیوچ کلیاں اتجھیاں کھل کھل سنگریاں سنوریاں
رت وی خود ویلیج گئی سر ڈیکھ چن دے ٹنوریاں
جاہ جاہ پوپٹ ڈسن جھلیندے لال کھمیں دیاں چنوریاں
قیس تھئے سے بھنورے پورے اوہ لگڑیاں سر بھنوریاں

جیڑھے ڈینھ دا سوہٹیاں دا کردار بازاری تھی گئے
لفظ محبت دا معنی توں صاف انکاری تھی گئے
ڈیکھ تے سستے سودے کوں ہر شخص وپاری تھی گئے
قیس اساں دل والیں دا ہٹ جیوٹ باری تھی گئے

جئیں ڈینھ دا تھی عادی گئے ساڈا ہر ہر انگ تلواریں دا
اوں ڈینھ دے اساں چاٹ گئے ہوں ہر ہک ڈھنگ تلواریں دا
گئی کیا چاٹے جو کیویں چکئے نکھریئے رنگ تلواریں دا
قیس اساں رت نال ہے دھوتا سارا زنگ تلواریں دا

گیت

نہ آمدیں نہ کول سڈیندیں ایہ کچھا ہے پیار
جانی گجھتاں کر زوار
تیر ہجر دے مار تے ساکوں کیوں تھیندیں بیزار
جانی گجھتاں کر زوار

زورازوری دلڑی کھس تے ہٹن کیوں مونہہ موڑیندیں
سنیاں کیوں پیا جگپ کھلویندیں
کچ دا ویس پواتے ساکوں پتھریں نال پٹیندیں
سنیاں ایہ کیا ظلم کریندیں
تیڈے باجھوں کون ہے ساڈا دردی تے غم خوار
جانی گجھتاں کر زوار

کتنے تاٹی جنڈری جیویں روز نویں ڈکھ ڈیسیں
سنیاں کے تیں بگل نہ لیسیں
کتنے تاٹی ساڈے سر تے ظلم دے ڈھانڈ پلےسیں
سنیاں تن من پھوک جلیسیں
ساڈی عمر وہا گئی تیڈے نہیں مکدے تکرار
جانی گجھتاں کر زوار

گانوں

تانا دھیرے تانا دھیرے یار
اکھیاں توں لانویں نہ پریرے دیرے یار

آپ تاں توں جیڑھا آیوں مدتاں تھیاں
کانگے وی نی پاتے آئیں پھیرے یار

تیڈے کوٹھوں کیڑھی ساکوں ڈات ملی ۽
زت دی جدائی دے گھنیرے گھیرے یار

سسی وانگے تیڈے سانگے ڈیکھاں لانگھے سیں
اٹھاں دے ہوڑاں میں تکھیرے پیرے یار

قیس اسان راہی ۽ تاں چاتی پٹھے ہوں
سولاں وچ جنڈری ہے پیرے پیرے یار

راہ اولڑی جان ہے کھڑی اُتوں دُھپ درداندی
 سنیاں آکر چھاں زلفاں دی
 کر کر پندھڑے پڈ پڈ کھڑ کے نکتی مہمہ پیراندی
 سنیاں کرکئی دردمنداں دی
 لگھ دے جھولے قیس مریندن جُڑ جُڑ تے تلوار
 جانی گجھ تاں کر زوار

گیت

ساڈے نال رَل تے گزار ماہیا نہ کر تکرار ماہیا

جند جیویں شالا کوئی ڈُکھ آوی کول نہ
 درداں دی روہی وچ کھھا ساکوں رول نہ
 ججھے وی ہوں لکھ تھیویں عیب ساڈے پھول نہ
 اتنی نہ کر بھر مار ماہیا نہ کر تکرار ماہیا

پیا نہ گئی سنگتی ء نہ گئی ساڈا یار ہے
 ہک تیڈا دم ہے جو ساڈا غم خوار ہے
 توں ہیں اچھا پھل جیندے نال ایہ بہار ہے
 پیا سارا جگ ہے ایہ خار ماہیا نہ کر تکرار ماہیا

تیڈے ہاجھوں ڈُکھ ساڈا کہیں نی ونڈاوا
 بٹ تے سچن مٹھا کہیں نی الاوا
 قیس نہیں ساکوں کہں بگل نال لاوا
 واسطہ ای کر زوار ماہیا نہ کر تکرار ماہیا

وطن دا گیت

گیت

کیا کیا نہیں کیتیاں ڈسا تیں پیار دیاں بُرائیاں
اچ تائی ساکوں یاد ہن سانول تیڈیاں بھلائیاں

نہ ہانی جے نبھاوٹیاں رسماں وفاتے پیار دیاں
کھائیں ہا پہلے سوچ تے قسماں وفاتے پیار دیاں
ساڈے ذمے تاں لانا نہ ہن اٹھیاں ایہ بے وفائیاں

تیں ہاجھ ساڈے حال تے ہر گئی کریندا ٹوک ہے
کنیں کوں ڈیوتجے دھاں مٹھل سارا بیگانہ لوک ہے
رب چاٹے کتنے تیں اچن رہسن ایسے جدائیاں

جئیں ڈینھ دا قیس اسان کنوں ناتا وفا دا تروڑ گئیں
درداں دے وات ڈے تے سنیں کملابٹا تے چھوڑ گئیں
دشمن دے ونڈیندے ہن ہیں گلھ تے مٹھائیاں

جتھ ستاریں دا دُن تے پھلاندى ءِ دُن
او ہے میڈا وطن او ہے میڈا وطن

جیندے قطرے دے وچ ہن ہزاراں چناب
جیندے ذرے دے وچ ہن لکھاں آفتاب
جیندے صحراتے صدقے ہے باغِ عدن او ہے میڈا وطن

جیندے دامن تے موتی وسیندن بدل
جیندے ڈونگر لکھاں ہیرے ڈیندن اگل
جیندے کھیتاں دا ہر ڈلھ ہے سونے دا چن او ہے میڈا وطن

جیندے پیلے میڈی ہیر دا ماٹ ہن
جیندے دریا رواں سوہٹیاں کاٹ ہن
جیندے تھل ہن سسی دی وفا دا چن او ہے میڈا وطن

وَوْر
(اَن چھپیل کلام)

قیس فریدی

گیت

ہنجواں دے ڈیوے اساں پالی پٹھے ہوں
آساں دے مزار تے سواں پٹھے ہوں

جڈاں دا بچن یاری کر گیا ہے پھئی
اپٹا پرایا مہٹے ڈیندے ہر گئی
ساری دُنیا کوں ڈٹھی بھالی پٹھے ہوں

پیار والے سودے وچ تروڑ پئے گیا
دلاں دے حساب وچ گوڑ پئے گیا
اَلری جوانی ایویں گالی پٹھے ہوں

پیار منگیا ہا نہ ایہ منگی ہی خدائی
اَلٹا اساڈے پڑ پئے گئی جدائی
جھوتی ہاسے قیس تاں اڈھالی پٹھے ہوں

نگاہیں دی اٹی میں ہاں
محبت دی کٹی میں ہاں

تساں جے پھل دی چتی ہو
تاں ہیرے دی کٹی میں ہاں

ہوا توں در نہیں کھڑکيا
کھٹی سوہٹا کھٹی میں ہاں

جفا دا بخت ہا توں نہیں
وفا دی چھٹی چھٹی میں ہاں

تساں ہو حسن دا چولا
تے چولے دی تٹی میں ہاں

بجا آہو محبت وچ
ٹی دی اٹی تٹی میں ہاں

خود آپ میڈے دل کوں آڈیسی ول سنبھالا
کاوڑ میڈے بچن دی ہے کھیر دا اہالا

ایویں ملیا نی میکوں تحفہ بچن دے غم دا
جند جان بھینٹ چاڑھیم سکھ دا کڈھیم ڈوالا

دلبر دا جلوہ ڈیکھن بازی ہے سرتے دھڑ دی
واعظ کفن ، سنوائی چل جیکر پوی پچالا

اے قیس تیڈا رہبر نہ رہ ونجے چکھو تے
نال اونکوں وی رلن ڈے اتنی نہ ٹر اہالا

گناہیں دی عظمت دا شہکار بن گیاں
میں آپ اپنی بخشش دا معیار بن گیاں

صلیبیں دے تن تے اُسردا اُسردا
تیڈی شخصیت دا میں مینار بن گیاں

چڑھاوو میکوں دار تے خوش نصیبو!
کہ نادار تھی تے میں خود دار بن گیاں

تیکوں بے وفا کیوں سڈیندی ہے دُنیا
ایہو سوچ تے میں تیڈا یار بن گیاں

بغاوت دے ہتھیار میں سٹ گھتئی ہن
تیڈی بے رُخی دا وفادار بن گیاں

میڈے جسم دیاں چند لیراں گواہ ہن
میں خوشحال وستی دا سردار بن گیاں

ملاں آپ کوں آپ تاں قیس کیویں
میں آپ اپٹے رستے دی دیوار بن گیاں

تُساں وی منہ دے بھر ڈُہسو
جے کنڈ بھر تھیا دٹی میں ہاں

دُعا جیوٹ دی ڈے میکوں
تیڈے غم دا دھٹی میں ہاں

سکھیں کوں قیس کیا وُٹدیں
ڈُکھیں کوں جو وُٹی میں ہاں

ہک سوال آوو پچھوں تقدیر دے تارے کنوں
کیوں ہجر دا گھوٹ لہہ گے موت دے کھارے کنوں؟

توں وی میڈے نال تھی پتھر دی پڑی وچ سوار
کتنے تیں ڈرسیں توں و ہندی ریت دے دھارے کنوں

میں قلندر ہاں میڈی ہستی عمل تے بوجھ ہے
توں خدا ہیں پھر و نہیں نہ آپٹے کارے کنوں

آدمیت دا جیڑھا دشمن ہے او ابلیس ہے
توٹے جو پاوے جہنم آدم دے گل گارے کنوں

قیس پی تاریخ دھریندی ہی اپٹے آپ کوں
ول صنم رکھو حرم وچ کڈھ تے گردوارے کنوں

ریت دا چترانگ جتھ پاٹی دی چھر وانگے لگے
زندگی کیویں نہ اُتھ پیاسے کوں بر وانگے لگے

کونے کونے وچ لکھاں لاشاں پٹھیاں ٹنگیاں کھڑین
آپٹا گھر وی میکوں قاتل دے گھر وانگے لگے

کیوں خلانواں وچ میکوں آزاد کرتے چھوڑ گئیں
میکوں ایہ ماحول تاں دیوار و در وانگے لگے

دوستیں دی خیر میکوں ول اُتھاں گھن آئے ہن
جسم اپٹا وی جتھاں اکھ دے کٹر وانگے لگے

قیس میکوں جیوٹا پے گئے تے میں جیندا وڈاں
بس ایہو ہک عیب دُنیا کوں ہنر وانگے لگے

جاں گجھ ساکوں بھوم پیا
حُسن تہاڈا شوم تھیا

ہک پاسوں ہے درد تپڈا
ہک پاسوں مظلوم جیا

عشق اگر ہک دوکھا ہے
حُسن وی ہے معصوم ریا

جان جگر دے کھاوٹ توں
نی گئی غم محروم گیا

قیس سچن ، دشمن تھی بگن
وہ ساکوں مقسوم ڈھیا

تپڈا حُسن ہے جلوہ گر جپڈے کپڈے
میڈا عشق ہے باخبر جپڈے کپڈے

جفا کیا کوں آہن ایہ سمجھن دے کیتے
میں کیتم وفا دا سفر جپڈے کپڈے

میں تیکوں وی ڈیکھاں تاں کیویں میڈا چن
تپڈے سامنے ہے نظر جپڈے کپڈے

چھڑا توں نی رُتا فرشتے وی رو چن
میڈی آہ دا تھئے اثر جپڈے کپڈے

اچن صاف ڈٹھرا نہ ہا عید دا چن
گیاں رُخ تے زلفاں کھنڈر جپڈے کپڈے

میوں رب دے ناں تے نہ کر پیار اتنا
جو رو رو کجبل گئے وگھر جپڈے کپڈے

چھڑا گل ، ستارہ تے دل کینی جیویں
اوں دلبر دا ہے قیس گھر جپڈے کپڈے

او رووٹ آن پہسے کیا؟
لہو دی نہر وہسے کیا؟

کیتی کیوں بند پٹھو در
کوئی غیر آن پہسے کیا؟

جو ایہ بنگہ ہے شیشے دا
پتھر دی چوٹ سہسے کیا؟

تساں دشمن جو تھی ویسو
پہاڑ آسر تے ڈہسے کیا؟

جے میں نی پیار دے لائق
پیا عرشیں توں لہسے کیا؟

میکوں جو پار نیندے پیو
ایویں طوفان چہسے کیا؟

گھدی جو قہس کوں ویندو
تہاڑے کول رہسے کیا؟

نگاہیں ملاوٹ دا موسم ہے جانی
شرارے وساوٹ دا موسم ہے جانی

ٹھڈھے ٹھار ساوٹ دا موسم ہے جانی
دلیں کوں جلاوٹ دا موسم ہے جانی

میں حق کیوں نہ آکھاں جو میکوں خبر ہے
ایہ سولی سہاوٹ دا موسم ہے جانی

تساں وی شہر دیاں دکاناں سجاو
اساڈے وکاوٹ دا موسم ہے جانی

تڑپھدیاں کروکدیاں ڈہن بجلیاں جتھ
اُتھاں جھوک لاوٹ دا موسم ہے جانی

اُٹھو قہس کوں نال بگل دے چا لاو
جو رُٹھڑے مناوٹ دا موسم ہے جانی

انسان ہیں انسان بٹ کم گھن کجھ اپٹے دل کنوں
غانل نہ تھی غفلت اندر گئی چلے بگن ہک تہل کنوں

میں ہاں قید اپٹے وجود وچ تیڈی کیویں آن خبر کراں
توں ڈسا ایں رُک دی فصیل کون کتھوں نکراں مارتے دَر کراں

سبھ فیصلے تقدیر دے تدبیر تیڈی نال ہے
مُشکل دی مشکل بٹ تے رہ توں نہ نکل مشکل کنوں

سکے پن وانگے وڈا زلدا ہاں میں ہوا دے رحم و کرم اُتے
میڈے نال نال بے آسگوتاں میں ساری عمر سفر کراں

منزل تیڈی نزدیک ہے گھبرا نہ توں نکلن دی کر
ڈُپ ڈُپ دی ہیں ہر پر کنوں وسواس دی گپ چل کنوں

اچاں سرد سرد ہے زندگی میڈے شعلہ شعلہ ستم گرو
ٹساں گرم گرم نظر کرو تاں میں سرد سرد کون سر کراں

جیں ڈینھ دی یارو! عشق وچ تھتی ہے ہوس شامل تہوں
مجنوں گیا صحرا کنوں لیلیا گئی مھمل کنوں

میں تہاڈی زلف دی چھاں تلے وی نہ دھپ دے سیک توں بچ سکیم
جتھاں ہک گھڑی نہ گزر سگے اتھاں کیویں عمر بسر کراں

تیڈی شہادت دا ایہو موجب ہے ایندی خیر منگ
اے قہس کیوں ڈردا وڈیں توں آپٹے قاتل کنوں

جتھاں حرف حرف ہے ظرف دا اتھاں ظرف ظرف ہے برف دا
میں اے قہس اپٹے وجود کون کیویں پھوک پھوک شرر کراں

تُساں میڈا ظاہر تُساں میڈا باطن تُساں ابتداء ہو تُساں انتہا ہو
کوئی میں کنوں ایہ پچھے تاں ڈساواں تُساں حُسن میڈے دی مارو ادا ہو

تُساں میڈے نیناں دی جھالردے موتی تُساں میڈے جو بن دی آلھر دے جوتی
تُساں میڈی چولی تے چُزری دے راکھے تُساں لاج میڈی تُساں بر و سا ہو

تُساں میڈے درداں دی منزل دے پاندھی تُساں میڈی خوشیاں دی میت دے کاندھی
میں ہاں ڈھلدے سورج دا وِلدا چچانواں تُساں لیکھ میڈا تُساں فیصلہ ہو

تُساں میڈے بولے دے گوہر سُناری تُساں میڈے بنیسر دی جھر مر متاری
تُساں میڈی لانویں دی ست سوبھ سانول تُساں گھنڈ میڈے دی نمائی دعا ہو

میں کے تیں تکیندی رہاں وانہہ جانی پویندی ہے بگل وچ بھٹی پانہہ جانی
توٹے قہس ہاں باندی بردی تہاڈی تُساں میڈی منزل تُساں حوصلہ ہو

زندگی کوں بے سُرَا جاتی وداں
وَل وی جیوٹ دا طُرا لاتی وداں

منہ دے وچ تاں پُگڑ دی بھوری وی نہیں
کیوں بغل وچ پی چُھرا کاتی وداں

درد دے چوھدے چہاں دی لہر وچ
اچٹی ہستی دا کھرا جاتی وداں

پیار بدلے قہس ہے نفرت ملی
جے بُرا ہاں تاں بُرا پاتی وداں

دل ٹکڑے ٹکڑے کرتے نظر توں گرا نہ ڈے
میکوں میڈے خلوص دی اتنی سزا نہ ڈے

میں ہاں وفا دا بار جو تیڈے پوٹ دا نی
مونڈھا میڈے جنازے کوں اے مہ لقا نہ ڈے

پتھریں دے خول وچ نہ لکا شیشے دا بدن
سوہٹا میڈے شعور کوں اتنی دغا نہ ڈے

جیکر ہیں توں خدا تاں میڈی اتنی گلھ من
یا سجدے نہ کرا یا ایائی انا نہ ڈے

تیکوں جے میں ڈٹھے تاں گنہگار ہاں مگر
تیڈی وی پئے گئی ہے نظر توں گلہ نہ ڈے

جے پیار میڈے نال تیکوں نی تاں نہ سہی
لیکن حضور میکوں میڈا دل ولا نہ ڈے

چلدی ہے حق نحق اتھاں گولی رواج دی
دُنیا تیکوں وی قیس نشانہ بٹا نہ ڈے

محبت توں کنارا کر
ایہو ڈکھ وی گوارا کر

اجن چہرے نظر دے پن
اجن گجھ پیا اندھارا کر

میں گم ہاں تیڈی ہستی وچ
ذرا اپٹا نظارا کر

حقیقت وچ فنا تھی تے
حقیقت دا بتارا کر

ذرا ہن قیس ، دلبر کوں
مناوٹ دا وی چارا کر

لیراں چُن چُن پیساں کے تیں؟
نگا جسم لکیساں کے تیں؟

پیار کرڻ ہے عیب تاں ول میں
اڻا عیب چھپساں کے تیں؟

تیڈی طرفوں کر کر وعدے
آپ کوں آپ ٹھکیساں کے تیں؟

پیار ھے فطرت دی کمزوری
فطرت کوں بدلیساں کے تیں؟

پٹھیں پٹھیں گھو کھٹ ویندن
رَت دے نیر وپساں کے تیں

آخر قہس اڻ چاڻ بچڻ کوں
لگ لگ پیار کریساں کے تیں

پدھر ہے چٹا کھیر نہ گنبد ہے کپ ہے
آخر کیا وجہ ہے بھری محفل تیڈی چپ ہے

میں سو جھلا رُخسار دے سورج دا نی منگدا
توٹے جو اندھارا میڈے وسواس دا گپ ہے

توں برف دا ایہ جسم لکا گھن میڈا جانی
موسم ہے بہوں تیز تکھی ہاڑ دی دھپ ہے

ہن قہس ایہے شیت میڈے چھیکڑی ساہ ہن
سولاں دی ہے تڑ بھیڑ گیا درد وی جپ ہے

اکھیں دیوچ وگھرتے کجل تھی گیا او شخص
رُخ تے سمٹ تے تل دی شکل تھی گیا او شخص

آیا ازل کنوں تاں ابد دی تلاش ہس
گُزریا ابد کنوں تاں ازل تھی گیا او شخص

ہٹ گئی وفا دے ناں تے نہ ڈیے دغا تیکوں
جیرہا میڈے اندر ہا قتل تھی گیا او شخص

ول حُسن تے شباب دے اٹھڑ شعور توں
اُنکراٹی بھن تے تاج محل تھی گیا او شخص

ساری عمر گنوا تے وفا دی تلاش وچ
پہنتا جو میڈے کول تاں شل تھی گیا او شخص

پٹھا پُرو بھرا تاں صحیفہ لگا میکوں
سینے لگا تاں قہس رحل تھی گیا او شخص

مٹے نال سوچو پناہیں دیاں گالھیں
متاں ہل وچن دل دی آہیں دیاں گالھیں

مجت بھری نہ نظر نال ڈیکھو
متاں سُن گھنے گئی نگاہیں دیاں گالھیں

میڈے پیار دے جے تقدس کوں ڈیکھن
فرشتے وی سوچن گناہیں دیاں گالھیں

جتھاں تیغ قاتل دی انصاف تولے
اُتھاں کیا سٹاں میں گواہیں دیاں گالھیں

جیویں ساڈیاں گالھیں کریندے ہو ایویں
کرو تاں منوں کج گلاہیں دیاں گالھیں

مجت دے دشمن کوں اے قہس نہ کر
مجت دی رسمیں تے راہیں دیاں گالھیں

دَک نی آندا نظر اندھارے دا
رکیویں نہڑے سفر اندھارے دا

اڀٹا دل تے دماغ رکھ سو جھل
ایہ نگر ہے نگر ، اندھارے دا

سو جھلے دی بٹا تے او تصویر
رنگ ڈیندا ہے بھر اندھارے دا

ہتھ نی آندا نشان جیوٹ دا
پے پگئے اتجھا چچر ، اندھارے دا

میڈے گھر دے سوا شہر وچ پیا
کیڑھا سونہاں ہے گھر ، اندھارے دا

توں تاں اڀٹی چک ڈکھا جگنو!
توں تاں آ کھول دَر اندھارے دا

چننا

پندھ پیت دے کر کر ہٹ بگیوں
ہٹ اندروں پاہروں تڑٹ بگیوں

گئی اتجھا بر تے کنڈ کینی
جئیں چاتی پیار دی پنڈ کینی

گئی کالا ہے گئی گورا ہے
ایہ ونڈ انصاف دی ونڈ کینی

رَب خیر کرے جو اہ ساڈے
دھن سارے دے گل گھنڈ کینی

ایہ کون ہے جیندا جنگ لڑدیں
ہر پاسے منہ ہے کنڈ کینی

نہ کوڑیاں قسماں کھا ، جیویں
ایہ مٹھا زہر ہے کھنڈ کینی

کیوں قیس کہیں دی ہجو کرے
ایہ شاعر ہے گئی بھنڈ کینی

کہکشاں ول ڈکھاویں ، کڈھ پہلے
میڈی اکھ توں کٹر اندھارے دا

اپٹا گھر ڈکھ تے سوچینداں ، ایہ
میڈا گھر ہے کہ گھر ، اندھارے دا

ہیل وی اوندا راہ ہے اونویں
ہا جیویں راہ پر ، اندھارے دا

گئی وی ڈیو نی بھال اکھ سگدا
قیس اتنا ہے ڈر ، اندھارے دا

سیرھ وچ گئی پڈ مرے یا گھاٹ وچ
ترس کیں تے وہندے دریانویں کیتے؟

سوجھلے وچ میں کیوں ککھا پھراں؟
میکوں تاں زچ اپٹے پرچھانویں کیتے

قیس کوں آزاد تاں اوں کر ڈتے
ایہ نہ پچھ جو کیندے پرسانویں کیتے

اپٹے وٹ ہن جیں اوندے نانویں کیتے
ہن اوہو لوہندا وڈے چھانویں کیتے

میکوں ملدی ہے سزا ہر حال وچ
جُرم بھانویں نم کیتا ، بھانویں کیتے

بلبلیں ککریں دے جھر وچ وچ لکین
باغ دا اتجھا حشر کانویں کیتے

اپٹے گن جو آپ گمدے او ، ڈسا!
کیا کڈیں کھڑکا بھریے تھانویں کیتے؟

آدمی اشرف ہے تاں ول ایہ ڈسا!
کیا خدا ہر نیک ، بد سانویں کیتے؟

چتھ دے گھر وچ تھوڑ نہ ہئی ڈاج دی
کیوں او شودیاں سک لتھیں لانویں کیتے

ڈھہہ پیوں تاں ول لکھ نہ رہسی
 ماٹ، گھمنڈ
 سبھو بندارا ہسی
 پیانھو ایہے
 جے اسمانیں دی چھک چھکیو تاں دھرتی تے
 ول آوٹ دا
 نہ رہ ویسےں
 بے بارا تھی تے رُل مرسیں
 اسمانیں تے نہ اڈ یارا
 اچا اڈن چنگا کائین

نظم

اسمانیں تے نہ اڈ یارا!
 اچا اڈن چنگا کائینی
 پرتیکوں ایہ
 شیت ہوں چنگا لگدا اھے
 کیوں جو
 تیکوں اچا اڈ دئیں
 دھرتی واسو چھوٹے ڈ سدن
 توں خوش تھیندیں
 پھنڈ پھنڈ ویندیں
 ماٹ کریندیں
 پرسوہٹا سئیں!
 جیویں تیکوں دھرتی واسو
 چھوٹے ڈ سدن
 ایویں توں وی اُتے انھ کوں
 چھوٹا ڈ سدیں
 آدھرتی تے لہہ آجیویں

جو غفلت ویرٹھ تے سمدے او بے سدھ سار تھی ویندے
چڑھیندن دار تے اوکوں جیڑھا بیدار تھی ویندے

وچھوڑا پھل ملن دا ہے پر ایندا غم کرے کیوں
کہ ہک ڈینھ ساہ وی اپٹا بدن توں دھار تھی ویندے

ضروری نی جو منہ دے نال اپٹا ڈکھ سٹا وے گئی
ہنھیں لکھٹیں کنوں وی درد دا اظہار تھی ویندے

اساں گھر وچ نظر بند ہوں باہر نکلوں تاں کیا نکلوں؟
جو ساڈا آپٹے گھر دا وی در ، دیوار تھی ویندے

اساکوں تاگے پاٹی وچ ہڈن دا بھو سوا یا ہے
تہوں اوں ویلے تڑووں جیلے دریا تار تھی ویندے

اساں او چاہن آ لے ہوں اساں او ڈیکھن آ لے ہوں
او سامھیں آوے نہ آوے اوندنا دیدار تھی ویندے

اساں بیشک بہوں ریسل ہوں پر گئی ایہ تاں پچھ ڈیوے
اساڈے جانی دشمن نال اوکوں کیوں پیار تھی ویندے؟

پرآئے تاں پرآئے تھے نی اپٹے وی ریہے اپٹے
میں جیڈے کنڈ ولیدنا ہاں اڈا ہوں وار تھی ویندے

چھوڑا ہک توں نوھی چاریں دے ہتھوں اچ مریندا پیا
اتھاں ہر پیار دا ڈوہی ایویں سنگسار تھی ویندے

نمک تیڈا جو کھادھے میڈے دل دے پھٹ تاں گن بگمدین
اچن تیں وات نس ملدا ، اینکوں خفتار تھی ویندے

ولا گئی چاہن آلا وی کڈیں اکھ بھرتے نی ڈیہدا
پڈھیا جیلے کہیں سوہٹے دے گل دا ہار تھی ویندے

میں رونواں تاں سھے کھلدن میں چپ تھیواں تاں روپدن
میڈا جیوٹ مرٹ اگا ایویں بیکار تھی ویندے

نی سہہ سگدا قلم دا وار گئی تلوار دا لڑیا
قلم دے لفظ دا ہر تیر ہاں دے پار تھی ویندے

پتا نی کیا اثر ہے قیس ساڈی جھک نوائی دا
کہ جیدی وی کروں پوجا اوہو کلتار تھی ویندے

اوندا ماحول ایہ جیڈا دُھوانکا ہوندے جو گئی وی
نی ٹھڈڑا ساہ بھر سگدا وڈیرے دی خدائی وچ

لُٹیرے ، چورتے ڈاکو سبھ اوندے پانہہ پہلی ہن
نہیں بیا گئی پتر سگدا وڈیرے دی خدائی وچ

نتاروکھیرتے پائی تاں ایہ بیشک فترے سگدے
مگر حق نی فترے سگدا وڈیرے دی خدائی وچ

کہیں بیکس نمائے دا بے او بیدرد در مارے
او نی ول کھول در سگدا وڈیرے دی خدائی وچ

او دشمن علم دا ہے تے جہالت کوں ودھیندا ہے
تہوں گئی نی سدھر سگدا وڈیرے دی خدائی وچ

شروع توں لاتے ہن توئیں اساں ایہ ڈیکھدے آمدوں
خدا وی کجھ نی کر سگدا وڈیرے دی خدائی وچ

نہ تھی لوکیں دی سوچل سوچ تاں ول قیس اندھارے دا
کڈیں قصہ نی جھر سگدا وڈیرے دی خدائی وچ

کڈیں سچ نی پسر سگدا وڈیرے دی خدائی وچ
نہیں ایہ تجھ ابھر سگدا وڈیرے دی خدائی وچ

او پھل تر وڈے چھڑا بھانویں اچارے ساری پھلو اڑی
نہیں گئی شخص پھر سگدا وڈیرے دی خدائی وچ

اوندی دہشت دی رات اتنی ڈراکل ہے جو گئی جگنو
نی مرضی نال اڈر سگدا وڈیرے دی خدائی وچ

اوندا پچھلگ اتے گولا نہیں بڈا جو بے سیتا
نی سوکھا جی تے مر سگدا وڈیرے دی خدائی وچ

اتھاں نمود تے فرعون جیہیں سر جھکا کھردن
نہیں گئی میچ بر سگدا وڈیرے دی خدائی وچ

غلامی دا سبق پکویا ویندے اتجھا لوکیں کوں
نی مردنیں تیں ویر سگدا وڈیرے دی خدائی وچ

زواردا جو کھوں

کیڑھے لفظیں وچ اوتکوں ارداس کراں؟
 زوار منگاں؟
 لفظیں دے ہن کئی کئی معنے
 میں کجھ آکھاں
 او کجھ سمجھے
 اُلٹا آپ ڈوہیلا تھیواں، پھاہے لگاں
 لفظیں دا کیا بھروسہ ہے؟
 لفظ تاں ڈوں مونہی تلواران
 پہلے وی اتھ کئی سر لا تھن
 کیوں نہ ہونھ اپٹے میں سی تے
 اوندے سامھیں ہٹ ہٹ رونواں
 شیت ایویں
 زوار ڈپچے

حکم حاکم دا

شہر دے حاکم حکم ڈتا ہے
 بگھے، ننگے، گندے لوکو!
 اہٹی باغی سوچ دے لکھڑے
 میل پھارتے بھاء وچ پالو
 میڈے راج دیاں
 کالیاں راتاں
 سو جھل کر ڈیو
 ہوش سنبھالو
 پیٹ کوں پالو
 وقت نہ پگالو

کہیں دی لُح نہیں محفوظ جیں توں
اُوہو وی اپٹا ناں لُچپال رکھدے

فقیریں کول وی لُٹ چاتے امیریں
جو ہن ایہ گودڑی وچ لال رکھدے

جنگل دے جانور بَم توں بچتے ہن
جو نی قیس او شہر وچ چال رکھدے

او توڑیں چندر تے بھ نال رکھدے
ولا وی اپٹا ڈیوا ہال رکھدے

پتا نی جنگ او کیویں جت کیا ہے
نہ او تلوار نہ گئی ڈھال رکھدے

اساڈے چوٹ پٹ چنیدین اندھاریاں
تہوں سر دے اساں نی وال رکھدے

او پہلے ماضی پرتیندے اساڈا
اگوں جیندے ہوں اپٹا حال رکھدے

ملن دا پک نسی توڑیں ولا وی
ازل اپٹے ابد دی بھال رکھدے

اساں پھٹ من دے من وچ پور چھوڑین
اساں باہر نی اپٹا مال رکھدے

عالم ارواح توں لاتے حشر دے ڈینھ تیں
ہوں اسماں کیوں وچ سفر دے؟ ایہ وچورا نہ وچور

کھنہ گھتھے تاں اُڈنی سگدے پر جہاں دے کھنہ ہن
او پکھی کیوں نی اُڈدے؟ ایہ وچورا نہ وچور

امن تے انصاف دا چرچا تاں ڈھیراے پر اتھاں
رت ونا سچھ کیوں اُبھردے؟ ایہ وچورا نہ وچور

قیس اندھارا، سوجھلا ہر جا اڑوٹھے مگر
کون جتدے، کون ہردے؟ ایہ وچورا نہ وچور

زیر ہن کیوں ہتھ زبر دے؟ ایہ وچورا نہ وچور
کیوں ہن ایہ لائق قہر دے؟ ایہ وچورا نہ وچور

شیر، چیتے تے نہر توں جے کئی ڈردے تاں ڈرے
بندہ کیوں بندے توں ڈردے؟ ایہ وچورا نہ وچور

ساڈے بھاگ اج واچھراں، چھلاں تے ہن دھپاں تکھیاں
کیوں پیوں جیندے تے مر دے؟ ایہ وچورا نہ وچور

ساڈے سر تے مینہ بمیں دا کیوں پیا وسدے رات ڈینھ
کیوں پکھراں والے نی پکھردے؟ ایہ وچورا نہ وچور

پاہروں آئے ہوئے ساڈے حاکم کیوں اکھیندن جوٹساں
سبھ تلوچڑھو بہر دے؟ ایہ وچورا نہ وچور

چور دے تاں ہتھ کپیندن، پر کیوں اوندے راہ وچ
کپ گدھے بگن ہتھ ہنر دے؟ ایہ وچورا نہ وچور

اساں جیندوں مرٹ کیتے
ایہا ساڈی بقا سمجھو

اساں تَس مومیں دی روہی کوں
اساڈی کربلا سمجھو

اساں وی دھرتی چائے ہیں
اساکوں وی بھرا سمجھو

جو دشمن کوں ملے کھل تے
اوندا قرضہ ادا سمجھو

جے قیس او انتہا تے ہے
اساڈی ابتداء سمجھو

اوندی چُپ کوں اَلا سمجھو
جے نی سمجھے وَلا سمجھو

او خالی ہتھ وَلائے توڑیں
اوندی ایہ وی عطا سمجھو

او پیا ایہ حکم ڈے گیا ہے
جو اَلو کوں ہُما سمجھو

اساں روہگی اَنا دے ہوں
اساکوں لا دَوا سمجھو

نہ سمجھو بندے کوں بندہ
خدا کوں تاں خدا سمجھو

سچن آہدے جو ہُن ساڈے
پُوتے کوں دُعا سمجھو

درندہ نی تاں آخر کیوں
بشر دا ہے بشر دشمن

اساں پھردوں ہتھوں خالی
توں گھن بدلہ نہ ڈر دشمن

ودھا نہ دشمنی اتنی
کڈیں پمدن پکر دشمن

میڈا جھیڑا تاں تیں نال اے
ھے کیوں سارا شہر دشمن

اساں لڑنا سکھائے تیکوں
اساڈا پاٹی بھر دشمن

اساڈا قیس ناں سُن تے
ہے ویندا ماس چر دشمن

توں اپٹی کر گزر ، دشمن
متاں ہاں پودی ٹھر، دشمن

اساں کہیں دے نہیں دشمن
توں گھل تے وار کر دشمن

میڈا وارا ہٹن آ گیا ہے
توں جلدی کر سنبر، دشمن

سلامت چُج پواں شالا
جو ہے ہک ہمسفر دشمن

تکبر رکھ نہ گئی دل وچ
ٹکا نہ اپٹے گھر ، دشمن

تُساں وی جییدا نی رہٹا
تہاڈا گئے جے مر دشمن

ایہ مُلاں ، پیر ، وڈیرے
ہن ظالم چور لُٹیرے

جتھ رات بڈینھاں بَم پھٹدن
اُتھ کیویں گھوکن گیرے

کن وین درد نیکیے
سٹ سُنچے ، دل دے دیرے

پھٹ روح دے پھٹوٹ پئے بگن
ہن پن کیرا ، پھل کیرے

ایہ دور ہے قیس کلیں دا
ہن کون وٹیندے ڈھیرے؟

پندھ پیت دے کر کر ہٹ بگیوں
ہن اندروں باہروں تڑٹ بگیوں

نی آندیاں رت دیاں ہنجوں
شیت این پاسوں وی گھٹ بگیوں

دل ہرتے جت بگیوں تیکوں
یا کیا کھس بگیوں کیا لٹ بگیوں؟

گھر قیس اجل گھن گئی اے
ہن جیوٹ جوگ توں پھٹ بگیوں

پتا نی میڈی سیت دا بھ سدا کیوں
اُبھردے اندھارے دی اُنگی پکڑتے

پچے توڑ یا رُل مرے کئی سفر وچ
پچھوتے نی ڈیہدا کڈیں وقت کھڑتے

اساکوں وی سئیں ، بھ سلام آ کریندے
تہاکوں جیکر چندر ڈیہدے نوڑتے

کٹھے بہہ تے جیویں نیڑوں چا جھیڑا
نتاں ڈوہیں مرسوں ایویں لڑ جھکڑتے

توں انج کوکدا پیس میں انج کوکدا پیاں
ملیا کیا اساکوں ولسر توں وچھڑتے

بقا کوں فنا ہے ، فنا کوں بقا ہے
ایہ کئی پھیرے دُنیا وِسی ہے اُجڑتے

انسان اُپھالا ہے

ایہ دنیا ظالم اے لیکن
خدا عادل ہے مُنصف ہے
اوندے گھر دیر ہے

اندھیر کینی
ایہ ہئی گالھ اے جو بندہ
آپ اُپھالا تھی تے
ایں دُنیا توں اُڑویندے

وہ دل ہی کیا کہ نہ ہو جس میں آرزوئے رسولؐ
وہ آنکھ کیا جو نہ ہو جو جتوئے رسولؐ

زمیں تا عرش یہ جلوہ گری سب اُن کی ہے!
عیاں ہے گلشن ہستی سے رنگ و بوئے رسولؐ

امین و صادق اُنھیں کیوں نہ کہتے اہلِ حجاز
کہ خوںِ حق تھی حقیقت میں اصلِ خوںِ رسولؐ

ہے اُس کا دعوائے دیدہ وری ہمیں تسلیم
جو کُلِ چشم بناتا ہے خاکِ کُوئے رسولؐ

کہ نظمِ دینِ نبیؐ مقتضی ہے تقویٰ کا!
اسی لئے ہے ہر اک بدچلنِ عدوئے رسولؐ

خدا کرے کہ اس عالم میں قیسِ دمِ نکلے
ہولب پہ اسمِ نبیؐ، سامنے ہوڑوئے رسولؐ

مَسینہ

(اُردو کلام)

یوں شہر کے لوگوں کو سزا دیں گی ہوائیں
اک ایک کے چہرے کو بجھا دیں گی ہوائیں

تلوار لئے آئیں گی صرصر کی چمن میں
گردن گلِ دلالہ کی اڑا دیں گی ہوائیں

گھولو نہ فضاؤں میں یہ چنگاریاں ، ورنہ
تم کو بھی مرے ساتھ جلا دیں گی ہوائیں

مٹ جاؤں گا جب میں تو مری خاک اڑا کر
اک شخص کی تصویر بنا دیں گی ہوائیں

تم جس میں چھپے بیٹھے ہو اے پردہ نشینو!
کاغذ کی یہ دیوار گرا دیں گی ہوائیں

جب شہر میں ہی شہر کے باسی نہ رہیں گے
پھر قیاس کسے جا کے صدا دیں گی ہوائیں؟

کشتِ ویراں ہونہیں سکتی کبھی اُس کی ہری
بیکسوں کے حق میں جو کرتا ہے کینہ پروری

آؤ مزدورو ، کسانو ، مُفسو ، مثلِ خلیاں
توڑ دو نمرودیوں کے سب بُتانِ آذری

شبِ نصیبوں کو دلاؤ پھر یقینِ صبحِ نو
درد مندوں اور ضعیفوں کی کرو چارہ گری

قیاس کو کر دو عطا پھر وسعتِ دشتِ وفا
بخش دو لیلیٰ کو مشرق کی ادائے دلبری

ہم یوں تمہارے پاؤں پہ اے جانِ جاں گرے
جیسے کسی غریب کا خستہ مکاں گرے

مانا کہ اے ہوا تو نہیں گن سکی مگر
دیکھا تو ہو گا پات کہاں سے کہاں گرے

پہلے ہی زخم زخم ہے دھرتی کا انگ انگ
پھر کیا ضرور ہے کہ یہاں آسماں گرے؟

یوں صحن تیرگی میں پڑی چاند کی کرن
جیسے خموش جھیل میں سنگِ گراں گرے

ہم قیس اپنی بھوک مٹانے کے واسطے
صیاد کا تھا جال جہاں پر وہاں گرے

جو مرے معصوم ارمانوں کا قاتل تھا ، وہی
غازیوں کی سب سے پہلی صف میں شامل تھا وہی

دُھوپ نے رنگوں کی چادر گل سے چھینی تو گھلا
دم قدم سے جس کے فصل گل تھی گھائل تھا وہی

پردہ ظلمت میں جس نے چاند پیمانے پئے
لوگ کہتے ہیں کہ اک انسانِ کامل تھا وہی

زندگی بھر جس سے نظریں میں پڑاتا ہی رہا
وقتِ مُردن آنکھ جو کھولی مُقابل تھی وہی

چل دیا تھا پاؤں میرے کاٹ کر جو راہ میں
قیس میرا ہمقدم منزل بہ منزل تھا وہی

آندھی چلی تو پیڑ جڑوں سے اُکھڑ گئے
آندھی تھی تو شاخ سے پتے بھی جھڑ گئے

شاید ہمارے خواب کی تعبیر تھی یہی
آنکھیں کھلیں تو خواب ہی آنکھوں میں گر گئے

تُو خود کو خود میں دیکھ مگر اتنا سوچ لے
یوں عکس و آئینے میں اگر بال پڑ گئے؟

کچھ لوگ سایہ سایہ مرے ساتھ ساتھ تھے
ہوتے ہی شام قیس وہ سائے بچھڑ گئے

اک فقط میں ہی اندھیروں میں کہیں روپوش تھا
ورنہ ایک اک آدمی کرنوں سے ہم آغوش تھا

دھجیاں میرے بدن کی پہن لیں اُس شخص نے
میں اگرچہ خود برہنہ تھا مگر خاموش تھا

ہر طرف بکھرے ہوئے تھے زرد جسموں کے گلاب
شہر کا اک شخص لیکن آئینہ بردوش تھا

کیا سُناتا قیس میں غم کی سلگتی داستاں؟
برف کا انساں مرے آگے ہمہ تن گوش تھا

میں تو سمجھا تھا فقط شاخِ ثمر کاٹے گا تو
یہ نہ تھی مجھ کو خبر سارا شجر کاٹے گا تو

اس نگر کے لوگ کٹ مرتے ہیں پر جھکتے نہیں
ایک اک مجرم ہے یاں کس کس کا سر کاٹے گا تو؟

زیست کی تنہائیوں میں کر لے مجھ کو بھی شریک
کس طرح آخر یہ شب تابہ سحر کاٹے گا تو؟

تجھ سے تو ہرگز نہ تھی اُمید ایسی ہم سفر؟
اُڑنے سے پہلے ہی میرے بال و پر کاٹے گا تو!

قیس سے دامن چھڑا کر جا مگر یہ تو بتا!
زندگی کا کس طرح تنہا سفر کاٹے گا تو؟

تنہائی کی حد سے بھی گزرنے نہیں دیتا
اک شخص کا وعدہ مجھے مرنے نہیں دیتا

دل میں ہے تری چاہ کا وہ درد کہ جس کی
خوشبو بھی میں آہوں میں بکھرنے نہیں دیتا

چلتا ہوں تو پاؤں سے لپٹ جاتے ہیں رستے
ٹھہروں تو مجھے وقت ٹھہرنے نہیں دیتا

وہ شخص تو پایاب سراہوں میں بھی اے قیس!
ہم پیاس کے ماروں کو اترنے نہیں دیتا

پہلے تو بڑے شوق سے پوجا گیا جھکو
پھر خوب مرے نام پہ لوٹا گیا جھکو

میں صبر کا پیمانہ لبریز تھا لیکن
تو آ کے بھری بزم میں چھلکا گیا جھکو

اس آگ بھرے شہر کے ماحول میں یارب!
کاغذ کا بدن کون یہ پہنا گیا جھکو؟

وہ جس نے مجھے پیار کے مندر میں سجایا
صندل کی طرح وہ بھی تو سُلگا گیا جھکو

دکھلا کے مجھے زلفِ گرہ گیر وہ پھر قیس
رستوں کے خم و پیچ میں اُلجھا گیا جھکو

وہ سطحِ آب پر جو تھا خیمہِ حباب کا
آخر ہوا شکار ہوا کے عتاب کا

کرنوں کا تھا دستِ فلک سے اُلٹ گیا
دھرتی پہ یوں بکھر گیا نورِ آفتاب کا

سر جھک گیا زمین پہ رنگوں کے بوجھ سے
اک سر پھری کلی کا ، مچلتے گلاب کا

راز و نیاز نہ سہی شکوہ گلہ سہی
کوئی تو سلسلہ ہو سوال و جواب کا

تجدیدِ راہ و رسمِ محبت اور اجتناب ؟
کچھ تو خیال کیجئے شبِ ماہتاب کا

اک شخص قیس گہرے سمندر میں کود کر
اندازہ کر رہا ہے مرے اضطراب کا

زخموں کا بھوکا پیٹ نمک بھی نہ بھر سکا
میں اب کی بار بھی نہ کسی شے سے مر سکا

ملتے ہیں کہکشاں سے وفا کے یہ راستے
تُو نے کہا تھا تُو ہی نہ ان سے گزر سکا

گو چاند چاند لوگ مرے ہمسفر رہے
مجھ پر نہ چاندنی کا صحیفہ اُتر سکا

جیسے میں کھو گیا تو ملے گا نہ کوئی اور
اس خوف سے وہ مجھ پہ ستم بھی نہ کر سکا

چہرے تو قیس سب نے اجالوں سے دھولے
اندر کا آدمی نہ کسی سے سنور سکا

چلتے ہوئے گلشن کے گلابوں سے ملا ہے
یہ ایک تبسم بھی عذابوں سے ملا ہے

آنکھوں میں جو یہ قطرہ خونباب ہے باقی
برسے ہوئے ساون کے سحابوں سے ملا ہے

گو اُس میں فرشتوں سی کوئی بات نہیں ہے
پھر بھی وہ ملا ہے تو حجابوں سے ملا ہے

دریا کی طرف آنکھ اٹھا کر بھی دیکھوں
مجھکو یہ سبق قیس سراہوں سے ملا ہے

اشکِ شپِ فراقِ جفاؤں میں بٹ گیا
جلتا ہوا چراغِ ہواؤں میں بٹ گیا

اُترا زمین پر تو نہ رہنے دیا گیا
سوئے فلک اُڑا تو خُلاؤں میں بٹ گیا

تھا شہر میں تو دیوِ خموشی نے آ لیا
صحرا میں آ گیا تو صداؤں میں بٹ گیا

سر بستگی رازِ جنوں پر تھا جس کو ناز
خوشبو سا وہ بکھر کے فضاؤں میں بٹ گیا

آخر یہ مرحلہ بھی سخاوت کا طے ہوا
وہ جو سخی تھا خود بھی گداؤں میں بٹ گیا

اپنا بھرم تھا قیس اُسی اک صنم کے ساتھ
اُس سے الگ میں کتنے خُداؤں میں بٹ گیا

تکلیف اب اتنی تو یہ غمخوار اُٹھائیں
پتھر نہ سہی پھول تو اک بار اُٹھائیں

یہ درس ہمیں جلوہٴ جاناں سے ملا ہے
ہم سر جو اُٹھائیں تو سرِ دار اُٹھائیں

پھر بڑھتا چلا جاتا ہوں میں جانبِ منزل
پھر آپ کوئی راہ میں دیوار اُٹھائیں

سر کاٹ کے وہ روند چُکا ، کوئی بتاؤ
ہم سر کو اُٹھائیں کہ یہ دستار اُٹھائیں؟

غدار ہیں ہم قیس زمانے کے چلن کے
کیوں اپنے خلاف آپ نہ تلوار اُٹھائیں

یہی نہیں کہ جدائی کی ابتداء سے ملا
جو دکھ ملا تری قربت کی انتہا سے ملا

بنا کے دیکھی جو تصویرِ دل زمیں پہ کبھی
ہر ایک نقش تمہارے ہی نقشِ پا سے ملا

مری وفا سے ہے قائم تری جفا کا بھرم
مجھے وفا کا سلیقہ تری جفا سے ملا

کہ اپنی خانہ بدوشی کا دکھ سنائیں تجھے
یہ حوصلہ نہ ہمیں عمر بھر انا سے ملا

ملا نہ قیس کوئی جب وفا شعار تو میں
بڑے تپاک سے اُس یارِ بے وفا سے ملا

آزادیِ انساں کے طلب گار بہت ہیں
اس یوسفِ دوراں کے خریدار بہت ہیں

کس کس کو عقیدت کے سنگھاسن پہ بٹھائیں؟
اس شہر میں بھگوان کے اوتار بہت ہیں

ہم سے تو کسی نے بھی نہ پیمان نبھائے
کہنے کو تو دنیا میں وفادار بہت ہیں

اتنا بھی نہ قد اپنا بڑھا اے مرے مُسن!
عظمت کے یہاں اور بھی مینار بہت ہیں

کیا جانے ابھی قیس ملیں کتنی سزائیں؟
ہم لوگ محبت کے گنہگار بہت ہیں

گوشہء مجلس میں میرے کیا ہوئی داخل ہوا
تیری فرقت کی طرح مجھ سے گئی گھل مل ہوا

سر میں ڈالے خاک، جانے کتنے قرونوں سے یونہی؟
سائیں سائیں کرتی پھرتی ہے یہ بے منزل ہوا

ڈوبنا چاہوں تو ناؤ میں بٹھا کر موج کی
پھر کنارے پر لے آتی ہے مجھے عاجل ہوا

پیاس نے لکھا تھا پیشانی پہ جن کی حرفِ آب
اُن سراہوں کی چمک تک پی گئی قاتل ہوا

دستکیں دیتی چلی جاتی ہے در در پر مگر
مانگتی کچھ بھی نہیں کیسی ہے یہ سائل، ہوا

قیس میں پہنے ہوئے تھا اُتریں اشجار کی
دھجیاں جن کی اُڑانے میں رہی شاعِل، ہوا

جان لیوا خامشی میں بتلا ہو جائے گا
منہ سے کچھ تو بول ورنہ بے صدا ہو جائے گا

دھڑکنوں کی چار دیواری میں ہی محفوظ رہ
لب پہ آنے کی نہ کر تو ضد، ہوا ہو جائے گا

تُو نے اس ماحول کو دیکھا تو ہے پرکھا نہیں
شام تو ہونے دے سایہ تک جدا ہو جائے گا

اعترافِ جرم کر لیں گی لکیریں ہاتھ کی
اور محبت کا لکھا تجھکو عطا ہو جائے گا!

مار ڈالے گا مجھے بھی اُن کہی باتوں کا روگ
تُو بھی ان وحشت سراؤں میں فنا ہو جائے گا

میں نے تو پتھر سمجھ کر پھوٹنا چاہا تھا اُسے
کیا خبر تھی قیس وہ پتھر خدا ہو جائے گا

جن گھروں میں نہ کوئی چاند نہ تارا جائے
ان پہ اب روشنی کا اسم اُتارا جائے

یہ ضروری تو نہیں ہے کہ ادھر ہم بھی چلیں
لے کے بے سمت جدھر وقت کا دھارا جائے

کوئی رستہ بھی وفا کا نہیں پُر پیچ ، اگر
سوچ کی زلفِ پریشاں کو سنوارا جائے

دشمنِ دل کی سزا کوئی نہیں گر مُصف!
دشمنِ جاں کو بھی نہ جان سے مارا جائے

ہاں یہاں بستے ہیں لیلیٰ کے قبیلے والے!
قہس کو قہس بھی کہہ کر نہ پُکارا جائے

میں جب دُنیا میں آیا تھا
پہلے تیرا نام سُنا تھا

تیرے قد و قامت ایسا
میرے گھر بھی اک بوٹا تھا

لمحے ٹھہر ٹھہر جاتے تھے
ساتھ مرے جب تو چلتا تھا

آنے والے کے جانے پر
آنکھ کا جھرنا پُھوٹ بہا تھا

اُس کو چُھو کر دیکھتا لیکن
دل کے دھڑکنے کا دھڑکا تھا

قہس اُجالوں کے دامن پر
تاریکی کا اک دھبہ تھا

کس طرح اُس کو کروں رام میں سادہ انساں
نہ کرامت ہی مجھے آئے نہ جادو آئے

وہ تو آزاد ہے پابند ہے کیوں سمتوں کا
آنا چاہے تو بہر رنگ بہر سو آئے

اُس کے معیارِ شرافت کا تقاضا ہے، یہاں
ناک اونچی وہی رکھے نہ جسے بو آئے

میں تو نذرانہ بھی دینے کا روادار نہیں
کیا مرے گھر میں کوئی شیخ یا سادھو آئے؟

ہم کو اس جس سے مل جائے بہر طور نجات
ٹھنڈی ٹھنڈی کوئی پُر وَا یا کوئی لُو آئے

دشتِ امکان کے تو راستے مسدود ہوئے
کیا کہیں سے کوئی بھٹکا ہوا آہو آئے؟

فائدہ ، ایسے علاجِ غمِ تنہائی کا
جس سے اے قہس نہ کچھ فرق ہر مو آئے

آگ جب دل کو لگے آنکھ میں آنسو آئے
کیوں نہ انسان کو پھر جینے کی خُو آئے

غیر ممکن ہے کہ ہم بیٹھ کے باتیں تو کریں
اور باتوں میں محبت کا نہ پہلو آئے

سر چھپانے کو مرے پاس تو کٹیا بھی نہیں
کس جگہ پر مجھے ملنے وہ پری رُو آئے؟

فصلِ تنہائی کٹے یا سفرِ زیست کٹے
کوئی منزل تو الہی ! مرے قابو آئے

یہ الگ بات کہ کٹوائے گئے ہاتھ اپنے
ہم تو اس بات پہ خوش ہیں کہ اُسے چھو آئے

پھر بھی دریا اُسے کہنے پہ مُصر ہوں جس سے
اوک پانی کا بھرے کوئی تو بالو آئے

اپنی آنکھیں بند رکھوں یا کھلی
ہیں سدا یہ منظروں کی قید میں

جی رہے ہیں ایک ساتھ ہم سب مگر
اپنے اپنے دائروں کی قید میں

لے گیا وہ قیس بیٹھے خواب بھی
دے کے جھکو رتجوں کی قید میں

عکس ہیں سب آئینوں کی قید میں
آئینے ہیں حیرتوں کی قید میں

مچھلیاں ہیں پانیوں کی قید میں
اور پانی ساحلوں کی قید میں

کوئی رہبر ہے نہ کوئی ہم سفر
ہم ہیں تنہا راستوں کی قید میں

دشمنی کے دائرے بڑھتے گئے
دوستی کے سلسلوں کی قید میں

بہ گیا آنکھوں سے وہ حرفِ وفا
تھا جو مُدّت سے لبوں کی قید میں

جو طے کرتے جاتے ہیں ہم راستے
وہ ہیں سب کے سب بے اِرم راستے

ہوئے اِس قدر بے طرح پائیمال
کہ سہتے نہیں اب قدم راستے

ہمیں راہبر نے ہی دکھلائے ہیں
یہ پُر خار و پُر پیچ و خم راستے

یہ کیا ہمقدم ہیں جو ہر موڑ پر
بدل لیتے ہیں ایک دم راستے

جو چلتے ہیں اوروں کے پیچھے سدا
بناتے ہیں وہ آپ کم راستے

عمر بھر کی ملی تنہائی
زندگی کیا ہے؟ داغِ رُسوائی

تُو جو ہر جا پہ جلوہ آرا ہے
کیوں نہ تجھکو کہوں میں ہر جانی؟

دیکھ کر تجھکو بھول جاتے ہیں
اہلِ دانش بھی اپنی دانائی

اس سے پہلے کہ نام لوں تیرا
چھین لے مجھ سے میری گویائی

بھوک موسم میں عشق کرتا ہے
کتنا ناداں ہے تیرا سودائی

گھر تھا مامون قیس اگر اپنا
”نیزد کیوں رات بھر نہیں آئی؟“

یہ کس نے جشن بہاراں کا ذکر چھیڑ دیا
ہمارے چاکِ گریباں کا ذکر چھیڑ دیا

چھلک پڑے گا تری چشمِ مست کا ساغر
جو میں نے تلخیِ دوراں کا ذکر چھیڑ دیا

جنابِ شیخ نے اُس بُت کا دیکھ کر جلوہ
بڑے خلوص سے یزداں کا ذکر چھیڑ دیا

چراغِ اشک جو پلکوں پہ جگمگا اٹھے
یہ کس نے شامِ غریباں کا ذکر چھیڑ دیا

چراغِ صبح کا ہم اور علاج کیا کرتے؟
تمھاری زلفِ پریشاں کا ذکر چھیڑ دیا

بُوں کے سامنے اے قیس میں نے بھی آخر
مقامِ مردِ مسلمان کا ذکر چھیڑ دیا

کب رات کٹے کب درد گھٹے کب آئے سحر معلوم نہیں
کب شمعِ محبت کا ہو گا یہ ختم سفر معلوم نہیں

وہ پہلی نظر تو لوٹ گئی سکہ چینِ مرے دل کا لیکن
اب کیا کر دے کیا نہ کر دے پھر اُن کی نظر معلوم نہیں

جینے کی تمنا کیا کیجے مرنا بھی ہمارے بس میں نہیں
ہم سوچتے ہیں کیونکر ہوگی یہ عمر بسر معلوم نہیں!

دنیا کے مسافر خانے میں ہم چار گھڑی کے مہماں ہیں!
آئے ہیں کدھر سے اور ہمیں جانا ہے کدھر معلوم نہیں!

ہم بھول چکے تھے قیس اُنھیں اکِ مُدّت سے پر نہ جانے
کیوں اُن کی طرف اٹھ جاتی ہے پھر اپنی نظر معلوم نہیں؟

کہیں خلوت میں جا کے رو لیا کر
محبت کی عبادت بے ریا کر

یہاں ہر گام پر ہے دل ہمارا
ذرا آہستہ آہستہ چلا کر

یہ کس کو ڈھونڈتی پھرتی ہے دُنیا
چراغِ داغہائے دل جلا کر؟

نہ جانے اُن پہ کیا گزری چمن میں
جو کلیاں ہنس پڑی تھیں کھلکھلا کر؟

ملے تو تھے مجھے وہ قیس لیکن
تبسم میں تنفر کو چھپا کر!!

ڈھونڈتا پھرتا ہوں اپنے آپ کو
میں اسیرِ حلقہء منزل نہیں

وہ تیرا قاتل بھی ہو تو کس طرح؟
جو خود اپنے آپ کا قاتل نہیں

میں خود اپنی ہی نظر کا ہوں قاتل
شہر میں ورنہ کوئی قاتل نہیں

کشتی عمر رواں کے واسطے!
آرزو طوفان ہے ساحل نہیں

وہ شبِ تاریک ہوں اس دور میں
جس کی قسمت میں مہِ کامل نہیں

بے رُخی ہی بے رُخی ہے آج کل
اب وہ پہلی سی تری محفل نہیں

بے حجابی کا نہ دعویٰ کیجیے!
قیس اب ہشیار ہے غافل نہیں

رہا اس قدر ہے یار کی زلفِ دوتا کے ساتھ
اُڑنے لگی ہے خاکِ مری بھی ہوا کے ساتھ

دیتے ہیں مار ڈالنے کی دھمکیاں مجھے
کس درجہ ٹھان رکھی ہے اُس نے خدا کے ساتھ

کھانا غمِ فراق کا آساں نہیں ہے دوست
جھوٹی قسم نہیں ہے کہ کھالی ادا کے ساتھ

گر خود کشی حرام نہ ہوتی تو قیس ہم
وعدے پہ اُس کے مر گئے ہوتے وفا کے ساتھ

موجِ خیالِ یار رہے ہم جہاں رہے
یعنی حریصِ لذتِ دردِ بُتاں رہے

مجھکو وہ بندگی کا جُوں کر عطا کہ آج!
نہ میرا سر رہے نہ تیرا آستاں رہے

ملنا کسی حسین کا مشکل نہ تھا مگر
ہم خود ہی فرطِ شوق میں وہم و گماں رہے

گلشن میں قیس چھیڑ دی جب داستانِ غم
شبِ بنم کے ساتھ پھول بھی گر یہ کُناں رہے

پھر لب پہ تمھارا نام آیا پھر بات چلی فرزانوں میں
ہم دیوانے مشہور ہوئے اور آن ملے دیوانوں میں

حالات نے کیونکر کروٹ لی ماحول نے کیوں تلخی بھردی
یہ بات سمجھ لو گے تم بھی جب آگ لگی میخانوں میں

کاندھوں پہ جنازہ دل کالئے ارمان تری محفل کالئے
مدّت سے بھٹکتے پھرتے ہیں ہم ماضی کے ویرانوں میں

اے قیس کسی کے ظلم و ستم ہم سہہ گئے جان کے لطف و کرم
ہم تیر گئے طوفانوں سے وہ ڈوب گئے میدانوں میں

وہ ہے پتھر دل تو پتھر ہم نہ کیوں دل پر رکھیں
ہاتھ میں طفلان گونے یار بھی پتھر رکھیں

جو بھی جاتا ہے وہاں واپس نہیں آتا ہے پھر
کیجیے کس پر بھروسہ کس کو نامہ بر رکھیں؟

ہم کو اُکسایا گیا کہ بھیک مانگیں پیار کی
اُن کو بھڑکایا گیا کہ ہاتھ میں خنجر رکھیں

خال رُخسار شہِ خُوباں تصور میں رہے
قیس اپنے ہونٹ جب بھی سنگِ اَسود پر رکھیں

پلکوں پہ آ کے چاند ستارے چلے گئے
شعلہ رُخوں کی لاج کے مارے چلے گئے

وہ تھے کہ راہبر کے بھروسے پہ رہ گئے
ہم تھے کہ راہزن کے سہارے چلے گئے

تکمیل آرزو کا عجب راستہ ملا
ہم زلفِ کائنات سنوارے چلے گئے

جانے وہ قیس کونسی منزل پہ کھو گئے؟
ہم تو قدم قدم پہ پُکارے چلے گئے

آتشِ داغِ جگر نام سے جل جاتے ہیں
ہم ترے عشق میں گننام سے جل جاتے ہیں

جب بھی لیتا ہوں کبھی نام ترا گلشن میں
جانے کیوں پُھول ترے نام سے جل جاتے ہیں

قیس و لیلیٰ کے فسانے کو یہ کس نے چھیڑا؟
لوگ کیوں قیس کے ہمنام سے جل جاتے ہیں؟

محبت بندگی ہی بندگی ہے
محبت گنجِ راز آگہی ہے

نہ جانے کون آیا ہے چمن میں
کلی بے ساختہ جو ہنس پڑی ہے

خلش ہے کرب ہے جوشِ جنوں ہے
ہمارے دل میں آخر کیا کمی ہے؟

خزاں کے خوف سے صحنِ چمن میں
الہی ! سہمی سہمی زندگی ہے

پا ہے شورِ مُرغانِ چمن میں
بہار اے قیس شاید آگئی ہے

ترے جہاں میں جو گزری سو ہم گزار چلے
لباسِ رنج و اَلَم کا یہیں اُتار چلے

چمن کی سیر کو آئے تھے پر سیہ بختی!
ہم اپنا دامنِ دل لے کے تار تار چلے

مزاجِ لالہ و گل پر نہ گزرے بار کہیں
صبا سے کہہ دو نہ گلشن میں بار بار چلے

صبا بھی زلف کو چھو کر کچھ اس ادا سے چلی
کہ جیسے جھوم کے مستی میں بادہ خوار چلے

بتوں سے زخم تو کھائے تمام عمر مگر
خدا کے پاس بھی اب قیسِ دلِ فگار چلے

ترا درد درماں ہوا چاہتا ہے
عیاں راز پنہاں ہوا چاہتا ہے

ترے گیسوؤں کو صبا چھیڑتی ہے
مرا دل پریشاں ہوا چاہتا ہے

چمن میں مجھے لے چلو آج یارو!
کہ دامن گریباں ہوا چاہتا ہے

جنونِ محبت کی رعنائیاں ہیں
مرا گھر بیاباں ہوا چاہتا ہے

ادھورا رہے گا فسانہ بچوں کا
کہ قیس اب مسلمان ہوا چاہتا ہے

اس لئے لوگوں سے ہم اکثر ملے
تا کوئی انسان آدم گر ملے

ہاتھ ہی اُس نے مرے کٹوا دیئے
میں نے جو مانگی دُعا دلبر ملے

یہ بھی ممکن ہے طلب کی راہ میں
راہزن کے بھیس میں رہبر ملے

زندگی پھر بھی رہی تاریک تر
گو ہمیں اکثر مہ و اختر ملے

سوچتا ہوں کیا خیال آیا اُنھیں
قیس وہ جو یوں گلے مل کر ملے

اب اس چمن میں الہی نہ پھر بہار آئے
جو آئے بھی تو گریباں بہ تار تار آئے

ترے بغیر یہ عالم ہے بے قراری کا
کہ تُو ملے بھی تو شاید نہ اب قرار آئے

میں ترکِ عشق کی اے قیس کھا رہا ہوں قسم
خدا کرے کہ کسی کو نہ اعتبار آئے

جلوے نظر فریب ہیں اُس کے جمال کے
اے چشمِ اعتبار! ذرا دیکھ بھال کے

جائیں کہاں بچا کے دلِ بیقرار کو
حلقے ہیں ہر جگہ ترے دامِ خیال کے

مدّت کے بعد قیس ملے تھے اُنھیں مگر
وہ آج بھی چلے گئے باتوں میں ٹال کے

چاند تاروں کو فلک کا راز داں سمجھا تھا میں
ان چراغوں کو چراغِ لا مکاں سمجھا تھا میں

صورِ اسرافیل نے تو کر دیا قصہ تمام
سلسلہ ہائے جہاں کو جادواں سمجھا تھا میں

اُس کا خود اپنا مُقَدَّر تھا رہین روزگار
جس ستارے کو مقدر کا نشاں سمجھا تھا میں

قیس کی تنہا روی بھی قابلِ تحسین تھی
اس مسافر کو شریکِ کارواں سمجھا تھا میں

کمالِ عشق ہے یہ فتنہ سامانی نہیں جاتی
مٹا کر اپنی ہستی بھی پشیمانی نہیں جاتی

یہ مانا وقتِ رخصت چند آنسو ہی نکلنے تھے
تمہارے بعد بھی لیکن وہ طغیانی نہیں جاتی

رقیبوں پر وہ اتنے مہرباں ہیں آجکل یارو!
مری صورت بھی اب تو اُن سے پچپانی نہیں جاتی

نہ جانے کونسی منزل پہ آ پہنچے ہیں دیوانے؟
جنونِ عشق کی جو چاک دامانی نہیں جاتی!

زمانہ ہو گیا جب ان کو دیکھا تھا گلستاں میں
ابھی تک قیس ان آنکھوں کی حیرانی نہیں جاتی

نہ جادہ نہ منزل ہے نہ راہر ہے
یہ کتنا کٹھن زندگی کا سفر ہے؟

نہ جانے یہ کس موڑ پر آ گیا ہوں؟
نہ اپنا پتا ہے نہ تیری خبر ہے

یہ گلشن یہ صحرا یہ مہرہ کواکب
یہاں کی ہر اک شے فریب نظر ہے

مجھے پیار ہے قیس انسانیت سے
مرے عیب کا بس یہی اک ہنر ہے

تمنا ہائے منزل سے حذر کر
سفر کے واسطے ہے تو، سفر کر

اگر چشمِ زمانہ بے بصر ہے
تو اپنی خاک کو گھل البصر کر

مرے آنسو کا دل دھڑکا ہے شاید
اڑا جاتا ہے ستاٹا بکھر کر

گھلے اسرار مجھ پر قیس لیکن
مقامِ آہ و نالہ سے گزر کر

ذوقِ فغاں ہو تو کیا باغ و قفسِ ہمسفر!
یہ بھی مقامِ اثر وہ بھی مقامِ اثر!

کارگہ عشق میں ایک ہیں میر و فقیر
یہ بھی شہیدِ نظر وہ بھی شہیدِ نظر

فرصتِ نظارہ بھی جھکو میسر نہیں
صورتِ سیماب ہوں زیر و زبر سر بسر

تیری صُراحی میں ہے آبِ حیات و ہوس
میری صُراحی میں ہے موت کا خونِ جگر

کاخِ بُنانِ فرنگِ قیسِ فریبِ نظر
بندۂ مومن گا گھرِ دامنِ کوہ و کمر

اے رشکِ ماہتاب ذرا احتیاط سے
دُنیا ہے یہ خراب ذرا احتیاط سے

میرا نہیں یہ آپ کا اپنا سوال ہے
دینا مجھے جواب ذرا احتیاط سے

ہے انتخابِ حُسن پہ وہ شخص بد گُماں
اے حُسنِ انتخاب ذرا احتیاط سے

قطرہ بھی گر گیا تو جھلس جائے گا جہاں!
اے قیسِ پی شراب ذرا احتیاط سے

خود اپنے آپ سے آنکھیں بدل رہا ہوں میں
خدا کا شکر ہے یارو! سنبھل رہا ہوں میں

عجب تو یہ ہے عقیدت نہیں ہے جن سے مجھے
انھی بٹوں کی ادا سے بہل رہا ہوں میں

کسی کی زلف پریشاں ہے مجھ پہ سایہ فگن
حسین شام کا سورج ہوں ڈھل رہا ہوں میں

نہ جانے اُن سے مرا کیسے سامنا ہوگا؟
ابھی تو قیس تصور میں جل رہا ہوں میں

میری آنکھوں سے آنکھیں ملا ساقیا!
خون میرا ہی مجھکو پلا ساقیا!

آمرے ساتھ پی ظلم کے سائے میں
اور رہ شوق میں ڈگمگا ساقیا!

میں غریبوں کی حالت پہ ماتم کروں
تو مرے حال پر مسکرا ساقیا!

پھر بخون امارت کے ہاتھوں میں ہے
میری عسرت کا تارِ قبا ساقیا!

اک خطا کار ہوں اور ہزاروں خدا
دے رہے ہیں سزا پر سزا ساقیا!

اقتیازِ سفید و سیہ نہ رہے
ایسی شمعِ محبت جلا ساقیا!

واعظوں کو بھی ظالم نہیں چھوڑتا
قیس ہے کس قدر سر پہرا ساقیا!

ہر شخص تیری بزم میں اونچا دکھائی دے
ایسے میں کوئی خاک نشیں کیا دکھائی دے؟

یوں آملو کہ پیاس کے بادل اُٹ پڑیں
لیکن نظر کے سامنے دریا دکھائی دے

اک میں کہ تیری یاد میں جاگوں تمام رات
اک تُو کہ میری آنکھ میں سوتا دکھائی دے

کاٹی ہے ہم نے رات کچھ ایسے مقام پر
اپنا وجود بھی جہاں ننگا دکھائی دے

نفرت ہے مجھ سے قیس اُسے تو خدا کرے
میرا رقیب بھی اُسے مجھ سا دکھائی دے

کچھ اندھیرا بھی ایسا ہی چھانے لگا
چاند بھی خوف سے منہ چھپانے لگا

میں تو ٹوٹے ہوئے ساز کا گیت ہوں
کیوں زمانہ مجھے گننانے لگا؟

میرے گھر کی فضا تھی وہ تاریک تر
شع کا بھی قدم ڈگمگانے لگا

کوئی لے کر سر بام انگڑائیاں
پر شکستوں کو اڑنا سکھانے لگا

مجھکو خود سے بھی نفرت سی ہونے لگی
جب کبھی قیس میں مُسکرانے لگا

جب کمر کھا جائے گی خم بوڑھا ہو جاؤں گا میں
آپ کی الفت کا چڑھتا چاند کہلاؤں گا میں

شہر میں تیری سخاوت کی بڑی ہی دھوم ہے
اے سخی! اب تجھکو تجھ سے مانگنے آؤں گا میں

روح میں کتنی نگاہیں ہو چلی تھیں آر پار
میں تو سمجھا تھا کہ اپنی موت مر جاؤں گا میں

قیس گر ممکن نہیں تارے فلک سے توڑنا
اپنی پلکوں سے ستارے توڑ کر لاؤں گا میں

جھکو مٹا کے بھی وہ اب تک ہیں بدگماں سے
شاید کہ جان میری نکلی نہیں ہے جاں سے

احباب دے رہے ہیں ترغیبِ ترکِ الفت
سمجھا رہے ہیں جھکو تلوار کی زباں سے

تیرا خیال دل میں آتا ہے اس ادا سے
جیسے کوئی صحیفہ اترے ہے آسماں سے

موت و حیات کی ہیں راہوں پہ سخت پہرے
ہم راستہ بدل کر جائیں تو اب کہاں سے؟

قیدِ قفس میں جس کی گزری ہو عمر ساری
کیا ربطِ قیس اُس کو تقدیرِ آشیاں سے؟

شہرت مری جھکو کہیں گننام نہ کر دے
خود جھکو مرا نام ہی بے نام نہ کر دے

لمحوں میں کیے جاتا ہوں طے فاصلے اب کے
رفقار مری پاؤں مرے جام نہ کر دے

مَت تَذکرۂ گرمی بازارِ وفا کر
پھر جھکو طبیعت مری نیلام نہ کر دے

میں بھوک کے موسم میں انا اوڑھ رہا ہوں
ڈرتا ہوں مشیت تری ناکام نہ کر دے

اُس شخص کو میں اپنا کبھی کہہ نہیں سکتا
جو اپنی وفا قیس مرے نام نہ کر دے

تیری جفا کی میری وفا کو خبر نہ ہو
یوں دے سزا کہ مری خطا کو خبر نہ ہو

یا چھوڑ دے یہ چوری چھپے کا ملاپ بھی
یا اس طرح سے مل کہ خدا کو خبر نہ ہو

کچھ اور حادثات بھی ہوں گے ترے طفیل
ممکن ہے تجھکو اپنی ادا کی خبر نہ ہو

سجدہ ترا ضمانت بخشش سہی مگر
اس طرح سر جھکا کہ انا کو خبر نہ ہو

اے قیس ہوشیار، لٹیروں کا شہر ہے
اس طرح رہ بدن کی قبا کو خبر نہ ہو

پہلو بدل بدل کے بچھونے کے رنگ میں
کانٹے چنگ رہے ہیں مرے انگ انگ میں

میرا ہی خون پی کے ہوئے ہیں یہ سُرخرو
نظریں چھو کے دیکھ رگِ خشت و سنگ میں

تُو بھی سہاگنوں میں ہے شامل اے زندگی!
باہیں کٹی ہوئی ہیں تیری وَنگ وَنگ میں

دل میں دھڑک رہے ہیں خیالوں کے زلزلے
کیا جانے کہہ گئیں وہ نگاہیں ترنگ میں؟

دل میں تڑپ ، لبوں پہ خموشی ، نظر اُداس
کس چیز کی کمی ہے تمہارے ملنگ میں

تُو قیس بن کے رانجھا نگاہِ خلوص کا
سپنوں کی ہیر ڈھونڈ تمنا کے جھنگ میں

احساس کے دل سوز شراووں سے نکل جا
اب تُو مرے افکار کے غاروں سے نکل جا

پڑ جائے نہ چھنیچا ترے شیشے کے بدن پر
بہتے ہوئے پتھر کے کناروں سے نکل جا

اے نعمہ جاں! اب ترے قابل میں نہیں ہوں
مجھ ٹوٹے ہوئے ساز کے تاروں سے نکل جا

خوشبو ہے اگر تُو تو کسی پُھول میں بس جا
گر رنگ فقط ہے تو بہاروں سے نکل جا

یہ لوگ تو برسے ہوئے بادل کے ہیں ٹلڑے
اے قیس تو اس شہر کے یاروں سے نکل جا